GERH. VON MASTRICHT, ... HISTORIA JURIS ECCLESIASTICI ET PONTIFICII, ...

Gerard : von Mastricht,
Mario Marefoschi

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
9
6 H B
47

MARIUS.MAREFUSCHUS

GERH. VON MASTRICHT, JC.
Antecessoris & Histor. Profess. Ord.
in Elector. Duisburg. Academ.

HISTORIA JURIS ECCLESIASTICI ET PONTIFICII,

SEU

De Ortu, Progressu, Incrementis, Collectionibus, Auctoribusque Juris Ecclesiastici & Pontificii

TRACTATIO.

DUISBURGI ad RHENUM,
Sumptibus JOH. FRIDER. HAGEN,
Bibliop. Arnhemiens. cIↄ Iↄc LXXVI.

Dom. Prof. Rom.

Serenissimi ac Potentissimi Electoris Brandenburgici

FRIDERICI WILHELMI,

DOMINI SUI CLEMENTISSIMI,

Perillustribus, Generosis, Praenobilibus, Amplissimis ac Consultissimis, ad Regimen Clivense & Marcanum consecratis, Praesidi, Vice-Cancellario ex Consiliariis Status intimis ac eorumque numero nominatim,

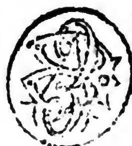
Ad visitandam Academiam Teutoburgicam Nuper-Delegatis,

Perillustri ac Generos. Domino,

D. JOHANNI, L. BARONI DE DIEPENBRUCH,

Domino de Empel, Gruen, Millingen, Hurll &c.

†3 UT

UT ET

Prænobili, Ampliſſimo ac Conſultiſſimo VIRO,

D. JOHANNI DE BEJER,

J. U. D. CONSILII STATUS DIRECTORI.

Ἐυπερέτλειν.

Uo capita, Viri Generoſi ac Prænobiles, potiſſimum (ſunt enim & alia) à vobis in tabulas accepti mihi relata ſunt, quæ me movent & cogunt exiguam hanc opellam Generoſis ac Prænobilibus Veſtris nominibus inſcribere. Primum mihi cum Clariſſimis meis Collegis eſt commune, alterum ad officium meum privatum pertinet. Gratitudo primum jubet prædicare veſtrum favorem erga lyceum

ceum noſtrum, labores & curas, quas etiam nuper in viſitatione iſtius oſtendiſtis, ut id ad ſplendorem eruditionis & gloriæ magis magisque adſurgeret, & Eccleſiæ, Principi, Patriæque ac Vobis vota rependeret. Officium meum jubet vobis, quibus & cura Patriæ & Academiæ à Sereniſſimo, Potentiſſimo ac Clementiſſimo noſtro Principe mandata eſt, reddere rationes otii mei ac ſtudiorum. Utriusque ſpecimen, ſed exiguum fateor, ut exhibeat hæc Juris Eccleſiaſtici Hiſtoria, (quam Præfationis loco, Antonio Auguſtino de emendatione Gratiani, deſtinaveram, paucorum primum foliorum, quæ tamen ubertate materiæ in librum excrevit,) ad Vos deſtinata eſt: ut publicè referat gratias veſtris curis, laboribus, & accuratiſſimæ viſitationi & reſtituti noſtri lycæi; deinde quoque ut aliquam ſaltem rationem ſtudiorum hoc ſchediaſmate, quod inter typographorum operas natum eſt,

 vobis

vobis exhiberem. Deplorandum ſane eſt, quod Studium Antiquitatis & Juris Eccleſiaſtici ita deſertum, incultum & intactum jaceat, maxime quod id negligant ij, quibus poſt exactum legitimæ ſcientiæ curriculum ab Imperatore noſtro Juſtiniano deſtinatur pars aliqua reipublicæ regenda, in qua ſane Eccleſia ejusque incolumitas primum ſtudium & curas flagitat. Nolo hic in laudes juris Eccleſiaſtici potiſſimum illius veri & primigenii ire; abunde eas alii ſuggeſſerunt, & ſuis locis quoque, quantum brevitatis ſtudium permiſit, ex hiſtoria noſtra hauriri poſſunt: in quam quoque, ſuis locis judicia Doctorum Virorum, de Corpore Canonico, ſeu ſequiori jure Eccleſiaſtico, inſeruimus. Nolo quoque enarrare incommoda, quæ ab iis in Eecleſiam dimanant, qui cruda ſua ſtudia & quæ jura Eccleſiaſtica ne à limine quidem ſalutarunt, ad clavum reipublicæ propellunt, quia in propatulo quotidie omnium oculis,

lis, proh dolor! patent; dum ſibi Eccleſiam, Rempublicam & omnia adminiſtrant: id volo dicere; dum ſecundum crudum ſuum & incultum judicium, non ſcita Dei & Canones Sanctiores, item ad ſuum, non Eccleſiæ & Reipublicæ commodum & gloriam Dei, eam regunt. Hæc inquam hic prætereunda, quia altioris indaginis ſunt, nec paucis hiſce lineis includi poſſunt, quibus conſtitutum tantum Veſtris Generoſ. & Prænob. nominibus hoc opuſculum conſecrare. Accipite itaque Generoſi, Prænob. ac Ampliſſimi Viri, exile hoc munuſculum, & conatus meos, favore veſtro ac humanitate, vobis qua par eſt obſervantia oblatos ac conſecratos: eosque ab invidorum & zoilorum morſibus potentia veſtra defendite, atque hac tutela novo beneficio me mactate; qui Deo ſupplex ero, ut Vos Reipublicæ natos & conſecratos, diu conſervet, ut curæ veſtræ in Eccleſiæ, Reipublicæ

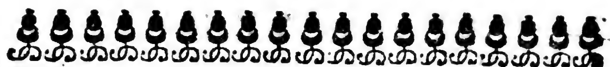
& Academiæ, itemque vestrum incrementum & splendorem diu redundare possint. Ita Faxit Deus Noster, ita vovet,

Generos. & Prænob. Vestrorum Nominum

Scribebam A. D. IV.
Non. Septembr.
cIↄ IↄcLXXVI.

Cultor & Cliens
perpetuus

GERH: VON MASTRICHT D.

SUMMARIA TRACTATIONIS.

1. *ORigo & causa Conciliorum.*
2. *Concilia primis seculis rara.*
3. *Concilii decretum canon dicebatur, & quare.*
4. *Origo vocis canonis.*
5. *Variæ significationes vocis canonis.*
6. *Prima.*
7. *Secunda.*
8. *Tertia.*
9. *Quarta.*
10. *Quinta.*
11. *Examinatæ hæ significationes.*
12. *Unde proprie constitutiones ecclesiasticæ* canones *dictæ.*
13. *Diversa canonum efficacia.*
14. *Antiquis magis* canonis, *quam* juris *nomen placuit, quod postea successit.*
15. *Differentia seu species canonum.*
16. Δόγματα & decreta *quæ.*
17. Novella 131. *explicata.*
18. *Differentia inter* δόγματα *& canones non est perpetua.*
19. *Paucitas canonum primis seculis, quia pauca concilia habita.*
20. *Concilium Hierosolymitanum.*
21. *Concilium Romanum contra Novatum.*
22. *Primi Canones Codicis canonum, in synodo Ancyrana*

39. Codices

39. *Codices duo, scripturæ & canonum, in conciliis propositi.*
40. *Testimonia de codice S. Scripturæ.*
41. *Item de codice canonum.*
42. *Adserta collectio canonum post concilium Nicænum.*
43. *Nomina hujus collectionis, corpus canonum.*
44. *Codex canonum.*
45. *Testimonia antiqua de codice canonum.*
46. *Editio hujus Codicis, & error Justelli.*
47. *Vocatur corpus canonum & corpus codicis canonum, liber canonum. Patrum Canones &c.*
48. *Causæ cur canones in corpus congesti.*
49. *Canones in diptycha Ecclesiastica relati.*
50. *Quid in novella 115. verbum* περιπλύνασεσθαι *significet.*
51. *Confirmatur in concilio Calchedonensi, & à Justiniano Imperatore.*
52. *Codex canonum est pars juris civilis.*
53. *Novella 131. explicata.*
54. *Quid additum post Justiniani temporæ.*
55. *Iterum confirmatus à concilio Nicæno secundo.*
56. *Ab hoc Codice jus Canonicum habet originem.*
57. *Collectionis canonum studium ex oriente progreditur in Occidentem, & Africam.*
58. *Occidens quando cœperit uti canonibus.*
59. *Prima collectio materiam dedit sequentibus.*
60. *Nullum habuit certum auctorem.*
61. *Accepit postea nomen etiam ab iis qui sequentium*

tium

ordine memorato Leonis Papæ.

80. *Aliæ Ecclesiæ Occidentis præter Romanam; habuerunt quoque olim Codicem Canonum, habuit Gallia.*

81. *Cujus versionis disquisitum.*

82. *Duplex Codex Ecclesiæ Gallicæ.*

83. *Quomodo creverit codex Gallicus ex conciliis Africanis.*

84. *Ex decretalibus.*

85. *Quæ Decretales in Codicem Gallicum receptæ.*

86. *Codex canonum in Hispania receptus.*

87. *Duplex, ille Ecclesiæ universæ*

88. *Et alter specialis conciliorum Hispaniæ.*

89. *Codex Ecclesiæ Britannicæ.*

90. *Specimen codicis Britannici.*

91. *De Auctore hujus codicis disquisitum, ubi negatur esse eum Theodorum Archiepiscopum.*

92. *Adseritur eum esse codicem Ecclesiæ Romanæ.*

93. *Probatur neque esse ab eo collectum.*

94. *Germani quem codicem, quam canonum collectionem habuerint.*

95. *Africa duplicem habuit codicem.*

96. *Ecclesiæ universæ.*

97. *Et specialem Africanorum conciliorum.*

98. *Num privata auctoritate, an vero publica sit collectus ille codex Africanus.*

99. *Scriptus primum Latine, postea in Græcũ versus.*

100. *Inseritur codici Ecclesiæ Orientalis.*

101. *Receptus quoque in codicem Romanæ Ecclesiæ.*

102. Ord

144. *Editiones conciliorum.*
145. *Tertius modus colligendi & digerendi.*
146. *Duplex.*
147. *Breviatio canonum & breviarium canonum quid.*
148. *Concordia canonum quæ.*
149. *Quarta digerendi ratio.*
150. *Nomocanon quis dictus.*
151. *Quintus colligendi modus.*
152. *Aliæ collectionum differentiæ.*
153. *Digestiones post codicem canonum Ecclesiæ Universæ.*
154. *Dionysii Exigui duæ Collectiones.*
155. *Fulgentij Ferrandi collectio.*
156. *Quis fuerit quando vixerit.*
157. *Quando desierit vivere.*
158. *Scripta ejus.*
159. *Breviatio canonum.*
160. *Errores Baronij.*
161. *Convenientia & differentia Ferrandi & Cresconij.*
162. *Johannis Antiocheni Presbeteri collectiones.*
163. *Quare Scholasticus vocatus.*
164. *Fuit Presbyter & Apocrysiarius ; & quale hoc officium.*
165. *Postea Patriarcha Constantinopolitanus factus est.*
166. *Scripta ejus collectiones.*
167. Συναγωγὴ κανόνων.

168. Νομο-

213. Diffe-

301. *Euge-*

322. *Adseruntur Gratiano.*
323. *Allegationes seu Citationes Decreti.*
324. *Notæ emendatorum, & rejectiones ad auctores: item, partes Gratiani.*
325. *Numeri & summaria capitum unde.*
326. *Inscriptiones distinctionum & quæstionum.*
327. *Quid vox SUPRA quid EXTRA in allegationibus significet.*
328. *Gratiani facta & obitus latent.*
329. *Epitaphium.*
330. *Cardinalem facit Albericus.*
331. *Omnibonus Magister Compilator Concordantiæ discordantium Canonum, ejusque opus Omnibonum.*
332. *Judicium Chiffletij de Cardinalitia dignitate Gratiani.*
333. *Verior titulus Magistri; qui tum Doctoribus dabatur.*
334. *Glossatores Decreti.*
335. *Glossographi unde. Glossa quid.*
336. *Decretalium collectiones.*
337. *Decretales quid, eorum origo & progressus.*
338. *Prima collectio Decretalium Bernardi Circæ.*
339. *Theodorus Balsamon.*
340. *Quis fuerit.*
341. *Nomophylax & Chartophylax quis.*
342. *Primus Blachernorum.*
343. *Balsamo Patriarcha Antiochiæ.*

synopsin

synopsin canonum, seu Nomocanonum.

366. *Bonifacii octavi compilatio.*
367. *Liber sextus Decretalium vocatur.*
368. *Qualis fuerit.*
369. *Inimicitiæ cum Rege Galliarum Philippo.*
370. *Ob eas liber sextus in Gallia non est receptus.*
371. *Seculo XIV. Clemens V. Clementinas collegit.*
372. *Johannis XXII. Extravagantes.*
373. *Regulæ Cancellariæ auctorem habent Johannem XXII.*
374. *Joan. XXII. multa pro sede Romana invenit, nempe Reg. Cancell.*
375. *Reservationes ac taxas beneficiorum.*
376. *Annatas revocavit.*
377. *Divitias ingentes reliquit.*
378. *Cupidi fuit animi & audacissimi.*
379. *Rotam ordinavit.*
380. *Fuit Curiosus.*
381. *Quid sint regulæ Cancellariæ & cujus sint auctoritatis.*
382. *Constitutiones Marchiæ Anconitanæ.*
383. *Seculo XV. Extravagantes communes prodierunt.*
384. *Corpus Juris Canonici comparatum cum Corpore Juris Civilis.*
385. *Causa incrementorum juris Canonici.*
386. *Auctoritas juris Pontificii.*
387. *Quænam Doctorum Virorum judicia de jure Canonico.*

388. *Seca-*

410. Leo

FAMÆ.

FAMÆ ac VIRTUTI

Nobilissimi, Consultissimi, omnique Eruditionis genere Consummatissimi Viri,

D. GERHARDI à MASTRICHT

JCti, Antecessoris & Histor. Profess. Ordin. in Electoral. Universitat. Duisburgensi, Amici & Collegæ sui Honoratissimi,

CùM

Adornatæ à se in Augustinum de Emend. Gratiani *novæ Editioni subjungeret suam Juris Ecclesiastici Historiam.*

SI gratam *Gratianus* opem, nomenq; decusq;
Intulit Ausoniis per sua thura sacris;
Præsul & augustum tulit *Augustinus* honorem,
Commoda contortis substituendo locis;
Quid Tua, quid tantas infra sit gloria luces;
Qui lucem celebri fundis Utrique manu,
MYSTA SAGAX, JURIS JUBAR, HISTORIÆQUE MEDULLA,
ET CONSULTA SACRI VOXQUE MANUSQUE FORI?
Te referente suas Ecclesia noscere leges
Incipit & tanti prodit origo Sacri.
Ortus & accedens ausis Papalibus ætas;
Mox grave Juris opus; denique mole ruens;
Et si quid reliquum cupiat mens avida rerum,
Cuncta patent nitido condecorata stylo.

Nunc

Nunc *Gratianus* ovat; nunc *Augustinus* in orbem
Evolat, at famâ latus uterque Tuâ.
Tu tenebris sine fine facem, morientibus ævum
Affers: an cum ævo Laus Tua fluxa Tuo?
Non; si posteritas dignæ præconia famæ
Versat; & in calamo vivis abunde tuo.
Affert Svada salē, jungit Themis Alma valorem,
Quì pereat pretio quod valet atque sale?
Nunc Te plausus habet, speciosa *Colonia* vultū
Erigit & Nati splendet honore sui.
Gaudet Docta cohors, Tibi Tota Academia laudes
Adjicit & clari nomina clara Viri.
Me Tua quem forti Tibi junxit fœdere virtus,
Et servat fido dextera, cana fides,
Sic nomen celebrabo Tuum, quò Jura decorem
Ars bona quò pretium protulit usque suum.
Sic Te *Diva* locat: rutilum sic itur ad astrum,
Quod colit in summo Docta Minerva Polo.
Gratuler his meritis, An nunc Astræa per auras
Ipsa volat, junctâ promere vota manu?
Hoc scio: si geminis facias Te inclarescere Musis;
Quod magis expectet vix vafer orbis habet.

m. mq3 fecit

WILHELMUS CRUSIUS, Berolin.
Jurium D. & Prof. Ord.

GERHARDI Von MASTRICHT
JCti & Antecessoris

HISTORIA JURIS ECCLESIASTICI & PONTIFICII,

SEU

De Ortu, Progressu, Incrementis, Collectionibus, Auctoribusque Juris Ecclesiastici, & Pontificii

TRACTATIO.

SERVATOR noster Jesus Christus perfecto negotio redemtionis nostræ, in cœlum, Ecclesiæ suæ supremus Rex, abiturus, Apostolos suos, quos vivus elegerat, ad colligendam Ecclesiam Christianam per universum orbem, cum potestate docendi & scribendi misit. Hi fidei nostræ principia, modumque cultus, novo fœderi congruum cum fideliter tradidissent, & sanguine doctas veritates plerique obsignantes, ad Patriam cœlestem οἰκίαν illam

1. Origo & causa Conciliorum.

ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ad cujus spem & præmium fideles erudierant, abiissent; non diu populus Christianus in dogmatibus fidei, aut disciplina morum & ritibus ecclesiasticis (quorum magnam partem liberæ cujusque Ecclesiæ determinationi, observata tantum ordinis decentia, reliquerant Apostoli) concors fuit; sed in primordiis fere vel astutia Sathanæ, summi concordiæ & veritatis ecclesiasticæ osoris; vel humani ingenii superbia, inquietudine, mutabilitate rerumque novarum studio & pruritu, in fide, moribus & ceremoniis ecclesiasticis, à prima simplicitate & veritate, ad superstionem, (ad quam, utpote propria figmenta indoles humana propendet,) & exitialia dogmata multi deflexerunt: neque deflexisse satis erat, aut invenisse errores, debuerunt etiam defendi, & propagari tanquam salutaria inventa. Quibus hominibus & dogmatibus perditis, cum ii, quibus reipublicæ Ecclesiasticæ cura mandata erat, se opponerent, necesse aliquando fuit convocare Presbyteros, seu Episcopos (ejusdem enim officii utrumque nomen primis Christianismi primordiis fuit) Doctores, aliaque ecclesiæ membra illustriora & in rebus fidei versatiora; idque vel unius aliquando urbis seu collegii,* vel diver-

diversarum, aut aliquando etiam, si negotii pondus id exigeret, latiusque exitiale dogma serperet, omnium quantum possibile erat, per totum Christianum Orbem Ecclesiarum, ut illi unanimi sententia, invocato spiritus sancti auxilio, de dogmate disquirerent, probarent vel improbarent, & quid imposterum observandum esset decernerent. In his imitati Apostolos, qui primum istiusmodi conventum Hierosolymæ instituerunt, cum quidam in re Christiana nondum satis eruditi, συμβίβασιν Judaici & Christiani cultus urgerent. Hæc initia & causæ conciliorum & synodorum fuerunt, quæ primis tribus Christianismi seculis purioribus, & à superstitione magis alienis rarissima fuerunt, quarto & quinto invalescere, & sequentibus in consuetudinem abire cœperunt. Quidquid in his à Patribus decernebatur, illud *canonis* nomen accepit, quod regulam & normam præscriberet credendi & vivendi; mutuo sumpto nomine à scripturis sacris iisque canonicis, ideo sic dictis, quia suprema Lex credendi & vivendi in iis tradebatur; ad quas tamen etiam translata est vox primum ab artificibus mechanicis, qui ad canonem exigebant, an quid rectum esset; adposite Æschines. ὥσπερ ἐν τῇ τεκτονικῇ, ὅταν εἰδέναι βουλώμεθα τὸ ὀρ-

2. Concilia primis seculis rara.

3. Concilii decretum canon dicebatur, & quare.

θὸν καὶ τὸ μὴ, κανόνα προσφέρομεν. Ab his postea omnes cæteræ significationes sumtæ, & per metaphoram vox translata est ad leges, quibus quod rectum præscriptum; item ad scientias, in quibus regulæ, seu canones inventi & traditi, ad quos rectitudo scientiarum examinanda erat, docente id eleganter *Porphyrio in Harmonicis*, *ex Ptolemaide Cyrenaica* clarissima fœmina, de scientia canonica quæ postea Harmonica dicta est, à qua ad alias scientias hæc transferri possunt; verba Ptolemaidis hæc refert Porphyrius. Ἡ οὖν κανονικὴ πραγματεία κατὰ τίνας μᾶλλον ἐστὶ καθόλου; κατὰ τοὺς Πυθαγορικούς. Ἣν γὰρ νῦν Ἁρμονικὴν λέγομεν, ἐκεῖνοι Κανονικὴν ὠνόμαζον. Ἀπό τινος κανονικὴν αὐτὴν λέγομεν; Οὐχ' ὡς ἔνιοι νομίζουσι, ἀπὸ τοῦ κανόνος ὀργάνου παρονομασθεῖσαν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς εὐθύτητος, ὡς διὰ ταύτης τῆς πραγματείας τὸ ὀρθὸν τοῦ λόγου εὑρόντος. Latine sic verti possunt: *Canonicum vero studium, juxta quos est generalius? Juxta Pythagoricos. Quam enim nos nunc vocamus Harmonicam, illi appellabant Canonicam. Sed cur illam Canonicam vocamus? Non ut censent quidam à Canone instrumento, sed à rectitudine. Quoniam ratio invenit id, quod rectum est, quando utitur regulis seu canonibus harmonicis.* Hic canon num à קנה

4. Origo vocis canonis. *Kaneh*, deducatur, ut *Stephanus* notat, quod

septua-

ſeptuaginta Interpretes κάλαμον vel καλαμίσκον reddunt, unde & *Canna*, videtur eſſe, quod antiquitus ea recti eſſet menſura; an rectius per Metatheſin ab :אַנָךְ, quod *canonem* ſeu perpendiculum notat; ut ex *Beckmanni* originibus, hoc cum multis aliis notat Clariſſimus *Voſſius*, aliis diſpiciendum relinquimus. Neque etiam nunc evagandum in disquiſitionem variarum ſignificationum hujus vocis, abunde id Viri Doctiſſimi fecerunt, & maxime de lingua Græca bene meritus *Henr. Stephanus* in Theſauro; nobis tantum tradendæ ſignificationes eccleſiaſticæ, quæ potiſſimum ad inſtitutum noſtrum faciunt. Harum quinque Magnus Beza Stephano ſuggeſſit, quas præpoſtero ordine recenſebimus, quia is maxime facit ad rem præſentem. Primo κανὼν, eſt ἐκκλησιαστικὴ τάξις *Synod. Laod.* 24. id eſt catalogus eorum qui eccleſiis in quocunque munere ſerviunt, quorum alios vocabant *Clericos* generali nomine, ut *Apoſt. Can.* 25. 31. 85. & 1. *Conſtant. ſynod. can.* 6. & horum rurſus alii ἱερατικοὶ vocabantur, puta Epiſcopi, Presbyteri & Diaconi, quos Ordines poſtea majores vocarunt, alios vero *Clericos* ſpeciali nomine, ut animadvertere licet ex *Apoſtolico canone* 17. & *Laodic. Syn. c.* 24. 27. 30. & aliis nonnul-

5. Variæ ſignificationes vocis canonis.

6. Prima.

nonnullis. Cæteros autem ſic à laicis diſtinguebant ut non eſſent quidem ἐν κλήρῳ κατηριθμημένοι, quoniam χειροθεσίαν non habebant, ut loquitur 2. *canon Chalced. ſynod.* qui etiam dicuntur οἱ ἐν ἐκκλησιαστικῷ τάγματι ejusdem *ſynod. can.* 6. & κατειλεγμένοι *can.* 10. & εἰς ἐκκλησίαν τελοῦντες *can.* 20. ſed illa generali appellatione dicerentur ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, ut *Nicen. ſynod. can.* 14. & οἱ τοῦ κανόνος *Chalced.*
7. Secunda. *ſynod. can.* 2. Secundo κανὼν λειτουργίας, à quibusdam Græcis Theologis & Latinis recentioribus certa benedictionis cœnæ my-
8. Tertia. ſticæ formulam denotat. Tertio κανὼν eſt poſitus; pro fidelium epiſcoporum & præſertim Martyrum catalogo, quorum in ſolemnibus precibus memoria celebrabatur; cujus conſuetudinis aliqua veſtigia in Græcæ & Latinæ liturgiæ canone adhuc retinentur. Hunc autem olim etiam morem fuiſſe ex quorundam veterum Theologorum ſcriptis liquido conſtat, & ex recentioribus ſcriptoribus *Nicephorus* præſertim multis explicat *lib.* 14. *cap.* 25. & 26. ubi contentionem illam narrat de Chryſoſtomi nomine in Myſticas tabulas referendo, inde factum arbitror, ut *canonizati* dicti ſint, quorum memoria publico Eccleſiæ conſenſu celebrabatur; unde orta tandem di-

vorum

vorum invocatio. Porro κανὼν ideo pro catalogo ponitur, quod catalogus certa norma & regula esset, iis dignoscendis, qui in illo recensebantur. Quarto κανὼν pro sacrorum librorum catalogo, ut multis locis nominat Eusebius, quorum inviolabilis est auctoritas, & ad quos velut certissimam normam exigenda sunt omnis Christianæ religionis dogmata, ut in *canone Apostolico* 85. hanc inscriptionem habent quædam editiones, καινῶν βιβλίων κανὼν, qui hujus vocis usus invenitur *in synopsi divinæ scripturæ Athanasio* attributæ, ubi & κανονικὰ βιβλία vocantur libri ea comprehensi. Tandem quinto κανὼν est regula & norma disciplinæ sive politiæ Ecclesiasticæ, ut est Apostolicis primum παραδόσεσι, deinde synodis legitimis descripta, unde & *canones* vocantur constitutiones his de rebus factæ; interdum copulantur hæc duo, διατυπώσεις & κανόνες, tum alibi, tum in Græca *concilii Nicæni historia*. Ab hac autem κανόνος significatione jus canonicum, quod vocant, nomen invenit. Verum harum significationum prima & tertia, sunt eædem, & est tum κανὼν idem cum diptychis ecclesiasticis, de quibus late à nobis actum est in *Schediasmate de Susceptoribus Infantium ex baptismo*. Ubi *dyptycha* ecclesiastica distinximus

9. Quarta.

10. Quinta.

11. Examinatæ hæ significationes.

mus in vivorum & mortuorum, *vivorum* dypticha sunt κανών eorum qui Ecclesiis serviebant in quocunque munere; *Mortuorum* vero sunt in quæ nomina, status, ordo & obitus Episcoporum referebatur. *Vid. pag.* 37. *& seq.* Ubi & de aliis dyptychis. Secunda significatio ad quintam referenda est, quia κανὼν ille λειτουργίας nil aliud est quam definitio per canonem ecclesiasticum formulæ, quomodo mystica cœnæ benedictio peragi debeat; quemadmodum κανὼν in jure & legibus vocatur, quod lege est definitum & determinatum; item tributum illud, quod certa lege est statutum & indictum, ut videri potest apud *Asconium Padianum*, qui inter pensitationum genera vocat *canonem*, *oblationem*, & *indictionem*; & qui hunc canonem exigebant *canonicari*, vocantur *Novella* 30. *&* 136. item apud Cassiodor. *lib.* 11. *&* 12. *var.* & Centies in jure nostro *canon* vocatur præstatio quædam quæ legibus vel pactis est definita. Cujus tractatio non est hujus loci: Sed, quod magis affine est nostræ tractationi, κεκανονισμέναι συνόδοι leguntur, in *synodi Chalcedonensis canone*, qui in *Codice canon. Eccles. universæ est* 197. *istius synodi* 19. quas interpretatur Justellus, *canonibus constitutas synodos*, Dionysius Exiguus *& Cod. canonum*

Eccles.

Eccleſ. Rom. ſtatuta concilia; intelligit autem canon iſte, Provincialia iſta concilia, quæ canonibus eccleſiaſticis ſunt ſtatuta & mandata ut bis quotannis convocentur. Quarta vero ſignificatio eſt primaria & vere eccleſiaſtica, qua libri ſacri, quia perpetuam vitæ & morum regulam præſtant, *canonici* ſunt dicti; à qua, ut ſupra memoratum, decreta eccleſiaſtica, quæ dogmata fidei vel ritus determinant, aut mores informant, *canones* ſunt dicti, quod adinſtar ſcripturæ vitam hominis Chriſtiani dirigant. Non tamen pari virtute & obligatione. Major enim ſine ulla comparatione ſcripturæ canonicæ eſt auctoritas, quam canonis eccleſiaſtici in concilio decreti; illius enim prætoria eſt, hujus nulla, niſi illi innitatur & cum ea conſentiat. Illius infallibilis eſt, hujus fallibilis, quod multis canonibus vel unius concilii Tridentini firmari poſſet, ſi quis hoſpes in antiquitate Eccleſiaſtica de eo dubitaret. Non dant concilia ejusque canones nobis novas veritates in ſcriptura non revelatas, ſed ſunt tantum ſuffragia & ſententiæ, de veritatibus antea revelatis, quas mali quidam, aut non ſatis docti detorſerunt in pravum ſenſum, aut non recte intellexerunt. Hæc de dogmatibus fidei intelligimus, in quibus concilia

12. Unde proprie conſtitutiones eccleſiaſticæ *canones* dictæ.

13. Diverſa canonum efficacia.

ejusque decreta, nobis non magis sunt norma fidei, quam Judicis sententia juris & justitiæ. Sed ut hæc secundum jus & justitiam ferri debet, ita illa scripturæ inniti, siquidem nos ad credendum obstringere velint. In ritibus autem Ecclesiasticis, quæ libertati Ecclesiæ Christus & Apostoli sæpe reliquerunt, magis proprie decreta conciliorum canonem seu regulam vivendi & parendi præscribunt, quam quisque observare tenetur, dummodo generalis illa ordinis decentia, sit observata. Utraque tamen definitio conciliorum & de dogmatibus fidei, & de ritibus ecclesiasticis, non inconcinne nomine *canonis* toleratur, ut sint regula fidei ac morum, quatenus Scripturæ innituntur, & veritates illius comprobant, aut morale illud ordinis determinant. Placuit id nomen antiquis magis, quam illud *juris* nomen, aut *juris ecclesiastici*, aut *juris canonici*, quod serius, forte fastu & æmulatione Romani Pontificis introductum est; de quo postea pluribus. Exinde patet canones esse duplicis generis, quidam agunt de fidei capitibus eaque ex scriptura determinant, quidam vero tantum mores, disciplinam, ritusque ecclesiasticos respiciunt, quod & specialibus vocibus veteres videntur indicasse, eos enim canones conciliorum,

14. Antiquis magis *canonis*, quam *juris* nomē placuit, quod postra successit.

15. Differentia seu species canonum.

ciliorum, quibus fidei capita determinant *δόγματα*, latini *decreta*; quibus vero mores & disciplina Ecclesiæ regitur, *canones* appellarunt. Illustre hujus rei documentum habemus in *Imperat. Nostri Justiniani Novell.* 131. quæ inscribitur *περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, καὶ προνομίων τῶν εἰς τὰς ἁγιοτάτας ἐκκλησίας*: quod in rubrica vertitur, *de Ecclesiasticis titulis & privilegiis*: in proœmio vero, *de regulis ecclesiasticis & privilegiis*, melius. In hac Novella *capite primo*, diserttim *δόγματα* & *κανόνες* distinguuntur à se invicem, & tamen in principio omnes sub nomine canonum ecclesiasticorum continentur. Cape Verba Imperatoris Græca. *Θεσπίζομεν τοίνυν, τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας, τουτέστι τῆς ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη. καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινοπόλει τῶν ἁγίων ρν. πατέρων. καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης, ἐν ᾗ Νεστόριος κατεκρίθη· καὶ τῆς ἐν Καλχηδόνι, καθ' ἣν Εὐτύχης μετὰ Νεστορίου ἀνεθεματίσθη· τῶν γὰρ προειρημένων ἁγίων συνόδων καὶ τὰ δόγματα, καθάπερ τὰς θείας γραφὰς, δεχόμεθα, καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν.* Quæ ita vulgo versa leguntur, sive à *Berguntio Pisano*, ut vult *Anton. August.* sive ab alio; dubitat enim *Contius in Dedicatione Novellarum ad Jacobum* Cam-

16. *δόγματα* & *decreta* quæ.

17. Novella 131. explicata.

Cambraum. Sancimus igitur vicem legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor conciliis expositæ sunt, aut firmatæ, hoc est in Nicæna trecentorum decem & octo, & in Constantinopolitana sanctorum centum quinquaginta patrum, & in Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus, & in Calchedonia in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor synodorum dogmata sicut sanctas scripturas accipimus, & regulas sicut leges observamus. Manifeste Imperator ecclesiasticos canones in principio vicem legum vult obtinere, sub quibus illa de fide capita, & de moribus & ritibus regulas simul complectitur, quæ postea distinguit, illa *dogmata* (quam vocem interpres quoque retinuit, cum potuisset vertere *decreta*) has *canones* vocans. Apud *Euseb.* quoque *lib. 6. cap. 35. H. E.* ubi de Concilio Romano contra Novatum agit, in quo doctrina ejus: non dandam esse pœnitentiam lapsis tempore calamitatis & persecutionis fratribus, damnatur; quod Episcopi cæterique decreverunt, δόγμα vocatur: δόγμα, inquit, παρελῦσέπῃ τοῖς πᾶσι. quod Christophorsonus reddit *à quibus omnibus tandem decernitur* nimis generaliter, ita ut emphasis vocis pereat: melius, *decretum ab omnibus factum est.* Locum totum Eusebii paulo post adduco.

adduco. Ipse etiam *Lucas* illa quæ in concilio Hierosolymitano *Actor.* 15. decreta erant δόγματα vocat, *Actor.* 16. *v.* 4. Ὡς δὲ διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδουν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. ubi Beza δόγματα vertit, *Placita*; Piscator, *Instituta*; vulgatus retinet græcam vocem, quam tamen *Act.* 17. *v.* 7. vertit *decreta.* ut & *Ephes.* 2. 15. 2. *Col.* 2. 14. ubi Beza illud ἐν δόγμασι vertit *in ritibus.* Lucæ vero 2. uterque vertit δόγμα *edictum*, *Glossæ nomicæ* à *Labbæo* editæ, δόγμα interpretantur θέσπισμα. Non tamen inficias imus i- 18. Differentia inter δόγματα & canones non est perpetua.
stam differentiam inter *canones* & *dogmata* ubique forte non semper, neque tam accurate observari, quin unum pro alio positum inveniatur. Maxime posterioribus temporibus & conciliis, quibus indifferenter omnia decreta, sive dogmata fidei, sive ceremonias ecclesiasticas respiciant, *canones* vocarunt. Item *decreta* & *capitula*, probantibus id affatim conciliorum inscriptionibus. Primis tamen temporibus & postea diu adhuc, saltem ad tempora usque Justiniani Imperatoris Nostri, ut patet ex ejus supra addicta *Novella* 131. videtur distinctio *decretorum* seu *dogmatum* & *canonum* alicujus observationis fuisse, quamvis nec hoc affirmare

affirmare ausim, perpetuum fuisse, ut non aliquando unum pro alio positum sit. Nunc ad originem canonum progrediendum.

19. Paucitas canonum primis seculis, quia pauca concilia habita.

Primis Christianismi temporibus usque ad seculum tertium tantum scriptura in ecclesia audita est, nulli fere canones, quia paucissima concilia habita, velut Hierosolymitanum illud, quod actis Apostolicis insertum est; in quo actum de legibus ceremonialibus Mosaicis, & an Christianos obligarent;

20. Concilium Hierosolymitanum.

adserta in eo Christiana libertas, decreta facta, ut ob scandala Judæorum in districtu Antiochiæ, Syriæ & Ciliciæ, abstinerent ab idolothytis, sanguine, suffocato & scortatione. Seculo secundo conventus quidam in Asia, Syria, Palestina, in Occidente Romæ & in Gallia habiti contra hæreses Montani & Cataphrygum, & controversiam Paschalem. Dein medio fere seculo

21. Concilium Romanum contra Novatum.

tertio & quod excurrit Romæ contra Novatum, ejusque sequaces, in quo tamen canones non sunt editi, sed δόγμα istius refert Eusebius lib. 6. Hist. Eccles. cap. 35. ἐφ' ἧς συνόδου μεγίστης ἐπὶ Ῥώμης συγκροτηθείσης ἑξήκοντα μὲν τὸν ἀριθμὸν ἐπισκόπων, πλειόνων δ' ἔτι μᾶλλον πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἰδίως τε κατὰ τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῶν κατὰ χώραν ποιμένων περὶ τοῦ πρακτέου διασκεψαμένων, δόγμα παρίσταται &c. *Ob quam rem concilium maximum*

ximum Romæ cogitur, in quo sexaginta Episcopi & Presbyteri totidem & amplius, una cum diaconis in unum conveniunt. A Pastoribus etiam separatim per singulas cujusque regionis provincias, quid ea de re agendum esset, deliberantibus, colloquia fiunt. Ab omnibus δόγμα decretum *constituitur, Novatum ejusque fautores tanta superbia inflatos & quotquot illius inhumanissimæ & à fraterna charitate alienissimæ opinioni assentirentur, in eorum numero, qui erant ab ecclesia exclusi haberi: Fratres autem qui casu infelici prolapsi fuissent, pœnitentiæ medicamentis curari, & ad sanitatem restitui.* Aliæ quoque hoc seculo habitæ synodi passim in Africa, Asia, Occidente, sed nulli fere in his canones in diptycha ecclesiastica & ex his in Codicem Canonum relati. Primi canones, qui in eo exstant, scripti sunt in synodo Ancyrana provinciali, viginti quatuor; qui tantum genuini sunt; habita est hæc Ancyræ civitate Galatiæ, principio seculi quarti, ut quidam volunt sub Imp. Diocletiano, alii, sub Constantino Imperatore, & Silvestro Papa Romano, A. C. 314. inter quos est Baronius. Pontacus An. Chr. 302. habitam putat. Hanc excepit & supplevit synodus Neocæsarienses, itidem provincialis Neocæsariæ habita, ut quidam conjiciunt, (de tempore enim certi quid statui vix potest,

22. Primi Canones Codicis canonum, in synodo Ancyrana scripti, quando hæc habita & quot ejus Canones.

23. Secundi in Neocæsariensi, ejusque tempus & numerus canonum.

test, neque etiam multum nostra interest ad præsentem tractationem) Sub Constantino & Miltiade Pontifice, Anno 318; Baronius in Annum 314. conjicit. Canones habet quatuordecim, qui quoque in Codicem canonum conjecti. Post has synodos

24. Laodicena synodus, ejusque tempus, & numerus canonum.

quidam censent habitam synodum Laodicenam, in quâ LIX. canones scripti, qui etiam leguntur in codice canonum Ecclesiæ universæ. Hujus sententiæ est Baronius qui Laodicenam locat inter Neocæsariensem & Nicenã ad annũ 319. velut ejus epitomator eam recenset An. 314. quam tamen alii rejiciunt in Annum 364. Pontacus in Annum 368. alii 355. ut recte Doctissimus Lydius de tempore hujus concilii dixerit, Oedipum illud non facile divinare posse. Baronii rationes ante Nicenam habitam hanc synodum valde probabiles sunt. Apparent quoq; in Codice Canonum antiquissimo Ecclesiæ

25. Gangrense concilium ejusque canones.

Catholicæ viginti canones synodi Gangrensis, cujus quoque certum tempus ignoramus, quia vero per Osium Gangris Civitate Paphlagoniæ habita fuit, ex tempore quo Osius in Oriente ab Imperatore Constantino ex Hispania evocatus, hæsit, recte conjicit Baronius Anno 319. circiter habitam esse, Pontacus rejicit in annum seculi quarti XXVIII. alii in 36tum. alii longius. Est hæc

quoque

quoque provincialis ut præcedentes. Eam excipit famosissima illa Nicæna, Synodus Oecumenica 318. Episcoporum, à plerisque in annum C. 325. conjecta, in qua XX. Canones scripti, teste vel unico codice canonnm Ecclesiæ universæ, quos plerique antiqui & recentiores tantum pro authenticis habent, rejectis octuaginta, quos Turrianus & Pisanus ex Arabico Latinos fecerunt & orbi obtrudunt, cujus erroris causam postea sumus detecturi.

26. Nicæna synodus prima & Oecumenica, ejusque canonum numerus.

Hi quia in synodo Occumenica scripti, primo loco in codice canonnm Ecclesiæ universæ, seu catholicæ comparent. Quam rationem etiam ipse codex canonum Catholicæ Ecclesiæ adducit post canones Nicænos, τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνες κέ. οἱ τινες προγενέστεροι μὲν εἰσιν τῶν ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθέντων κανόνων, δευτερεύουσι δὲ διὰ τὴν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου αὐθεντείαν. *Concilii Ancyrani canones* XXV. *qui quidem priores Nicænis, sed ideo postpositi sunt propter auctoritatem synodi Oecumenicæ.* & iterum post hos canones. *Concilii Neocæsariensis canones* XIV. *qui quidem sunt Ancyranis posteriores, Nicænis vero antiquiores.*

27. Cur Nicæni canones in codice canonum Catholicæ Ecclesiæ, primo loco positi.

Ab hoc tempore probabile est, cœptam esse collectionem canonum, ita ut canones Nicæni primo loco ponerentur, iisque subnecterentur canones, Nicænis anteriores, jam

28. Quando cœperint colligi canones.

relati Ancyrani, Neocæſarienſes, Gangrenſes & Laodiceni; hoc enim ordine in codice ſæpæ citato canonum Eccleſiæ Catholicæ comparent. Niſi quod Laodicenis, præmittantur Antiocheni xxv. ſcripti in ſynodo Antiochiæ habita à provincialibus Epiſcopis in cauſa Athanaſii potiſſimum; ſub Conſtantio & conſtante Imperatoribus & Julio Papa Romano anno Chriſti 341. Tum ſequuntur in eodem Codice, ſeptem Canones Concilii Oecumenici ſecundi, Conſtantinopolitani vero primi, quod habitum ſub Theodoſio Imperatore, anno Chriſti 381 juxta *Baronum*, juxta alios 383. vel 386 contra Macedonium. Hos excipiunt Epheſini concilii Oecumenici tertii, Canones octo, quæ habita eſt ſeculi quarti anno XXXI contra Neſtorium ſub Theodoſio ſecundo. Claudunt tandem codicem canonum XXIX. canones Concilii œcumenici quarti Calchedonenſis, ſub Martiano Imperatore habiti, ſeculo quinto medio fere contra Eutychen. Ex horum conciliorum canonibus conflatus eſt Codex Canonum Eccleſiæ Catholicæ, quorum tantum ideo placuit facere mentionem, quia faciunt ad inſtitutam à nobis Hiſtoriam Juris Eccleſiaſtici. Sunt quidem alia concilia, ſynodique & in iis ſcripti canones, antiquiores

29. Concilium Conſtantinopolitanum primum, Oecumenicum ſecundum & ejus canonum numerus.

30. Epheſina ſynodus Oecomenica tertia, & numerus canonum.

31. Concilii Calchedonenſis Oecumenici quarti canones XXIX. claudunt codicem canonum Eccleſiæ univerſæ.

32. Canones conciliorum antiquiores, ſed non relati in codicem canonum; velut concilii Eliberini.

quiores relatis; veluti concilium Eliberinum, quod in Hiſpania in principio ſeculi quarti, anno nimirum, ut melior fert ſententia, quarto vel quinto ad reſtituendam collapſam lapſorum diſciplinam in occidente habitum. Cui rei quoque in oriente Petrus Alexandrinus Epiſcopus eodem tempore ſcripſerat ſuos canones pœnitentiales, qui & hodie perennant, & leguntur in bibliotheca Patrum tomo ſeptimo, & apud Theod. Balſamonem in Nomocanonis fine. Habita item Arelatenſia concilia, primum & ſecundum, ſed quia horum canones in codicem eccleſiæ univerſæ non ſunt relati, ideo conſulto præterimus, & inquirimus potius, quando habuerit initia ſua iſte codex canonum Eccleſiæ univerſæ. Valde veriſimile eſt, ut jam dictum, initia ejus fuiſſe ſtatim poſt concilium Nicænum, cujus quisque Epiſcopus exemplar ad eccleſiam ſuam & ibidem in dyptycha eccleſiaſtica retulit. Non vero ſolos tantum canones Nicænos, ſed etiam memoratos ſupra, Nicænis anteriores, quia itidem ad diſciplinam eccleſiaſticam faciebant, & à Nicænis patribus adoptati & confirmati eſſe videntur; probante id non obſcure Novella Imperatoris Noſtri 131, in qua per βεβαιωθέντας, intelligit Imperator canones priorum conci-

33. Canones pœnitentiales Petri Alexandrini Epiſcopi.

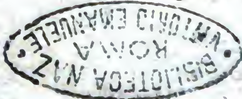
34. Quæ initia habuerit codex canonum.

35. Qui canones cum Nicænis recepti.

liorum. Ex quibus verosimile, quod pri-
36. Quot canones in principio habuerit codex canonum.
mus codex canonum habuerit tantum canones, CXXXVIII. viginti nempe Nicænos, 25. Ancyranos, XIV. Neocæsarienses, LIX. Laodicenos, & XX. Gangrenses.
37. Quot postea ac creverint.
Qui postea crevit ad tempora concilii Calchedonensis, à quo ut & Imperatoris Justiniani Novell. 131. confirmatus est, ad canones CCVII. accedentibus Antiochenis XXV. Constantinop. VII. Ephesinis VIII. & Calchedonensibus XXIX. Ordo horum conciliorum in concilio Constantinopol. in Trullo canone ἐπισφραγίζομεν, est idem, qui in Codice universæ Ecclesiæ invenitur observatus.
38. Ecclesia post tempora Niçæni concilii scriptura & canonibus cœpit regi.
Post tempora itaque synodi Nicænæ primæ, ecclesia duplici jure cœpit regi, divino, quod in sacris literis, & canonico, quod in Codice canonum continebatur.
39. Codices duo scripturæ, & canonũ in conciliis propositi.
Qui codices ambo in conciliis in medio consessus ponebantur, ut ex iis dogmata pietatis explorarentur, obortæ hæreses refutarentur, & controversiæ ad disciplinam ecclesiasticam, sacramque politiam, pertinentes, dirimerentur.
40. Testimonia de codice S. Scripturæ.
De sacris propositis literis, testimonium habemus *in Epistola synodica concilii Aquilejensis, tom. 1. concil.* cui præfuit Ambrosius Mediolanensis Episcopus, *ad Gratianum Valentinianum & Theodosium Impp. Proposita*, inquit; *divi-*

na in

næ in medio ſcripturæ; item in *Apologia Cyrilli ad Theodoſ. de ſynodo Epheſina Oecumenica tertia*, & paſſim in *actis concilii Calchedonenſis*, *Conſtantinopolitani in Trullo*, *Nicæni ſecundi*, quorum loca Doctiſſimus *Chriſtophor. Juſtellus*, optime de jure & antiquitate eccleſiaſtica meritus, *in Præfatione ad Codicem canonum Eccleſiæ univerſæ* refert. De propoſito codice canonum habemus teſtimonia *concilii Calchedonenſis*, quod ex eo canones citat, & de controverſiis ex iis pronunciat. *Sic actione IV. Ætius Archidiaconus Conſtantinopolis, dixit; Regula eſt hæc cum aliis poſita à ſanctis Patribus, quam cuſtodientes ſanctiſſimi Epiſcopi, docent & Clericos & Monachos & omnes Chriſtum colentes; ſi autem inveniant aut inſultantes, aut acquieſcere non volentes, hac utuntur, regula: & ex Codice relegit hæc* (nempe canonem v. concilii Antiocheni) *ſi quis Presbyter aut Diaconus ſuum contemnens Epiſcopum* &c. *Omnes Epiſcopi clamaverunt, hæc juſta regula, hæc regula patrum.* Iterum *actione* XI. *Stephanus Epiſcopus Epheſi dixit; ſupplico ut canones relegantur, qui dicunt: ut is, qui in alia civitate ordinatus eſt, conſtitui non poſſit in alteræ. Glorioſiſſimi judices dixerunt: relegantur hi canones: Leontius reverendiſſimus Epiſcopus Magneſiæ ex Codice relegit regulam nonageſimam* 41. Item de codice canonum.

quintam (est iste canon 16. concilii Antiocheni, in codice vero canonum Ecclesiæ universæ, canon xcv.) *si quis Episcopus vacans, super ecclesiam vacantem* &c. *Idem Reverendissimus Leontius ex eodem* Codice *legit regulam nonagesimam sextam. Si quis Episcopus Ordinationem acceperit Episcopatus &c.* tandem Actione XIII. *Gloriosissimi judices dixerunt: Canones legantur. Beronicianus Secretarius divini Consistorii ex* codice *legit: Episcopos oportet quidem præcipue ab omnibus Episcopis provincialibus ordinari &c.* qui est canon quartus synodi Nicænæ. Exinde patent duo, primum, quod volebamus probare, etiam codicem canonum in conciliis præsto fuisse, & ex eo diremtas controversias; Item alterùm, quod quædam collectio canonum, post concilium Nicænum facta fuerit; quod ex eodem Calchedonensi concilio etiam odoratus est; *Baronius tomo* 3. *An.* 341. *n.* 34. *Illud compertum est*, inquit, *ex quadam antiquiori nobis incomperta collectione* (quæ nunc edito Codice Canonum Ecclesiæ catholicæ Græco notissima est) *in concilio Calchedonensi duos canones Antiochenæ synodi, in actione* IV. *atque* XI. *ad verbum esse citatos, sed absque titulo Antiocheni concilii, quorum quidem in eo codice, qui in synodo probatus & lectus est, actione* XI. *prior nonagesimus quintus, alter nonagesimus*

41. Adserta collectio canonum post concilium Nicænum.

nagesimus sextus erat numero consignatus; cum tamen iidem in concilio Antiocheno sextus decimus & septimus decimus ordine describantur. Ut plane appareat non ex ipso Antiocheni concilii codice editos esse, sed ex quadam ante jam facta collectione, communi majorum auctoritate probata. Hujus concilii Calchedonensis beneficio, modum restituendi Codicem antiquum expiscatus est *Auctor anonymus*, sed Doctissimus, consultationis de controversia inter Paulum Quintum Papam Romanum & Remp. Venetam, qui est *Jacobus Leschasserius*, ubi docte multa de hac codice commentatur. Eoque concilii Calchedonensis testimonio Noster Antonius Augustinus, lib. 1. dial. XI. nostræ editionis pag. 175. probat Canones Antiochenos esse authenticos & probatos. *Receptos*, inquit, *esse constat*, & *in* Corpore Canonum *positos ante concilium Calchedonense, ut in ejus concilii actione* XII. *Græcis, Latinis* XI. *apparet: ex libro etiam Latino, quem eodem nomine*, Corpus Canonum *dicimus, quem aperte Leo IV. in Epist. ad Episcopos Britanniæ approbat.* Vocat Augustinus librum illum *Corpus Canonum*, quem nos cum antiquis rectius, *Codicem canonum* dicimus, adstipulantibus citationibus plerisque sequentibus. βίβλος κανόνων Græcis appellatur. Hujus etiam

43. Nomina hujus collectionis, corpus canonum.

44. Codex canonum.

45. Teſtimonia antiqua de Codice Canonum.

mentionem *Juſtellus* in doctiſſima ſua *Præfatione*, fieri teſtatur *in ſynod. Bracharenſi prima, can.* XVIII. *Toletana* IV. *can.* III. *apud Nicolaum & Leonem quartum Papas Romanos*, quos citat *Gratianus*, *c. ſi Romanorum diſt.* 19. & de *libellis diſt.* 20. *Burchardus* quoque memorat eum inter libros, quibus in ſua collectione eſt uſus, & *Gratianus. c. hæ vero* 27. *q.* 1. item *Gregorius Pontifex Romanus in inſcriptione. c. non liceat. x. de præbend. & dignitat.* Tribus manuſcriptis exemplaribus hujus codicis ex vaticana bibliotheca depromptis, uſos ſe teſtantur in Præfatione, ſelecti ſeculo anteriore viri ad emendationem Gratiani.

46. Editio hujus Codicis, & error Juſtelli.

Putat Doctiſſ: Juſtellus editum fuiſſe hunc codicem primum Moguntiæ ſeculi anterioris anno XXV. dein Lutetiæ anno ſuperiori (id eſt nono hujus ſeculi) quam is ea ſcriberet, ſed is, quod & credo de Exemplaribus Manuſcriptis Vaticanis, non eſt Codex eccleſiæ univerſæ, ſed Eccleſiæ Romanæ, qui Moguntiæ 1525. & Pariſiis 1609. eſt editus, attamen ex illo codice Eccleſiæ univerſæ depromptus, quod & confitentur ipſi Recognitores Romani, de quo poſtea, ubi ad collectionem Dionyſii Exigui pervenero. Græce primus ſeculi ſuperioris anno quadrageſimo ex antiquiſſ. Eccleſiæ Hilarianæ Pictarienſis codice,

dice, hunc Canonum codicem edidit Joh. Tilius, Lutetiæ, qui post hanc editionem, quam Cardinali Turnonio dicaverat, Episcopus Meldensis est factus, sedulus in hisce antiquitatis ruderibus eruendis & publicandis; dedit quippe & Codicem Theodosianum; item auro contra caros, libros Caroli Magni, de imaginibus, quos ipse primus sub nomine Eli Phili in Gallia publicavit, seculi anterioris anno 1549. addita sua præfatione, cujus authenticum exemplar adservamus in bibliothecula nostra, contra Pontificiorum vanos conatus, hunc fœtum νοθείας incusantium & exemplaria bonæ notæ in Gallia edita, abolentium. vid. sis Amicum nostrum Virum Nobiliss: & Consultiss: Dn. *Vincentium Placcium JC. Hamburgensem*, quem honoris causa Nomino, in Tractatu nuper edito, de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis detectis, in *Caroli Magni Imperat. scriptis. pag.* 174. Cœpit postea hic *Codex canonum* vocari *Corpus canonum*, observante id *Ant. Augustino* nostro, loco jam adducto. & *c. si Romanorum. dist.* 19. ubi *corpus Codicis canonum* appellatur, item Innocentio III. *in Epistola ad Petrum Compostellanum tom.* 2. *concil. Emeritense*, sunt verba ejus, *concilium authenticum esse, multis rationibus adstruebas, tum quia cum aliis conciliis*

47. Vocatur corpus canonum & corpus codicis canonum, liber canonum. Patrum Canones &c.

continetur libro, qui CORPVS CANONVM *appellatur.* Vocatus etiam est *Liber canonum* vide infra *Bedam & Gregor. Turon.* Inscriptio Codicis M. S. Chr. Justelli. *Incipit liber, qui appellatur, Corpus canonum,* qui tamen fuit Isidori Mercatoris, Item *Patrum canones & canonicarum constitutionum liber.* synod. Nicæna. II. act. II. *Tharasius sanctissimus Patriarcha inquit: legatur canonicarum constitutionum liber.* Quare autem in corpus vel volumen certum compactum à veteribus fuerint Canones; tradit *Leschasserius*, in laudata *consultatione*; Voluerunt, inquit, Patres, Ecclesiam habere corpus certum regularum sui juris, quas ex certis conciliis collegerint, & concilia certo ordine disposuerint, certoque & immutabili numero canones illorum complexi sint, cui neque addi neque detrahi à quoquam posset, ut hoc quasi vallo & muro septum juris corpus adversus falsi crimen undique tutum esset. Neque tantum ut falsum prævenirent solebant veteres jura sua in certa corpora colligere, sed etiam ut vim omnem juribus extra collectiones publica authoritate factas vagantibus & dispersis adimerent. Ob easdem causas Theodosius Imperator Novella de confirmatione corporis suarum Novellarum, ait se in corpus unius codicis

48. Causæ cur canones in corpus congesti.

cis constitutiones præcessorum suorum redegisse: ne aliter nisi ex ipso codice in judicio proferrentur. Eandem rationem & consilium sequutus Justinianus codicem suum fecit, constitutiones in multa volumina dispersas in unum corpus colligendo, quod ipse testatur *l. unic. C. de emendatione codicis Justiniani*: unde jura extravagantia posteritas appellavit quæ non in corpore codicis, sed extra corpus divagarentur, ut Justiniani verba usurpem, quibus eodem loco usus est. Ea fuit primum, antequam componeretur codex Theodosianus, providentia & vigilantia Patrum Ecclesiæ catholicæ quæ collectionem suam *Corpus codicis canonum nuncupavit*, quemadmodum & Imperatores *Corpus codicis constitutionum* suarum dixerunt. Quare etiam in more habebat Ecclesia alia jura quæ illi obtrudebantur codice suo non comprehensa, velut notha & adulterina nulliusque authoritatis rejicere, quod Gallicani Episcopi factitarunt, teste acerrimo authoritatis Romanæ defensore Nicolao I. Papa, qui in epistola quam ad illos scripsit relata in codicem Gratiani can. si Romanorum distin. 19. hæc illorum verba recenset, *Quanquam*, inquit, *quidam vestrum scripserint haud illa decretalia priscorum pontificum in toto corpore co-*

dicis canonum inveniri descripta. Neque illud negligendum canones Ecclesiasticos in diptycha Ecclesiastica & quidem speciatim ad hanc rem comparata, fuisse conjectos. Fidem faciet Justiniani *l.* 7. C. *de summ. Trinit.* §. 5. Μηδεὶς τοίνυν μάτην ἡμᾶς ταραξάτω ἐλπίδι ματαίᾳ κρατούμενος ὅτι ἡμεῖς ἐναντίον τῶν εἰρημένων. δηλ. συνόδων ἐπράξαμεν ἢ πράξομεν ἢ παραχθῆναι παρά τισι συγχωρήσομεν ἢ περιαιρεθῆναι τὴν τῶν αὐτῶν ἁγίων. δηλ. συνόδων ὁσίαν μνήμην ἐκ τῶν εἰρημένων τῆς ἐκκλησίας διπτύχων ἀνεξόμεθα. *Nullus itaque frustra nos turbet spe vana innixus, quasi nos contrarium à supradictis quatuor conciliis fecerimus aut faciamus, aut fieri à quibusdam permittamus, aut aboleri eorundem sanctorum quatuor conciliorum piam memoriam ex dictis Ecclesiæ* diptychis *sustinemus.* Quod confirmatur *sexta synodo collat.* 2. *Nam sanctas quatuor synodos Majestas ipsius* (Justinianum intelligit) *sacris diptychis inseri & publicari fecit: quod ante imperium ei divinitus concessum non procedebat.* Hocque forte denotat verbum περιπλύσεσθαι in *Novell.* 115. *cap.* 4. §. 14. *pr.* quod tum perperam verteretur *amplecti* & recitare, melius *diptychis inserere* vel *inscribere*, tumque hæc verba ejus Novellæ, ἐν ᾗ πάντες οἱ μακαριώτατοι Πατριάρχαι τὰς ἁγίας τέσσαρας συνόδους, τὴν ἐν Νικαίᾳ καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει,

49. Canones in diptycha Ecclesiastica relati.

50. Quid in novella 115 verbum περιπλύσεσθαι significat.

νουπόλει, τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι, περιπλύσασθαι, ἤγουν ἀναφέρειν γινώσκωνται; melius sic verterentur: *in qua beatissimos Patriarchas sanctas quatuor synodos Nicenam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam & Calchedonensem in diptychis describere & publice recitare compertum est.* Quod, ut & morem hunc observavit quoque Philippus Bertherius πιθανῶν diatrib. 2. cap. 6. pag. 226. Confirmatus est Codex ille, canone primo concilii Calchedonensis, sexcentorum & triginta Episcoporum seculo quinto medio fere. *Canones sanctorum Patrum per unamquamque synodum nunc usque constitutos obtinere statuimus.* Postea eundem confirmavit Imperator noster Justinianus Novella 131. Ex qua merito cum clarissimo Eichelio præfatione, ad Procopii ἀνέκδοτα colligimus, Codicem hunc esse partem nostri juris Justinianæi, Meritoque istam novellam constitutionem sequeretur, utpote qui Justiniani auctoritate confirmatus, vim legis obtinet. Verba Constitutionis supra sunt relata. Maxime cum statim ex synodi sextæ collatione 2. adsertum, hoc primum ab Imperatore Justiniano introductum, ut prima quatuor concilia Oecumenica in diptycha Ecclesiastica referrentur, publice recitarentur, & vim

51 Confirmatur in concilio Calchedonensi, & à Justiniano Imperatore.

52. Codex canonum est pars juris civilis.

vim legis haberent; quod quando factum sit, indicat victor Tunnunensis in Chronico. *Justiniano Augusto Cos. Orientales Ecclesiæ ejusdem Principis jussione quatuor synodos præsentibus sacrificiis publica voce suscipiunt recitari.* Notandum porro Imperatorem mentionem facere in d. Nov. 131. canonum ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτεθέντων, ἢ βεβαιωθέντων *constitutorum*, aut *confirmatorum* per *constitutos* canones intelligit canones in ipsis quatuor conciliis sancitos, per *confirmatos* intelligit canones priorum conciliorum ante Nicænum primum, qui in eo sequentibus sunt suscepti & confirmati, nempe synodorum Ancyranæ, Neocæsariensis, Gangrensis, Antiochenæ, Laodicensis. Quorum canones pari passu, in iisdem diptychis asservabantur, in quibus ipsi canones quatuor conciliorum. Ex hoc codice passim depromsit suas constitutiones Ecclesiasticas Imperator noster Justinianus, qui in Codice & Novellis extant, quod demonstrat passim in notis *Christophorus Justellus* doctissimis, quas ad hunc codicem scripsit. Post Justinianum Imperatorem Græci quædam huic codici addiderunt, quæ enumerantur in synodo sexta Oecumenica, can. II. Anno 681. celebrata. Canones nempe Apostolorum LXXXV. de quibus postea dicemus,

53. Novella 131. explicata.

54. Quid additum post Justiniani tempora.

dicemus, Sardicensis concilii canones XXI. item Africæ concilia, sanctorumque Patrum canones sive Canonicas quasdam Epistolas, Theophili, Dionysii, Petri, Athanasii, Timothei Alexandrinorum Episcoporum; Gregorii Neocæsariensis, Basilii Cæsareæ Cappadociæ, Gregorii Nysseni, Gregorii Theologi, Amphilochi, Iconii & Gennadii Patriarchæ Constantinopolitani. Quem postea sic auctum confirmat synodus Nicæna secunda anno 787; citat enim ex eo canonem LIII. Apostolorum, & VIII. synodi Nicænæ I. Videatur ejus actio II. *& Christophori Justelli Præfat. ad Codicem* illum sæpius jam laudata, ubi recte ab hoc Codice jus canonicum quod nunc vocamus, dicit, originem duxisse; atque antiquissima illa canonum collectione, utramque cum orientis, tum occidentis Ecclesiam diu usam fuisse. Ex oriente quippe canones & eorum collectiones in Occidentem & Africam transiverunt; Ita ut orienti originem juris canonici merito tribuamus. Occidentalis Ecclesia, ante concilium Nicænum nullos canones noverat, sed sacræ scripturæ auctoritate, moribus seu jure non scripto utebatur; post Nicænum concilium, ejus canones solos recepit, usque ad tempora Innocentii Primi, qui seculo quinto ineunte

55. Iterum confirmatus à concilio Nicæno secundo.

56. Ab hoc Codice jus Canonicũ habet originem.

57. Collectionis canonum studium ex oriente progreditur in Occidentẽ, & Africam.

58. Occidens quando cœperit uti canonibus.

ineunte seu anno secundo ad Episcopatum Romanum pervenit, quod probat *ejus Epistola ad Clerum Constantinopolitanum* apud *Sozomenem. lib. 8. c. 26.* relata his verbis: ὅτι καὶ περὶ τῆς τῶν κανόνων παραφυλακῆς τούτοις δεῖν ἕπεσθαι γράφομεν οἵτινες ἐν Νικαίᾳ εἰσὶν ὡρισμένοι, οἷς μόνοις ὀφείλει ἐξακολουθεῖν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ τούτοις γνωρίζειν εἰ δὲ ἕτεροι ὑπό τινων προσφέρονται οἵτινες ἀπὸ τῶν κανόνων ἐν Νικαίᾳ διαφωνοῦσι, καὶ ὑπὸ αἱρετικῶν ἐλέγχονται συντετάχθαι, οὗτοι παρὰ τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων ἀποβάλλονται &c. *Nos enim quantum ad canonum observantiam attinet, illis obsequendum esse scribimus, qui Nicææ determinati sunt, quibus solis obtemperare & suum suffragium addere Ecclesia Catholica debet. Si qui vero & alii quibusdam proferuntur, qui à canonibus Nicænis discrepant, & ab hæreticis compositi deprehenduntur, hi vero ab Episcopis Catholicis rejiciuntur. Hæreticorum enim commenta catholicis canonibus adsuere non licet, semper enim vel per contraria, vel per illicita, labefactare student voluntatem concilii Nicæni. Non solum igitur his non obtemperandum esse dicimus, sed ipsa potius una cum hæreticis ac schismaticis dogmatibus esse condemnanda: Quomodo & antea in Sardicensi synodo ab Episcopis prædecessoribus nostris factum est.* Ita ex recitato loco *Sozomenis* arbitratur

Petrus

Petrus de Marca, lib. 3. cap. 2. de concord. ſacerd. & Imperii. Vereor tamen ne ſub Nicænis canonibus in hac Epiſtola Innocentii, etiam lateant ii, qui ante ſynodum Nicænam in particularibus conventibus ſunt ſanciti, quos ſupra retulimus eſſe confirmatos & receptos à ſynodo Nicæna, ut & hos habuerit Eccleſia Romana, cum Nicænis primos in *diptychis* ſuis *Eccleſiaſticis*, ſeu in *corpore ſuo* canonum. Quanquam eos conetur removere *cap. 3. l. cit. Petr. de Marca.* Quod mihi ideo probabilius videtur, quia ut ſupra adſertum n. 28. & 34. poſt Nicæna tempora cœptum eſt ſtudium colligendi canones atque in Corpus ſeu codicem congerendi, & in prima conceptione fuerunt præter Nicænos, Synodorum provincialium anteriorum canones, probati & ſuſcepti à patribus Nicænis, quos per βεϐαιωθέντας intellexit Juſtinianus *Novella* 131; Si itaque Romana Eccleſia recepit Nicænos canones, oportet quoque eos qui in eodem corpore, ſeu libro cum Nicænis edebantur Ancyranos, Neocæſarienſes, Gangrenſes & Laodicenos receperit, quia hi omnes apud antiquos ſæpe nomine Nicænorum tanquam primorum & principalium veniebant; ut patebit ex fraude Zoſimi, qui ſtudens eminentiæ Epiſcopi Romani,

 colle-

collegit Nicænos canones, iisdemque Sardicenſes ſubjecit, hosque etiam ſub Nicænis vendere voluit; quam collectionem quia à Nicænis orſus fuerat, ab iis quoque ſequentes denominaverat omnes, de qua fraude poſtea. Illud hic inſerendum eſt, quod ſupra poſt numerum Marginalem trigeſimum ſeptimum poni debuiſſet; Iſtam primam collectionem materiam ſequentibus vel collectionibus vel additionibus dediſſe, primamque illam Nicæni concilii & in eo adſumtorum canonum non habuiſſe certum autorem, nulliusque collectoris nomen; ſed poſtea cum creſceret illa collectio, ab illis qui ſequentia addiderunt, aliquando accepiſſe nomen. Sic cum Stephanus Epiſcopus quidam Epheſinus, tempore Theodoſii Magni, poſt Concilium Conſtantinopolitanum primum, canonibus Nicænis, Ancyranis, Neocæſarienſibus, Gangrenſibus, Antiochenis & Laodicenſibus, addidiſſet Conſtantinopolitani primi canones ſeptem, ſuum quoque nomen præfixit, quod prætulit Codex vetus bibliothecæ eheu! quondam Palatinæ, quem vidit Chriſtophorus Juſtellus, ut refert Petrus de Marca, Archiepiſcopus Tholoſanus. Ex quo male deducere mihi videtur, Henricus Juſtellus, Chriſtophori filius, qui patris biblio-

59. Prima collectio materiam dedit ſequentibus.

60. Nullum habuit certum auctorem.

61. Accepit poſtea nomen etiam ab iis qui ſequentium ſynodorum canones addiderunt, ut patet exemplo Stephani Epiſcopi Epheſini.

62. Duo Errores Henr. Juſtelli filii.

thecam juris Pontificii veterem, cum Guillielmo Voello Parisiis ante quatuordecim annos edidit, *in Præfatione bibliothecæ isti præmissa*; Codicem Ecclesiæ universæ, cœpisse demum post concilium Constantinopolitanum primum, id est post annum 381. sub Theodosio Magno, ejusque collectorem esse Stephanum illum Ephesinum Episcopum, idque ob memoratam inscriptionem codicis, quondam Palatini; cum ille Nicænis canonibus, & qui cum Nicænis ambularunt, tantum septem Constantinopolitani concilii, aut forte etiam XXV. Laodicenos provinciales addere potuerit, Nicæni vero cum quatuor conciliis anterioribus, in unum collecti corpus ante eum fuerint. Stephanum illum postea imitati sunt Episcopi sequentes, qui suo tempore, addiderunt canones concilii Ephesini & Calchedonenses. Isque fuit Codex Ecclesiæ universæ, seu Catholicæ, quo usus Oriens & quem Occidens in Latinum vertit. Quem Justellus seculi hujus anno X. vulgavit & restituit, iterumque publicavit filius anno 1661. in bibliotheca juris canonici veteris, additis canonibus Ephesinis & Calchedonensibus. Qui paulo obscuratus fuit, postquā Græci habita synodo Constantinopoli in Trullo ediderunt alium Codicem, qui fuit

63. Codex Ecclesiæ universæ, à posteriori codice Ecclesiæ orientalis distinctus.

Codex Ecclesiæ orientalis, paulo diversus, à Codice Ecclesiæ universæ. Quæ neglecta & ignorata distinctio, impulit Cardinalem Perronium *in respons. ad Magnæ Britaniæ Regem. lib.* 1. *c.* 53; ut imperitiæ & malæ fidei sine causa Christophorum Justellum arguerit, quod in Codicem universæ Ecclesiæ Sardicenses canones non admiserit. *Cum certissimum sit*, sunt verba filii patrem excusantis, in præfat. bibliothecæ juris canonici præfixa, *Ut omnes eruditi norunt, Codicem Ecclesiæ universæ, non debere confundi cum eo, qui nunc orientalis Ecclesiæ Codex dicitur, qui à Joh. Tilio* (ex quibus rogo, ut explices, quæ supra num. 46. de Tilii editione dicta sunt) *editus est primum Lutetiæ, Anno* 1540. *ex M. S. Codice Ecclesiæ Pictaviensis, illius summi viri tota argumentationis strues corruat necesse est, cum falso innitatur fundamento; Et certe non erat cur in Justello genuinum infringeret ob canones Sardicenses; cum inter emunctæ naris viros compertissimum sit, Synodi Sardicensis Canones in illo primario codice non extitisse. Hujus adsertionis testis idoneus est Dionysius Exiguus, qui Codicem Græcum versione nova donavit, dum in Præfatione ad Stephanum Episcopum ait, in Chalcedonensis synodi decretis finem esse Græcorum canonum, quibus se subjicere Sardicensis & Africani concilii decreta, quæ*

64. Refutatus Perroni error.

ta, quæ Latine sunt edita, declarat. Ex qui*bus verbis colligimus synodum Sardicensem à Græcis inter Orientales synodos non fuisse relatam, quippe cujus canones non Græce sed Latine primum editi fuissent; Sed alia eaque potissima ratio extitit, cur statim ab initio illius synodi canones ab Orientalibus Ecclesiis non fuerint admissi; nimirum ob canones de appellationibus ad Romanam sedem, qui è Diametro canonibus Antiochenis adversabantur, quos Episcopi Orientales ediderant, qui appellationes extra diœcœsim graviter & iniquo animo ferebant. Quemadmodum & Africani patres, qui eandem ob causam Sardicenses Canones neglexerunt, nec appellationes transmarinas lubenter admittebant, quippe qui eadem qua orientales prærogativa se tuebantur, ut ex variis Codicis Ecclesiæ Africanæ canonibus palam est.* Vindicandus etiam hic est titulus, *Codicis Canonum*, qui dicitur esse *Ecclesiæ universæ* seu *Catholicæ*, quem perstringit Franciscus Florens *in dissert. de orig. jur. Canonic. part. 2.* Idque verbis ejusdem Justelli, quia nobis non licuit inspicere istam Florentis dissertationem, etiamsi longe lateque conquisitam. *Rationes*, inquit, *quas ad adstruendum, decorari Codicem illum, titulo specioso & nimis generali* ECCLESIÆ UNIVERSÆ, *adsumit Fr. Florens, adeo leves sunt, ut per se facile dissolvantur. Non* 65. Adsertus titulus Codicis Ecclesiæ Catholicæ, seu universæ.

enim necesse est, ut illa collectio codicis universæ Ecclesiæ titulo gaudeat, ut omnes conciliorum canones à singulis Ecclesiis receptos & editos complectatur; sed sufficere videtur, quod primis Ecclesiæ temporibus quibus editus fuit hic Codex, illo solo, nec alio uteretur Ecclesia universalis in disceptandis de disciplina controversiis, quemadmodum à concilio Calchedonensi factum legimus.

66. Regressus ad Ecclesiam Romanã, quæ non diu usa solis canonibus Nicænis.

Sed è diverticulo in viam; Certum est non diu Ecclesiam Romanam solis Nicænis, & qui cũ Nicænis ambulabant canonibus, usam fuisse. Sed eam eodem studio cũ Orientalibus collegisse canones, quibus cum iisdem hostibus, qui utramque impugnabant Ecclesiam pugnaret. Eos autem conquisivit ex Oriente, & in Latinam Linguam vertit. Fuisse enim Codicem Canonum in Ecclesia Romana, ante versionem *Dionysii Exigui*, apparet affatim, Primo ex fraudente illa Collectione Zosimi Pontificis Romani, qui seculi quinti anno decimo septimo, ad synodum sextam Carthaginensem 227. Episcoporum Faustum Potentiæ Episcopum, Philippum & Asellum Ecclesiæ Romanæ presbyteros misit, potissimum ut Episcopi Africæ ad Romanum appellarent. Quod ut probaret allegavit Canones synodi Nicænæ, sed ex sua Collectione quæ continebat Nicænos canones XX. Ancyranos XXV. Neocæsarienses

67. Id probatum, spuria seu fraudulenta collectione Zosimi Papæ.

cæſarienſes XIV. Sardicenſes XXI; qui ſimul computati faciunt canones LXXX. Hanc collectionem Zoſimus nomine Canonum Nicænorum protruſit patribus; à potiori parte nempe canonibus Nicænis, & Nicæna ſynodo probatis, quibus adjunxit Sardicenſes ab orientalibus ut ſtatim adſertum & Africanis patribus repudiatos, iisque tanquam Nicænis adſtruere appellationes ad Romanam ſedem voluit. Tantum etiam negotii patribus illis fecit, ut pro detegenda fraude ad Conſtantinopolitanum, Alexandrinum & Antiochenum Epiſcopos mitterent, petitum canones authenticos Nicænos. Vide totam rem accurate narratam & examinatam, à *Doctiſſimo* Mornæo *in Myſterio Iniquitatis. mihi pag.* 51. *edit. Daventrienſ.* Inde natus error de LXXX. canonibus Nicænis, & diſputatio de numero canonum Nicænorum. Quorum tamen conſtat, viginti tantum eſſe genuinos, quos probant, præter Codicem canonum Eccleſiæ univerſæ, ejus verſiones variæ & hiſtoria Eccleſiaſtica verior. Vide *Theodoretum* itemque *Socratem. Stephanum Papam cap.* 13. *diſt.* 16. quam rem diſquiſitioni accuratiori reſervabimus, & nunc monemus iſtos LXXX, quos Alphonſus Piſanus & Franciſcus Turrianus Jeſuitæ ediderunt ex Arabico trans-

68. Origo erroris LXXX. canonum concilii Nicæni.

69. Verus numerus canonum Nicænorũ adſertus.

 latos,

latos, esse spurios & suppositos. Acceperunt autem illos, ut fertur, ab Alexandrino Patriarcha duo Legati quos ad eum miserat Pius Quartus, ut ad concilium Tridentinum invitarent. Secundo patet versionem antiquam Codicis Canonum, usque ad Calchedonensem synodum habuisse Ecclesiam Romanam, ex justis Dionysii Exigui querelis, ad Stephanum Episcopum Salonitanum, cujus hortatu suam versionem suscepit; in qua se *priscæ translationis confusione offensum* dicit, quod & Magnus Baronius ad Annum 527. n. 72. adserit; Dionysium ideo Græcos canones transtulisse, non *quod Latina Ecclesia hactenus caruisset iisdem canonibus latinitate donatis, sed quod sive vitiò interpretis, sive librariorum incuria iidem reperirentur valde mendosi.*

70. Probata iterum versio antiqua Latina Codicis canonum.

Sed quid opus est conjecturis, cum ipsam versionem antiquam habeamus ex bibliotheca *Christophori Justelli*, quam filius ejus in *bibliotheca juris canonici* veteris tomo primo pag. 277. repræsentavit. Est illa à cæteris editionibus editis latinis diversa. Edita ex Codice M. S. literis majusculis & bene quadratis, quod antiquitatem istius Codicis demonstrat. Conjicit enim Justellus septingentorum annorũ fuisse. Continet canones conciliorum Ancyrani, Neocæsariensis, Nicæni,

71. Ipsa versio antiqua edita à Justello.

cæni, Sardicenſis, Gangrenſis, Antiocheni, Laodicenſis, Calchedonenſis, & Conſtantinopolitani I. Perierant injuria temporis in iſto Codice canones Laodiceni omnes, maxima pars Sardicenſium, & pars poſtrema ſubſcriptionum concilii Nicæni. Juſtellus putat hunc interpretem & collectorem non dignitatem conciliorum, ſed ordinem temporis ſecutum fuiſſe, quod Ordo enumeratus conciliorum qui & ſic in editione invenitur, ſatis probat: neque obſtat, quod Calchedonenſis ſynodus ante Conſtantinopolitanam ponatur, & canon XXVIII. Calchedonenſis, inter Conſtantinopolitanos, hoc enim magis deſcriptori quam collectori imputandum eſſe videtur, ut & errata quæ paſſim in iſto libro occurrunt, & ex religioſa antiquitatis obſervantia, ut invenerat, à Juſtello ſunt typis expreſſa, additis ſphalmatis in margine. Putat Petr. de Marca in Concordia ſacerdot: & imperii lib. 3. pag. 414. *Poſt ſynodum Calchedone habitam Canones Græcos Latinitate donatos eſſe, & Occidentibus communicatos, interpretatione in eam rem elaborata, cujus meminit Dionyſius Exiguus*; Meminit ibidem exemplaris quod extat in antiquiſſima bibliotheca vaticana, & alterius quem habuit Juſtellus, quem editum eſſe diximus. Ex allato ſupra Innocentii

primi testimonio, vereor ne aliter statuendum, nempe jam ante tempora Calchedonensis synodi in Ecclesia Romana receptos canones Nicænos, & cum iis à Nicæna synodo adoptatos, itemque versos ex Græco, & post concilium Calchedonense tantum sequentium conciliorum canones additos & versos fuisse. Usa est Ecclesia Romana antiqua codicis Græci versione minus accurata, usque ad tempora Imperatoris Justiniani, quibus vixit *Dionysius Exiguus* Abbas Romanus, qui rogatu Stephani Episcopi Salonitani (male *Sixtus Bibliothecarius. libr.* 2. observante idem *Cl. Justello*, putat id fecisse Stephanum urbis Episcopum, cum temporibus Justiniani neque duobus seculis post ea sederit Romæ Stephanus) vertit ex græco Codicem Canonum. Fuit autem hic Dionysius ex Scythia oriundus, Exiguus cognominatus, instituto Monachus, dignitate Abbas. Elogium Bellarmini de eo est hoc. *Dionysius Exiguus, natione Scytha, sed moribus Romanus, quemadmodum cognomento Exiguus, sed doctrina & sanctitate Maximus.* Sub Theodorico Rege & successoribus claruit, & scripsit, & quidem primo Cyclum Paschalem, ab an. 525. in quo, omissa profana numeratione annorum Æræ Diocletiani Imp.

72. Quamdiu usa sit Romana Ecclesia antiqua versione.

73. Quis fuerit DionysiusExiguus; & quæ ille Codici in sua versione addiderit.

Imp. computari annos cœpit à nativitate Domini Noſtri; Illuſtre eſt ejus elogium apud *Caſſiodor.* ejus ſynchronum *de Divin. lect. cap.* 23. quod affabre virum hunc depingit; Generat etiam hodieque Catholica Eccleſia viros illuſtres probabilium dogmatum decore fulgentes: fuit enim noſtris temporibus, & Dionyſius monachus, Scytha natione, ſed moribus omnino Romanus, in utraque lingua valde doctiſſimus, reddens actionibus ſuis, quam in libris Domini legerat æquitatem, qui ſcripturas divinas tanta curioſitate diſcuſſerat, atque intellexerat, ut undecunque interrogatus fuiſſet, paratum haberet competens ſine aliqua dilatione reſponſum, qui mecum Dialecticam legit, & in exemplo glorioſi magiſterii plurimos annos vitam ſuam Domino præſtante tranſegit. Pudet me de conſorte dicere, quod in me nequeo reperire. Fuit enim in illo cum ſapientia magna ſimplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas: ut in nullo ſe vel extremis famulis anteferret, cum dignus eſſet Regum ſine dubitatione colloquiis. Interveniat pro nobis, qui nobiſcum orare conſueverat: ut cujus hic ſumus oratione ſuffulti, ejus poſſimus, nunc meritis adjuvari. Qui petitus à Stephano Epiſcopo Solonitano,

lonitano, ex Græcis exemplaribus canones Ecclesiasticos moribus suis, ut erat planus atque disertus, magnæ eloquentiæ luce composuit, quos hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur. Hos etiam oportet vos assidue legere, ne videamini tam salutares Ecclesiasticas regulas culpabiliter ignorare. Alia quoque multa ex Græco transtulit in Latinum, quæ utilitati possunt Ecclesiæ convenire. Qui tanta Latinitatis & Græcitatis peritia fungebatur: ut quoscunque libros Græcos in manibus acciperet, Latine sine offensione transcurreret, iterumque Latinos Attico sermone legeret, ut crederes hoc esse conscriptum, quod os ejus inoffensa velocitate fundebat. Longum est de illo viro cuncta retexere, qui inter reliquas virtutes hoc habuisse probatur eximium, ut cum se totum Deo tradidisset, non aspernaretur secularium conversationib. interesse. Castus nimium, cum alienas quotidie videret uxores, mitis cum fere gentium vesano turbine pulsaretur. Fundebat lachrimas motus compunctione, cum audiret garrula verba lætitiæ: jejunabat sine exprobratione prandentium, & ideo conviviis gratanter intererat, ut inter corporales epulas inquisitus spiritales copias semper exhiberet. Quod si tamen aliquando comederet, parvo quidem

quidem cibo, sed tamen escis communibus utebatur. Unde summum genus æstimo patientiæ, inter humanas esse delicias, & abstinentiæ custodire mensuram. Sed, ut bona mentis ejus infucata laude referamus, erat totus Catholicus, totus paternis regulis perseveranter adjunctus, & quicquid possunt legentes per diversos quærere, in illius scientia cognoscebatur posse fulgere. Cujus nomini aliqua pravi homines calumniose nituntur ingerere, unde sua videantur errata aliquatenus excusare. Sed ille jam seculi perversitate derelicta, præstante Domino, in Ecclesiæ pace sepultus, inter Dei famulos credendus est habere consortium, dicerem adhuc fortasse reliqua de sancto viro quæ nobis totius probationis veritate comperta sunt, sed necesse est ut propositum nostrum potius exequamur, ne cum simus debitores alterius promissionis, aliud diu referre importuna loquacitate videamur. Addo aliud *Bedæ, de temp. rat. cap.* 45. *Primi decennalis circuli cursu temporum ordo præfigit; quem Græci calculatores à Diocletiani principis annis observavere: sed* Dionysius *venerabilis* Abbas *Romanæ urbis & utriusque linguæ Græcæ videlicet & Latinæ non ignobili præditus scientia, Paschales scribens circulos, noluit eis (sicut ipse testatur) memoriam impii persecutoris innecte-*

innectere, sed magis elegit ab incarnatione Domini Nostri Jesu Christi tempora prænotare; quatenus exordium spei nostræ notius nobis existeret, & causa reparationis humanæ, id est, passio redemptionis nostræ evidentius eluceret. De eo Joh. Trithemius quoque & ejus operibus *in lib. de scriptor. Eccles.* hæc habet. Dionysius, Abbas Romanus, cognomento Exiguus, Vir ingenio & scientia Magnus atque Clarissimus, in scripturis sanctis eruditus, & in disciplina secularium literarum nobiliter doctus, Græco & Latino Eloquio Clarus, computista & calculator temporum egregius, scripsit latino sermone nonnulla opuscula. De quibus Ego tantum reperi subjecta. Annorum DXXXII. Cyclum Paschalem Magnum. Transtulit de Græco in Latinum vitam sancti Pacomii Abbatis, librum quoque Gregorii Emisseni de conditione hominis & scripta Proterii Alexandrini Episcopi ad Leonem Papam, & quædam alia. Inchoavit autem Cyclum suum anno Domini DXXXI. claruit sub Justiniano Magno anno DXL. Hæc ex supra relatis sunt emendanda. Romæ ejus summam æstimationem fuisse, adserit *Baron. ad ann.* 533. *n.* 30. *fin.* Scripta ejus in Bibliotheca sua fuisse, testatur, *Cassiodorus in divin. instit. cap.* 23. Quid autem Dionysius hic præstiterit

cerit in versione canonum, id ex ejus Epistola ad Stephanum Episcopum Salonitanum patebit, quam ex collectione canonum Cresconii subjicimus. Habet eam quoque *Baronius in annal. ad Annum* 527. *n.* 73. Et edita est cum Indice canonum collectionis ipsius ex manuscripto Viri eruditissimi N. Fabri, tandemque inserta bibliothecæ Juris Pontificii Henrici Justelli.

Domino venerabili mihi, patri Stephano Episcopo Dionysius Exiguus in Domino salutem.

Quamvis charissimus frater noster Laurentius assidua & familiari cohortatione parvitatem nostram regulas Ecclesiasticas de Græco transferre impuleris, confusione credo priscæ translationis offensus: nihilominus tamen ingestum tuæ beatitudinis consideratione suscepi, cui Christus omnipotens Deus, solita populo pietate prospiciens, summi sacerdotis contulit dignitatem; ut inter plurima virtutis ornamenta, quibus Ecclesiam Domini morum sanctitate condecoras, etiam sacratissima jura Pontificalibus per Dei gratiam digestis conventibus intemerata conservans, perfecto regimine clerum plebemque moderareris; nullatenus nostri seculi more contentus, quo pronius desideramus recta nosse quam facere: sed divino junctus auxilio, quæ fieri præcipis, ante perficias, ut efficacissimo Fidelibus prosis exemplo. Magna est siquidem

dem jubentis auctoritas, eadem primitus jussa complentis: quatenus inconvulsa Ecclesiastici ordinis disciplina inviolabilis permanens, ad capessendum perenne præmium Christianis omnibus præstat accessum: per quem & sancti Præsules paternis muniantur regulis & obedientes populi spiritualibus imbuantur exemplis.

In principio itaque canones, qui dicuntur Apostolorum, de Græco transtulimus: quibus quia plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsum ignorare vestram noluimus sanctitatem: quamvis postea quædam constituta Pontificum ex ipsis canonibus assumpta esse videantur. Deinde regulas Nicænæ Synodi, & deinceps omnium Conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postmodum facta sunt usq; ad Synodum centum quinquaginta Pontificum, qui apud Constantinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id est, à primo capitulo usque ad centesimum sexagesimum quintum, sicut habetur in Græca auctoritate, digessimus. Tum sancti Chalcedonensis Concilii decreta subdentes, in his Græcorum canonum finem esse declaramus.

Ne quid præterea notitiæ vestræ videamur velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis Concilii, atque Africani, quæ Latine sunt edita, suis à nobis numeris cernuntur esse distincta. Universarum vero definitionum titulos post hanc præfationem strictius ordinantes, ea quæ in singulis

passim

passim sunt promulgata Conciliis, sub uno aspectu locavimus, ut ad inquisitionum cujusque rei compendium aliquod attulisse videmur.

Ex qua patet Dionysium Exiguum suæ interpretationi, in qua Græcos canones continua, nec interrupta serie numerorum computavit ad modum codicis Græci, addidisse *Canones* qui vocantur Apostolorum, Sardicense concilium, item Africana quædam concilia. Cujus codex in eo diversus est à Codice Romano, qui Moguntiæ & Parisiis est editus, ut supra notatum, quod hic non numeret canones una serie, seu non interrupto ordine; sed cuique concilio suos adsignet, atque novo incipiente concilio, novos quoque incipiat numeros; decurrit autem Dionysii Codex usque ad numerum CLXV. qui est tertius canon concilii Constantinopolitani primi, cujus septem inveniuntur in Codice Ecclesiæ Universæ Græco, tres vero etiam tantum in Codice Canonum Romano. Postea apud Dionysium nova numeratione sequuntur XXVII. canones concilii Calchedonensis, & nova item numeratione canones synodi Sardicensis, qui tantum Latine editi sunt. Tandem claudunt agmen ex variis Africanis conciliis, itidem nova numeratione ejus Canonicam collectionem CXXXVIII. canones Africani.

74. Quid differat Codex Dionysii Exigui, à Codice Romanæ Ecclesiæ.

Adeo ut Dionysianus hic codex partim ex Græcorum partim ex Occidentalium synodis collectus & compilatus fuerit. Meminit hujus collectionis Hincmarus Remensis Archiepiscopus, *in opusculo LV. capit. adversus Hincmarum Laudunensem Episcopum cap.* 43. *Qui sunt*, inquit, *quos & Apostolica sedes, & omnes Episcopi per universum Orbem, & omnis Ecclesia Catholica canones appellat? Quique à Nicæno concilio, quod primum in nostris codicibus, quos ab apostolica sede majores nostri acceperunt sequendos, per ordinem usq; ad Africanum concilium, pro canonibus recipiendis, venerandis & observandis, retinent*. Hisce conciliorum canonibus Dionysius Exiguus Romanorum Pontificum decreta, quotquot inveniri potuerunt, sub una numerorum serie, eodem quo patrũ canones digessit modo, & primus collectioni canonum subjunxit. Antiquiores enim Collectores, decretales Pontificum Romanorum Epistolas omiserunt, synodorum contenti regulis. Incipit autem à Siricio, quod indicium, eum antiquiores non reperisse: in Anastasio desinit. Quæ vero ab Hilario ad Gregorium Juniorem visuntur, ad hanc primam Collectionem Dionysii non pertinent, sed ab aliis Dionysio posterioribus additæ sunt. Est vero hæc collectio Decretalium inscripta Juliano presbytero,

75. Dionysius primus collector Decretalium.

76 Decretales incipiunt à Siricio.

tero, titulo S. Anaſtaſiæ, à Dionyſio; qui Presbyter ſubſcripſit ſynodis Romæ celebratis, ſub Felice Papa Dinamio & Siphidio Coſſ. an. Chriſti 488. & ſub Symmacho poſt Coſ. Paulini, an. 499. Hocque nobis monſtrat tempus collectionis Dionyſianæ, nempe vel ſub finem ſeculi quinti, vel principio ſeculi ſexti factam eſſe, & quidem primo eum vertiſſe canones Græcos, poſtea collegiſſe Decretales; Ipſa Epiſtola ad Julianum præmiſſa eſt à Juſtello Patre & Filio, collectioni Decretalium ejus. Hæc eſt collectio, quam Zacharias Papa in Epiſtola ad Pipinum Majorem Domus, & Epiſcopos Galliæ LIBRUM DECRETORUM vocat, atque ex eo citat quædam capitula Siricii, Innocentii, Leonis & Gelaſii. Obſervanda quoque obiter differentia inter codicem Dionyſii Exigui, & Codicem Eccleſiæ Univerſæ, nam Canones, I. IV. V. XVI. & XVII. concilii Antiocheni, quod ex concilio Calchedonenſi probatur, in veteri Græco Codice XXC. XXCIII. XXCIV. XCV. & XCVI. fuere, qui in Latino Dionyſii Exigui Codice LXXIX. XXCIV. XXCV. XCVI. & XCVII. ſunt. Verum hæc differitas, orta videtur, quod Ancyranum concilium in Græco canonum Codice, habeat viginti quinque canones, & Neocæſarienſe

77. Differentia inter codicem Dionyſii Exigui, & Eccleſiæ Univerſæ in dinumeratione canonū.

quindecim, in Latina vero Dionysii collectione quatuordecim & viginti quatuor tantum. Canonesque quartus & quintus Ancyrani concilii, item tertius & quartns decimus Neocæsariensis pro unico habeantur; ut ex codicum collatione facile est observare. Vide sis, *Doctissimum Leschasserium in consultatione de controv. inter Paul. V. & Remp. Venetam. & Henr. Justell. Præfat. in codicem Dionysii Exigui.* Illud de collectione & versione Dionysii observandum ex ejus συγχρόνῳ Cassiodoro supra relato, eam potissimum ab Ecclesia Romana esse probatam & receptam, quare etiam absolute CORPUS CANONUM appellari meruit c. 1. dist. 19, eoque nomine à posterioribus laudari solet. Quod confirmant Gratiani emendatores Romani, *in Præfat. quam Gratiani decreto præfixerunt.* Hæc ab Adriano I. Papa Carolo Magno ad ordinandas Ecclesias occidentis Romæ data est. Quod quando factum disquirit Doctiss. *Sirmund. in Tomo II. conciliorum Galliæ pag.* 117. ubi probat non epitomen canonum Orientalium & Africanorum, quæ edita Ingolstadii primum tomo II. Antiq. Lect. Canisii, deinde Coloniæ tom III. conciliorum, ut ibidem dicitur; sed integram collectionem canonum & Decretalium Dionysii Exigui, quæ codex

78. Dionysii collectio & versio statim Romæ recepta.

codex canonum vocatur, Carolo Magno oblatam esse. Hoc declarant plurima, quæ in Bibliothecis Galliæ visuntur, Collectionis hujus exemplaria: quorum in fronte, velut oblati muneris dedicatio præfixa est, Hadriani ad Carolum epistola, quæ primis singulorum versuum litteris hunc titulum reddit, DOMINO EXCELL. FILIO CARULO REGI HADRIANUS PAPA. Epistola autem ipsa sic habet, tum in aliis passim, tum in vetustissimo S. Germani codice, Caroli ipsius Magni temporibus exarato, anno regni ejus XXXVII. id est Christi DCCCV.

EPISTOLA HADRIANI PAPÆ AD CAROLUM MAGNUM REGEM,

Quæ in antiquis exemplaribus Codici Canonum præponitur.

D DIVINA fulgens doctrina sceptra præcellit regni,
O Origo regum felix, semper genitura beata,
M Molem perspicimus legis gratiam laudis habere.
I Iusto gignitur rege Ecclesiæ almæ defensor,
N Numquam enim vinci potest disciplina cælestis,
O Olim jam sumens paterni triumphans regni
E Exemplum, quo devota fides victoria gaudet,
C Christo juvante, ac beato clavigero Petro,
C Cunctas adversas gentes regalibus subdit plantis.
E En radix beata instar contulit prole.
L Læta Deum colere, legem semper amare divinam,
L Laudabilem servare fidem, sanctamque defendere vitam,
F Fautorem prorsus habens janitorem in triumphis cæli.
I Ipsius freta virtute victrice persistit semper.

Lumen sequens doctrinæ fidei Apostolicæ Sedis,
In hanc sanctam sedem magnus Rex Carulus splendet.
Omnibus per eum ditata bonis triumphat ubique,
Cæleste semper in his habere meruit regnum.
Arma sumens divina gentes calcavit superbas.
Reddidit prisca dona Ecclesiæ matri suæ,
Urbesque Magnas, fines simul & castra diversa.
Langobardam &Erulam virtute divina prostravit gentem.
Ovans amplectitur fidem, quam suscepit ab avis.
Magna prosapia hæc in toto rutilat mundo:
Altus, nobilis, nitens, regit diversa regna.
Gaudens celer ad limina venit Apostolorum sospes,
Nimis laudibus hymnisque populo celebratur ab omni.
Obnixe pro se summum orare Antistitem poscit,
Redimi sibi noxas à juventute commissas.
Exutus suffragiis almis spondebat lingua magistro
Genium servare sanctæ Ecclesiæ in ævo Romanæ,
Iustitias almi Petri sui protectoris tueri
Habilem ut super donans in ejus Confessione libavit.
Adhæc Hadrianus Præsul Christi prædixit triumphos,
Dextera protegi diu divina Petro comitante Pauloque.
Romphæam victoriæ donantes, atque pro te dimicantes,
Inlæsus cum tuis victor manebis, nempe per ipsos
Aditum petunt urbis Papiæ te ingredi victorem.
Nefa perfidi regis calcabis Desiderii colla,
Vires ejus prosternens merges baratro profundi.
Septus Langobardorum regno, munus reddes tuum
Pollicita sacra dona clavigeri aulæ Petri,
Amplius donans tibi victoriam, simulque honorem
Per sæcla regnare cum tuis hic, in futuroque soboli.
A lege nunquam discede, hæc observans statuta.

Hactenus Hadriani Epistola, ut ex corruptis exemplaribus elici potuit. Est ea monumentũ vergentis ad barbariem seculi. Quod verò ad tempus attinet, cum Carolus ter in urbem Hadriano superstite venerit, anno nimirum DCCLXXIV, cum Papiam obsideret, anno iterum DCCXXCI, cum ejus filii

Pippinus

Pippinus Italiæ, Ludovicus Anquitaniæ Reges ab Hadriano inuncti sunt, anno denique DCCXXCVII, cum inde Capuam quoque, ac Beneventum adversus Grimoaldum Ducem profectus est: nos, tametsi res incerta est, Codicem Hadriani ad postremam potius profectionem referendum diximus, quam quod aliis placuit ad primam, cui multa, quæ in ejus Epistola leguntur, convenire vix possint. Præter Sirmondum in Gallia multa exemplaria manuscripta prostare testatur *Anonymus, in Præfatione Breviarii canonum Fulgentii Ferrandi*, quam præfixit editioni Parisiensi Anni 1609. Insertæ sunt postea huic Codici ut dictum Epistolæ Paparum Romanorum, Syricii, Innocentii, Zosimi, Cœlestini, Leonis & Gelasii; Quorum etiam meminit Cresconius in suo Breviario, item Hilarii Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, Gregorii Junioris, qui Episcopatum Romanum seculo quarto decurrente usque ad octavum incipiens, administrarunt; Hoc ordine quoque recenset seriem Codicis hujus Leo IV. *Papa.* Apud Gratianum *c. de ibellis. dist.* 20. De libellis, *inquit*, & commentariis aliorum non convenit aliquem judicare, & sanctorum conciliorum canones relinquere, vel decretalium regulas, id est, quæ haben-

tur apud nos ſimul cum canonibus, quibus autem in omnibus eccleſiaſticis utimur judiciis, ſunt canones Apoſtolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæſarienſium, Gangrenſium, Antiochenſium, Laodicenſium, Conſtantinop. Epheſ. Chalcedonenſium, Sardicenſium, Africanenſium, Carthaginenſium, & cum illis regulæ præſulum Romanorum, Sylveſtri, Syricii, Innocentii, Zozimi, Cæleſtini, Leonis, Gelaſii, Hilarii, Symmachi, Hormiſdæ, Simplicii, & Gregorii junioris. Qui ordo comparet quoque in Codice Canonum Romano, Moguntiæ & Lutetiæ edito, niſi quod ille Codex non habeat Epiſtolam decretalem quæ Sylveſtro tribuitur, & ſynodi Epheſinæ canones octo; Sed loco eorum *Johannes Wendelſtinus*, qui iſtum Codicem Moguntiæ primus Anno 1525. edidit, ſe ſynodicam Epiſtolam Epheſini concilii, cum XII. capitulis contra Neſtorium huic adjunxiſſe ſcribit. Quod facile condonandum homini, qui iſto ſeculo quod potuit præſtitit, & non animadvertit iſtos anathematiſmos non eſſe concilii Epheſini, ſed eſſe Cyrilli & ſynodi Diœcæſeos Ægypti. Quod inſcriptio epiſtolæ, quæ actis concilii Epheſini inſerta legitur in editione Romana anni 1608. ſat probat, & obſervavit

79. Convenientia & diſſenſus codicis Romani cum ordine memorato Leonis Papæ.

Doctiſſ.

Doctiss: Justellus *ad Canonem* 171. *Cod. Eccles. univers.* cujus filius istam Epistolam cum anathematismis in Bibliotheca juris Pontificii, Gr. & Lat. Codici Dionysii Exigui, ex ejus interpretatione subjecit, cum Præfatione ad Petrum quendam Episcopum; vid. sis *Præfat. Henr. Justelli ad Cod. Dionys. Exig. in fine.* Habet deinde iste Codex Bonifacii I. & Anastasii secundi Epistolas, quarum nec Cresconius, neque Leo in citato C. *de libellis* meminit. Est & alia levis differentia, quam observavit *Anonymus ille in consultatione de controv. inter Paulum Quint. & Remp. Venetam*, quem diximus esse *Doctiss: Jacob: Leschasserium.* Quod nimirum canon XVI. synodi Antiocheni, in codice canonum, quo usa est synodus Calchedonensis, sit nonagesimus quintus in codice vero Romano, si suo nimirum loco restituatur omissum concilium Ephesinum (quod tamen non animadvertit, saltem non monuit Leschasserius) nonagesimus quartus, & in Codice Græco quem edidit Tilius, sit nonagesimus sextus, unde differitas illa promanet, ipse Leschasserius late disquirit, & causas indicat, quæ eædem fere sunt, quas nos retulimus supra, num. 77. Hæc initia & progressus sunt Codicis Canonum in Ecclesia Romana, nunc lustrandæ aliæ Occidentis Ecclesiæ, 80. Aliæ Ecclesiæ Occidentis

praeter Romanam, habuerunt quoque olim Codicem Canonum, habuit Gallia.

Ecclesiæ, videndumque quæ fata in iis habuerit. In Galliam eum deportandum dedisse Carolo Magno Adrianum Papam Romanum seculi octavi an. 773. ut vult Justellus, anno vero 787. ut voluit supra Sirmondus, dictum. Sed ante hæc tempora Galliam habuisse Codicem Latinum, vel ex antiqua

81. Cujus versionis disquisitio.

versione, vel ex versione Dionysii Exigui probat illustris locis ex Gregorio Turonensi, seu potius acta concilii Parisiensis An. 580, in causa Pratextati Episcopi Rothomagensis, à Gregorio relata. *Ipse vero* (Rex Chilpericus) *ad metatum discessit, transmittens* Librum Canonum, *in quo erat quaternio novus adnexus, habens canones quasi Apostolicos, continentes hæc: Episcopus in homicidio, adulterio & perjurio deprehensus, à sacerdotio divellatur.* Est ille canon apostolicus 25. Ita censet *Doctissimus Justellus.* Mihi ex hoc loco valde probabile, imo certum videtur, Ecclesiam Gallicam habuisse versionem antiquam primo, non illam Dionysii Exigui; Quia Gregorius dicit librum illum canonum, habuisse adsutum quaternionem novum, in quo continebantur canones *quasi Apostolici.* Hi enim in versione antiqua non continebantur; ex Præfatione enim Dionysii Exigui supra relata, patet, eum primum eos vertisse, & suæ collectioni inseruisse.

ſeruiſſe. Ita ut probabile ſit Chilpericum Codici illo antiquo & in Gallia recepto (novum enim nunc concilio obtrudere non audebat) addidiſſe ex verſione Dionyſii iſtos canones quos vocat Gregorius *quaſi Apoſtolicos*, ad hæc usque tempora in Gallia incognitos, ſaltem non receptos. Imo circa tempora Dionyſii Exigui mentio *Gallicanorum canonum* invenitur: refert *Gratianus. c. ſi quis Diaconus. diſt.* 50. teſtimonium Hormiſdæ Epiſcopi Romani, anni 515. *Secundum titulos antiquorum Patrum ſancto ſpiritu ſuggerente conſcriptos, & ſecundum ſententias* CCCXVIII. *Epiſcoporum, quas etiam GALLICANI CANONES continere videntur, clerici in adulterio deprehenſi &c.* Facit & horum mentionem canon XI. concilii Tarraconenſis Anno 517. habiti. *Vt nullus Monachorum Forenſis negotii ſuſceptor vel executor exiſtat, niſi id quod monaſterii poſcit utilitas, Abbate ſibi nihilominus imperante.* Canonum *ante omnia* Gallicanorum *de eis conſtitutione ſervata.* An vero per *Gallicanos* illos *canones* ſit intelligendus Codex Canonum Eccleſiæ univerſæ, ambigo, probo hac in re Doctiſſimi Juſtelli ſententiam, qui (quod etiam in pleriſque aliis Eccleſiis videmus factum, ut poſtea patebit) duplicem codicem Eccleſiæ Gallicanæ agnoſcit, unum quem cum Eccleſia

82. Duplex Codex Eccleſiæ Gallicæ.

clesia universa recepit; alterum, qui Gallicanos canones habuit, id est eos qui in conciliis Galliæ erant decreti. Quod non obscure collegit ex duobus Agobardi Lugdunensis Episcopi locis, qui sub Ludovico Caroli M. Filio vixit. Primus est ex libro *de dispens. Eccles. Sunt*, inquit, *qui* Gallicanos canones *aut aliarum regionum putent non recipiendos, eo quod Legati Romani seu Imperatoris in eorum constitutionibus non interfuerint*. Ex quo clarum loqui illum de Galliæ conciliis, & hos eum vocare *Canones Gallicanos*. In œcumenicis enim conciliis & legati Imperatoris, & Episcopus Romanus vel ipse vel legati ejus comparebant. Alter est *ex Epistola ad Imperator. de duello. Huc accedit quod pia consideratione dignum videtur de* canonibus *scilicet* Gallicanis, *qui quasi superflui aut inutiles à quibusdam respuuntur, eo quod Neoterici Romani eos non commendaverint, cum antiqui religiose eos venerati sint; neque hoc idcirco dicitur, ut passim omnium Episcopalium conventuum sanctiones æquali auctoritate recipiendæ credantur, ut Nicæni, Calchedonensis & cæterorum Generalium ex totius Mundi consensu congregatorum & receptorum; sed quia congrua veneratione pro causis necessariis, quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur, fides sit eis adhibenda religione debita*. Quod idem

videtur

videtur confirmare concilium Vaſenſe II. anni 529. canone primo, dum diſtinguit, inter *canones antiquos* & *novellos*. ubi per *antiquos Canones* indicatur Codex canonum Eccleſiæ univerſæ, per *novellos* vero ii, qui proprii ſunt conciliorum Galliæ. Succeſſu temporis in hunc Codicem Gallicum adoptati etiam canones exterorum conciliorum. Veluti Africani, qui & in codicem Eccleſiæ Romanæ ſunt recepti. Colligi id poteſt ex *Concilii Matiſconenſis II*, quod celebratum an. 588. *canone VI*. *Jam enim* (ſunt verba canonis) *de tali cauſa, & in conciliis Africanis definitum eſt, quam definitionem noſtro quoque dignam duximus ſociare decreto & adlocare: ut ſacramenta altaris, non niſi à jejunis celebrentur.* Receptas etiam quaſdam decretales epiſtolas Pontificum Romanorum, eſſe, probat concilii Agathenſis celebrati anno 506. canon IX. ubi Siricii decretalis adſumitur, & canonibus inſeritur. Quæ eſt *Siricii epiſtola ad Himerium Tarraconenſem*, quæ legitur in Codice canonum Romanæ Eccleſiæ. Ut valde probabile ſit, antiquum illum Codicem Gallicum ambulaſſe pari paſſu cum Romano, eo creſcente etiam creviſſe. Quod non obſcure quoque probant Capitularia Caroli Magni, quæ varia capitula ex Codice Romano & epiſtolis decre-

83. Quomodo creverit Codex Gallicus ex conciliis Africanis.

84. Ex decretalibus.

decretalibus Episcoporum Romanorum in eo contentis, laudant. Quod tamen verum tantum de Decretalibus, in codicem Romanum antiquum relatis, non de iis quas postea Isidorus Mercator, (de quo infra dicemus) collegit, vel finxit & suppoſuit à Clemente ad Silvestrum: de quibus verum, quod *Episcopi Galliæ* ſcribunt ad Nicolaum primum urbis Episcopum Anno 860. *Decretalia priscorum Pontificum in toto corpore Codicis canonum non inveniri descripta*, contra quos insurgit Nicolaus Papa in *c. si Romanorum. 1. dist.* 19; Sed ut dictum, id accipiendum de Decretalibus à Siricio usque ad Gregorium Juniorem, quousq; comparent quoque in Codice Canonum Romanæ Ecclesiæ. Patet id ex citatione Hincmari Rhemensis Archiepiscopi, qui temporibus Nicolai primi vixit; qui paſſim iſtas tantum decretales citat; Exemplum præbeat Epist. 6. cap. 23. ubi Innocentii Papæ Romani laudat epiſtolam ad Victricium Rothomagensem Archiepiscopum, *ex sacris canonibus promulgatam*. Improbat vero Sylvestri decreta, *Epistol.* 8. *cap.* 22. *&* 23. *Cæterum*, inquit, *quoniam quidam quasi in auctoritatem proferunt S. Sylvestrum Papam decrevisse talia quæ Catholica Ecclesia inter synodalia decreta non computat, quæ majores nostri inde nobis tenenda suis*

85. Quæ Decretales in Codice Gallicum receptæ.

posteris

posteris reliquerunt, hic necessarium ponere duximus. Scriptum namque est in quodam sermone sine exceptoris nomine de gestis S. Sylvestri excepto, quem Isidorus Episcopus (Hispalensis) collegit cum Epistolis Romanæ sedis pontificum à S. Clemente usque ad B. Gregorium, eundem Sylvestrum decrevisse, ut nullus laicus crimen clerico audeat inferre, &c. quæ dicta quam adversa sibi & quam diversa à sanctis canonibus, & sacris legibus sint, nemo est qui dubitet, qui & hæc dicta cum ratione attenderit, & sacras regulas, ac leges diligentius legit. Ubi per Isidorum intelligendus Isidorus Mercator, de quo postea. Ex Gallia in Hispaniam transeamus, ubi quoque Codex canonum receptus, & quidem ut in Gallia duplex. Antiquus ille, Ecclesiæ universæ, quem probabile est, eos accepisse à Romanis. Eum habere primo potuerunt ex antiqua Latina, postea etiam ex nova Dionysii Exigui versione, usque ad Martini Bracharensis Episcopi interpretationem; Quamquam non valde probabile, eos Dionysii Exigui versionem habuisse aut recepisse, quia ea satis accurata erat, ut nova versione Martini Bracharensis potuissent supersedere; Utraque enim eodem seculo adornata est, nempe sexto, illa Dionysii Exigui paulo ante, vel sub Justiniano Imperatore, altera Martini

86. Codex canonum in Hispania receptus.

87. Duplex, ille Ecclesiæ universæ.

tini Bracharensis septimo anno post mortem Justiniani, nempe anno 572. Solet is Codex Hispanicus Ecclesiæ universæ, citari sub titulo *Priscorum canonum*, ut censet *Doctissimus Justellus, in sua sæpius allegata Præfat. Cod. canon.* item *antiquorum canonum*. Veluti in subscriptione concilii Toletani secundi, quod habitum fere circa ea tempora, quibus Dionysius Exiguus suam interpretationem adornavit, *Salva auctoritate priscorum canonum.* Imo & *Codicis canonum* mentio fit, in *concilii Bracharensis primi canone XVIII*; quod Novennio ante versionem Martini Bracharensis est habitum, secundum quosdam. Canonis verba sunt hæc: *Lucretius Episcopus dixit: Necessarium arbitror si vestræ fraternitati videtur, ut instituta sanctorum Patrum, recensitis antiquis canonibus, innotescant: quæ etsi non omnia, certe pauca vel quædam, quæ ad instructionem clericalis disciplinæ sustinent, relegantur. Omnes Episcopi dixerunt: placet quod dictum est, congrua res est; ut quibus fortasse per incuriam abolita sunt ecclesiastica constituta, audiant sanctorum canonum regulam & observent, Relecti sunt ex CODICE coram concilio, tam generalium synodorum canones, quam localium.* & canone XL. *Placuit ut præcepta antiquorum canonum, quæ modo in concilio recitata sunt, nullus audeat præterire*: Fit quoque

que

que mentio *Codicis Canonum* in *concilio Toletano quarto*, seculi septimi anno trigesimo tertio habiti, Can. III. *Diaconus*, *CODICEM CANONUM in medio proferens*, *capitula de conciliis agendis pronunciat.* Alter Codex Canonum Hispaniæ specialis, & collectus fuit ex conciliis potissimum Hispaniæ. Quibus *Clariss: Justellus* addita probat quædam ex conciliis Galliæ, item epistolis decretalibus Pontificum Romanorum. Concilium Tarraconense anni 517. can. XI. jubet observari canones Gallicanos. Ilerdense concilium habitum anno 524. & Valentinum can. 2. synodi Agathensis & Rheginensis meminere; plura testimonia vide apud *Justellum*. Decretalium pontificum Romanorum facit mentionem concilium Toletanum III. canon. I. Anno 589. & Barcinonense can. III. Anno 599. Quas itidem Justellus probat esse eas epistolas, quæ in codice canonum Ecclesiæ Romanæ leguntur. Quia Canone XVI. Concilii Toletani IV. dicitur. *Synodica Præsulum Romanorum decreta apocalypsin Johannis inter divinos libros recipiendum constituere*, idque factum apparet Epistola *Innocentii I.* ad Exuperium Tholosanum Episcopum. Deinde quia in concilio Toletano VI. anni 638. laudatur Leonis I. Papæ Romani sententia, ex Epistola

88. Et alter specialis conciliorum Hispaniæ.

ad Rusticum Narbonensem Episcopum scripta. Utraque autem & Innocentii & Leonis Epistola in Codice canonum Ecclesiæ Romanæ legitur. Oceanum si trajiciamus in Britanniam, cognitus ibidem fuit codex canonum, sed qualis ille fuerit, an Ecclesiæ universæ, an vero particularis quidam proprius, non ita clarum; Item nec quo tempore collectio illa facta, aut recepta. In *Antiquitatibus Britannicæ Eccles.* proditum est, Theodorum Archiepiscopum librum protulisse, qui *Patrum canones* vocabatur, quem & in concilio Herefordiensi anno 673. probatum esse, ex *lib.* 4. *Hist. Eccles. venerab.* Bedæ conjicere licet. *Anno tertio*, inquit, *Ecgfridi Regis Theodorus cogit concilium Episcoporum, una cum eis qui canonica Patrum statuta diligerent & nossent magistris ecclesiæ pluribus* &c. Subjicit postea Theodori, præsidis hujus concilii verba: *Rogo dilectissimi Fratres ut quæque decreta ac diffinita sunt à sanctis ac probabilibus Patribus, incorrupta ab omnibus nobis serventur. Hæc & alia quamplura, quæ ad charitatem pertinebant, unitatemque Ecclesiæ conservandam persecutus sum. Cumque explessem proloquutionem, interrogavi unumquemque eorum per ordinem, si consentirent ea quæ à Patribus canonice sunt antiquitus decreta custodire; ad quod omnes consacerdotes nostri dixerunt: optime omnibus*

89. Codex Ecclesiæ Britannicæ.

bus

bus placet, quæque definiverunt sanctorum canones Patrum, nos quoque omnes alacri animo libentissime servare. Quibus statim protuli eundem Librum Canonum, *& ex eodem libro decem capitula, quæ per loca notaveram, quia nobis maxime necessaria sciebam, illis coram ostendi.* Hactenus ille. Ut vero gustus istius codices exhibeatur, ex eodem Beda, decem illa capitula subjicimus.

Primum Capitulum. 90. Specimen Codicis Britannici.

Ut sanctum diem Paschæ in communi omnes servemus dominica post XIV. Lunam primi mensis.

Secundum.

Ut nullus Episcoporum parochiam alterius invadat, sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis.

Tertium.

Ut quæque monasteria Deo consecrata, nulli Episcoporum liceat ea in aliquo inquietare: nec quicqam de eorum rebus violenter abstrahere.

Quartum.

Ut ipsi Monachi non migrent de loco ad locum, hoc est de monasterio ad monasterium, nisi per missionem proprii Abbatis: sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conversionis promiserunt.

Quintum.

Ut nullus Clericorum relinquens proprium Episcopum, passim quolibet discurrat, nec alicubi veniens absque commendatitiis literis sui præsulis suscipiatur. Quod si semel susceptus est, & noluerit invitatus redire, & susceptor & is qui susceptus est, excommunicationi subjacebit.

Sextum.

Ut Episcopi atque Clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato; nullique eorum liceat ullum officium sacerdotale absque permissu Episcopi, in cujus parochia cognoscitur, agere.

Septimum.

Ut bis in anno synodus congregetur. Sed quia diversæ causæ impediunt, placent omnibus in communi ut Kal. Augusti in loco qui appellatur Clofaes semel in anno congregetur.

Octavum.

Ut nullus Episcoporum se præferat alteri per ambitionem, Sed omnes agnoscant tempus & ordinem consecrationis suæ.

Nonum Capitulum.

In communi tractatum est, ut plures Episcopi crescente numero fidelium augerentur; sed de hac re adpræsens silemus.

Decimum.

Pro conjugiis, ut nulli liceat nisi legitimum habere connubium. Nullus incestum faciat, nullus conjugem propriam, nisi, ut sanctum Evangelium docet, fornicationis causa relinquat. Quod si quisquam propriam expulerit conjugem, legitimo sibi matrimonio conjunctam, si Christianus esse recte voluerit, nulli alteri copuletur. Sed ita permaneat, aut propriæ reconcilietur conjugi.

His itaque capitulis in communi contractis ac definitis, ut nullum deinceps ab aliquo nostrum orietur contentionis scandalum, aut alia pro aliis divulgarentur; Placuit ut quæque diffinita sunt, unusquisque nostrum manus propriæ subscriptione confirmaret. Quisquis igitur contra hanc sententiam juxta decreta canonum, nostra etiam consensione ac subscriptione manus nostræ confirmatam quoquo modo vivere vel venire, eamque infringere tentaverit, noverit se ab omni officio sacerdotali & nostra societate separatum. Divina nos gratia in unitate sanctæ Ecclesiæ suæ viventes custodiat incolumes; Facta autem est hæc Synodus anno ab incarnatione Domini DCLXXIII.

Hactenus specimen Codicis Canonum

91. De Auctore hujus Codicis disquisitum, ubi negatur esse eû Theodorum Archiepiscopum

92. Adseritur eum esse Codicem Ecclesiæ Romanæ;

93. Probatur neque esse ab eo collectum.

Britannicorum ex Beda. Fuit autem hic Theodorus Roma missus in Angliam, ut Archiepiscopus Doruvernensis esset, Patria Tharsensis, seculari & divina literatura & Græce instructus & Latine, ut de eo refert Beda eod. *lib.* 4. *cap.* 1. Valde itaque probabile, illum *Librum canonum* quem ille protulit in concilio Herefordiensi, fuisse Codicem Canonum Ecclesiæ Romanæ; In allocutione enim ad Episcopos, rogat, *si consentirent ea quæ à PATRIBUS CANONICE sunt ANTIQUITUS decreta*; Respondent illi. *Optime omnibus placere, quæ definiverunt SANCTORUM CANONES PATRUM*. Quibus verbis satis innuere videntur eos intelligere antiquorum conciliorum canones; qui continebantur libro illo, quem Theodorus protulit in concilio. Illud unde habeat Justellus *Præf. ad Cod. can. Ecclesf. universf.* scripsisse Theodorum hunc Librum canonum, invenire non potui, saltem Beda ex quo sua probat, nil de eo tradit, & ex dictis magis probabile illum, ut jam conjectum, fuisse Codicem Romanæ Ecclesiæ; Deinde etiam ausim affirmare nec Theodorum hunc fuisse collectorem istius Codicis vel Libri; Idque ex eo conficio; quod in allocutione jam memorata Theodorus roget Episcopos, de iis, *quæ à Patribus Canonice sunt*

ANTI-

ANTIQVITVS DECRETA; Illis annuentibus, dicit ſignificanter Beda, eum protuliſſe *eundem Librum Canonum*. Quæ antea *antiquitus à Patribus decreta* nominaverat, poſtea dicit ſe proferre in libro, aut *eundem Librum* ſe proferre qui continebat *quæ à patribus antiquitus canonice ſunt decreta.* Neque etiam auſus fuiſſet Theodorus alium Codicem quam Romanum Eccleſiæ Britannicæ obtrudere, quia Inſpector ei additus erat Adrianus Monachus; *ut Doctrinæ*, ait Beda l. c. *cooperator exiſtens, diligenter attenderet, ne quid ille contrarium veritati, fidei Græcorum more, in Eccleſiam cui præerat, introduceret.* Ipſi etiam canones ſupra memorati ſatis conveniunt, ratione materiæ, cum canonibus antiquis, quod facile demonſtrari poſſet, ſi quidem id otium & properans typographus nunc permitterent. Colligunt alii etiam aliquid de Codice Anglicanæ Eccleſiæ ex Leonis IV. Epiſtola *in c. ex libellis, diſt.* 20, adi Juſtellum in Præfat. *allegata.* Ex Anglia in Germaniam properemus. Qualem hæc habuerint Codicem, & quam collectionem, non usque adeo clarum eſt. Certe pars ejus mature ad fidem Chriſtianam converſa eſt, quo autem codice canonum uſa ſit primis temporibus, ob hiſtoricorum penuriam & ſilentium vix poteſt determinari.

94. Germani quem codicem, quam canonum collectionem habuerint.

Temporibus Riculphi Episcopi Moguntini, Isidori Mercatoris compilatio vel potius suppositio in Germaniam delata est, de qua re dicemus postea, ubi ad Isidori collectionem pervenerimus. Africa nobis quoque adeunda est, Ibi quoque Codex Canonum duplex in usu, ille universæ Ecclesiæ; deinde particularis quidam ex synodis Africanis compilatus. De Codice universæ Ecclesiæ in Ecclesiis Africanis usitato, facit fidem Collectio Fulgentii Ferrandi, Diaconi Ecclesiæ Carthaginiensis, de quo infra dicemus, quam ille ex conciliis supra memoratis, quæ in Codice Ecclesiæ Catholicæ continentur, composuit ac digessit; Habuit autem Latinam antiquam versionem, floruit enim Ferrandus cum Dionysio Exiguo sub Justiniano, qui novam Latinam ex Græco fonte fecit. Specialis Collectio canonum Ecclesiæ Africanæ, est ex conciliis propriis Africanis facta sequentibus.

95. Africa duplicem habuit Codicem.

96. Ecclesiæ universæ.

97. Et specialem Africanorum conciliorum.

I. Concilio Carthaginensi, post Cons. Honorii XII. & Theodosii VIII. an. Christi 419. cujus canones XXXIII. præmittuntur, idque ideo, quia in hoc concilio confirmatus est hic Codex Particularis Africanus.

II. Concilio Hipponensi, Theodosio III. & Abundantio Coss. Anno Christi 393. habito.

III. Car-

III. Carthaginenſi, Arcadio III. & Honorio II. Coſſ. Anno Chriſti. 394.

IV. Carthaginenſi, Cæſario & Attico Coſſ. Anno Chriſti 397, cujus memorantur canones XXIII.

V. Carthaginenſi alio iisdem conſulibus.

VI. Carthaginenſi, poſt Conſ. Honorii IV. & Eutychiani V. Anno Chriſti 399.

VII. Carthaginenſi, poſt Conſ. Fl. Stiliconis. Anno Chriſti 401. cujus ſunt canones IX.

VIII. Carthaginenſi, Vincentio & Flavito Coſſ: eodem anno Chriſti, cujus ſunt canones XX.

IX. Milevitano, Arcadio & Honorio V. Coſſ. Anno Chriſti 402. cujus memorantur canones V.

X. Carthaginenſi, Theodoſio & Rumorido Coſſ. Anno Chriſti 403. cujus ſunt canones VI.

XI. Carthaginenſi, Honorio VI. Coſſ. Anno Chriſti 404. cujus tantum unicus eſt canon.

XII. Carthaginenſi, Stilicone II. & Anthemio Coſſ. Anno Chriſti 405. cujus quoque unicus tantum recenſetur canon.

XIII. Carthaginenſi, Honorio VII. & Theodoſio II. Coſſ. Anno Chriſti 407. cujus numerantur canones XII.

XIV. Carthaginensi, Basso & Philippo Coss. Anno Christi 408.

XV. Carthaginensi, Honorio VII. & Theodosio III. Coss. Anno Christi 409.

XVI. Carthaginensi, post Consulatum Honorii VIII. & Theodosii III. anno Christi 410.

XVII. Carthaginensi, Honorio XII. & Theodosio VIII. Coss. Anno Christi 418.

XVIII. Carthaginensi, post Consulatum Honorii XII. & Theodosii VIII. Anno Christi 419. cujus sunt canones VII.

Quæ concilia memorantur in actis concilii Carthaginensis supra primo loco positi, in quo hic Codex Africanus à CCXVII. est confirmatus. In fine enim primæ sessionis, quæ VIII. Kal. Jun. habita est, in qua etiam editi canones XXXIII. hæc leguntur. *Recitata sunt etiam in ista synodo diversa concilia universæ provinciæ Africæ transactis temporibus Aurelii Carthaginensis Episcopi celebrata.* Fuit itaque ante hæc tempora Codex ille, sed ab hoc tempore confirmatus auctoritate CCXVII. Episcoporum Africæ & publice receptus in tota Provincia, & actis concilii insertus, in quibus etiam hodie extat. Cardinalis Perronius *in Respons. ad Magnæ Britanniæ Regem* in utramque partem disquirit, an hæc collectio sit privati alicujus

98. Num privata auctoritate, an vero publica sit collectus ille codex Africanus.

alicujus induſtria facta, an vero ſit concilium aliquod, & prius magis probat, cum tamen poſterius verius ſit, probantibus id ſatis *Editoribus Bibliothecæ juris Canonici veteris, in Præfatione.* Ex eo, quod Dionyſius Exiguus *in Præfatione* ſuæ *collectionis*, hoſce canones Africanos, vocet *Concilium Africanum*, & in contextu *incipit ſynodus apud Carthaginem Africanorum quæ conſtituit Canones* CXXXVIII. Deinde quia in *Capitularibus* Caroli Magni & in aliis collectionibus Anonymis iidem canones ſub titulo hoc, *ex concilio Africano* citati leguntur, quem titulum manuſcripti codices, itemque codex Eccleſiæ Romanæ retinuerunt. Tertio Creſconius etiam in utraque collectione ſua, cap. XXX. & CLIV. hanc ſynodum Africanam vocat, *Concilium Carthaginenſe univerſale*, non quod concilium totius Africæ diœcœſeos velit indicare, tum enim omnia Carthaginenſia potuiſſet vocare univerſalia, ſed quia hoc ex pluribus conciliis Africanis compactum & compilatum erat. Porro nil evidentius dici poteſt, quam quod ſupra ex actis concilii Carthaginenſis adductum eſt, eſſe hanc collectionẽ poſt illud concilium publicatam; quibus tandem addi poteſt, quod ante triginta canones hujus concilii dicitur: *Deinde quæ in conciliis Africanis promulgata ſunt, actis præſen-*

præsentibus inserta noscuntur. Græci etiam, ut postea patebit, & ex Photio, Zonara, Balsamone constat, hanc collectionem semper concilium Carthaginense vocant. Illud facile concesserim, ante concilium illud Carthaginense, in quo probata hæc collectio, à privato quodam vel potius à singulis Episcopis ad usum Ecclesiasticum factam esse; postquã autem in concilio probata fuit, non amplius pro privata collectione censeri debet. Scriptus est hic Codex, primum Lingua Latina, postea ex ea in Græcam traductus, quo auctore incertum est. Quamquam alii aliter censeant, arbitrantes Græce Africanos sua concilia scripsisse. Sed illi falluntur, quod satis ostendit Dionysius Exiguus, in Epistola suæ collectioni præmissa supra relata, ubi *statuta* dicit *Sardicensis concilii atque Africani*, *quæ* Latine *sunt edita suis numeris cerni distincta*, Dionysius quoque Alexandrinus Episcopus, synodicam Epistolam concilii Carthaginensis anno 254. tempore Cypriani habiti contra Novatum, Latine scriptam dicit apud Eusebium *lib.* 6. *H. E. cap.* 35. *Epistolæ quidem Cornelii Episcopi Romani scriptæ ad Fabium Episcopum Ecclesiæ Antiochenæ*, *ad nos pervenerunt*, *quæ tum*, *illa quæ acta sunt in concilio Romæ habito*, *tum quæ ab omnibus*

99. Scriptus primũ Latine, postea in Græcum versus.

bus in Italia, in Africa, inque aliis locis de eo errore decreta fuerant, evidenter declarant, aliæ item extant Epiſtolæ Latino ſermone à Cypriano & aliis, qui cum illo erant, in Africa compoſitæ. Lingua quoque Latina magis in Africa uſitata quam Græca, quæ videtur cum Imperio Romano recepta eſſe cum lingua Punica, quæ poſtea rarior fuit ipſa Latina, quod vel unus Auguſtini locus, *de verb. Apoſt. ſerm.* 25. ſatis probat. *Proverbium notum Punicum, quod quidem Latine vobis dicam, quia punice non omnes noſtis*; quod pluribus demonſtratum vide apud *Chriſt. Juſtell. in Præfat. Codicis Canonum Eccleſiæ Africanæ, prope finem.* Quando verſus ſit hic Codex in Græcum idioma incertum eſt. Poſtquam autem verſus fuit, ſub titulo *Concilii Carthaginenſis* inſertus eſt codici Eccleſiæ Orientalis, teſte concilii Conſtantinopolitani VI. Oecumenici, anno 692. habiti, canone II; in quo concilia recepta in Oriente, interque ea Africana recenſentur, quem ordinem etiam repræſentat Codex canonum Eccleſiæ Orientalis Joh. Tilii anno 1540. Græce editus. Facit quoque ad auctoritatem hujus codicis Africani particularis, quod in Codicem canonum Eccleſiæ Romanæ ſit relatus & receptus. Fecit hoc primum Dionyſius Exiguus, qui ſuæ verſioni

100. Inſeritur Codici Eccleſiæ Orientalis.

101. Receptus quoque in Codicem Romanæ Eccleſiæ.

versioni ex Græco Africana concilia, eodem ordine & numerorum serie distincta, inseruit, & codici Ecclesiæ universæ notabile hoc augmentum addidit. Justellus loco citato, putat Græcam versionem post tempora Dionysii Exigui factam esse, sed nullam suæ conjecturæ rationem adfert, potest dari ea, quod Dionysius Exiguus in sæpe laudata præfatione, dicat expresse post canones Calchedonensis, *Græcorum Canonum finem esse; se addere statuta Sardicensis concilii atque Africani.* Ordo varius invenitur in hoc codice; In Dionysii Exigui editione ut & editione Græco Latina, omnes numeri canonum decurrunt, à primo usque ad centesimum trigesimum octavum. In Codice vero Ecclesiæ Romanæ, primo ponuntur XXXIII. canones concilii Carthaginensis, tum nova numeratione anteriorum conciliorum, in hoc concilio confirmatorum, canones recensentur centum & tres, qui cum memoratis triginta tribus juncti, eundem numerum centum & triginta octo canonum efficiunt. Græce & Latine edidit hunc codicem Christophorus Justellus primum anno 1614. Parisiis, doctissimasque notas adjecit; postea secundum filius, in bibliotheca juris canonici veteris, anno 1661. Editus autem est ex vetustissimo codice

102. Ordo ejus.

103. Editiones.

manu-

manuſcripto Nicolai Fabri, quem ſuprema voluntate Juſtello commiſerat, ut poſt editionem Magno Jacobo Auguſto Thuano reſtitueretur, ut teſtatur Juſtellus in *Epiſtola dedicatoria* ad memoratum Thuanum, qua ei quoque ſuam editionem & notas inſcribit. Græca repræſentavit Juſtellus ex codice Tilii, quibus Manuſcriptis uſus ſit, oſtendit in principio notarum. Atque hæc ſunt fata codicis canonum Eccleſiæ uni- 104. Auctoritas Codicis canonum Eccleſiæ univerſæ.
verſæ, cujus quanta fuerit auctoritas ex prædictis patet, quæ evincunt fuiſſe quaſi jus aliquot gentium receptum utrobique; Imo Juſtinianus in Novell. 131. tantam agnoſcit quatuor ſynodorum Oecumenicarum, quæ in codice canonum univerſæ Eccleſiæ habebantur, auctoritatem, ut non vereatur dicere. *Τῶν γὰρ προειρημένων ἁγίων συνόδων καὶ τὰ δόγματα καθάπερ τὰς θείας γραφὰς δεχόμεθα καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν. Prædictorum conciliorum dogmata, ſicut divinas ſcripturas accipimus, & canones ſicut leges ſervamus.* Neque novum eſt, ut propter excellentiam hæc concilia quatuor œcumenica prima comparentur ſcripturæ ſacræ, non quaſi ejusdem plane auctoritatis cum ſcriptura habita ſint, ſed quod poſt eam maximum momentum & pondus habuerint in decidendis controverſiis

ſiis religionis & ordinandis ritibus Eccleſiaſticis. Ideoque *Iſidorus lib. 7. Etymol. cap. 16. quaſi quatuor Euangelia, vel totidem Paradiſi flumina, quatuor venerabiles ſynodos, totam principaliter fidem complectentes*, eſſe dicit; non ſimpliciter *euangelia*, ſed *quaſi euangelia*, quod ſimilitudinem quandam infert, nominat. Nimium progreditur Gregorius Papa Romanus, relatus in *cap. ſicut ſancti. diſt.* 15. Qui ſe, *ſicut ſancti Euangelii quatuor libros, ſic quatuor concilia ſuſcipere & venerari fatetur.* Itaque recte Doctiſſ: Rittershuſius *part.* 1. *Nov. cap.* 2. *n.* 17. monet verba Imp. Juſtin. in *d. Nov.* 131. cum grano ſalis accipienda eſſe; ne ſcilicet ob id parem auctoritatem per omnia tribuamus quorumlibet conciliorum decretis, illa veneratione quæ ſacris debetur. Nam conciliis & horum canonibus credimus propter ſcripturam: ſed ſcripturæ ſacræ, quæ ſit αὐτόπιστος propter ſe ipſam, quia divinitus eſt inſpirata: Deinde Scriptura ſacra infallibilem habet certitudinem; concilia vero non aliter, niſi quatenus ejus veſtigiis inſiſtunt, appoſite *Salvianus Maſſilienſ. lib.* 3. *de provid. ſeu gubernatione Dei. in edit. Rittershuſii. p.* 68. *Alia omnia, id eſt humana dicta, argumentis ac teſtibus indigent, Dei autem ſermo ipſe ſibi teſtis eſt: quia neceſſe eſt, quidquid incorrupta veritas loquitur,* incor-

incorruptum sit testimonium veritatis. Potissima tamen auctoritas concilio Nicæno delata, cujus venerabilis quædam & decisoria vis in singulis fere id sequentibus conciliis est firmata & repetita. Quare etiam merito ab eo exordium collectionis canonum constituitur. Quod agnovit quoque non obscure Isidorus, quando canones à temporibus Constantini cœpisse adserit. *lib. 7. Etymol. c.* 16. relatus à Gratiano in *c. canones. dist.* 15. *Canones*, inquit, *generalium conciliorum à temporibus Constantini cœperunt. In præcedentibus namque annis persecutione fervente, docendarum plebium minime dabatur facultas. Inde Christianitas in diversas hæreses scissa est: quia non erat licentia Episcopis in unum conveniendi, nisi tempore supradicti Imperatoris. Ipse enim dedit facultatem Christianis libere congregari, sub hoc etiam sancti patres in concilio Nicæno, de omni orbe terrarum convenientes, juxta fidem Euangelicam & Apostolicam, secundum post Apostolos symbolum tradiderunt.* Sed magnam nobis controversiam faciunt illi, qui non à Nicænis temporibus, ut à nobis factum, sed à temporibus Apostolicis canones deduci volunt, idque famosis, si non fumosis, Constitutionibus Apostolorum (quarum libros octo sub nomine Clementis, Romani Episcopi obtrudunt)

105. Objectio de constitutionibus & Canonibus Apostolicis.

dunt) deinde etiam 85. vel 90. canonibus Apoſtolorum, probare nituntur. Quare antequam ad alias digeſtiones & compilationes canonum tranſeamus, hæc collectio con-
106. Conſtitutiones Apoſtilicæ examinatæ, & νοθείας accuſatæ.
ſtitutionum Apoſtolicarum primum, dein & hi canones Apoſtolici ad examen revocandi ſunt; Eſſe utrumque opus ſuppoſititium, falſique nominis & falſæ antiquitatis, evicit ſingulari commentario, invictiſque in eo argumentis demonſtravit, antiquitatis Eccleſiaſticæ promus condus, Johannes Dalæus, *in Pſeudepigraphis Apoſtolicis, libris tribus*. Quare nos ſumma capita tantum tangemus, & quæ in adverſariis collegimus variorum judicia ſubnectemus; plura deſiderantem lectorem ad ipſius Dalæi com-
107. Quis fuerit ille Clemens Romanus, quibus adfinguntur conſtitutiones apoſtolicæ.
mentarios ablegantes. Adſcribuntur autem conſtitutiones iſtæ Apoſtolicæ Clementi Epiſcopo Romano; Primo (ſiquidem Petrus non fuit Romæ aut Epiſcopus Romanus) an tertio hic non longe diſquiremus, quia non conveniunt hic hiſtorici, probamus interea opinionem adſerentium, hunc Clementem cum Lino, & Cleto, eodem tempore fuiſſe Romæ Compresbyteros, tanquam magis veriſimilem. Eſſe eum cujus facit mentionem Paulus Apoſtolus *in Epiſtol. ad Philip. c. 4. verſ.* 3. quidam cenſent. Annos eum tradunt in Epiſcopatu Romano tranſegiſſe

novem

novem & dimidium. Scripta varia ei tribuuntur pleraque adfinguntur. Epistolæ binæ ad Jacobum Fratrem Domini, qui septennio ante Petri Martyrium fatis jam concesserat. Deinde tres aliæ adhuc, quas omnes tot argumentis invincibilibus νοθείας convicit & peregit Magnus Blondellus, *in Pseud- Isidoro & Turriano vapulante à pag.* 1. *usque ad* 101. (ubi quoque ipsæ Epistolæ legi possunt) ut nemo amplius contra mutire possit. Præterea tribuuntur ei Epistolæ encyclicæ tres. Interpretatio Epistolæ S. Pauli Apostoli ad Hebræos; liturgia, Disputatio Petri & Appionis, Disputatio Petri contra falsitatem Simonis Magi, Libri decem Recognitionum, quæ & Odeporicon, vel circuitionum, vel periodorum, vel itinerarium Petri, vel à Beda Historiæ Clementis vocantur. Item constitutionum Apostolicarum seu præceptionum libri octo; quibus solent accedere Canones Apostolorum, Concionum Petri in populo suo habitarum compendium; De Responsionibus Petri ad interrogata Tripolitanorum, quæ pleraque in censum Apocryphorum sunt relata à Gelasio, in *c. sancta Romana dist.* 15. ab Hieronymo, Honorio Augustodunensi olim, postea etiam à plerisque Pontificiis, & Protestantibus, Riveto

108. Quæ ejus scripta, supposita & genuina.

lib. 1. *Crit. sacr. c.* 7. & 8. Rob. Coco. aliisque bene multis; Unicum adhuc genuinum cunctis, præter Gathakerum Cinni pag. 19. hujus Auctoris monumentum supereſſe creditur, Epiſtola ejus prior ad Corinthios ſcripta, quam & laudat Hieronymus in Catalogo, eamque valde utilem & nonnullis locis publice lectam dicit, quæque ei videtur Characteri epiſtolæ quæ ſub Pauli nomine ad Hebræos fertur, convenire. Laudant eam quoque Euſeb. *lib.* 3. *c.* 12. Iren. *lib.* 3. *c.* 3. Clemens Alexandrin. *lib.* 4. 6. & 7. *ſtrom.* Quam Baronius, Bellarminus, Miræus, aliique periiſſe arbitrati ſunt; ſed cum fragmento ſecundæ, A. 1633. Oxoniæ in lucem producta eſt, ex reliquiis vetuſtiſſimi exemplaris Bibliothecæ Regiæ Anglicanæ, notisque illuſtrata à Patritio Junio Viro Clariſſ: Regis Britanniarum Bibliothecario. Poſtea ſecundum edita & adſerta eſt à Joach. Joh. Madero Helmæſtadii 1654. quorum præfationes inſpici poſſunt. Nobis cum conſtitutionibus & Canonibus Apoſtolicis nunc res eſt, quibus hiſtorica noſtra collectio canonum impetitur. Hoſce fœtus eſſe ſuppoſititios nobis probandum. Varia de hiſce conſtitutionibus ſunt Doctorum judicia, quibuſdam probantibus, quibusdam improbantibus & rejicientibus, quibusdam interpolatas

105. Varia judicia de conſtitutionibus Apoſtolicis.

tas clamantibus. Inter Euangelicos uno ore hæc ſententa reſedit, & invictis argumentis adſerta eſt, mentiri has conſtitutiones nomen & ætatem Apoſtolicam. Pontificiorum quidam probant, quidam in totum rejiciunt. Probantium ſunt pauciſſimi, & plerique vel obſcuri vel quos partium ſtudium adverſus nos agit præcipites. Inter hos præcipui ſunt & alicujus nominis Carolus Bovius Epiſcopus Oſtunenſis, qui eas in Latinum tranſtulit, & anno LXIII. ſeculi ſuperioris edidit. Franciſcus Turrianus Jeſuita, Famoſus defenſor iſtiusmodi quisquiliarum, qui easdem Latine vertit. Item Th: Stapletonus Jeſuita; qui quod parum à blasphemia abeſt, *in def. Eccl. author. lib.* 2. *c.* 11. non veretur de iis adſerere, Librum harum conſtitutionum, *Spiritu Apoſtolico pleniſſimum eſſe.* & *in princ. fid. doct. contr.* 5. *q.* 2. *art.* 5. *nullam rationem obſtare, quin ſi præſens Eccleſia referret has Conſtitutiones Apoſtolicas, à Clemente editas in canonem ſacræ ſcripturæ; nos eas pro canonicis admittere debeamus, æque atque Epiſtolam Jacobi.* Ejusdem tenoris ſunt hæc Alani Copi. *dial.* 3. *c.* 5. *pag. m.* 232. *Summo Dei beneficio Clementis* διατάξεις *& Cyrilli* κατηχήσεις, *multis ſeculis reconditæ, ad reprimendam Magdeburgenſium & Apologeticorum iſtam contra ſanctos inſolentiam in lucem prodie-* 110. Probantium.

runt. Quorum certe testimonia, etiamsi alia deessent, homini non nimis præfracto, ad hanc totam, qua de agitur, quæstionem sufficere possent. Alios qui superstitiones iis fulcire conantur, easque probant, vid. apud Rob. Cocum. *in Censura scriptorum veterum, non longe à principio.* Alii contra Doctiores & emunctioris in literis nasi è Pontificiis, nobiscum sentiunt esse suppositititias. Inter quos est Bellarminus *de script. Eccles. in Clemente,* ubi Clementis Recognitiones cum inter Apocrypha retulisset, subjicit. *De libris constitutionum Apostolicarum, quæ Clementi auctori tribuuntur, idem fere judicium fieri debet, ac de libris recognitionum.* addit porro: *Multa in illis utilia sunt, & à Græcis veteribus magni fiunt; sed in Ecclesia Latina nullum fere nomen habere, ipsosque etiam posteriores Græcos in concilio Trullano can. 2. improbare has constitutiones, ut ab hæreticis depravatas. Audio Æthiopes his constitutionibus uti, ut vere Apostolicis, & ea de causa in erroribus versari circa cultum Sabbati & diei Dominicæ, & circa ministrum Sacramenti baptismi, & in aliis quibusdam dogmatibus. Nam lib. 7. cap. 24. jubent servari diem Sabbati & Dominicæ, & lib. 5. constit. cap. 10. probibeatur absolute, ne laici baptizent, & lib. 6. cap. 15. jubent rebaptizari eos, qui baptizantur ab hæreticis, ea de causa, quia*

III, Improbantium.

quia hæretici non sunt Sacerdotes. Ac ne forte objiceretur, quod Philippus Diaconus baptizabat, ut dicitur Act. 8. in iisdem constitutionibus lib. 6. cap. 7. dicitur Philippum, qui baptizavit Simonem magum, fuiße Apostolum, quod manifeste falsum est. Habentur *in iisdem Constitutionibus alia non pauca, quæ abhorrere videntur à veritate: ut quod lib. 3. cap. 2. quartas nuptias appellent manifestam fornicationem. lib. 5. cap. 6. distinguant Mariam Magdalenam à Maria sorore Lazari. lib. 8. cap. 14. Jacobum fratrem Domini velint eße Apostolum ex duodecim. & lib. eodem c. 26. 27. & 28. velint imponi manum Subdiacono, & Lectori, & ipsi etiam Diaconissæ, dum ordinantur: & lib. eodem cap. 32. dicant, Exorcistas non ordinari, & cap. 38. dicant, ancillam soli domino obsequentem recipi; si cum aliis intemperans fuerit, rejici.* In eadem sententia est Baronius, *ad ann. 32. §. 18.* Ubi quædam cum sibi ex his libris de Maria Magdalena objecisset, tanquam diversa à Maria Lazari sorore. *Uno verbo*, inquit, *his liberari poßemus, si apocryphum eße librum exciperemus, Sane quidem, si hæc dicta sunt à Clemente, quomodo ea latere potuerunt tot antiquos Patres, qui de ea re scripserunt? Cum præsertim tanti Auctoris præcipua fuerit auctoritas in Ecclesia; ut licet ejus Epistola ad Corinthios scripta penitus exciderit; tamen quod sæpius*

citata reperiatur, pene reviviſcat integra in fragmentis. Idem quoque *ad ann.* 44. §. 36. Apocryphis accenſet. adde eum *ad annum* 102. §. 9. Neque abit ab his judicium Jacobi Davii Perronii Cardinalis, *lib.* 2. *c.* 1. *de Euchariſtia pag.* 174. ubi hæc de opere conſtitutionum habet. *Hoc opus à multis gravibus auctoribus veteris ac recentioris memoriæ in dubium vocatur. Epiphanius Hæreſ. Audian. libri meminit id nomen præferentis, aitque multos ſuo tempore in dubium revocare, ſe vero eum nequaquam rejicere. Synodus Conſtantinopoli in Trullo, multis poſt Epiphanium temporibus ſub Juſtiniano Rhitnotmeto habita, opus condemnat. Photius in Bibl. cod.* 113. *ipſa illa ſynodo recentior, vix Arianiſmo purgari poſſe ait. Quod ſuſpicari cogit librum hunc vel non eundem eſſe, cum eo qui Epiphanii tempore hoc nomine cenſebatur, vel certe ab Arianis poſtea corruptum adulteratumque fuiſſe. Sane multa apud veteres inde deſcripta reperiuntur, quæ cum iis quæ nunc circumferuntur exemplaribus non congruunt. Cardinalis Beſſario Marco Epheſio,* Sixt. Senenſ. in biblioth. ſanct. *quendam ex his Conſtitutionibus locum objectanti, reſpondet opus eſſe Apocryphum.* Idem *lib.* 1. *Replic. cap.* 24. *Quæ Clementis nomine Apoſtolicæ conſtitutiones circumferuntur, non ſunt ejus fidei, ut in rebus ad religionem pertinentibus, auctoritatem habeant deciſivam*

ſive

sive enim ab initio Clementis nomine suppositus, sive ab hæreticis postea interpolatus atque adulteriatus fuerit hic liber, constat suspectam ejus esse auctoritatem. Margarinus de la Bigne, editor bibliothecæ Patrum, *tomo 3. in Anast. Nic. q. in script. col.* 44. in margine pro Apocryphis habet has constitutiones Clementis, & Gabriel Albaspinæus *obs. Eccles. lib.* 1. *c.* 13. *p.* 37. Non tantum Apocryphas censet, sed insuper eos, qui aliter sentiunt, stultitiæ insimulat, tacite supramemoratos perstringens. Hæc autem sunt ejus verba. *Certe si quis esset qui canones Apostolorum, & Divi Clementis Constitutiones Apostolorũ auctoritate sancitas publicatasve certo affirmaret, imperitus censeretur. Nam qui antiquarum consuetudinum gnari, quo quidque tempore, aut loco observari desitum sit, aut mutari cœptum norunt, de iis ne quidem dubitare possunt.* Quod ille postea pluribus ostendit, & nos infra ostendemus. Eandem sedisse Doctissimo Jesuitæ Petavio sententiam patet, quia ad locum Epiphanii agnoscit alias fuisse constitutiones illas Apostolorum, quam quæ hodie libris octo circumferuntur, quæ tamen etiam dubiæ habitæ sunt; nec ea etiam in hodiernis, imo contraria inveniri. Et ad eundem Epiphan. *in Expos. Fid. pag.* 349. & 360. expresse *Pseudodiataxin* Clementis vocat. & *in Dogmatis Theolog. tom.* 2.

lib. I. *de Trinit. c.* 3. *§.* 7. *pag.* 15. *Poterat*, inquit, *ante omnes illos*, nempe Athenagoram Tatianum, Theophilum, Ireneum, *vetuſtatis unius nomine commemorari Clemens Romanus; ſiquidem Germana eſſent, quæ illius inſcripta nomine circumferuntur, ſed non ſunt. Hic igitur in conſtitutionibus Apoſtolicis ridiculum neſcio quid & hæreticum poſuit.* Quod nos poſtea in argumentis adducemus. Non neceſſe eſt, plures ex recentioribus addere, è choro Pontificorum, iſti memorati eruditione & nominis claritate omnes vincunt. Hi itaque ſi conſtitutiones has Clementis nomen mentientes, pro *dubiis, incertis, apocryphis, falſis, corruptis, adulteratis, & nullius in religionis fidei, vel auctoritatis* adſerant, & merito nos è numero canonum & juris Eccleſiaſtici dejicimus, nec ab iis noſtram Hiſtoriam & Canonum collectionem ordimur. Antiquorum judicia etiam addemus, Humbertus Cardinalis, Epiſcopus Sylvæ Candidæ, qui vixit ſeculi XI. anno LIV. fuitque legatus Pontificis Conſtantinopolim, Nicætæ Pectorato, *in Tractatu contra hunc Nicetam ſcripto tom.* 4. *biblioth. Patr. part.* 2. *p.* 243. *a. b. & in append. tom.* II. Annal. Bar. quædam loca ex his conſtitutionibus objicienti, reſpondet, *eum ſua adſerere ex Apocryphis libris, & canonibus pari ſententia*

112. Antiquorum judicia Latinorum.

ſancto-

ſanctorum Patrum repudiatis; Nam Clementis Librum, id eſt, Itinerarium Petri, & canones Apoſtolorum numeravere inter Apocrypha, exceptis capitulis quinquaginta, quæ decreverunt regulis Orthodoxiæ adjungenda. Unde nos quoque omne Apocryphon abjicientes dedignamur audire eorum fabuloſas traditiones, quia non ſunt ut Lex Domini. Ex quo loco & id videtur notandum, Humbertum non recognitionum opus, & itinerarium Petri, nomine Clementis editum, ut fecit & cenſet Bellarminus; ſed libros conſtitutionum & itinerarium Petri, ut vocatur, pro iisdem habere, & à Gelaſio inter apocrypha relatum putare. Quod quidem numerus librorum confirmare videtur; nam recognitionum libri referuntur decem, Itinerarii ut & Conſtitutionum Libri octo. Quod ſi verum, jam pateret ſeculi quinti anno 94, ab Eccleſia Romana inter Apocrypha relatas has Conſtitutiones Pſeudapoſtolicas Humbertum cenſuiſſe; quam ejus ſententiam videntur innuere hæc verba jam citata: *Pari ſententia ſanctorum Patrum repudiatis.* Ante hæc Gelaſii tempora, nulla extat memoria conſtitutionum harum Apoſtolicarum ſub nomine Clementis editarum: non apud Hieronymum in Catalogo; quod ſatis arguit ei notas non fuiſſe; ut vana & falſa ſit con-

sit conjectura Bovii & Turriani in Præfatione ad has Constitutiones, quando hos libros ab Hieronymo, ut concilient eis auctoritatem, versos suspicantur. Cum apud omnes in confesso sit, à nato Christo usque ad Hieronymum in quatuor seculis inter Latinos nullum fecisse harum constitutionum mentionem, quod tamen fieri debuisset, si auctor fuisset Clemens, isque

113. Æthiopum. Episcopus Romanus. Æthiopes habent has constitutiones pro vere Apostolicis, teste Bellarm. *de script. Eccles. A. D. 29. in Clemente.* Quod firmat Alvares *in suo de Abyssinis libro. c. 81. extr. in vol. navig. di Gioan. Batt. Romasio*, ubi narrat Æthiopes habere *librum in octo partes divisum, quem ab universis Apostolis Hierosolymæ congregatis scriptum ferunt: quemque ipsi vulgo* Manda & Abetilis *vocant.* Quæ bene conveniunt cum constitutionibus Pseudapostolicis, quarum etiam feruntur libri octo. Sed an idem sit liber ille apud Æthiopes, & eadem referat, quæ Constitutiones Apostolicæ à Bovio & Turriano versæ, illud non est proditum.

114. Græcorum. Græci nunquam hasce constitutiones æstimarunt; ut falsus sit Bellarminus l. c. qui *Græcis veteribus magni fieri scribit, apud Latinos nullius esse nominis.* Antiquissima constitutionum Apostolicarum mentio apud Epiphanium,

phanium, qui floruit seculi quarti, anno 75. Hic variis locis eas laudat; quas tamen ipse Hæresi 70. §. 10. dubiæ apud multos, fidei fuisse, dicit. Loca ipsa congessit & examinat late Doctissimus Dalæus *in Pseudepigraphis Apostol. lib.* 1. *cap.* 2. probatque cum Petavio, quia multa ex citatis ab Epiphanio in hodiernis Bovii & Turriani constitutionibus non, imo contraria inveniuntur, non esse easdem Epiphanii & Bovianas constitutiones Apostolicas; Ideoque turpiter abuti & fallere incautos Turrianum, auctoritate Epiphanii, dum adserit in *procemio versionis suæ Latinæ. Tales habere nostram ætatem Apostolorum Constitutiones, sanas scilicet & incorruptas, quales Epiphanii ætas habuit.* Probat deinde multis invictissimis argumentis, neque Constitutiones Apostolicas quas Epiphanius habuit, pro Apostolicis esse habendas, aut receptas ab Ecclesia aut pro apostolicis habitas, sed & ipsas falsas & Apostolis adfictas esse. Producit quoque Bovius pro suis Constitutionibus Cyrillum Hierosolymitanum; qui *in Catechef.* 18. *p.* 213. ex Clemente recenset fabulam Phœnicis, quasi hæc ex quinto libro Constitutionum apostolicarum sit decerpta: sed & is in eo falsus est. Invenitur enim hæc fabula in genuina & ab Hierony-

nymo

nymo aliisque sæpius laudata Clementis epistola ad Corinthios priore, ex qua desumsit auctor Catecheseos eam, quod ex collatione phrasium & verborum satis patet; utitur enim sæpe iisdem verbis, quæ reperiuntur apud Clementem in Epistola ad Corinthios, non vero iis quæ in constitutionibus Bovianis leguntur; quare, sola hac diversitate observata, Doctissimus Rigaltius *in obs. ad lib. Tertull. de resurrectione*, diversos auctores Epistolæ & Constitutionum facit. *Etsi*, inquit, *ejusdem Phœnicis historiæ exemplum reperiatur etiam in Constitutionibus supra citatis, tamen ex earum cum epistola Clementis comparatione hoc videmur adsequi, vix esse, ut ejusdem auctoris utrumque opus censeri debeat.* Aliud testimonium ex Athanasio & Eusebio detortum de libro, qui διδαχὴ τῶν ἀποστόλων olim vocatus, apud quosdam in usu, communiter tamen pro spurio habitus & reprobatus fuit, nil facit ad Constitutiones Apostolicas Bovianas, quoniam ex ipso Athanasio patet, Clementis opera & hasce διδαχὰς ἀποστόλων esse diversas, nec etiam Eusebium *lib.* 3. *c.* 25. *edit. Gr. Christophorsoni. c.* 19. eas adscribere Clementi, quia in aliis locis ubi expresse de Clementinis scriptis genuinis & spuriis agit, hasce διδαχὰς ἀποστόλων ei non adscribit.

vid.

vid. eum *lib.* 3. *c.* 57. 58. & 59. Verum itaq; eſt, quatuor primis ſeculis nullam fieri mentionem apud quenquam Græcorum Conſtitutionum Apoſtolicarum; deinde quarum meminit Epiphanius, eas non fuiſſe receptas & probatas pro apoſtolicis, neque etiam eſſe easdem cum Bovianis. Antiquiſſima mentio occurrit in Concilio Conſtantinopolitano in Trullo, habito an. 692; in quo à patribus ibidem congregatis, *can.* 2. rejiciuntur. Canonis verba ſunt hæc: Ταῖς τῶν ἁγίων ἀποσόλων διὰ Κλήμεντος διατάξεις πάλαι ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς Ἐκκλησίας νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας παρενετέθησαν, τὸ εὐπρεπὲς κάλλος τῶν θείων δογμάτων ἡμῖν ἀμαυρώσαντα, τὴν τῶν τοιούτων διατάξεων προσφόρως ἀποβολὴν πεποιήμεθα πρὸς τὴν τοῦ χριστιανικωτάτου ποιμνίου οἰκοδομὴν καὶ ἀσφάλειαν, οὐδαμῶς ἐγκρίνοντες τὰ τῆς αἱρετικῆς ψευδολογίας κυήματα, καὶ τῇ γνησίᾳ τῶν ἀποστόλων καὶ ὁλοκλήρῳ διδαχῇ παρενείροντες. *His Apoſtolorum per Clementem Conſtitutionibus jam olim ab iis qui à fide aliena ſentiunt, ad Labem Eccleſiæ aſpergendam, adulterina quædam & à pietate aliena introducta ſunt, quæ divinorum nobis decretorum elegantem at decoram ſpeciem obſcurarunt, has Conſtitutiones ad Chriſtianiſſimi gregis ædificationem ac ſecuritatem conducibiliter* REJECIMUS, *hæreticæ falſitatis*

fœtus

fœtus nequaquam admittentes, & germanæ ac integræ Apostolorum doctrinæ inserentes. Post hos Patres earum meminit Photius in Biblioth. Cod. 113. qui vera argumenta, quare rejicienda essent vidit, sed studio partium contra Latinos, qui ex iis oppugnari poterant, excusari posse contendit. Post hunc plerique omnes Græci rejiciunt, uno aut altero excepto, qui ob idem partium studium contra Romanos iis utuntur. Balsamo, qui in fine seculi duodecimi scripsit, ad *Canon.* 85. *Pseudapostol.* hæc de iis habet. Σὺ δὲ γίνωσκε ὡς εἰ καὶ γέγραπται ἐνταυθοῖ ἀναγινώσκειν ἡμᾶς τὰς διαταγὰς τοῦ Κλήμεντος, πλὴν μὴ δημοσιεύειν αὐτὰς, ἀλλ' ὁ δὲ κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου ἀπηγόρευσε τὴν τούτων ἀνάγνωσιν, διὰ τὸ γενέσθαι παρωμοίησιν ἐν αὐτοῖς. *Tu autem intelligas, quod etsi hic scriptum est, Constitutiones Clementis legi à nobis, sed non divulgari debere, synodi tamen sextæ canon secundus earum lectionem prohibuit, quod in eis adulteratio facta sit.* In eundem Canonem Zonaras hæc habet. Αὗται παρὰ κακοδόξων τινῶν, ἐνοθεύθησάν τε καὶ παρεφθάρησαν. διὸ καὶ ἀναγινώσκεσθαι ὅλως αὐτὰς ἀπηγόρευσεν ἡ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος. *Ab heterodoxis & sectariis quibusdam adulteratæ & corruptæ fuerunt. Quapropter istas omnino legi vetuit Oecumenica sexta synodus.* Similia habet Alexius Aristenus apud

apud Usserium *dissert. de Ignat.* ὁ δεύτερος κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ γινομένης ἕκτης συνόδου παντελῶς ἀποβάλλεται τὰς τοιαύτας διαταγάς, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων προστεθῆναί τινα νόθα καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας. *Secundus canon synodi sextæ in Trullo habitæ, hasce Constitutiones omnino rejicit, propterea quod iis nonnulla adulterina ab heterodoxis adjecta fuerint atque à pietate aliena.* Ut quoque sciamus quid Moderni Græci de hisce sentiant, addo Heremiæ Patriarchæ Constantinop. judicium ex ejus *Resp.* 1. *c.* 13. *p.* 103. *ad Wirtenbergenses.* νενοθεῦσθαι τὰς Κλημεντείους διατάξεις, *adulteratas fuisse Clementinas Constitutiones.* Ex quibus testimoniis videmus quid de hisce Pseudapostolicis Constitutionibus censuerint Græci quid Latini, quid Antiqui, quid recentiores; nempe esse eas spurias, confictas, suppositas, depravatas, heterodoxiis maculatas, & uno verbo apocryphas, inter quæ etiam habet noster Antonius August. *in Dialogo* 6. *lib. primo, pag. edit. nostræ* 99. *& seqq.* ex quo pete ejus de hisce Constitutionibus judicium, quod omittendum hic nec negligendũ erat. Quodnam sit Cardinalis Bonæ *lib.* 1. *liturg. cap.* 8. §. 5. de hisce Constitutionibus judicium id commodius infra referemus, ubi de tempore suppositionis aliquid dicemus. Alios

 bene

bene multos Magni Nominis Viros, Salmasium, Vossium, Usserium, Filesacum, Voetium, & innumeros præterea præterimus, qui omnes in censum scriptorum supposititiorum & quæ sunt dubiæ fidei hasce constitutiones retulerunt, quorum testimonia ex adversariis adducere possemus, nisi superiora sufficere censeremus. Ne vero auctoritatibus sed & rationibus cadat auctoritas harum Constitutionum Pseudapostolicarum, ex bene multis quas Doctissimus Dalæus coacervavit paucas adducemus. Magnum argumentum exinde peti potest, esse has constitutiones alicujus Impostoris, non Apostolorum, quod cum Apostolorum nomen referant, tamen nunquam cum aliis Apostolorum scriptis in canonem scripturæ, neque à Græcis neque à Latinis receptæ sint; quod certe oportuisset fieri si verè essent apostolicæ & oporteret eos facere, qui pro Apostolicis constitutionibus Orbi audent obtrudere. Quanquam enim Auctor falsarius in Canone 85. seu ultimo, ut suæ inserviret causæ, eas ante acta Apostolorum, inter Canonicos libros Novi Testamenti collocaverit, attamen ipse Bovius, qui eas edidit & vertit, in Præfatione fatetur, *nunquam obtinuisse, ut in canonem sacrarum Scripturarum referrentur,*

115. Rationes quare pro spuriis habendæ constitutiones Pseudapostolicæ.

tur, nec se iis tantam auctoritatem tribuere; quo velut una litura delet, quidquid constitutionum Apostolicarum Orbi sub Clementis nomine ausus est obtrudere. Pro Apostolorum constitutionibus habere, & non in canonem scripturæ referre, apud Theologos implicat contradictionem; ut & pro apostolico aliquid protrudere, nec auctoritatem tantam, id est sacræ scripturæ, ei attribuere. Hoc argumentum urget, in repudianda Christi ad Abgarum Epistola, Bellarminus, *de scriptor. Eccles. in Petro. init. Ea* (inquit Epistola) *nunquam fuit admissa ab Ecclesia inter scripturas canonicas, inter quas sine dubio admissa fuisset, si ab ipso domino scriptam fuiße constaret.* Porro etiam sermo & voces quædam harum constitutionum à charactere Apostolorum sunt alienæ: exempli causa paucas recenseo. *lib.* 2. *c.* 10. & alibi νεοφότιστος ponitur pro *recenter baptizato*, μύησις pro *baptismo*, κατηχέμενος & ἀκροώμενος *lib.* 8. *c.* 7. pro *catechumeno*, & *audiente.* Θυσία & θύσια ἀναιμακτική, pro *Eucharistia.* Ἀρχιερεὺς *lib.* 8. *c.* 12. *Pontifex* pro *Episcopo*, ἱερεῖς *lib.* 8. *c.* 13. *Sacerdotes* pro *Episcopis & Presbyteris*, ἱερατικὸς κατάλογος *lib.* 3. *c.* 15. *Sacerdotum catalogus* vel *dyptycha*, θυσιαστήριον *altare lib.* 8. *c.* 12. pro *mensa domini.* Ejusmodi voces ista signi-

ficatione apud Apostolos non, sed scriptores sequentium seculorum inveniuntur; ideoque probant, sequentibus seculis, non vero ab Apostolis esse scriptas. Quod etiam scriptor stylo suo, qui est inflatus aliquando & Rhetoricus; non humilis & depressus: imo ipso etiam sæpe loquendi modo, qui est eorum, qui post Apostolos vixerunt, sufficienter prodit: Exempla *vid. lib. 2. c. 41. lib. 5. c. 16.* ubi quoque ex controversia celebrandi Paschatis satis colligitur, post seculum saltem secundum vixisse scriptorem. add. *lib. 6. c. 10.* Omnem vero stultitiam superat, quod *lib. 7. c. 47.* occurrit. περὶ δὲ τῶν ὑφ' ἡμῶν χειροτονηθέντων ἐπισκόπων ἐν τῇ ζωῇ τῇ ἡμετέρᾳ γνωρίζομεν ὑμῖν. *De Episcopis vero, qui à nobis dum viximus*, vel *in vita nostra ordinati sunt, certiores vos facimus.* Quæ satis ostendunt, scriptas esse post mortem Apostolorum. His addi possunt tertio, quæ contra Apostolorum doctrinam hæ Constitutiones habent de Dei filio, quem negant esse Deum. *lib. 6. c. 6.* ἕτεροι δὲ ἐξ αὐτῶν, αὐτὸν εἶναι τὸν Ἰησοῦν τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ὑποπτεύουσιν. *Alii ex iis (hæreticis) suspicantur ipsum Jesum esse Deum super omnia.* Quæ magis Arriani, Photiniani vel Ebionæi, quam Apostoli sunt voces; his adde ejusdem fere commatis *ex lib. 5. c. 6. & 10. lib. 8. c. 12. lib. 2. c. 44.* & non meliora

meliora de Spiritu Sancto *lib.* 2. *c.* 26. *lib.* 3. *c.* 17. *lib.* 8. *c.* 37. *pr.* & alibi. Quæ causa est, quare Petavius, supra memoratus dicat, *tomo* 2. *Theol. dogm. pag.* 15. *Clementem ridiculum nescio quid, & hæreticum de trinitate posuisse. lib.* 2. *c.* 26. *Nam Episcopum in Ecclesia instar Dei patris esse ait; Diaconum itidem ut Christum, qui patri adsistit, & in omnibus ministrat, quæ si Christus ut homo est, consideretur, non improbe dicta videri possunt. Sed pestilens est, quod addit, Diaconißam figuram spiritus sancti habere: quæ nihil sine Diacono facere debeat, aut loqui; Quemadmodum neque Paracletus à seipso aliquid loquitur aut facit, sed Christum glorificans voluntatem illius expectat. Quod quidem Macedonianum pus, ac venenum sapit. Photius de Clementis operibus agens Cod.* 113. *in constitutionibus* asserit quædam inesse Arianæ impietatis vestigia, quæ non nisi violenter excusari possint. *Cujusmodi iste locus fuerit quem adduximus, neque alius modo ad similem labem implicatus occurrit.* Hæc Petavus; cujus sequentia, quæ huc aliquid adhuc faciunt ex ipso peti, & ipsi alia insuper loca hujus impietatis ex supramemoratis, suggeri possunt; maxime ex *lib.* 6. *c.* 25. Fatetur etiam Bovius ipse in Præfatione constitutionum, Auctorem istarum *de Spiritu Sancto exiliter loqui, de verbo*

quoque duriores quasdam interdum voces fundere. Tamen cum ſumma impudentia, non veretur orbi pro Conſtitutionibus Apoſtolorum obtrudere, iisque adfingere voces *exiliter* & *dure* ubi de myſteriis fidei loquuntur. De conjugio non eſt æquior ſententia conſtitutionum. *lib.3.c.2. Tertium conjugium intemperantiæ ſignum eſſe ajunt, quartum vero conjugium & deinceps manifeſtam eſſe ſcortationem & indubitatam impudicitiam.* Mitior non verior de fornicatione *lib.8.c.38. edit. Bovii & Lamb. Gruteri. Pellex infidelis ancilla, ſoli domino obſequens recipiatur, ſi cum aliis intemperans fuerit rejiciatur.* Quæ Bovius, ſimilis ſuis Apoſtolis aut Impoſtoribus hæc ſcribentibus his excuſat. *Cum Ancilla ſui corporis poteſtatem non habeat, merito culpa non in eam, ſed in dominum eſt rejicienda.* Quod ſi Joſepho olim iſtiusmodi interpres legis divinæ adfuiſſent, potuiſſet & ille Dominæ morem gerere impune, quia ejus ſervus erat, & culpam in eam conjicere. In baptiſmo *lib.3.c.15. 16. & 17. lib.7. c.23.* præter aquam oleum etiam requirunt, & poſt baptiſmum Chriſmate inungi præcipiunt, quod nec ab Apoſtolis conſtitutum, nec apoſtolici ſeculi eſt, & niſi addita ſint hæc. *lib. 7. c. 45. Baptizatum in ſolam aquam deſcendere* dicunt, *ut Judæum & corporis tantum non etiam animæ ſor-*

des

des deponere. Neque etiam apoſtolici ſeculi eſt, infantibus ſeu pueris dare Euchariſtiam, ſed ſeculi tertii & ſequentium, uti nec illa frequens diſtinctio Epiſcoporum & Presbyterorum, *lib.* 2. *c.* 25. *lib.* 3. *c.* 11. *lib.* 8. *c.* 28. *&* *c.* 46. qui Apoſtolis unius officii nomina ſunt, ſeculo demum tertio, ſecundum Blondellum, diſtincta. Inauditæ etiam tempore Apoſtolorum, Subdiaconorum, Acolythorum, Exorciſtarum, Lectorum, Oſtiariorum, voces & officia, quæ paſſim occurrunt in conſtitutionibus iſtis. Inaudita poteſtas illa quam paſſim tribuunt Epiſcopis. *l.* 2. *c.* 11. *&* 12. *&* 14. *&* 20. *&* 26. 28. 30. *&* 52. tributa *lib.* 2. *c.* 34. & decimæ *ibid.* *&* *c.* 35. De conjugio Perſonarum Eccleſiaſticarum, quod non liceat Epiſcopis & Presbyteris, ſi jam ſint ordinati & in miniſterio ducere uxores, neque ad ſecunda vota migrare: contraria docent veris Apoſtolicis Conſtitutionibus in S. Scriptura revelatis *lib.* 6. *c.* 17. Contra quas inducunt quoque delectum ciborum, *lib.* 5. *c.* 18. Jejunia ſtata. *lib.* 5. *c.* 12. 14. 19, 20. *lib.* 7. *c.* 24. feſtos dies. *lib.* 5. *c.* 12. *c.* 17. *c.* 19. *c.* 20. *lib.* 8. *c.* 33. Sabbati & Dominicæ celebrationem *d. lib.* 8. *c.* 33. *lib.* 7. *c.* 24. Jejunium ante baptiſmum *lib.* 7. *c.* 23. precationem verſus orientem baptizati: quæ ceremonia

est quarti seculi, teste Cyrillo, non Apostolici. *lib.* 7. *c.* 46. *& lib.* 2. *c.* 57. Porro Catechumenorum, & pœnitentium ritus, qui seculo tertio & quarto demum cogniti in Ecclesia & politi, satis probant mentiri constitutiones istas Apostolorum nomina & ætatem: vid. eas *lib.* 8. *cap.* 6. Absurdum est, quod prohibent fideli etiam domi cum catechumeno precari. *lib.* 8. *c.* 34. *fin.* Baptizari statim eum qui imprudenter eucharistiam gustavit, *lib.* 5. *c.* 19. *lib.* 7. *c.* 26. Ridicula quæ mandantur in celebratione Eucharistiæ, *lib.* 8. *cap.* 12. *Duo Diaconi ex utraque parte altaris teneant flabella ex tenuibus membranis, aut ex pennis pavonis, aut ex linteo, ut parva animalia volitantia abigant, ne in pocula incidant.* Otiosorum hominum, non Apostolorum est, hasce minutias sectari, ut & tam operose præscribere formam Basilicarum *lib.* 2. *c.* 57. Falsum & contra historiæ veritatem in Actis Apostolicis proditam est, quando septē diaconi Hierosolymæ, una cum Paulo Apostolo congregati finguntur *lib.* 8. *c.* 4. ad scribendas istas constitutiones; cum jam Stephanus ante Pauli Apostolatum fuerit sublatus; quem stupidus ille Impostor in eodem hoc libro ante scriptionem constitutionum harum pro Christo vitam impendisse memorat, vide *c.* 46. *adde lib.* 5. *c.* 7.

& lib.

& *lib.* 8. *c.* 33. Ejusdem commatis eſt, quod Jacobum Zebedæi filium, Johannis fratrem ab Herode gladio *act.* 12. ℣. 2. ſublatum, ſeptennio poſt mortem fingat intereſſe concilio Hieroſolymitano *Act.* 15. & hiſtoriam narrare. *lib.* 6. *c.* 22. quem *lib.* 5. *c.* 7. inter Martyres recenſuerat. Item per Clementem Romanum Epiſcopum miſſas iſtas conſtitutiones, qui certe ante mortem Jacobi anno Chriſti 44. non potuit eſſe converſus. Lepidiſſimum porro eſt id, & ad riſum excitandum aptiſſimum, quod *lib.* 2. *c.* 57. de libris ſuis legendis ita præcipiunt Apoſtoli, *Deinde acta noſtra legantur, item Epiſtolæ Pauli cooperarii noſtri, & poſtea Diaconus aut Presbyter legat, quæ ego Matthæus & Johannes tradidimus vobis, & quæ Pauli cooperarii Marcus & Lucas acceperunt & reliquerunt vobis.* Cum Euangelium Johannis demum poſt ejus revocationem ex Pathmo, id eſt annum domini 97. ſit ſcriptum; quo tempore omnes fere Apoſtoli fatis conceſſerant. Hujus eſt quoque farinæ, quando *lib.* 6. *c.* 6. mentionem faciunt *Ebionæorum*, qui ſecundum Epiphanium *Hæreſ.* 30. §. 2. & Baron. *a.* 74. §. 6. poſt excidium Hieroſolymæ cœperunt, quo tempore non modo Jacobum, ſed & Petrum & Paulum, itemque alios ex Apoſtolis vita exceſſiſſe cuncti conſentiunt;

qui tamen finguntur hasce Constitutiones scribere. *Lib.* 7. *c.* 48. narrant se Jacobo in Hierosolymitano Episcopatu Simeonem Cleopæ suffecisse, qui secundum Halloixium *in notis ad vitam Ignat.* c. 2. post Clementem nostrum vixit; qui tamen fingitur hisce constituentibus adfuisse. *Lib.* 6. *c.* 8. mentionem faciunt hæreticorum *Marci, Basilidis & Saturnili*, quos ex Irenæo scimus post Clementis & Apostolorum mortem exortos esse. vid. eum *lib.* 3. *c.* 3. *advers. hæres.* & Euseb. *lib.* 4. *H. E. cap.* 6. *edit. Gr. & in Chron.* in quo a. 136. Basilidem exhibet; cui concinunt Theodoret. *lib.* I. *hæret. fabul.* c. 2. & Clemens Alexand. *Stromat. lib.* 7. Adducunt etiam ad probandam resurrectionem versus decem Sibyllinos. *lib.* 5. *c.* 6. cum opera Sibyllina sub Antonino Pio & Marco Aurelio, xxx. vel xl. annis post mortem omnium Apostolorum ficta demum sint, & in lucem edita. *Lib.* 6. *c.* 24. *Romanos in Deum credidisse, & à Deorum multitudine atque injustitia discessisse dicunt*, quod non ante Imperium Constantini, seculo quarto factum. His adde testimonia librorum Apocryphorum eorumque laudes, Susannæ *lib.* 2. *c.* 51. Judithæ. *lib.* 3. *c.* 17. Baruchi. *lib.* 5. *c.* 2. Ecclesiastici. *lib.* 4. *c.* 11. quod veros Apostolos non fecisse constat: item

falsam

falsam Etymologiam & significationem vocis Israel ὁ ὁρῶν θεόν. *lib.* 7. *c.* 37. *& lib.* 8. *c.* 15. & contra eam Hieronym. *tradit. Hebr. in Genes. c.* 32. *tom.* 3. *mihi pag.* 220. *editionis Froben. Basil.* 1553. Falsa est adsertio *lib.* 6. *c.* 7. de Philippo Apostolo, qui fuit tantum Diaconus; ut & de Jacobo Domini Fratre, cui apostolatum abrogant, & Episcopum Hierosolymitanum ordinatum à se dicunt. *lib.* 6. *c.* 14. *&* 12. *lib.* 8. *c.* 4. *lib.* 7. *c.* 48. contra quod vid. Bellarm. *de script. Eccles. in Clement.* & Baron. *ad ann.* 44. §. 36. *&* 37. Porro falsum quod Mariam Lazari sororem faciant diversam à Maria Magdalena *lib.* 3. *c.* 6. contra quod insurgit Baron. *ad ann.* 32. §. 19. & Bellarm. *l. c.* Falsum etiam quod *l.* 6. *c.* 24. adserunt vetare *Mosen Judæos Aram extra Hierosolymam collocare, & legem extra Judææ terminos legere.* & *lib.* 5. *c.* 20. Judæos Baruchũ legere consuevisse. Falsa item est citatio *lib.* 6. *c.* 2. ubi Α'βεδαδὰν citant, qui 2. *Sam.* 20. ℣. 1. Schebah dicitur: quod hausisse videtur Falsarius ille ex Pseudignatii Epistola ad Masuesianos. Ex quibus omnibus affatim patet, non esse has Constitutiones Apostolorum. Non esse quoque à Clemente Episcopo Romano scriptas, primo patet ex ipsis constitutionibus, quæ eas non à Clemente, sed ab ipsis Apostolis scriptas dicunt,

116. Non sunt scriptæ à Clemente.

dicunt, Clementis vero tamquam portitoris vel miniſtri, qui ad Epiſcopos & Eccleſias deferat, meminerunt. vid. eas *lib.* 6. *c.* 14. *lib.* 8. *c.* 4. *& lib.* 6. *c.* 18. Epiphanius etiam, qui, ut ſupra dictum, ſæpius meminit διαταξέων τῶν Ἀποστόλων, nunquam tamen eas Clementinas vocat, aut Clementi adſcriptas refert, ſed ſimpliciter aut Ἀποστόλων διατάξεις, vel ſingulari numero διάταξιν appellat. vid. eum *Hæreſ.* 80. §. 7. *Hæreſ.* 70. §. 10. *& Hæreſ.* 75. §. 6. *Hæreſ.* 45. §. 2. Neque etiam Athanaſii & Euſebii διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων ullibi adſcribitur Clementi. Itaque non immerito dubitat Dallæus, an non illa διὰ Κλήμεντος addita fuerint titulo ab alia manu; temporibus Trullani Concilii Conſtantinopolitani, videntur jam habuiſſe id nomen; in ejus enim *Canone ſecundo* eas Patres vocant τὰς τῶν Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος διατάξεις. Neque negligenda hic nobis ejusdem Dallæi conjectura, *lib.* 1. *cap. ult. Pſeudepigraphων Apoſt.* ex antiquis Conſtitutionibus Apoſtolorum, Epiphanii temporibus notis, & διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων Athanaſio & Euſebio memoratis, hoc quod Bovius opus propinavit forte potuiſſe eſſe conſarcinatum, & majoris auctoritatis cauſa Clementi inſcriptum. Verum hæc tantum conjectura eſt. Id majori attentione

tentione dignum; quod libro secundo latissime & solidissime probat, neque ipsi Clementi, cui adfinguntur cognitas fuisse ex ejus genuina epistola; neque postea Justino Martyri & Philosopho, neque Athenagoræ, neque Irenæo, neque Clementi Alexandrino, Tertulliano, Orgeni, Cypriano, Dionysio vel Petro Alexandrinis, neque Patribus Eliberitani, aut Nicæni concilii quidquam de his innotuisse, neque Arrianos aut Catholicos quarti seculi, neque Laodicenos Patres, neque Basilium, neque quinto seculo nisi decurrente Græcos vel Latinos, eorum notitiam habuisse: sequentibus autem seculis apud Latinos usque ad undecimum, imo ante Bovii editionem vix innotuisse, nunquam receptas fuisse. Si quis conjecturæ tamen locus ex ritibus tertii, quarti & quinti seculi, qui in iis obvii, censet Dalæus in fine seculi quinti esse scriptas & suppositas, non post quintum, quia quæ post id seculum recenter sunt inducta, non memorantur in iis: nil de imaginibus & reliquis ritibus invectis. Ab hac sententia non abludere videtur, quod eodem tempore quo scriptæ propter multas absurditates in nativitate quasi oppressæ videantur, à Gelasio & 70. Episcopis in concilio Romano, in quo damnatæ, inter apocrypha relatæ tamdiu delituerunt, donec

117. Non notæ patribus trium primorum seculorum.

118 Vix notæ Latinis usque ad Bovii editionem.

119. Conjectura de tempore scriptionis & suppositionis.

donec iterum in lucem à Bovio revocarentur. Materiam impostor inficetus ex scriptura, Ecclesiasticis ritibus & disciplina, suo tempore usitata, tum etiam libris quibusdam ritualibus, veluti Epiphanii tempore notis Constitutionibus Apostolicis, & doctrina Apostolorum Athanasio & Eusebio memorata forte hausit, & stultissime digessit. Quod eo magis probabile, saltem de Constitutionibus Apostolorum, quia & ab iis titulum mutuatus videtur, & quædam quæ Epiphanius ex iis recenset, hodie in Bovianis constitutionibus leguntur; quædam vero, ut supra quoque dictum, non comparent. Hæreticum & Arriana labe infectum fuisse harum constitutionum scriptorē, ex iis satis superque colligi potest, quæ de filii & Spiritus sancti persona ex eo in medium produximus. Rectissime itaque suam crisin Magnus Dalæus hisce finit, *vix ullum aliud esse opus Apocryphum quod sic undique ab omni parte laboret, ut Boviana* διατάξεις. Hanc etiam causam esse arbitror, quare in editione conciliorum anni 1636. Parisiis facta Constitutiones hæ Pseudapostolicæ penitus ex opere isto exturbatæ sint. Ex quibus, hactenus disputatis, judicare lector poterit, quid de judicio Cardinalis Bonæ sit statuendum, & quo id loco habendum, quod ille, ut suam fulciret

120. Unde haustæ.

121. Cardinalis Bonæ judicium rejectum de Constit. Pseudapostolicis.

ſulciret Miſſam Pſeudoclementinam, de hiſce Conſtitutionibus Pſeudapoſtolicis, in *lib. I. liturgicῶν cap. 8. §. 4. pag. mihi 52. edit. Pariſienſ.* prodidit. Recenſeri item, *inquit*, poteſt inter Apoſtolicas ſancti Clementis Romani Liturgia in Libro Conſtitutionum deſcripta & ab Apoſtolis accepta, ut ille ait, à qua paucis me expediam. Teſtimonium de illa perhibet Proclus initio tract. *de traditione Miſſæ*, aſſerens B. Clementem Apoſtolis dictantibus eam edidiſſe: cujus ſententiæ adhærent Baronius anno 102. num. 23. Bellarminus *lib. de Scriptorib. Eccleſiaſticis*, & alii, qui eam legitimam eſſe putant, ſed auctam à ſucceſſoribus. Sicut enim formulam Symboli ab Apoſtolis traditam Patres deinde auxerunt, ut fidei myſteria clarius exprimerent; ita Liturgiæ ab illis prout ferebant tempora contextæ, ab aliis poſtea amplificatæ fuerunt. Alii tamen non infimi ſubſellii ſcriptores, qui negant Clementem apoſtolicarum Conſtitutionum auctorem eſſe, ab eo conſequenter Miſſam abjudicant, quæ pars illarum notabilis eſt. Photius Cod. 112. tria capita ipſis Conſtitutionibus opponi ait, ſed quæ facile dilui poſſint. Epiphanius hæreſi 70. num. 10. citat Librum Conſtitutionum Apoſtolicarum, tum ait: *Qui Liber tametſi dubius apud*

nonnullos

nonnullos fidei sit, non est tamen improbandus; Nam in eo quæ ad Ecclesiæ disciplinam attinent omnia comprehenduntur; neque quidquam aut in fide ac Catholica professione depravatum, aut Ecclesiæ administrationi ac decretis contrarium continet. Sed has Constitutiones quas Epiphanius citat, diversas videri ab his quæ octo libris comprehensæ circumferuntur, observat Petavius in suis animadversionibus: quædam enim illarum sententiæ ab Epiphanio citatæ in vulgatis non extant. At hæc Petavii conjectura est, qua non obstante haud improbabile existimo easdem esse, sed interpolatas, & aliquibus in locis vel librariorum incuria, vel hæreticorum fraude depravatas. Quidam putant ad eas alludere Dionysium Alexandrinum in epistola quam refert Eusebius lib. 7. cap. 7. in qua nihil prorsus deprehendo, quod ad Clementem referri possit. Quicquid autem sit de Auctore harum Constitutionum, certum apud omnes & exploratum nunc est, quod si ab Apostolis immediate dictatæ non fuerunt, Concilio tamen Nicæno antiquiores sunt, & his continetur disciplina Ecclesiastica, qua Orientalis Ecclesia sub Ethnicis Imperatoribus ante Magnum Constantinum regebatur, ut Vir eruditissimus Joannes Morinus docet *Parte 2. de sacris Ordinat. pag. 20.*

pag. 20. Cui adſtipulatur Joannes Fronto in prænotatis ad Kalendarium Romanum ſ. 5. Petrus item de Marca *lib.* 3. *Concordiæ cap.* 2. ejus libri Auctorem ſaltem ſæculo tertio floruiſſe ait, idque omnibus hodie perſuaſum eſſe. Eſt igitur Miſſa Clementis antiquiſſima, ejusque teſtimonio ſæpius utar, ſi non præciſe ut ab Apoſtolis editæ, & à ſucceſſoribus auctæ, quod valde probabile eſt; ſaltem ut à Patribus ſecundi vel tertii ſæculi uſurpatæ. Hæc ille. Oſcitanter inſpectas Conſtitutiones oportet eſſe à Cardinale, qui ait, Clementem dicere in Conſtitutionibus iſtis Pſeudapoſtolicis, ſe liturgiam ab Apoſtolis accepiſſe, quod ille in toto opere non ſcribit. Sed pauciſſima tantum verba hæc. *lib.* 8. *c.* 46. profatur. *Et ego Clemens: conſtitutus ſum ab Apoſtolis Epiſcopus.* Ubi autem Clementis fit mentio, ea tanquam de miniſtro fit, ut ſupra dictum. vid. *lib.*6.*cap.* 18. *conſt. Pſeud-Apoſt.* Sed his diutius non eſt opus immorari, quia alii ſufficienter probarunt omnes iſtas liturgias veteres eſſe aut ſuppoſitas, aut ſaltem depravatas, quod poſterius vel ipſe Bona, de ſua Clementis Liturgia fatetur. Ut poſſit itaque jactata hæc alicujus auctoritatis eſſe, acceſſiones tolli primum debent, & probari quæ ſint genuina; quod Cardinalis Bona non magis in hac

Clementis, quam in aliis liturgiis ipse vel quisquam alius unquam facere poterit. Iis vero quæ adfert de interpolatione istarum Constitutionum, opponimus ea quæ in eadem materia contra Trullanos Patres, easdem interpolatas & depravatas adserentes solidissime disseruit, sæpius jam laudatus D: Dalæus *in Pseudepig. Apost. lib. 2. cap. 15.* & iis quæ ille de ætate harum Constitutionum profert, quasi Concilio Nicæno sint antiquiores, eundem *lib. eod. capitib. octo prioribus*, & quæ jam disputata sunt. Nunc ad Canones Apostolorum, ut vocantur, transimus. Sunt hi pars libri octavi Constitutionum Pseudapostolicarum secundum Turrianum *cap. 1. pro Canonib. Apost. contra Magdeburg.* in cujus editione, post ultima capitis XLVI. verba, sequuntur, *Canones Ecclesiastici*, ut ibidem vocantur, illi qui vulgo appellantur Apostolorum; quod & videtur firmare canon eorum ultimus, ubi ipsi Apostoli ita ad Episcopos se convertunt. *Hæc vobis, Episcopi, constituimus &c.* Inde forte totum opus hoc Constitutionum Apostolicarum *Auctor Operis imperfecti in Matthæum*, antiquus quidem sed tamen hæreticus, vocat *Libros Canonum Apostolorum*, & citat librum octavum *Homil. 53.* cujus citata inveniuntur libri 8. *const. cap. 2.* Hoc si verum,

122. Canones Apostolorum pars constitutionum Pseudapostolicarum sunt, juxta quosdam.

rum, quod anterioris operis, latiſſime refutati, partem faciant, hi canones; non opus foret, pluribus contra eos exprofeſſo agere: ſed videtur verius & probabile magis Impoſtorem quendam canones & conſtitutiones, duo diverſa opera combinaſſe, & novos quosdam iis addidiſſe, quod vel iſtud ſolum evincere poteſt, quod ea quæ in canonibus leguntur, pleraque in ipſis conſtitutionibus fuſiſſime inveniuntur. Adde, quod canon ultimus Pſeudapoſtolicus etiam ſatis indicet eſſe diverſum opus illud canonum à Conſtitutionibus Pſeudapoſtolicis, & quod Gelaſius in *c. ſancta Romana. diſt.* 15. diſtinguat hæc duo opera. Item Photius in *Bibliotheca Cod.* 112. & 113. Quare, & quia hi canones magis adhuc, quam præcedentes Conſtitutiones Apoſtolicæ, ad Hiſtoriam noſtram Juris Eccleſiaſtici facere videntur, & quia jam à multis retro ſeculis, collectionibus Juris Eccleſiaſtici additi ſunt, opus ut ſeorſim eos examinemus. Diverſæ ſunt hic quoque Doctorum ſententiæ. Turrianus homo ferrei ſtomachi, & æneæ frontis in propugnandis apocryphis ſingulari volumine eos defendit contra Magdenburgenſes Centuriatores, & omnes pro Apoſtolicis habet. Quem ſequitur Lambertus Gruterus, in ſua Clementis Romani ope-

123. Verius autem & probabilius videtur, Impoſtorem hos canones ſuæ farragini inſeruiſſe.

124. Sententiæ Doctorum de Canonibus dictis Apoſtolicis.

rum editione, *quæ prodiit Colon. anno* 1570. Baronius, *ad An*: 102. § 14. & Bellarmin. *de Script. Eccleſ. in Clemente*, quinquaginta pro genuinis agnoſcunt, cæteros XXXV. vel ſecundum alios XXXIV. repudiant. Hiſce ſubſcribit Poſſevinus *in apparatu. verb. Clemens.* & Binius quoq; ita tamen ut & cæteri, excepto LXV. & ultimo per eum inter authenticos haberi jure meritoque poſſint. vid. ejus *not. in tit. Can. Apoſt. tom.* I. *concil.* & miraberis judicium, quod eodem halitu probet eos canones, & à Gelaſio Papa inter apocrypha relatos confitetur. Apoſtolis certo adſcribere nemo audet, Baronius l. cit. *Incertum eſſe*, ait, *ab ipſis Apoſtolis eſſe conſcriptos*, neque id ipſum, *Turrianum contendere*. Qui diſerte id negat. *tract. pro iis in princ. Quis*, inquit, *unquam ex Catholicis ſcriptos ab Apoſtolis dixit.* Poſtea tamen à Clemente omnes ſcriptos contendit, & quidem impudentiſſime fingit ab Apoſtolis poſt decretũ de legalibus factum Hieroſolymæ conſtitutos, à Clemente exceptos, idq; anno Chriſti XLV. Claudii VI. P. Valerio Aſiatico II. Coſ. Binius, incertum relinquit, quis quinquaginta priores ſcripſerit, quos maxime pro certis & indubitatis habent, hos *traditione Apoſtolica* vult *ad nos dimanaſſe*. De cæteris dubitat, *an ſint ex* Apoſtolorum Canonum Codice *à Pon-*

125. De ſcriptore eorum.

à Pontificibus conciliis ac Patribus accepti, an potius ex ipſorum ſententiis in hunc Codicem tranſlati. Aliud eſt Judicium de auctoritate, nomine & auctoribus Gabrielis Albaſpinæi *lib.* 1. *obſervat. c.* 15. ubi pro *imperitis habet, qui canones iſtos Apoſtolorum auctoritate ſancitos publicatosve certo adfirmant.* Tum *Ab antiquitate eos Apoſtolicos appellatos eſſe exiſtimant.* Nam, addit, *cum eorum aliquot ab Apoſtolorum ſucceſſoribus, qui teſte Tertulliano de Præſcriptionibus* Apoſtolici *Viri nominabantur, facti eſſent,* Apoſtolicorum *primum canones; deinde nonnullorum Latinorum ignorantiâ aliquot literarum detractione,* Apoſtolorum *dicti ſunt. Et apud Græcos quoque res ita proceſſiſſe videtur. Aucti ſunt poſtea, cum adjecti eſſent, & eodem volumine comprehenſi Græcæ Eccleſiæ canones.* Græci hos canones, non priores quinquaginta tantum, ſed & poſteriores triginta quinque jam ultra mille & quod excurrit annos, habuerunt pro apoſtolicis. Patet id ex *Canone* 2. *Synodi Conſtantinopolitanæ in Trullo*, ſeculo ſeptimo decurrente habitæ. Cujus verba hæc ſunt. Ἔδοξε καὶ τοῦτο τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ κάλλιστά τε καὶ σπουδαιότατα, ὥστε μένειν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς πρὸς ψυχῶν θεραπείαν, καὶ ἰατρείαν παθῶν τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων Ἀποστόλων ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας.

126. Græcorum ſententia.

Hoc quoque huic sanctæ synodo pulcherrime & honestissime placuit, ut deinceps ad animarum medelam & perturbationum curationem firmi stabilesque maneant, qui ab iis qui nos præcesserunt, Sanctis & gloriosis Apostolis traditi sunt octuaginta quinque canones. Ipse etiam Justinianus Imperator noster in Constitutione ad Epiphanium Patriarcham Constantinopol. hisce canonibus perhibet testimonium luculentum *Novell.* 6. quæ etiam refertur in princ. nomocanon. Joh. Scholastici. Καλῶς δ' ἂν ἅπαντα πράττοιτο, καὶ προσηκόντως, εἴπερ ἡ τοῦ πράγματος ἀρχὴ γένοιτο πρέπουσα καὶ φίλη θεῷ. τοῦτο δὲ ἔσεσθαι πιστεύομεν, εἴπερ ἡ τῶν ἱερῶν κανόνων παρατήρησις φυλάττοιτο, ἣν οἵ τε δικαίως ὑμνούμενοι καὶ προσκυνούμενοι, καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ θεοῦ λόγου παραδεδώκασιν ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐφυλάξαντό τε, καὶ ὑφηγήσαντο. *Recte,* inquit, *atque congruenter omnia agerentur, si ipsum rei initium gratum Deo esset, quod quidem certe futurum credimus, si sacri illi canones* (vulgatus interpres habet *regulas*) *diligenter observentur, quos nunquam satis laudati, adorationeque digni, & qui ipsi filium Dei conspexerunt, illique ministrarunt Apostoli nobis reliquerunt, ac sancti Patres custodiverunt & interpretati sunt.* Intelligi autem hic Canones Apostolorum octuaginta quinque à Justiniano Doctissimus

127. Novella 6. Just. explicata de canonibus Apost.

Usserius

Usserius *dissert. ad Ignat. cap. 6. pag. 37. & seq.* evincere conatur. Primo quod totidem in Nomocanonem ab ipso Justiniano confirmatum, & eidem Epiphanio commendatum relatos fuisse fides sit ex Arabico illius Codicis interprete, qui in Oxoniensi bibliotheca habetur, à Thoma Roe, ex Oriente allatus, & donatus. Deinde quia idem numerus à Johanne Scholastico, de quo postea, relatus est in ejus Nomocanonem, qui vixit sub Justiniano, quam caussam esse arbitror quare in corpus nostrum juris relati sint hi Canones Apostolici, non tamen suo loco: vel enim post hanc Novellam sextam, ut Codex canonum Ecclesiæ Catholicæ post Novellam 131. vel saltem post novellas Justiniani Constitutiones collocari debuissent, non in fine ante consuetudines feudales. Tanti hos fecit Johannes Damascenus, quod nullus Græcorum ausus est, *ut lib. 4. c. 18.* de orthodoxa fide eos retulerit in canonem sacræ Scripturæ. Ita enim ille. Παύλου Ἀποστόλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, Ἀποκάλυψις Ἰωάννου εὐαγγελιστοῦ. Κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος. *Pauli Apostoli Epistolæ quatuordecim, Apocalypsis Johannis Euangelistæ. Canones sanctorum Apostolorum per Clementem.* Hujus singulare est judicium, ut & Photii, qui unus fere

128. Canones apostolici pars corporis juris.

Græcorum, quantum quidem nobis compertum est, quosdam de hisce canonibus dubitasse scribit, in *Prolegomenis Nomocanonis sui* in principio fere, quæ nunc ex Bibliotheca Justelli edidit Filius, in *Bibliotheca juris Canonici veteris. Tom. 2. p. 790.* ἀλλὰ τοὺς λεγομένους τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, εἰ καί τινες αὐτοὺς ἀμφιβόλους διά τινας αἰτίας ἡγήσαντο. Nec non (digessimus) *etiam eos canones, qui sanctorum Apostolorum esse dicuntur. Quamvis nonnulli quibusdam causis moti, pro dubiis eos habuerint.* Quos ille putet, qui dubitaverint de hisce canonibus, incertum est.

119. Latinorum sententia de canonibus Apostolicis.

Putat Dalæus eum forte intelligere Latinos; quod non est necesse, quia ex Græcis aliqui & forte ipse Photius, librorum censor accuratissimus dubitavit. Latinis tantum cogniti canones quinquaginta, quod satis patet ex Dionysii Exigui versione, qui primus, ut supra ex ejus Præfatione indicatum, quinquaginta Canones Apostolicos suæ versioni præmisit, & tot agnoscit quoque codex Romanæ Ecclesiæ Moguntiæ & Parisiis editus, qui fere idem cum Dionysii Codice, exceptis quibusdam, quæ supra sunt indicata. Idem confirmat *c. Clementis dist.* 16. quod falso inscribit Gratianus Leoni IX. cum sit Humberti Cardinalis; de quo vid. Ant. August. *lib.* 1. *dial.* 6. *a. pag.* 98.

nostræ

nostræ edit. & seqq. Neque plures Isidorus Mercator, Impostor ille, suæ collectioni inseruit; Hi quinquaginta qui Latinis noti fuerunt, apud eos non ejusdem fuerunt auctoritatis, qua apud Græcos: nullo apud eos, ut Græcos concilio sanciti aut recepti, sed manifeste jam seculo quinto exeunte à Gelasio & 70. Episcopis reprobati & inter Apocrypha relati *c. sancta Romana. dist.* 15. Cui concinit Isidorus Hispalensis, qui seculi septimi anno 39. vita functus est, relatus *à Gratiano in c. Canones. dist.* 16. *Canones qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec sedes apostolica recepit, nec sancti Patres illis adsensum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur, quamvis in eis utilia inveniantur: tamen ab auctoritate canonica atque Apostolica eorum gesta placet esse remota, atque inter Apocrypha deputata.* Quem Isidorum dubie separant ab Isidoro Mercatore in notis Emendatores Gratiani, qui in *eadem distinctione c. placuit* contraria dicit; quod mascule facit l.c. Anton. Augustinus noster, quem vide. Notabile est hoc Isidori testimonium, quo ademta est omnis auctoritas hisce canonibus Pseudapostolicis. Quos enim Turrianus, ab Apostolis conditos, à Clemente scriptos mentitur, ille *ab hæreticis sub nomine Apostolorum*

130. Auctoritas apud Latinos non eadem quæ apud Græcos.

lorum compositos dicit. Quos ille receptos persuadere conatur, Isidorus, *receptos* vel *à Patribus probatos* negat; quos ille pro legitimis & Ecclesiasticis obtrudit, hos Isidorus, *inter Apocrypha deputatos & ab auctoritate Canonica, atque Apostolica remotos fuisse*, adserit. Quod certum indicium seculi septimi principio, non fuisse alicujus apud Latinos auctoritatis hos canones Pseudapostolicos, quare etiam Ferrandus Diaconus Carthag. qui eodem tempore fere, quo Dionysius Exiguus vixit, suum Breviarium canonum scripsit, eos suæ digestioni non inseruit. Agnovit hoc quoque Dionysius Exiguus, qui idcirco hæc præfationi supra relatæ inseruit; *In principio itaque canones QVI DICVNTVR, Apostolorum de Græco transtulimus, quibus quia PLVRIMI CONSENSVM NON PRÆBVERE FACILEM, hoc ipsum vestram noluimus ignorare sanctitatem; quamvis postea constituta Pontificum ex ipsis canonibus adsumta esse videantur.* Quibus suam versionem videtur voluisse mitigare & munire, cum sciret non ita diu à Gelasio damnatos esse hos canones, & ut conciliaret quondam iis auctoritatem subjecisse: *postea Constituta Pontificum ex ipsis canonibus adsumta videri.* In quo certe non omnino falsus fuit, posteri enim, quanquam semper cum odii cujusdam contestatione

testatione & timide, eos admiserint, & aliquo loco habuerint, nunquam tamen tanti æstimarunt, ut quod inscriptio cantat pro Apostolicis reputaverint. Ex his patent fata horum canonum apud Latinos. Nempe primo inter apocrypha relatos esse à Gelasio, mox à Dionysio Exiguo versos, & canonibus conciliorum additos, attamen adhuc, ut constat ex Isidoro supra relato, reprobatos esse; donec tandem à Leone IV. seculo nono medio admitterentur. Turrianus ut Gelasii auctoritatem eluderet, homo in fabulis comminiscendis major Æsopo fabulatore celeberrimo, fingit sine ulla antiqui testis auctoritate, canones Apostolicos à Priscillianistis suppositos, eosque damnare Gelasium. Isidori auctoritatem fœdissima ignorantia eludere conatur, opponendo Isidorum Isidoro *in cap.* 1. *&* 4. *dist.* 16. tanquam eundem; quos tamen recte Antonius Augustinus noster ut supr. monstratū, agnoscit esse diversos, unum Hispalensem, & alterum Mercatorem. Vide accuratissime Turriani commenta refellentem Dalæum in *Pseudepigr. Apostol. lib.* 3. *cap.* 3. *pag.* 442. *& multis seqq.* Aliter enervat auctoritatem Gelasii Bellarminus, *de Script. Eccles.* qui cum Humberto seculi undecimi medii scriptore & legato Pontificis, agnoscit

agnoſcit quinquaginta genuinos; triginta quinque ſpurios, & de poſterioribus vult loqui Gelaſium. Sed hoc commentum ipſe Gelaſius *in d. c. ſancta Romana. diſt.* 15. inſpectus abunde refellit; qui totum librum Canonum Apoſtolorum inter Apocrypha refert, nullos genuinos aut priores, à ſpuriis & poſterioribus diſtinguit. Deinde etiam Dionyſius Exiguus, qui eodem fere cum Gelaſio tempore vixit, & quinquaginta canones Codici canonum primus adjunxit, ille de his quinquaginta dicit; *plurimos his conſenſum facilem non præbuiſſe*; porro ipſe Iſidorus Mercator, qui etiam quinquaginta tantum conciliis præpoſuit, *eos à quibusdam Apocryphos dici* ſcribit. *d. c.* 4. *diſt.* 16. Neque plures quam quinquaginta agnoſcit Gratianus *ante. c.* 1. *diſt.* 16. neque plures noti aut compoſiti fuerunt tempore Gelaſii. Certum itaque eſt hos ab eo & patribus ſeptuaginta fuiſſe damnatos, cæteri enim xxxv. poſtea conficti ſunt, & à Juſtiniano Imperatore & Johanne Scholaſtico in Nomocanonem relati. Quod vel ex eo patet, quod Dionyſius non longe poſt Gelaſium vivens, tantum quinquaginta verterit, cæteros certe etiam verſurus, ſi extitiſſent, quod non obſcure agnoſcit Baronius ad Ann. 102. §. 11. *qui tantum quinquaginta*

ginta reperiße Dionyſium Exiguum ingenue refert, & confitetur hos quinquaginta canones à Gelaſio inter apocryphos eſſe relatos; Sed alio effugio, ejus damnationem evitare, aut interpretari conatur. *Ea*, inquit, *ratione*, canones iſti, *quod cum Apoſtolorum nomine cenſerentur non eſſent in Canone librorum Novi Teſtamenti, merito ſunt Apocryphorum cenſura ſignati; Quod vero à ſanctis Patribus, privatim & à ſacris Synodis publice ſunt recepti, merito authentici dici debent.* Sed & hoc commentum abſcondendæ vel obvelandæ veritaris cauſa fictum, ipſum decretum Gelaſii ſatis refellit, quod prima parte præter ſcripturas ſacras recenſet etiam ea ſcripta, quibus Eccleſia Catholica uteretur, ſed infra ſacræ Scripturæ auctoritatem. Poſteriori vero parte enumerat ſcripta, quæ repudiata ſunt, iisque diſerte accenſet *Librum Canonum Apoſtolorum*, adeoque nec ſacris, nec Eccleſiaſticis libris annumerari vult eos; imo quod magis eſt ipſe Gelaſius accenſet libris *quæ ab hæreticis ſive ſciſmaticis conſcripti, vel prædicati ſunt, quos nullatenus recipit Catholica & Apoſtolica Eccleſia; è quibus pauca, quæ ad memoriam venerunt, & à Catholicis vitanda ſunt, credit eſſe ſubdenda.* Poſt recenſionem iſtorum librorum, & inter hos canonum Apoſtolicorum ſubdit. *Hæc & cætera*

his

his similia, quæ Simon Magus, &c. nec non & omnes hæretici eorumque discipuli, sive scismatici docuerunt, vel conscripserunt, quorum nomina minime retinentur, non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana Catholica & Apostolica Ecclesia eliminata atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in æternum confitemur esse damnata. Ejusmodi vero libros Baronius nobis pro Ecclesiasticis obtrudere conatur, quos diserte Gelasius in æternum damnatos dicit, & cum aliis pessimæ notæ libris *apocryphis* accenset; quæ sola vox *apocryphi* Baronii fucum eludit & eliminat, concinente vel ipso Bellarmino, *lib.* 1. *de verb. Dei.* c. 20. cujus verba rei præsenti aptissima recensebo. *Interdum vocant apocryphos libros eos, qui errores admixtos habent. Sic utitur hac voce Origenes homil.* 1. *in Cantic. Hieronymus in Epistola ad lætam de institutione filiæ, & Augustinus lib.* 15. *de civit. Dei. c.* 23. *Quam significationem secutus Gelasius, in decreto de libris Ecclesiasticis, eos libros vocat Apocryphos, qui sunt editi ab auctoribus hæreticis, vel certe suspectis.* Neque quidquam Turrianum juvare potest figmentum, quasi ipse Gelasius multa ex hoc Apostolicorum canonum libro laudet in Epistolis suis, quoniam hoc aperte falsum est, & clarum, quod ille sua vel ex sacris Scri-

pturis,

pturis, vel ex Concilii Nicæni ſcitis hauſerit, quæ Turrianus impudenter eum ex hoc ab ipſo damnato libro adferre fingit. vid. ſis Dalæi *Pſeudep. Apoſt. lib.* 3. *c.*4. Zepherini Papæ Epiſtolam ſumma cum impudentia à Gelaſio probatam adſerere audet Turrianus, quam infra ab Iſidoro Mercatore ſeptem ſeculis poſt Zephyrinum confictam demonſtrabimus. Verum itaque eſt de his Canonibus judicium Magni Dalæi. *lib.* 3. *Pſeudepigr. Apoſt. cap.* 4. *pag.* 479. *& ſeqq.* quod adſcribo; *Profligatis ergo quacunque ad hunc locum à Turriano, Bellarminoque & Baronio objecta, vel excogitata ſunt; firmum ac verum ſtat Gelaſii in Romana* 70. *epiſcoporum Synodo decretum*, Liber Canonum Apoſtolicorum apocryphus. *Unde clarum certumque fit primo Dionyſium Exiguum quinquaginta Apoſtolorum Canones à ſe in Græcis exemplaribus inventos, temere ac inſcite & præter diſertiſſimam Epiſcopi, Conciliique Romani ſententiam Eccleſiaſtico codici primum omnium inſeruiſſe; multo pejus, atque periculoſius paulo poſt peccaſſe Juſtinianum, & Joannem ex Scholaſticis, qui eundem canonum Apoſtolicorum librum, & quidem triginta quinque capitulis auctiorem, in publicum Nomocanonem retulerunt; graviſſime omnium peccaſſe Damaſcenum, qui non modo falſos ac nuperos, ſed etiam à Papa & Concilio*

Romano

Romano damnatos canones divinis libris per intolerabilem, planeque ſacrilegam audaciam exæquavit; peccaſſe & Trullanos Patres, qui eundem librum firmare & authoritate ſumma donare non dubitarunt, eodemque in flagitio hærere reliquos omnes Græcos, qui hujus Synodi placita ſequuntur; erraſſe poſtremo Leonem IV. & Nicolaum I. & cæteros Latinos, quotquot Dionyſiacæ collectionis ſpecie decepti, adverſus ſacra canitie veneranda Gelaſii & majorum ſtatuta, ac contra luculentiſſimam Iſidori Hiſpalenſis admonitionem, damnatos, qui Apoſtolorum dicuntur, canones, inter Eccleſiaſticas regulas habere ac recenſere auſi ſunt. Horum omnium quotcunque, ac quanticunque de cætero ſint, authoritatem omnem obterit antiquius Gelaſii, Romanæque Synodi decretum; neque ullis poſterorum ſententiis convaleſcere poſſunt, quæ jam tot ante ſæculis legitimo, ac canonico, non Romani modo Præſulis, & quidem ejus, qui inter ſapientiſſimos habetur, ſed & Romanæ, & quidem LXX. *Epiſcoporum Synodi, ſtatuto convulſa & ex Eccleſiæ Catholicæ finibus exterminata fuerunt. Hoc ego Romanæ veteris Eccleſiæ decretum omnibus recentiorum ſcitis, ac diſputationibus oppono; hoc unum pluris facio, quam & Trullanæ Synodi, & Græculorum omnium canones & pſephiſmata. Neque ſatis mirari poſſum degenerem Turriani & aliorum ignaviam, qui in tota hac cauſa Romani*

nominis

nominis dignitate fœdissime prodita, unius Scythæ nugas, & Græcorum levitatem sui Gelasii, suæque Synodi authoritati anteponunt. Ac illis quidem, si moribus, quos jactant, Romanis vere essent, hæc ad contemnendos, & ad Apocrypha relegandos Apostolorum, *quotquot dicuntur,* Canones, *satis esse deberent.* Non satis potest mirari degeneres Latinorum animos Dalæus, quod tanquam pro aris & focis propugnent Constitutiones & Canones Pseudapostolicos; ego desino hoc mirari, quando video eos præcipua sua dogmata ex iis confirmare. Constitutiones citat Bellarminus *lib. 1. de clericis. c. 12.* pro antiquitate ordinum Ecclesiasticorum. *lib. 2. de Monach. c. 26.* pro voto continentiæ. *lib. 1. de purg. cap. 6.* pro oratione pro mortuis *lib. 3. de cultu sanct. cap. 7.* pro aqua lustrali. *lib. 4. c. 4. de Euchar.* pro reservatione sacramenti. *& cap. 10. ibid.* pro mistione vini & aquæ in sacramento Eucharistiæ. *lib. 2. c. 15. de Missa.* pro lotione manuum ante consecrationem. *lib. 2. de confir. cap. 3.* pro confirmationis sacramento. Anglo-Remenses citant easdem, ut probent ab Apostolis institutum esse quadragesimæ jejunium, *in annot. ad Luc. 4. 1.* Canones Apostolorum adducuntur fere ab omnibus Pontificiis. Bellarminus canonem primum laudat, *lib. 1. de Cler. cap. 3. & lib. 4.*

131. Causæ quare propugnent posteriores Pontificii Constitutiones & Canones Apostolicos.

de not. Eccles. cap. 8. ut probet, Episcopum non nisi à tribus Episcopis ordinandum esse. Canonem item 3. & 4. idem pro ritu altarium, ut probet Missam esse sacrificium propriè dictum. *de Missa. lib.* 1. *c.* 16. Canon. 12. 13. & 15. pro distinctione Clericorum & Laicorum. *lib.* 1. *de Cler. c.* 1. Canonem 27. pro cœlibatu ordinibus initiatorum. *ibid. c.* 19. Canon. 48. pro insolubilitate matrimonii quoad vinculum. *de matrim. lib.* 1. *c.* 26. Canon. 68. pro jejunio quadragesimali. *lib.* 2. *c.* 14. *de bon. operib.* Canon. 2. adducit Stapleton. *relect. contr.* 2. *q.* 4. *art.* 3. ut probet Presbyterum ab uno Episcopo esse ordinatum. Canon. 34. pro appellationibus ad Pontificem Romanum. *ibid. contr.* 3. *q.* 7. Alanus Cardinalis canonem ultimum profert, ad probandam auctoritatem canonicam librorum Machabæorum *lib. de suffragio pro defunct. c.* 3. Alii alios laudant, ut suas quisquilias colorent; Atque hæc est causa quare hasce Apocryphas delicias ita affectent, ut ex orco, in quem damnatæ sunt à Gelasio & 70. Patribus, revocent, quo fucum multis faciant & novis inventis antiquitatis speciem & faciem concilient. Non abs re itaque erit, larvas paucis detrahere his Apocryphis quoque canonibus; Bellarminus *in Clemente de script. Eccles.*

132. Auctoritates & argumenta

itemque

itemque Possevinus, laudant pro Canonibus Apostolorum, testimonium Tertulliani in libro adversus Praxeam. Sed utrumque decepit Sixtus Senensis *lib. 2. Bibliothec.* Tertullianus enim ut jam antea observavit Magnus Usserius, *in Dissert. de script. Ignatii. cap. 6. pag. 35. & seqq.* neque in libro adversus Praxeam, neque in aliis libris meminit canonum Apostolicorum, aut *dicit eos esse nobis per manus Apostolorum traditos*, quod Bellarm. & Possevinus asserunt. Quinimo certum est Tertulliano nullos fuisse istiusmodi canones cognitos; multa enim alias ex eorum auctoritate firmasset, aut aliter quam fecit, decidisset. Falsa quoque est allegata à Sixto & Bellarmino auctoritas Athanasii, vel alius auctoris synopseos, qui nullibi meminit Canonum Apostolicorum, sed tantum τὰ Κλημέντια *Clementina* refert inter ea Novi Testamenti, quibus contradicitur cum Petri, Joannisque & Thomæ periodis, sive itinerariis. Per Clementina autem non intelligi posse canones Apostolorum, vel ex eo patet, quod multis demum post Clementem annis sint scripti & congesti, ut postea patebit. Testimonia primorum Urbis Romæ Episcoporum, Anacleti, Alexandri, Julii, Eleutherii, Marcelli, Fabiani, Eusebii, Aniceti, Callixti,

pro Canonibus Pseudapostolicis examinata.

 Lucii,

Lucii, Eutychiani, pro Canonibus Apostolicis, nemo cordatus, qui in antiquitate Ecclesiastica non est totus Hospes, etiam ex Pontificiis, pro genuinis habet, sed impudentis seculi noni ineuntis impostoris, quod postea, ubi de Isidoro Mercatore, ejusque collectione nobis sermo erit, pluribus demonstrabimus. Mentitur porro strenue Turrianus, *pro Canonibus istis contr. Magdeb. pag.* 69. & Binius, *in canon.* 51. *Apost. tom.* 1. *Bibl. Patr.* quando notos & citatos origini dicunt canones istos. *lib.* 8. *&* 3. *contra Celsum*, quia quædam refert, quibus similia leguntur in Canonibus Apostolorum; cum vel pueri sciant nullum legitimum argumentum inde duci posse; mores quidam in usu tertio seculo decurrente, laudati ab origine, inveniuntur quoque in Canonibus Pseudapostolicis, ergo Origini illi fuerunt noti, & ab eo citati. Eodem modo adducit Turrianus quædam ex Cypriano, & synodis quarti seculi, quæ certe si doceret Turrianus patres illos ex Canonibus Apostolicis hausisse, aut hausta dicere, jam probaret, quod sibi adsumserat. Magisque verum, imo forte certum est, quod Impostor ille, qui seculo quinto exeunte (ut probabile est) hos canones Apostolis supposuit, sua ex conciliis aut Patribus, quam Patres aut concilia

sua

ſua ex his canonibus, quos ignorarunt, ſumſerint. Maxime cum nullibi ſua Patres muniant auctoritate Canonum Apoſtolorum, quod religioſi certe non præteriiſſent, ſi ſciviſſent tales extare. Neque etiam Nicæni Patres paſſim τὸ κανόνα ſimpliciter. can. 1. 2. 15. citaſſent, ſed illud Ἀποστόλων, vel illud Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος, itemque numerum procul dubio ſubjeciſſent, ſi Apoſtolos tradidiſſe, & extare illos canones iis compertum fuiſſet. Verum hic mos eſt Turriani, ſi apud quendam ex Patribus, aut in concilio tantum legatur: *ſecundum canonem, regulam, morem Eccleſiaſticum* & ſimile quid inveniatur in Canonibus Pſeudapoſtolicis, ſtatim id ſufficiens argumentum eſt, & probatio, Patrem illum, vel Synodum reſpexiſſe vel citaſſe canones Apoſtolicos. Sic adducit *cap. 12. pro canonibus biſce pag. 31. & ſeqq.* ex ſeculo quinto Epiſtolam Innocentii Romani Epiſcopi ad Victricium Rothomagenſem, quæ ſcripta eſt Anno 404; in qua tota ne γρῦ invenitur pro hiſce canonibus. Quædam ex tredecim capitulis quæ ibid. leguntur, inveniuntur quidem præcepta etiam in canonibus hiſce, ſed non dicit ſe ea hauſiſſe ex iis Innocentius, nec horum auctoritate ſua fulcit; quod certe non neglexiſſet, cum in capite pri-

mo & septimo citet synodum Nicænam, si habuisset eos cognitos. Qui neglectus firmius argumentum contra Turrianum præbet, tum incognitos fuisse, & postea ex hac Epistola in suam rapsodiam transtulisse quædam auctorē istorum canonū; quam convenientia dictorum quorundā pro Turriano & canonibus. Nec magis patrocinatur synodus Ephesina, in cujus act. 7. Turrianus iis *cap.* 13. *&* 14. *d. tract.* præter fidem codicis canonum Ecclesiæ universæ, Latinæ versionis, & editiones conciliorū pro voce πατέρων legit Ἀποστόλων, quam lectionem editiones conciliorum Græco Latinæ in margine habent & notant, quę à Græcis hos canones probantibus, videtur efficta & excogitata. Ejusdem notæ sunt quæ ex synodo Calchedonensi, Cyrillo & Leone pro canonibus istis à Turriano proferuntur, quæ recensione & refutatione indigna sunt, qui ea desiderat, adeat Dalæi *Pseudepigrah. Apost. lib.* 3. *cap.* 10. Sufficiat demonstrasse non esse istos canones Apostolicos, neque ab Apostolis, neque à Clemente constitutos aut scriptos. Quod de posterioribus triginta quinque Latini contra Græcos tam veteres quam recentiores præter Turrianum fere omnes, saltem celebriores defenderunt, Humbertus, Ant. Augustinus noster, *lib.* I. *dial.* 6. *pag. nostr. edit.* 99. *& seqq.* Bellarminus,

nus, Baronius, qui omnes poſt Turrianum ſcripſerunt. Quod & probant illi ex Latinis, qui tantum quinquaginta agnoſcunt; Dionyſius nempe Exiguus, item Creſconius Afer in concordia canonum ſeculo ſexto, Hadrianus primus ſeculo octavo, Iſidorus Mercator ſeculi noni ſcriptor, Impoſtor volebam dicere, Gratianus compilator Decreti ſeculo duodecimo. Neque ſcio quod quiſquam, præter unum Turrianum, intra quindecim & quot excurrit ſecula, usque dum ille ſuam infelicem Apologiam ſeculi ſuperioris anno 73. pro his canonibus edidiſſet, diſſentiat. Probat falſitatem poſteriorum 35. canonum primus, alias in ordine 51mus, qui lapſos promiſcue recipiendos ſanxit; quod ante ſeculi tertii medium, quo tempore de lapſis diſpenſari cœpit, ignotum fuiſſe, ipſe agnoſcit ſagax ruſpator antiquitatis Eccleſiaſticæ Albaſpinæus, *lib. 1. obſ. cap.* 13; deinde ante Cyprianum rigor ille in lapſos idolatras nondum fuit remiſſius, hoc eſt anno Chriſti 254. Patet idem ex canone nono, ſupra quinquageſimum, in quo τὰ ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία, *falſo inſcripti libri impiorum* publicari ab Eccleſia prohibentur. Intelligit autem edita Apoſtolorum nomine ſcripta ſuppoſititia (de quibus nos, Deo volente, ad famoſum Gelaſii & 70. E-

piscoporum capitulum, relatum à Gratiano *dist.* 15. *c. sancta Romana*, aliquid commentabimur,) quæ sane non nisi post Apostolos fuerunt vel potuerunt publicari aut prohiberi. Evincit hoc etiam in canone 62. adducta ratio prohibiti esus sanguinis, quæ hæc est; *quia lex id prohibuit.* Quæ sane non est ratio Apostolorum; qui ob scandalum Judæorum ad tempus id prohibuerunt. Lex enim, utpote ceremonialis, abrogata jam erat; scandalum autem temporalem abstinentiam adhuc suadebat, vid. *Apost. I. ad Corinth.* 10. ℣. 25. & 27. Quod latissime executus est præter alios contra Schookium & Curcellæum. Johan. Henr. Heideggerus *in Hist. Patriarcharum & tractatu proprio.* Canonem 65: non esse Apostolicum, evincet pro nobis Baronius, *ad Annum* 102. §. 15. & cum eo Bellarmin. *de Pontif. Roman. lib.* 2. *c.* 27. Possevinus *In apparat. sac. verb. Clemens.* Binius in not. ad istum canonem, Petavius & alii. Canonis verba sunt hæc: *Si quis Clericus inventus fuerit jejunare die Dominico vel Sabbatho, prætersquam uno solo, deponatur; sin autem Laicus segregetur.* Ad hæc notat Baronius; *Quomodo quæso, tot tamque disertos antiquos Patres, qui de jejunio Sabbathi instituerunt Disputationem canon ille præteriit, ut à nemine citatus reperiatur? Vel quonam pacto, obsecro, Romana Ecclesia*

clesia contra omnium Apostolorum canonem Sabbathi jejunium suscepisset, vel eorum Episcopus Clemens, id fieri permisisset, qui quod statuissent Apostoli & ipse scripsisset, perquam optime sciret? vel quomodo ex traditione Petri & Pauli Apostolorum Principum, ejusmodi dies Sabbathi jejunii sibi vendicari est solita eadem Ecclesia observantiam, quam Apostolorum Canoni penitus adversari nosset. Petavius *ad Epiphanium pag.* 359, rejicit hunc canonem tanquam spurium, negatque *fieri potuisse, ut is ab Apostolis communi decreto constitueretur*, ob illam Augustini, præscriptionem *neque scriptura auctoritate, neque universalis Ecclesiæ traditione determinatum esse, sabbatho ne jejunare deceat an prandere, sed ejus in qua versaris Ecclesiæ consuetudini obtemperandum esse.* Quod probat Tertullianus quoque *de coron. milit. capit.* 3. & latius exequitur tractatu singulari Doctiss: Dalæus *de jejunio*, & in *Pseudepigraph. Apostolicis. lib.* 3. *cap.* 12. *pag.* 562. Eadem ratione se prodit canon 58. qui quadragesimæ jejunium sancit, quod temporibus Apostolorum incognitum, nec ab Apostolis institutum fuit. Ita nec Apostolos aut eorum ætatem redolent, quæ canone 71. leguntur: *Si quis vel Clericus vel Laicus ceram vel oleum à sancta Ecclesia abstulerit, segregandus est.* Nullum enim oleum nulla

cera cognita Apoſtolis in uſum Eccleſiæ, uti nec aurea vel argentea vaſa vel vela ſancti-ficata, de quibus loquitur canon. 72. Inſipidus quoque & contra pleroſque Patres eſt ille canon ſacræ ſcripturæ, qui in canone ultimo, 85. aliis penultimo & ultimo legitur. In quo libri Machabaici omnes, contra Euſebium, Athanaſium, Gregorium Nazianzenum, Amphilochium Iconienſem, Cyrillum Hieroſolymitanum, Epipſianium Damaſcenum, Hilarium, Philaſtrium, Ruffinum, Hieronymum in Canonem admittuntur. In quo etiam contra omnium ſententiam, etiam ipſam Synodum Tridentinum admittitur & canonizatur (ut hac voce hic utar) liber tertius Machabæorum. Porro Conſtitutiones Pſeudapoſtolicæ, ſupra repudiatæ in cenſum Apocryphorum, etiam in numerum ſacrorum voluminum cum ſumma inpudientia adſumuntur; in quo articulo etiam ipſi Græci, alias horum canonum propugnatores acerrimi hos reſpuunt. Tertio duæ Epiſtolæ Clementis pro divinis ſcripturis obtrudũtur, quas nec vetus nec recentior eccleſia pro talibus agnovit. Quarto in canone omittit Esdram in Veteri, in Novo Teſtamento Apocalypſin. Illud, ne omnia ſectemur, ridiculum eſt, quod cum hi Apoſtoli, & quidem ut ſupra Turrianus

rianus voluit An. 45. æræ Christianæ, constituant canonem Novi Testamenti, in eum etiam referant Euangelia, actus Apostolorum & Epistolas, quorum omnium nil, aut fere nihil eo tempore scriptum fuit. Saltem non Euangelium Johannis, quod constans fama vult scriptum esse in fine vitæ ejus, & sic quinquaginta annis post hujus canonis constitutionem, in quo tamen tanquam jam scriptum recensetur, & quidem ab omnibus Apostolis, cum tempore scriptionis ejus nullus præter Johannem superesset. Quibus ineluctabilibus argumentis moti Latini omnes, præter unicum impudentissimum Turrianum, huncce trigesimum quintum canonem, in Apocryphorum numerum lubentes meritoque ablegarunt, videatur unus pro omnibus Baronius *ad Ann.* 102. §. 15. *&* 16. Neque magis genuini sunt quinquaginta priores, quos Græci pariter & Latini pro Apostolicis recipiunt & defendunt: Gelasius vero & septuaginta cum eo Episcopi in synodo Romana damnant, & in Apocryphorum censum referunt. Dionysius Exiguus supra in Epistola ad Stephanum, qui fere circa natales horum canonum vixit, multos fatetur *iis non præbuiße consensum facilem.* Postea septimo seculo Isidorus Hispalensis testis

133. Quinquaginta priores canones examinati.

testis classicus, *negat ab Apostolica sede receptos esse*, negat *à sanctis Patribus esse probatos* seculo nono præcipite Hincmarus. *lib. quinquaginta quinque cap. c.* 24. *pag.* 473. ait de his canonibus, *non credi ab Apostolis esse conscriptos*, *quædam in iis esse non servanda*, eos duntaxat *ad instructionem propter vulgatam famam seorsim ante concilia in canonum libris poni*; *sic legendos*, *ut sequamur cautelam à Gelasio* (intelligit. *c. Sancta Romana. dist.* 15. de Apocryphis) *præmonitam*; *Cum hæc ad Catholicorum manus advenerint*, *B. Pauli Apostoli præcedere debere sententiam* : *Omnia probate*, *quod bonum est retinete*. Istud vero non tantum testes, sed & rationes evincunt. Ex can. 1. & 2. videmus distingui Presbyteros & Episcopos, quæ duo vocabula synonymῶs veris Apostolis usurpata fuerunt, & demum seculo tertio ceperunt distingui, de quo latissime Blondellus *de Episcopis*, Salmasius *de primatu & de Episcopis*, Seldenus & alii; Clerici quoque non fuerunt noti Apostolis, præter Episcopos, Presbyteros & Diaconos; quibus tamen canon secundus *alios Clericos* addit. Ejusdem notæ sunt, primitiæ, quas canon quartus jubet solvi Episcopo & Clericis. Incognitum Apostolis quoque est θυμίαμα seu incensum, quod tempore sanctæ oblationis offerri jubet ca-

non

non tertius, in Dionysii editione quartus: quod etiam notum non fuit tempore Tertulliani, cujus hæc sunt *Apologet. cap.* 24. *Thura plane non emimus; si Arabiæ quæruntur, scient Sabæi pluris & carioris suas merces Christianis sepeliendis profligari, quam aliis fumigandis.* Canon septimus de celebratione Paschæ prodit se ipsum, qui jubet celebrari Pascha post vernale æquinoctium, non ante cum Judæis; quæ controversia est tertii seculi; & contrariam traditionem Apostolicam refert Epiphanius, quæ tamen utraq; falsa est, nil enim Apostoli de Paschate celebrando statuerunt unquam. De octavo Canone, in quo communione privantur Clerici, qui facta oblatione non communicant, pro me loquatur Binius ad istum canonem. *Totum hoc*, inquit, *decretum non divino sed humano jure constitutum, jam contraria consuetudine est abrogatum.* quæ satis probant non esse eum Apostolicum. Eadem consuetudo apud Romanos nonum abrogavit, qui Dionysio est decimus, utpote apud quos plerique sunt ingredientes Ecclesiam, auditores verbi pauci communicantes, quod est contra canonem, qui severissime non communicantes, communione privat. Pariter abolitus est decimus sextus canon, vel 17. Dionysio, in quo Bigami & concubinarii sunt

ſunt irregulares, ut loquuntur nunc canoniſtæ, quod hodie de concubinariis ſecus eſt; & teſte Binio ſecundum Magnum illum JurisC: Covarruvium *Clement. ſi furioſus. part.* 1. §. 2. *n.* 2. *uſu nunc revocatum & ſublatum.* Ea quoque quæ can. 21. 22. 23. vel aliis 22. 23. 24. de Eunuchis & qui ſeipſos caſtrant, leguntur, magis factum Origenis cujusdam, ejusdemque, vel quod adhuc probabilius eſt, poſteriorem ætatem, quam Apoſtolos eorumque tempus redolent, uti quoq; quæ 33. canone aliis 35. de Metropolitanis eorumque juribus ſtatuuntur, qui ſeculo tertio cœperunt demum innoteſcere, & quarto in ſynodo Nicæna ſanciri & fulciri; de quibus ſynodus ipſa provocat ad antiquam tantum conſuetudinem, *can.* 6. nullius Apoſtolicæ legis vel canonis meminit; quod certe non intermiſiſſet illa, ſi ipſi cognitus fuiſſet iſte canon Apoſtolicus: firmius quippe ſanctione Apoſtolica expreſſa, quam conſuetudine fulcirentur jura Metropolitanorum. Tandem ex canone penultimo 49, aperte conſtat non eſſe canones hos Apoſtolicos, in quo præcipitur depoſitio iſtius Epiſcopi vel Presbyteri, qui ſine trina merſione quenquam baptizaverit. Quod plerique Patres, qui ejus meminerunt, adſcribunt antiquæ traditioni. Tertullian. *de Coron. Milit. c.* 3. inter

inter eas *observationes, quas sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, & exinde consuetudinis titulo vindicabant*, numerat diserte, *ter mergitamur.* Basilius *de Sp. sanct. c.* 27. quærit, τὸ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον, πόθεν; *jam illud ter immergi, unde est?* Id est ut ex antecedentibus patet ἐκ τινὸς λόγου γεγραμμένου; *ex qua scriptura?* quod facete quæreretur, si extaret scriptus à Clemente canon Apostolicus. Huc quoque faciunt hæc, quæ habet Hieronym. *dialog. advers. Lucifer. Multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt, veluti in lavacro ter caput mergitare.* Qua de re latissime videatur, Clariss: Vossius. *de Baptism. disp.* 2. *thes.* 1. *& seq. à pag.* 41. & Vicecomes *de antiquis ritibus. Baptism. lib.* 4. *cap.* 8. quod his verbis incipit. *Utrum vero unica an trina immersio fieret, nihil certi responderi potest, utrovis enim modo quondam in Ecclesia baptismum vere confectum esse, ex S. Gregorii* Epist. 41. ad Leandrum Episcopum *& concilio Toletano* 4. cap. 5. *satis apparet.* Postea tamen pag. 612. impudenter vel imprudenter hæc, de trina immersione effudit. *Quidquid autem sit, de traditione vel præcepto, nemini dubium esse debet, quin ab ipsis Apostolis sæpe idem traditum fuerit.* Nam *canon.* 49. *Episcopos vel Presbyteros,* qui

qui simplam mersionem usurpaverint, sacerdotali honore spoliari jubent. Ex quibus patet, quam frivole & sine reverentia, isti homines Apostolicos canones & traditiones habeant; quando neglecta ista, de qua nemini dubium esse dicit, traditione Apostolica, utroque modo baptismum rite administratum veteribus esse, in principio capitis supra citato, adserit; quod etiam Gregorius Magnus & concilium Toletanum quartum probat. Sed ad canones revertamur, ipsa oratio, phrasis & voces etiam, probant eos non esse seculi Apostolici. Invenitur enim Κληρικὸς, pro eo *qui in functione Ecclesiastica est*, item ἀναγνώστης & ψάλτης, ἱερεὺς, ἱερατικὸς κατάλογος, ἱερατικὴ διοίκησις, quæ denotant *lectorem, cantorem, sacerdotem, sacerdotalem catalogum, sacerdotii administrationem*; legitur & κατάλογως τῶν κληρικῶν, *catalogus clericorum*, θυσιαστήριον *altare*, pro mensa Eucharistiæ, can. 3. c. 30. θυσία *sacrificium* pro Eucharistia, can. 45. & προσφορὰ *oblatio* pro eadem; πρῶτος ἐν ἐπισκόποις, *primus inter Episcopos*. can: 33. (35.) est ille Metropolitanus. Τὰ κυριακὰ, *Dominica*, pro rebus ab Ecclesia possessis, c. 39. quas & vocant τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα *Res Ecclesiæ*. can. 37. (39.) Ὑπερβερεταῖος *October*. can. 38. (36.) Quæ voces ab Apostolis ista signifi-

ſignificatione non leguntur uſurpatæ, ſed à patribus ſequentium ſeculorum, & liquido probant, ſequentibus ſeculis hos canones etiam eſſe effictos & Apoſtolis ſuppoſitos. In dogmate de rebaptizandis iis, qui ab hæreticis ſunt baptizati ab orthodoxa, itemque Romana Eccleſia diſſentiunt, utpote, qui rebaptizari ſemel ab hæreticis baptizatum volunt; Can. 45. (46.) & can. 67, cujus jam ab ultima antiquitate, & Epiſcopatu Stephani, anno nempe 254. Eccleſia Romana contrarium obſervavit, & can: 19. Nicænus, tantum à Paulianiſtis rebaptizandos ſancit. Ex quo certiſſimum ducitur argumentum Cyprianum & Patres ſynodi Carthaginienſis ignoraſſe hos canones, qui quidem eandem cum hiſce fictitiis canonibus Apoſtolicis ſententiam fovent, attamen nullibi eorum auctoritate utuntur, quæ ſola alias ſuffeciſſet ad hujus controverſiæ deciſionem; Neque etiam Donatiſtæ, qui Cypriani ſententiam hac in parte ſequuti ſunt, Auguſtino ullibi canonum Pſeudapoſtolicorum auctoritatem objiciunt, quod indicium quinto ſeculo ineunte, non fuiſſe illos cognitos. Quibus argumentis adductus, negat Albaſpinæus, hos eſſe Apoſtolorum canones. *Obſer. lib.* 1. *c.* 13. *pag.* 37. *Si Canones*, inquit, *iſti conſtitutionesque ab*

Apostolis probatæ, sancitæque fuissent, quis existimet ea in dubium fuisse revocata, quæ ab Apostolis decreta sancitaque fuissent? An adeo ignorantes erant illius ætatis Patres, ut si extitissent, illi Apostolorum canones eos continuo non produxißent? Adde Possevinum, qui ob canon. 67. *in apparatu verbo Clemens* omnes triginta quinque posteriores spurios esse adserit; & tacite simul quinquaginta priores; utpote qui eadem de rebaptizandis ab hæreticis baptizatis constituunt, quos tamen ille omnes probat. Eodem modo errat Bellarminus *de script. Eccles. in Clemente. vers. at contra.* Adde his, ut absolvamus hoc de canonibus Pseudapostolicis examen, neminem Patrum in quatuor seculis prioribus facere ullam horum tanquam ab Apostolis sancitorum, & à Clemente scriptorum mentionem; & cum jam exeunte seculo quinto compositi & suppositi essent, non fuisse probatos, teste Dionysii Exigui supra relata Præfatione; Ideoque nec à Ferrando in Breviarium, nec à Martino Bracarensi in collectionem Orientalium canonum relatos. Repete quoque huc supra num. 81. adductum testimonium Gregorii Turonensis, quod probat in Gallia anno 580. ignotos fuisse, *Quaternione novo* codici canonum annexos, & ad imminuendam eorum fidem

fidem & auctoritatem vocari QUASI APOSTOLICOS. Huc quoque facit Hincmari *in libro quinquaginta quinque capitulor. cap.43.* testimonium seculi noni decurrentis, quod clare probat, neque tunc temporis in codice canonum Gallico probatos fuisse & receptos. Adserit ille ibidem esse canones, *quos & Apostolica sedes & omnes Episcopi per universum orbem à primæ sedis Pontificie, usque ad illum, qui novissime etiam post Te* (Hincmarum Laudunensem putat) *est ordinatus Episcopus; imo & omnis Catholica Ecclesia canones appellant, quique à Nicæno concilio, quod primum in nostris Codicibus (quos ab Apostolica sede majores nostri acceperunt) sequendos per ordinem usque ad Africanum Concilium pro canonibus recipiendis, venerandis & observandis retinent; & Innocentius, Zosimus, Bonifacius, Cœlestinus, Leo, Hilarius, Symmachus, Gelasius, Hormisda, Gregorius & cæteri quique observandos canones nominant.* His itaque abunde satis confectum censemus, esse istos Canones opus spurium, futile, quod nunquam Apostolos, vel Clementem Apostolorum discipulum habuit auctores, aut Apostolicis temporibus, aut etiam primis quatuor seculis natales; sed in fine seculi quinti à tenebrione & hæretico quodam Græco quinquaginta primos ex variis conciliis, moribus & ritibus

134. Origo, auctor & tempus suppositionis horum canonum.

ritibus Ecclesiæ esse corrasos, atque ut au-
ctoritatem sibi nomine suo magnam statim
conciliarent, vocatos esse Apostolicos. Quos
statim in natalibus, tanquam ab hæreticis
fictos, & Apostolis falso suppositos, Gela-
sius Episcopus Romanus inter Apocrypha
merito damnavit. Post hoc decretum da-
mnationis, probabile est accessisse posterio-
res triginta quinque, vel ab eodem nebulone
vel alio, qui istiusmodi nugis delectatus
fuit: deinde ab Imperatore Justiniano com-
mendatos, & à Johanne Scholastico in no-
mocanonem omnes 85. susceptos esse; quod
factum paulo post annum 560, quo tem-
pore ille Johannes floruit, ut infra demon-
strabimus. Quare nullius momenti est Al-
baspinæi judicium, Magni alias in antiqui-
tate Ecclesiastica Viri, *lib.* 1. *Obs. cap.* 13.
qui censet, non uno tempore esse conditos
istos canones, sed alios primo, alios secun-
do seculo ab Apostolicis Viris, quos vult
esse Apostolorum successores, postea alios
successive esse additos seculo tertio, reten-
to tamen *Apostolicorum* Canonum nomine,
quod postea oscitantia vel ignorantia Lati-
norum in *Apostolorum* degeneravit; Nihil-
que aliud esse hanc farraginem, quam *Bre-
viarium & epitomen privatorum conciliorum &
rerum ab Episcopis privatis sancitarum, qui Ec-
clesias*

clesias Græcas ante Concilium Nicænum admini-ſtrarunt. Illud primo à vero videtur alienum, quod hic codex Albaſpinæo videtur eſſe epitome privatorum conciliorum & rerum ab Epiſcopis Græcis ſancitarum, cum manifeſte contineat contraria Græcis dogmata, quod vel ille canon ſacræ ſcripturæ in ultimo canone relatus liquido demonſtrat. Deinde ſi ante Nicænam ſynodum, fuiſſet id *Breviarium Eccleſiaſticorum Decretorum*, proculdubio Codici Canonum Eccleſiæ Univerſæ fuiſſet inſertum, tanquam antiquitatis illuſtre monumentum; aut ſaltem citaſſent Ancyrani, Neocæſarienſes, Nicæni aut Antiocheni Patres, idque ſub certis numeris, ſiquidem hoc Breviarium collectum fuiſſet: quemadmodum videmus factum à Patribus Calchedonenſibus, qui ſub ſuis numeris laudant Codicis Eccleſiæ Catholicæ canonem quartum, octuageſimum tertium & quartum; item nonageſimum quintum & ſextum, ut ſupra indicatum eſt. Porro ſi fuiſſet id Breviarium, quod Albaſpinæus ex eo facit, ab apoſtolicis Viris compoſitum & ab Epiſcopis ſancitum ante concilium Nicænum, certe à Gelaſio & Epiſcopis LXX. cum eo congregatis, Apocryphis accenſeri non debuiſſet; deinde etiam in hoc Breviario, ſeu colle-

ctione, ut in aliis Græcorum omnibus, habita fuiſſet ratio temporis, ſi non ab uno, nec uno tempore, quod vult Albaſpinæus, ſed ſucceſſive coaluiſſet, auctores quoque & concilia, ex quibus deſumti eſſent hi canones, nominata fuiſſent, ut in aliis quoque factum collectionibus diverſorum auctorum videmus. Inſpiciatur ſolummodo Codex Eccleſiæ Catholicæ, & Codex Eccleſiæ Orientalis; ubi novæ ſynodi canones incipiunt, id ſemper ſolet indicari, item ſi ex Baſilio aut alio quid ſit depromptum. Sed manifeſte refutant ipſi canones Albaſpinæi ſententiam, qui non plures ſibi ſuccedentes auctores, diverſiſque ſeculis ſcriptos, ſed Apoſtolos auctores agnoſci volunt, quod etiam argumentum eſt, non eſſe à Clemente conſcriptos; Quod non tantum ex calce & peroratione, ſed ipſis etiam canonibus, apparet tam prioribus, quam poſterioribus triginta quinque. Canone 28. (30.) qui eſt contra Simoniacum, Petrus nominatur unus ex auctoribus, & ſancit. *Dejiciatur & ipſe & ordinator ejus & à communione modis omnibus exſcindatur, ut Simon Magus à me Petro.* Iterum Canon. 49. (50) ex verſione Dionyſii. *Non enim dixit* NOBIS (Apoſtolis) *Dominus in morte mea baptizate, ſed euntes docete omnes gentes, baptizantes &c.*

Item

Item canon. 81; in quo de servo sermo, atque hæc leguntur. *Qualis noster quoque Onesimus visus est.* Ex quibus satis patet, Impostorem illum voluisse & intendisse hos canones tanquam ab ipsis Apostolis profectos orbi obtrudere. Quod si itaque Albaspinæus velit suam defendere sententiam, unum ex duobus confiteri debet, vel canones ipsos mentiri, quod verissimum est; vel si veraces sint, ab ipsis Apostolis, non à Clemente aut Patribus sequentium seculorum, scriptos esse; & sic perit quoque ejus somnium de Viris Apostolicis, à quibus scriptos putat, & oscitantia Latinorum qui eos in Apostolos levi mutatione verterunt. Vide hæc latius contra Albaspinæum exequentem Dalæum *d. l. c.* 21. & si plura desideras de hisce Canonibus & eorum νοθεία, præter Dalæi libros sæpius laudatos, *Pseudepigraφων Apostolorum*, adi Criticos sacros: Rivetum, *in crit. sacr. lib.* 1. *cap.* 1. Cocum. *in Censur. in princ. fere*. Doctiss: Usserium in accurata *dissert. de scriptis Ignatii Polycarpi, Apostolicis constitutionibus & canonibus Clementi Romano tributis, quæ præfixa Polycarpi & Ignatii Epistolis ex editione ejus Anni* 1644. Melchiorem Canum celebrem inter Pontificios Episcopum, *in locis Theolog. lib.* 2. *cap.* XI. ubi pro Apostolicis non habet eos, nec inter

ter ſacros libros numerari vult *lib.* 5. *c.* 5. item Caſp. Zieglerum *Diſſert. præmiſ. Lancel. Inſtit. Jur. can*: §. 8. *& ſeqq.* & multos alios. Noviſſime Joh. Cabaſſutium *in Notitia Conciliot. pag.* 16. ubi iis detrahit auctoritatem Apoſtolicam; cujus utpote Pontificii judicium, quod conſenſu ſuperiorum, ut illi dicunt, nuper eſt editum adſcriberem, quia liber iſte adhuc paucis eſt cognitus, niſi prolixius eſſet, & jam refutatio noſtra Conſtitutionum & Canonum Pſeudapoſtolicorum ſub manibus nimium creviſſet. De numero hæc tantum addo, neminem agnoſcere plures quam octuaginta quinque: unicus Lambert. Gruterus, in editione operum Clementis Romani, quæ prodiit Coloniæ An. 1570. poſt dedicationem & præfationem, ubi Elenchum in editione iſta contentorum exhibet, LXXXX. Canonum Apoſtolorum, conſcriptore Clemente meminit; qui tamen in ipſo volumine, ut alii, tantum LXXXIV. repræſentat Græce & Latine, poſtea vero cum ſcholiis Balſamonis Latinos LXXXV. Ut arbitrer priorem numerum nonaginta canonum, eſſe mendum typographicum; Hæc autem eſt cauſa quare ſupra §. 105. conſulto duplicem numerum expreſſerim, 85. vel 90. canonum; quamquam ſciam, ab omnibus, qui poſteriores

135. De numero Canonum Apoſtolorum error Lambert. Gruteri notatus.

riores etiam agnoſcunt, non ultra 85. agnoſci, ab aliis tantum octuaginta quatuor. Alios inſuper impudentiſſime finxit, vel ſaltem fictos obtrudit nobis canones Apoſtolicos novem Antiochenos, quos Apoſtolos in Synodo Antiochena, in antiquitate Eccleſiaſtica inaudita, à nullo hiſtorico fide digno memorata, vult conſtituiſſe & ſanciviſſe; non alio fini, quam ut hiſce fulciat improbum imaginum cultum; Hos operoſe refellere non eſt operæ pretium, ſufficit altiſſimum quindecim & quod excurrit ſeculorum, uſque ad Turriani ſomnia ſilentium, deinde abunde ſufficiunt quæ contra hos ſolide diſſeruit Magnus Dallæus, in *Pſeudepigraphis Apoſtolicis, lib. 3. cap. 22. & ſeqq.*

136. Alii Canones Apoſtolici Antiocheni ſpurii & ficti.

Refutatis itaque iis, quæ contra certa initia collectionis Canonum ex conſtitutionibus & canonibus Apoſtolicis adferri poterant, perſequamur Hiſtoriam noſtram & collectiones ſequentes, quæ multæ & variæ fuerunt, ideoque quædam de varia colligendi & digerendi methodo vel modo ſequentium Canoniſtarum præmittenda; tum obſervato ordine temporis ſingulos eorumque collectiones & opera perſequemur & attexemus. Genera colligendi & digerendi potiſſimum quinque obſervo, quæ ſequen-

137. Methodus & modus diverſus colligendi & digerendi canones.

tes collectiones confirmabunt. Primum & simplicissimum genus est, enumerare & recensere tantum nude canones, eo ordine quo in conciliis sunt scripti & subscripti, hocque vel est unius tantum concilii, veluti Nicæni Constantinopolitani, vel diversorum conciliorum, habita tantum ratione temporis, sub una serie numerorum: & hæc collectio vocata fuit *corpus*, vel *codex canonum*, de quo supra late. Inter quæ duo tamen, quod obiter hic addo, Doctissimus Capellus in tractatu, *de sedis Romanæ fide, seu stellionatu cap.* 5. hanc agnoscit differentiam. *Ex canonibus*, inquit, *ad disciplinam pertinentibus conflatum syntagma minus & vetustius dicebatur corpus, ubi augescere cœpit codex dictus est.* Quod speciose quidem dictum, sed veritati mihi consonum non videtur, à Græcis enim primùm collectiones factas supra docuimus, hi autem βίβλον κανόνων, ut supra quoque observavimus, appellarunt collectionem istam, quod vel unica Synodus Calchedonensis affatim probat, quæ sæpius meminit βίβλου τῶν κανόνων. *Action.* 4. καὶ ἀπὸ βιβλίου ἀνέγνω ταῦτα. *& ex Codice relegit hæc.* & iterum καὶ λαβὼν τὴν βίβλον Ἀέτιος Ἀρχιδιάκονος καὶ πριμικήριος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἀνέγνω. *Sumtoque Codice Aetius Archidiaconus & Primicerius Magnæ Ecclesiæ*

138. Primum.

139. Corporis & codicis differentia Capelli.

140. Rejecta.

Ecclesiæ legit. Iterumque sic occurrit actione XI. & act. XIII. ejusdem synodi pag. 377. & 388. tom. 2. edit. Roman. Apud Latinos passim sine differentia legas; *Codicem canonum*, *Corpus canonum*, *&* *Corpus codicis canonum*, ut supra notatum & probatum est. Hoc genus posterius, quando plurium conciliorum canones una serie numerorum decurrunt, Græci vocarunt ἀκολυθίαν κανόνων. Concil. Ephesin. act. 2. *Cum* δεῖ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ἀκολυθίαν, *Per Ecclesiasticarum Sanctionum* CONSEQUENTIAM *controversias in medium positas examinari oporteat.* & postea. *Cum animadverteremus causæ suæ defensioni diffidere, quæ temere* παρὰ τὴν τῶν κανόνων ἀκολυθίαν, *contra* CANONUM CONSEQUENTIAM *adversus Cyrillum & Memnonem scripto mandaverat ea irrita & prorsus vana judicavimus.* Ita quoque apud Georg. Alexandrin. *in vita Joh. Chrysostomi*, οἱ δὲ παραγενόμενοι ἐπίσκοποι καὶ μητροπολίται, κατὰ τὴν κανόνων ἀκολυθίαν ἐκοινώνησαν τῷ Ἰωάννῃ, *Advenientes autem Episcopi & Metropolitani, juxta* Canonum consequentiam, *Joanni communicarunt.* & concil: Calchedonens. act. 3. ἁγιωτάτη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, τρίτην ἤδη κλῆσιν ταύτην ποιουμένη, κατὰ τὴν ἀκολυθίαν τῶν ἁγίων κανόνων. *Sancta & universalis synodus tertiam jam hanc vocationem*

141. ἀκολυθία κανόνων quæ.

tionem faciens, secundum consequentiam *sanctorum canonum.* Addo unum locum adhuc ex collectione Canonum Johannis Antiocheni Presbyteri Scholastici, ex quo constat ratio denominationis, qui hanc ἀκολουθίαν seu consequentiam se omisisse, dicit. Τὰ, inquit, ὁρισθέντα κατὰ καιροὺς διελόντες εἰς τίτλους ν΄. οὐ τάξιν τινὰ καὶ ἀκολουθίαν ἀριθμῶν ἐφυλάξαμεν. *Quæ pro tempore definita sunt,* (canonica nimirum decreta) *in titulos quinquaginta distribuimus, non servato ordine, ut vides, & consequentia numerorum.* Quia numeri se consequuntur sine interrupta serie, ideo hæc collectionis species vocata est ἀκολουθία. Quam *ECCLESIASTICAM CONSEQUENTIAM* vocant Episcopi Provinciæ Europæ *tom. 2. concil. pag.* 477. *edit. Roman. Eos qui in damnationem,* inquiunt, *locus ab eo* (Timotheo) *sunt constituti, sive Episcopi sunt, sive Archimandritæ, sive Presbyteri, sive Diaconi, sive quilibet in Clero humiliori consistens, hos indignos graduum, in quibus sunt præter ECCLESIASTICAM CONSEQUENTIAM ordinati, decrevimus.* Vocatur & alibi passim hæc species τάξις τῶν κανόνων, *series canonum* ex eadem ratione. Actione prima Concilii Ephesini. *tom. 1. pag.* 327. *edit. Rom. Proinde quæ jam præ manibus sunt ea capessantur, riteque* κατὰ τὴν τῶν κανόνων τάξιν, *secundum SERIEM*

142. τάξις τῶν κανόνων.

RIEM CANONUM *constituantur*. In Concil. Calchedon. *act.* 3. *tom.* 2. *pag.* 243. & apud Euagr. *Hist. Eccles. lib.* 2. *cap.* 2. *Manifesta facta sunt, quæ à Dioscuro quondam Alexandriæ Magnæ civitatis Ecclesiæ Episcopo commissa sunt*, κτ̀ τῆς τ̃ κανόνων τάξεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, *contra CANONUM SERIEM & Ecclesiasticam disciplinam*. Et in Epistola *Mappini Archiep. Remensis ad Nicetium Episcopum Trevirens. in concil. Galliæ tom.* 1. *pag.* 293. *Licet nihil novi vos de his rebus invenire cognoscimus, quod prisca Patrum solertia non potuit reperire, tamen absurdum esse videtur, ut à nobis recipiantur, quia vobis secundum SERIEM CANONUM Ecclesiastica severitate abdicantur*. Secundus collectionis & digestionis modus est eorum, qui acta cum canonibus colligunt & recitant, non nudos tantum canones; & hic modus multum facit ad historiam, & seriem rei gestæ, itemque dogmata Ecclesiastica. In actis enim plerumque recensentur disputationes & argumenta de dogmatibus fidei, quæ ab hæreticis & contra hæreticos sunt ventilata. Istiusmodi collectores fuerunt noti jam ab ultima antiquitate. Socrates *lib.* 1. *Hist. Eccles. cap.* 5. ἐκυροῦτο τε ἤδε καὶ ἐγγράφως δι' ὑποσημειώσεως ἑκάστου τὰ κοινῇ δεδογμένα. *Jam vero quæ communi omnium sententia decreta*

143. Secundus modus collectionis.

creta erant cum cujusque manu subscripta essent; rata habebantur, & in commentarios referebantur. Exemplum statim subjicit in Sabino Socrates *ibidem.* Σαβῖνος ὁ τῶν ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Θρᾴκης Μακεδονιανῶν ἐπίσκοπος, συναγωγὴν τῶν διαφόρων συνόδων ἐγγράφως ἐξέδωκαν, ποιησάμενος &c. *Sabinus Macedonianorum qui Heracleam civitatem Thraicæ incolunt, Episcopus, tum ea quæ varia Episcoporum concilia scriptis ediderant, in unum volumen colligit.* Ex quo duo patent: primum ante hunc Sabinum Episcopos jam varia concilia scriptis complexos edidisse; deinde hæc acta omnia & concilia in unum volumen compegisse Sabinum. Non tamen ex fide; subdit enim Socrates: *Quinetiam nonnulla dedita opera prætermittit, quædam etiam pervertit; quæ autem ad eum exitum, quem sibi proposuerat, facere videbantur, omnia diligenter excerpit.* & postea *libro* 2. *cap.* 13. Σαβῖνος μέντοι ὁ τῆς Μακεδονίου αἱρέσεως, οὗ καὶ ἤδη πρότερον ἐμνημονεύσαμεν, τὰς παρὰ Ἰουλίου ἐπιστολὰς ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν συνόδων οὐκ ἔθηκεν &c. *Sabinus erroris Macedoniani propugnator, de quo jam antea mentionem feci, quanquam in libro ejus, qui rerum in conciliis gestarum collectio inscribitur, Epistolam Episcoporum Antiochiæ convocatorum ad Julium scriptam minime prætermisit, Epistolas tamen ipsius Julii in eodem neutiquam intexuit.*

texuit. Duplicem hunc modum colligendi facit Doctissimus Christ. Justellus, *in Præfat. ad Codic. canon. Eccles. African.* non longe à principio. Synodicarum autem collectionum, *inquit*, duo genera fuisse constat, quarũ primum conciliorum acta, quæ ad dogmata, & fidei doctrinam spectant, continebat; Et συναγωγὴ τῶν συνόδων, vel συνοδικῶν, à Socrate vocatur *libr.* 3. *Hist. Eccles. cap.* 21. Alterum vero canones conciliorum, qui ad disciplinam Ecclesiasticam sacramque πολιτείαν pertinent, & βιβλίον κανόνων in Calchedonensi nuncupatur. *Actione* 4. 11. & 13. Hinc frequens διατυπώσεων & κανόνων distinctio apud Græcos Ecclesiasticæ historiæ scriptores. Ac synodalium quidem gestorum monumenta pauca exstant, permulta desiderantur, hæc Justellus. Nobis autem videtur posterior ille modus melius referri ad primum illum simplicem, quem supra retulimus; & debere distingui *acta* & *sancita* in conciliis à se invicem, ut qui *sancita* tantum referunt, ad primum modum referantur, qui vero acta & sancita conjungunt ad secundum. Quod faciunt operosa illa Generalium & Provincialium conciliorum volumina, quorum hodie habemus editiones varias, quarum præcipuas obiter hic recensemus, quia multum conferunt ad studium

144. Editiones conciliorum.

dium juris Ecclesiastici. Prima prodiit Coloniæ An. 1530. postea Petrus Crabbe edidit An. 1551. secundam duobus voluminibus; hunc excepit Surius, qui quatuor voluminibus concilia edidit, An. 1567. Dominicus Nicolinus quinque, Severinus Binius Canonicus Coloniensis Volum. octo Colon. 1606. & 1618. Romæ quoque Conciliorum Generalium Ecclesiæ Catholicæ, Græco Latina facta est editio jussu Sixti V. An. 1608. & novissime Collectio Regia Lutetiæ Parisiorum prodiit 37. voluminibus cum Indice separatim excuso anno 1636, cui cum decretalibus Romanorum Pontificum epistolis, inserta sunt concilia Gallica J. Sirmondi, Hispanica Garsiæ Loaysæ, Anglicana Henr. Spelmanni, Lemovicense è Bibliotheca Thuani, Florentinum Horatii Justiniani, &c. Sed hæc obiter. Ad modos colligendi revertimur. Tertius modus colligendi est magis artificiosus, priores illi magis naturales; Estque quando sub certos titulos & rubricas referuntur & digeruntur canones diversorum conciliorum, qui de iisdem rebus agunt, aut qui sunt ejusdem argumenti, veluti concilii Nicæni, Gangrensis, Calchedonensis. Hic modus est duplex iterum, aliquando enim Canones diversorum conciliorum unius tenoris & sententiæ,

145. Tertius modus colligendi & digerendi.

146. Duplex;

seu

ſeu de iisdem rebus agentes, ſub uno titulo aut rubrica digeruntur & citantur tantum, ut quis ſciat eſſe concordantes, non vero recitantur verba; quod vocant veteres *Breviationem Canonum*, & iſtiusmodi opera ſeu collectiones *Breviaria*, quale Creſconii infra videbimus; aliquando vero inſuper etiam recitantur verba canonum concordantium, & hoc appellant *concordiam canonum*; cujus exempla poſtea quoque occurrent. Quartus digerendi modus itidem artificialis eſt, & tertio modo inſuper aliquid adjungit. Recitat nempe, aut citat canones diverſorum conciliorum concordantes, ſub certis titulis, tum etiam ſubjungit, concordes Imperatorum leges; quam collectionem, quia ſociantur leges & canones, *Nomocanonem* appellare ſolent; cujus exempla præbebit infra Johannes Scholaſticus & Photius. Tandem quinto latiſſime ſe diffundunt collectores, & canonibus, Leges Imperatorum, Decretales Epiſtolas Pontificum & Epiſcopum, ſententias Patrum ſub certos titulos ſeu rubricas corradunt & digerunt; quale opus exhibebunt poſtea plures, maximæ molis Gratianus. Poſſunt & aliæ collectionum differentiæ obſervari, nempe quod ſint vel *publicæ*, quæ publica auctoritate fiunt; vel *privatæ*,

147. Breviatio canonum & breviarium canonum quid.

148. Concordia canonum quæ.

149. Quarta digerendi ratio.

150. Nomocanon quis dictus.

151. Quintus colligendi modus.

152. Aliæ collectionum differentiæ.

quæ privatorum industria perficiuntur. Deinde & collectiones quædam sunt particulares, quæ tantum unius Ecclesiæ Canones colligunt, de quibus supra satis actum, & demonstratum plerasque Ecclesias habuisse collectionem Codicis Ecclesiæ Universæ, & insuper collectionem privatam suæ Ecclesiæ; inde diversitas codicum; Africani, Romani, Gallici, Hispanici, &c. Aliæ sunt Collectiones Universales, eæque iterum duplici respectu, ut supra observavimus, vel quod complectantur omnes omnium synodorum canones universalium & particularium; qualis collectio fortasse nondum extat; in hoc Genere perfectissima est Collectio Regia, cujus jam facta est mentio: vel ideo universalis dicitur, quod ubique recepta sit in Orbe Christiano, & ejusmodi habita fuit olim auctoritate & confirmatione Concilii Calchedonensis & Justiniani Imperatoris, *Codex canonum Ecclesiæ Universæ seu Catholicæ.*

153. Digestiones post codicẽ canonum Ecclesiæ Universæ.

His prælibatis, ipsas collectiones aggrediamur, habita ratione tantum temporis, quo sibi successerunt. Post primæ istius collectionis, quæ post concilium Nicænum cœpit, & lente ut dictum, per sequentia concilia progressa est, confirmationem, cœpit magis magisque studium colligendi canones inclarescere.

scere, ut plerumque fieri solet, progressu temporis, quando utilitatem, laudem, & favorem studia conciliant; tum quilibet animum ad ea solet applicare. Maxime hic fervor se cœpit exserere tempore Justiniani, à quo non tantum confirmatus Codex Ecclesiæ Universæ, & laudati atque commendati ex facilitate quadam, quam passim in hoc Imperatore taxant interpretes nostri, canones Pseudapostolici: Sed sub eo etiam multi collectores & compilatores canonum floruere; fortè accensi famosa illa digestione juris civilis. Prima hoc tempore est collectio Dionysii Exigui, de qua supra abunde dictum; qui primus canones Apostolorum Latinos fecit, & Codici canonum Ecclesiæ Universæ adjecit. Hic duas fecit Collectiones, unam canonum, alteram vero Decretalium Epistolarum Romanæ urbis Præsulum, ut supra notatum: quibus hoc tantum adjicimus, recte Justellum Patrem & filium utramque collectionem distinguere, & Præfationibus quas singulis præmisit Dionysius ornare, ut videri potest in Bibliotheca juris Canonici veteris tom. 1. Excipiat hanc Dionysii collectionem ea, quam adornavit Fulgentius Ferrandus Ecclesiæ Carthaginiensis Diaconus; quæ si non præcessit eam, saltem simul aut paulo post adornata est, ita

154. Dionysii Exigui duæ Collectiones.

155. Fulgentii Ferrandi collectio.

ita ut alterum alterius labores non vidisse, sit verosimile; De Ferrandi enim Collectione Henr. Justellus filius adserit, nullam esse apud Latinos antiquiorem, floruit enim Justini & Justiniani temporibus in Ecclesia Carthaginiensi, in qua Diaconatus officio functus est, ut ex Chronico Victoris Tununensis constat, qui eum claruisse refert, anno sexto post consulatum Basilii, id esset, anno Christi 547. Cum Fulgentio Ruspensi Episcopo vixisse, eumque Magistrum agnovisse & se discipulum ejus, ex scriptis ejus constat. Excessit autem vita Fulgentius Ruspensis anno 529; De Ferrando nostro hæc refert Auctor incertus, de XII. *script. Ecclesiast. qui Isidoro & Ildefonso subjici solet, cap. XI. Ferrandus, Carthaginiensis Ecclesiæ Diaconus, multum in Scripturis sacris floruisse adseritur; multasque cum beato Fulgentio propositiones alternis epistolis habuisse narratur. Iste ad Pelagium & Anatolium Romanos Diaconos, consulentes eum utrum liceat quenquam damnare post mortem, edidit rescriptum, ubi inter alia sic locutus est, dicens: Quid prodest dormientibus Ecclesiam perturbare? Si quis in corpore mortis hujus accusatus & damnatus, antequam mereretur absolvi, de Ecclesia raptus est, absolvi ulterius non potest humano judicio. Si quis accusatus & absolutus ante diem sacri examinis,*

156. Quis fuerit quando vixerit.

examinis; repentina vocatione præventus est, intra sinum matris Eccesiæ constitutus, divino intelligendus est judicio reservari. De hoc nullus homo potest manifestam proferre sententiam: cui si Deus indulgentiam dedit, nihil nocet nostra severitas, sed si supplicium præparavit, nihil prodest nostra benignitas. Meminit ejus quoque cum honore, Facundus Episcopus Hermianensis, *pro defensione trium capitulorum concil: Calchedonensis ad Justinian. Imperat. nostrum. lib. 4. cap. 3. pag. mihi 169. edit. Jac. Sirmondi. Nam venerabilis Pelagius & Anatolius Romani Diaconi, debitam officio suo & loco sollicitudinem pro Ecclesia Dei gerentes, Laudabilis in Christo memoriæ Ferrando Carthaginensi Diacono scripserunt; ut habito de causa diligenti tractatu, cum Reverendissimo ejusdem Ecclesiæ Carthaginensis Episcopo, vel aliis, quos & zelum fidei, & divinæ scripturæ sciret habere notitiam consulentibus responderet; quid observandum in commune omnibus videretur:* & quibusdam interjectis: *sed & ille qui consultus fuerat, rescribens interrogantibus, retractandam non esse docuit epistolam, quam universalis synodus approbavit.* Prodiere hi libri Facundi, ut tradit Victor Tunnunensis in Chronico, anno x. post Consulatum Basilii, id est Christi 551. quo tempore jam mortuus fuit noster Ferrandus, qui sexto 157. Quando desierit vivere.

anno post Consulatum Basilii, ut supra ex eodem Victore observatum adhuc floruit. Meminit quoque reverenter Ferrandi Cresconius in Præfatione sui Breviarii, ubi *reverendissimum Carthaginis Ecclesiæ Diaconum* vocat, & postea *Virum sapientissimum*. Scri-
158. Scripta ejus. pta ejus memorant varia. Paræneticum ad Reginum Comitem, qui in Bibliotheca Patrum extat, item Epistolam amplam ad Anatolium Diaconum urbis Romæ, & alias duas ad Fulgentium Episcopum Ruspensem, aliam adhuc ad Eugypium Abbatem, Thesauri ex operibus S. Augustini concinnatorem, quæ primum Romæ sunt publicatæ, postea insertæ *tomo 6. Bibliothec. Patr. edit. Colon.* Sunt quoque qui eum censent auctorem esse vitæ S. Fulgentii Ruspensis, Episcopi, quam habemus *in vit. sanct.* inter quos est Justel: Pater in Præfatione ad Ferrandi nostri Breviationem; & Miræus *in notis ad incerti script. opusculum de XII. scriptor. jam citatum in Biblioth. Eccles. p.* 106. Scripsit quo-
159. Breviatio canonum. que *Breviationem Canonum*, quæ pertinet ad institutum nostrum. Eam primo edidit cum Cresconii Breviario, Petr. Pithœus ex Codice MS. Ecclesiæ Trecensis, Lutetiæ An. 1588; quod falso Altaserranus Nicolao Fabro adscribit; edita est postea cum codice canonum Ecclesiæ Romanæ Parisiis an. 1610;

à Chif-

à Chiffletio vero Auguſtoriti Pictonum anno 1630, & ab Altaſerrano Divione 1649, tandem vero in Bibliothecam juris Canonici veteris retulerunt Voellus & Juſtellus Filius, ex deſtinatione tamen Patris. Non ſequitur in hac Collectione Ferandus canonum conſequentiam ut Dionyſius, ſed, habita materiarum ratione, canonicam omnem diſciplinam capitibus ducentis & triginta duobus, incluſit, & ſingulis capitibus concordantes canones & decreta ſubjecit. Duplex vel triplex error Baronii ex his cavendus. Primus, quod Ferrando trecenta tribuat capitula. *tom.* 5. *ad. Ann.* 419. *n.* 90. his verbis: *Ferrandus Diaconus Carthaginenſis Eccleſiæ in hujus ſeculi fine magno ſplendore claruit non Carthagine tantum, ſed in Univerſa Eccleſia Africana, hic quidem in ſuo Breviario, ſeu concordantia Canonum, quam diligenter elucubratam trecentis diſtinxit capitibus, eorundem* (*Sardicenſium*) *canonum mentionem habet, recenſens eos ſub titulo concilii Sardicenſis.* Citat tum in margine *Breviarium Ferrandi, c.* 149. 153. *apud Creſconium.* Pergit porro. *Immo ipſe recte interpretatus, alteri hujusmodi præfixit titulum:* De provinciali ſynodo *retractanda per vicarios Epiſcopi Urbis Romæ, ſi ipſe decreverit.* In margine citat. *Conc. Sard. c.* 7. Secundus, quod hic & *tom.* 7. *Anno*

160. Errores Baronii.

Christi 527. n. 76: Ferrandi & Cresconii Breviarium confundat; & censeat, *Cresconium suæ collectioni subjecisse eam, quam eodem ferme tempore elaboravit Ferrandus, sed alio plane ordine dum sub unoquoque collegit capite & citando eos, non recitando, qui diversorum conciliorum de eadem re tractantes reperirentur canones, collocavit; quod opus jure Cresconius Breviarium appellandum putavit.* Tertius, quod Cresconium faciat æqualem Fulgentio, qui fere duobus seculis post eum vixit, ut postea videbimus, ubi de eo ex professo agendum est; Observarunt hoc Voellius & Justellus in *Bibliothecæ juris Canonici veteris præfatione*. In qua post indicatos errores, hæc, quæ multa singularia de utriusque collectione continent, subjiciunt. Etenim licet in methodo & ratione tradendi conveniant, Ordo tamen Ferrandi multo spectabilior est & accuratior, quam Cresconii. Si de materia item quæstio sit, non parum inter se differunt, quippe multa habent propria & peculiaria. Ferrando certe propria sunt, quæcunque refert ex conciliis Constantinopolitano, Zellensi seu Tiellensi, Suffetulensi, Septimunicensi, Macrianensi, Juncensi, Mazaranensi seu Maradianensi, Thenitano & Thusdritano, seu Thusduritano, quorum ne meminit quidem Cresconius.

161. Convenientia & differentia Ferrandi & Cresconii.

Similiter

Similiter Cresconio proprii sunt Canones Apostolorum & Calchedonensis concilii, decreta item Romanorum Pontificum, Siricii, Innocentii, Zosimi, Cœlestini, Leonis & Gelasii, quæ à Ferrando nusquam laudantur. Ferrando quidem & Cresconio communes sunt canones Nicæni, Ancyrani, Neocæsarienses, Gangrenses & Antiocheni, Laodicenses & Sardicenses; Sed cum hoc discrimine; quod Cresconius has septem synodos ex editione Dionysii Exigui iisdem verbis & numeris exhibeat, non item Ferrandus, qui codicibus usus est in utroque plane diversis & Dionysiana editione vetustioribus. Quod indicium esse potest, Ferrando labores Dionysii Exigui fuisse ignotos, & nunquam visos; ideoque non diu unum ante alium suam collectionem perfecisse. In Ferrando quoque diversi sunt numeri canonum Carthaginiensium, à Dionysianis & Cresconianis. Quæ diversitas ex eo nata est, quod omnes pariter collectione Canonum Carthaginiensium usi non sunt; Græci enim, itemque Dionysius Exiguus omnes CXXXIII. una serie numerarunt, tanquam unius synodi, ut revera sunt. Alii vero ex una synodo quasi duas fecerunt, nec eodem plane modo. Nam Codex vetus canonum Ecclesiæ Romanæ edi-

tus Moguntiæ Anno 1525. prius exhibet primos XXXIII. canones ſub nomine concilii Africani. Eadem diviſione uſus eſt Creſconius, qui canones illos XXXIII. priores adſcribit concilio quod Carthaginenſe ἀπλῶς nuncupat, ſed alios centum velut ex altero concilio refert, quod cap. 30. & 154. Carthaginenſe Univerſale appellat. At Ferrando minus placuiſſe illam collectionem veroſimile eſt; ſive quod in ea quædam deeſſe, quædam redundare, alia inconcinne ſejuncta vel connexa eſſe deprehenderit: ſive quod ipſos fontes adire, quam ipſos revulos ſectari maluerit. Quapropter ex toto illo concilio anni CDXIX. ex quo Africana Collectio emanavit, ſex tantum ultimos canones, qui ſoli ſunt ejus proprii, ſpectavit, & ex eis titulos 2. 3. 4. & 6. capitulis ſuis 73. 195. 196. & 197. inſeruit, reliquos canones, ex quibus Africana conſtat Collectio, non ex ipſa Collectione, ſed ex ſingulorum conciliorum Africæ integris actis retulit. Plures convenientias & differentias oſtendet duplex ille index, quem in Fulgentium & Creſconium publicarunt Voellius & Juſtellus in ſæpius laudata *Bibliotheca juris Canon. veter.* ex manuſcripto Guillielmi Blueti, in Senatu Pariſienſ. Advocati, quorum unus Materiam canonum,

canonum, alter vero consonantiam & discrepantiam inter utrumque declarat.

Ferrandum sequitur Johannes Antiochenus Presbyter, qui Scholasticus vocatur, quod quidam volunt fuisse officii cujusdam Ecclesiastici nomen, & idem cum Protonotarii esse, sed falso. Temporibus enim Justiniani & anterioribus Scholastici vocabantur Advocati & Patroni, qui in foro causas dicebant. Probat hoc vel unicus Agathias, quem Suidas *Scholasticum* vocat. Ἀγαθίας σχολαστικὸς Σμυρναῖος, ὁ γράψας τὴν μετὰ Προκόπιον ἱστορίαν τὸν Καισαρέα. *Agathias Scholasticus Smyrnæus scripsit historiam post Procopium Cæsariensem.* Agathias autem ipse cujus fuerit professionis docet *lib.* 1. *Histor.* Ἀγαθίας μὲν ὄνομα, Μύρινα δὲ πατρὶς, Μεμνόνιος πατὴρ, τέχνη δὲ τὰ Ῥωμαίων νόμιμα, καὶ οἱ τῶν δικαστηρίων ἀγῶνες. *Agathias mihi nomen est, Murrina patria, Memnonius Pater, ars quam profiteor, jura Romana & judiciorum certamina*; Quod iterum testatur *libro* 3. vide quoque Synesii Epistolas, in quibus causidici passim vocantur Scholastici. *Epist.* 105. 155. & 156. *ad Domitianum Scholasticum.* Hoc quoque nomine judices per Provincias sunt appellati. Sigebert. *in Chronico*: *Franco Scholasticus Leodicensium & scientia literarum & morum probitate claret.* Walafridus Strabo *de reb.*

162. Johannis Antiocheni Presbeteri collectiones.

163. Quare Scholasticus vocatus.

Eccle-

Ecclesiasticis cap. XXV. *Quales composuerunt Ambrosius, Hilarius, & Beda Anglorum Pater, & Prudentius Scholasticus Hispaniarum.* Scholæ tum temporis erant Collegia Jurisperitorum. Vid. Joh. Meurs. Glossar. *Græco-barbar.* voce Σχολαστικός, & Vossium *de Histor. Græc. lib.* 2. *cap.* 22. in vita Agathiæ. Fuerunt & alii Scholastici dicti, sed hos nunc, quia ad institutum nostrum nil faciunt, prætermittimus. Noster Johannes inde quoque est dictus σχολαστικὸς, quia in foro ex Scholasticorum seu advocatorum
164. Fuit Presbyter & Apocrysiarius; & quale hoc officium. numero erat. Fuit primum Presbyter Antiochiæ, & Apocrisiarius, quales vocabantur, qui legati Ecclesiæ negotia tractabant. Justin. Novell. 6. c. 2. *διὰ τῶν τὰ πράγματα πραττόντων τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, οὓς ἀποκρισιαρίους καλοῦσιν. Propterea sancimus, si propter ecclesiasticam occasionem inciderit necessitas, hanc aut per eos qui res agunt sacrarum ecclesiarum, quos Apocrisiarios vocant &c.* Postea tamen indifferenter pro quovis legato positum legitur. Incepit hoc munus & nomen temporibus Constantini Magni. Hincmarus *Epist.* 3. *cap.* 13. *Cujus* (Apocrisiarii) *ministerium eo tempore sumsit exordium, quando Constantinus Magnus Imperator Christianus effectus propter amorem & honorem sanctorum Apostolorum Petri, quorum doctrina ac ministerio*

rio ad Christi gratiam baptismatis sacramenti pervenit, &c. Habuerunt honorem hunc primum Episcopi; postea, quia satius ut illi ecclesias curarent, plerumque adhibiti Presbyteri aut Diaconi. Officium eorum erat regere omnem palatii Clerum; habebant adjunctum Protocapcellarium: dicti quoque fuerunt *Capellani*, & *custodes Pallatii.* Videatur Hincmarus d. l. Ex Apocrisiario Johannes noster factus est per Justinianum Imperatorem Patriarcha Constantinopolitanus, idque in Eutychii locum, qui in exilium ejectus fuit. Factum id an. 564. vid. Baron. *ad istum Annum num.* 14. ubi hoc ei tribuit elogium vel potius vituperium, *Ubi primum autem de exilio Eutychii sententia lata est: continuo de successore eligendo actum delectusque fuit Johannes cognomento Scholasticus ex apocrisiario Ecclesiæ Antiochenæ, homo plane servus gloriæ & nundinator rerum sacrarum, quique pretio adulationis eam mercatus est dignitatem.* Quod tamen elogium ille nullius auctoritate probat. Sedit in Episcopatu usque ad annum 578, quo tempore revocatus est Eutychius, post mortem Justiniani. Hujus est duplex opus in jure ecclesiastico elaboratum, primum præfert titulum συναγωγῆς κανόνων, *Collectionis canonum*, alterum *Nomocanonis.* In collectione omnium conciliorum

165. Postea Patriarcha Constantinopolitanus factus est.

166. Scripta ejus & collectiones.

167. συναγωγὴ κανόνων.

liorum canones in codice Ecclesiæ Universæ se secundum temporis rationem consequentes, in quinquaginta titulos digerit, & eos qui sunt ejusdem argumenti, sub eadem capita seu titulos refert, ὃ τάξιν τινὰ, ἢ ἀκολουθίαν ἀριθμῶν ἐφυλάξαμεν, inquit ipse *in Præfatione collectioni præfixa*, ἀλλὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις ὡς οἷόν τε συναρμόσαντες, καὶ ἴσω κεφαλαίῳ συμπλέξαντες, *Non ordinem quendam & seriem numerorum servavimus: sed similia similibus, quantum fieri potuit, copulantes, & par pari capiti connectentes &c.* Inseruit suæ collectioni primus inter Græcos Canones Apostolicos LXXXV; ante semi fere seculum effictos & suppositos, Sardicenses XXI. eosque præmittit Antiochenis antiquioribus, & Basilii LXVIII; quos omnes non summatim recenset, sed longe lateque descripsit. Ad hanc Collectionem respexisse videtur Nicolaus I. Papa, eamque vocare *concordiam canonum*, quia unius argumenti canones, sub eodem titulo in concordiam rediguntur; ita enim scribit ad Photium, Patriarcham Constantinopol. *Quomodo non sunt penes vos canones Sardicenses, quando inter quinquaginta titulos, quibus* CONCORDIA CANONUM *apud vos texitur, ipsi quoque reperiuntur.* Alterum ipsius opus est *Nomocanon*, isque est epitome Collectionis quin-
168. Nomocanon.
quaginta

quaginta istorum capitum seu titulorum, omissis integris canonibus, notata tantum sententia & numero, quibus concordes leges, τὰ συνᾴδοντα νόμιμα, potissimum Justiniani Imperatoris Novellas Constitutiones subjicit. Ad hunc Nomocanonem Johannis Scholastici putat Justellus Pater *Præfatione ad eum*, respexisse Theodorum Balsamonem *ad canonem* 1. *Concil. Constantinopol. in Trullo* habiti, in exemplari Græco Joh. Tilii, quo olim usus Gentianus Hervetus, in cujus Latina interpretatione hæc verba reperiuntur, quæ in Græca editione Parisiensi desiderantur. *Nomocanonum autem*, inquit, *quod in quinquaginta titulos leges & canones redegit, & reliquas Justiniani Novellas, quæ exoleverunt, ut quæ in Imperio non sunt receptæ, & alias quasdam leges ex Digestis & Codice.* Hinc facile est colligere Johannem Scholasticum, cum adhuc Presbyter esset Antiochiæ Collectionem suam Canonum quinquaginta titulis distinctam composuisse, Nomocanonem autem postquam Patriarcha Constantinopolitanus designatus est. Sunt qui συναγωγὴν κανόνων, seu Collectionem canonum non Johanni Scholastico, sed Theodoreto Cyri Episcopo adscribunt, qui centum & triginta annis nostrum Joh. Scholasticum præcessit, inter quos est, auctor

169. Theodoreto quidam collectionem hanc adscribunt.

auctor in jure Canonico alias non hospes; Francisc: Florens, *de origine Juris Canonici. part.* 2. qui deceptus est à codice Manuscripto Bibliothecæ Regiæ, in quo Nomocanon habetur, qui præfert auctorem Theodoretum Episcopum Cyri, quasi Johannes Scholasticus tantum leges subjecisset. Hunc titulum Justellus d. l. vocat *adjectitiam*, & *supposititiam epigraphen*, & subdit, *Nec enim alibi unquam, ab ullo quovis auctore Græco, ejus Nomocanonis, sub Theodoreti nomine, mentio facta est, sed Joh. Scholastico tribuunt omnes codices MSS.* Sic enim habet Codex Illustrissimi Franciæ Cancellarii Petri Seguierii. Ἰωάννου Ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ μῆσον Εὐτυχίου, συναγωγὴ κανόνων εἰς ν'. τίτλους διῃρημένη; Codex vero Claromontensis. Ἰωάννου πρεσβυτέρου Ἀντιοχείας, ἀπὸ σχολαστικῶν οὗτος συντάττει τοὺς ὅλους κανόνας εἰς ν'. τίτλους. Et Codex Oxoniensis. Συναγωγὴ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν εἰς πεντήκοντα τίτλους διῃρημένη. & postea: Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν νομοκάνονα πρόλογος. Quinimo ipse Codex Manuscriptus Regius in fine exprimit, nomen Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἀπὸ σχολαστικῶν. *Unde planum est*, subdit Justellus, *& indubium, utramque hanc collectionem esse ejusdem auctoris, Joh. videlicet Scholastici. Nec sane Theodoreto*

digna

digna est hæc Collectio, cujus stylus non redolet gravitatem tanti Viri, planeque Doctissimi. Nec verosimile est Theodoretum inseruisse canones Apostolicos & Sardicenses, sua ætate à Græcis nondum receptos (adde quoad canones Apostolicos, nondum effictos aut suppositos) *nec veteri Codici canonum, quo usa est Ecclesia universa in concilio Calchedonensi, cui ipse interfuit insertos, & quos Joh. Scholasticus, Collectionis quinquaginta titulorum & Nomocanonis auctor, suæ Collectioni primus inseruit, & postea Ecclesia Orientalis in synodo Trullana probavit, & confirmavit, anno demum DCCVII. sub Justiniano II. Imp. Sunt & multa alia quæ eam collectionem non esse Theodoreti, atque post ejus obitum, factam indicare videantur: sed in tanta luce sufficit hæc adnotasse.* Conatur nihilominus Fr. Florens *dicto loco* suam sententiam adstruere, esse collectionis auctorem Theodoretum, quia concilii quinti Oecumenici sub Justiniano celebrati collectio illa mentionem non facit. Præterea quod Theodoretus conciliorum & Patrum canones non integros referat, sed sententiam tantum brevissimo verborum compendio certis titulis includat. Denique quod ex duabus Basilii Epistolis tantum XXVII. non plures canones auctor collectionis adducat. Quæ omnia si vera essent, attamen non evincerent,

rent, quod Fr. Florens intendit, nempe Theodoretum, non Joh. Scholasticum esse auctorem istius collectionis. Tum etiam nititur falso supposito primum argumentum, quasi synodus illa sub Justinirno ediderit canones, quæ nullos edidit; tandem duo sequentia ex ipsa inspectione apparebunt esse falsa. Quod indicium est, Florentem non vidisse labores Joh. Scholastici, qui tum adhuc in bibliothecis delitescebant. Produxit eos primus Justellus Pater, & Filius in Bibliotheca juris Canonici veteris, in cujus tomo secundo utrumque opusculum primum occupat locum Græcè & Latinè versum. Tria, ut Nomocanonis jam recensita, sic etiam συναγωγῆς κανόνων, seu *Collectionis Canonum* memorantur manuscripta; Unum perquam vetustum Romæ in Bibliotheca Vaticana, Heidelberga allatum, insigne quidem & eximium, sed exesum & mutilum. Alterum æque antiquum, sed integrum in Bibliotheca Franciæ Cancellarii Petri Seguierii, Tertium in Bibliotheca Collegii Claromontani Parisiensis, quod à Jacobo Sirmondo accepit Justellus, & typis exprimi curavit. Collectiones hæ Johannis Scholastici ab initio fuerunt magni usus & auctoritatis, utpote quæ in suo genere diu apud Græcos solæ fuerunt. Deinde

170. Auctoritas Collectionum Johan. Scholastici.

Magnus

Magnus Usserius *in dissert. de script. Ignatii. cap. 6. pag. 37. & seq.* prodidit, ejus Nomocanonem ab Imperatore Justiniano fuisse confirmatum, & Epiphanio Patriarchæ, ad quem *Nov. 6.* scripta est, commendatum. Sed tum ante Patriarchatum debet supponi scriptus Nomocanon, contra quam supra Justellus censuit. Verba Usserii subjicimus. *Cum igitur*, inquit, *sub* sexti *seculi, ut diximus initia*, quinquaginta *tantum extiterint Canones, iidemque à pluribus habiti apocryphi*: triginta quinque *alios à falsario, de quo nunc agimus, mox adjectos animadvertimus*; Justiniani *Imperatoris temporibus & primum natos, & in Ecclesiasticum* Nomocanonem *unâ cum reliquis mox admissos. tum illum, quem à se confirmatum* Epiphanio *Constantinopolitano Patriarchæ commendavit ipse* Justinianus (*si qua fides Arabico hujus Codicis interpreti adhibenda, quem Viri clarissimi & optimi* D. Thomæ Roe, *equitis aurati & Serenissimi Regis nostri apud Turcarum Imperatorem nuper Oratoris, beneficio Bibliotheca Oxoniensis jam possidet*:) *tum alterum, à* Johanne Epiphaniensi Scholastico (*qui* Eutychio *in Patriarchatu Constantinopolitano, sub finem imperii* Justiniani, *est suffectus*) *concinnatum; cui in quibusdam exemplaribus* Theodoreti Cyrensis *Episcopi nomen perperam est adscriptum.* Hac ille. Postea vero testari-

te Balſamone *in ſupplem.* per Photii Nomocanonem pleniorem & uberiorem hi Johannis labores penitus ſunt offuſcati, & memoria fere plane deleta. Ex eo quod octuaginta quinque canones Apoſtolicos non ita diu fictos & Apoſtolorum nomine ornatos, à nullo adhuc probatos vel receptos, ſtatim ille admiſerit, & collectionibus ſuis inſeruerit, forte etiam Juſtiniano eorum commendationem perſuaſerit, videtur colligi poſſe, fuiſſe Hominem non magni judicii: (alias facile hos canones deprehendiſſet, nil minus quam Apoſtolos auctores aut ætatem ſpirare) ſed ingenii Græci, quæ facilia ſunt in admittendis iſtiuſmodi nugis. Quamobrem non obſcure, nec immerito noſtrum hunc Scholaſticum taxat, Doctiſſimus Dallæus *de Pſeudepigraph. Apoſtolicis. lib.* 3. *cap*. 3. *pag*. 456. *& cap*. 21. *fin. pag*. 686.

571. Martinus Bracharenſis, eodem tempore in Hiſpania collectionem aut verſionem novam fecit.

Ordo temporis nunc exigit, ut Martinum, primùm Dumienſis Monaſterii Abbatem, poſtea Epiſcopum Bracarenſem in ſcenam producamus. Fuit is natione Pannonius, teſte Gregor. Turonenſ. *Hiſt. Franc. lib*. 5. *c*. 38. Errat itaque Garſias Loayſa, *Præfat. ad Mart. Bracar. capit. in collect. concil. Hiſpan.* qui eum Græcum fuiſſe bis terve affirmat, & ne exiſtimes eum id de cognitione linguæ Græcæ intellexiſſe, diſerte

homi-

hominem Græcum vocat. En Elogium ejus. *Martinus Bracarensis Episcopus capitula edidit synodorum Græcarum quæ citantur à Gratiano cap. propter Eccesiasticas distinct. 18. Erat Græcus & hæc capitula Græca Latina fecit, vocatur liber Capitulorum Martini. Hic cum esset Græcus ad utilitatem Ecclesiarum Hispaniæ hæc capitula Græca Latina fecit, & alia quædam ex Latinis addidit, & à Græcis aliqua detraxit, ut est in cap. propter Ecclesiasticas, quod desumptum est ex concilio Antiochen. cap. 20. Alia etiam ex Toletanis conciliis posuit* Græcus homo, *& ad mores nostrorum hominum Græcos ritus sancte & prudenter accommodavit.* Ex patria in Orientem progressus, bonas literas & scientias ibidem hausit, & tantos in iis profectus fecit, ut doctissimos sui temporis æquaret, aut superaret. Ex Oriente in Galliciam trajecit, ibique conversis ab Arriana impietate Suevorum populis, regulam fidei & sanctæ religionis constituit. Ecclesias confirmavit, Monasteria condidit; vid. Isidor. Hispal. *de Viris Illustr. cap. 22. alias* 35. Qui etiam in *Histor. sive Chro. Gotthor.* hæc de eo refert. *Post multos deinde Reges regnum Suevorum suscepit Theudemirus, qui fidem Catholicam adeptus, Arrianæ impietatis errore destructo, Suevos unitati fidei reddidit. Hujus temporibus Martinus, Monasterii Dumiensis Episcopus,*

ſcopus, fide & ſanctitate claruit; cujus ſtudio & pax Eccleſiæ reddita eſt, & multa monaſteria condita. Ipſius quoque Dumienſis Monaſterii conditor dicitur, vid. *Concil. Toletani.* X *decret.* 3. cujus fuit primum Abbas, & ex Abbate factns eſt Epiſcopus Braccarenſis; in quo ſacerdotio eum *plus minus* triginta annis exegiſſe, & plenum virtutibus ad Dominum migraſſe dicit Gregor. Turon. *cit. loc.* & Aimoinus Monach. *de geſtis Francor. lib.* 3. *c.* 38. *alias* 39. *Ea tempeſtate*, inquit, *B. Martinus Gallicenſis migravit ad Dominum. Hic Pannoniâ oriundus loca in Oriente circumiens, abunde ſe illis litteris imbuit, & per Galliciam revertens, in baſilica, quæ prima apud Hiſpanos in honore S. Martini dedicata eſt, Pontifex ordinatus, triginta in hoc officio explevit annos. Anno* 7. *Childeberti Regis, qui fuit* 21. *Chilperici atque Guntranni, &c.* Teſtamenti ejus fit mentio in *Concilii*

172. Scripta ejus. *Toletani* X. *decret.* 3. Scripta ejus recenſet Iſidorus, *loc. cit.* à quo omiſſa ſupplet Miræus in *Bibliotheca Eccleſiaſt.* Hæc recenſet Iſidorus. *Copioſa præcepta piæ inſtitutionis compoſuit. Cujus quidem ego* (*ipſe*) *legi librum de Differentiis quatuor virtutum, & aliud volumen Epiſtolarum, in quibus hortatur vitæ emendationem, & converſationem fidei, orationis inſtantiam, eleemoſynarum diſtributionem, & ſuper*

per omnia cultum virtutum omnium, & pietatem. Floruit regnante Theodemiro Rege Suevorum, temporibus illis, quibus Justinianus in Republica, & Athanagildus in Hispaniis imperium tenuerunt. Eadem fere ad verbum habet *Honorius Augustodun. de luminarib. Ecclesiæ, sive de Scriptorib. Ecclesiast. lib. 3. cap. 4.* Quæ hisce supplet Miræus. *Martinus Dumiensis in Galæcia monasterii primum Abbas & conditor, postea Bracarensis in Lusitania Episcopus anno 572. floruit, Æra 598. Bracarensi synodo primæ, & Æra 610. secundæ præfuit. Baronius existimat ipsum anno 573. obiisse. Scripsit librum de quatuor virtutibus, falso Senecæ à nonnullis attributum, sive Formulam honestæ vitæ, quæ tomo VI. Bibliothecæ Patrum extat. Isidorus huic libro dat titulum de quatuor virtutum Cardinalium differentia. Idem* Collectionem Canonum ex Græcis synodis *adornavit, quæ in Tomis Conciliorum legitur. In appendice ad vitas Patrum typis Plantinianis 1628. editas, extant sententiæ Ægyptiorum Patrum ab homine Græco anonymo collectæ, & à Martino Dumiensi in Latinum translatæ. Fuit autem natione Pannonius, ut ex ejus epitaphio constat.* Interrogationes illæ, quarum in fine meminit Miræus, translatæ sunt per manum Paschasii Diaconi. ut refert Sigebertus, *de Scriptor. Eccles. cap. 117. Martinus*, inquit, *Episcopus*

translulit per manum Paschasii Diaconi interrogationes & responsiones plurimas sanctorum Ægyptiorum Patrum, in Dumiensi Monasterio. Idem librum de quatuor virtutibus, inscriptum docet; *Honestæ vitæ formulam. cap.* 19. *de iisd. script. Eccles.* Ad nostrum institutum

173. Collectio canonum ejus.

tantum pertinet *Collectio Canonum* ejus, quæ facta est eodem fere tempore, quo Dionysius Exiguus Romæ suam Collectionem &

174. Quando facta.

versionem; & in Africa & quidem Carthagini suam Digestionem adornaret Ferrandus: utrique tamen posterior est. Nam Ferrandus, ut supra notatum ex Facundo Hermianensi anno 551. jam vita excesserat, & Dionysius Exiguus in principio Iustinianæi Imperii, seculi sexti anno trigesimo prӕter propter suam versionem adornavit, aut etiam citius adhuc, ut supra ex eo ostendimus, quod decretales, quæ post versionem canonum sunt collectæ, Iuliano Presbytero sint inscriptæ, vid. *num: marg.* 76. Martinus autem noster, si triginta annis in Hispania, ut supra probatum, exegit, & anno 573. secundum Baronium, vel 580. secundum Dalæum vita excessit, anno 43. vel 50. in Hispaniam venit. Propius ad eam accedit *συναγωγὴ κανόνων* Ioh. Scholastici, quæ facta ante annum 564. ut supra quoque observavimus. Collectionem suam fecit

cit eandem ob causam, ob quam Dionysius Exiguus suam versionem adornavit, nempe, ob antiquæ versionis incommoditatem; quod ille *in Præfatione*, quam suæ collectioni præmisit satis innuit. *Canones*, inquit, *qui in partibus Orientis ab antiquis Patribus constituti sunt, Græco prius sermone conscripti sunt; postea autem succedenti tempore in Latinam linguam translati sunt. Et quia difficile est, ut simplicius aliquid ex alia lingua transferatur in aliam; simulque & illud accidit, ut in tantis temporibus scriptores, aut non intelligentes, aut dormitantes multa prætermittant, & propterea in ipsis canonibus aliqua simplicioribus videantur obscura. Ideo visum est ut cum omni diligentia, & ea quæ per translationes obscurius dicta sunt, & ea quæ per scriptores sunt imminuta, simplicius & emendatius restaurarem.* Quod tamen non satis accurate observavit aut præstitit. Pleraque quidem ex Græco vertit, aliqua tamen immiscuit ex conciliis Occidentalibus, Africanis, item Hispanicis, veluti Toletano I. & Bracarensibus, quia ibidem erat antistes. Aliquando etiam non ita Latina facta sunt, ut habentur in Græcis, sed ex duobus aut tribus capitibus diversorum conciliorum unum ille facit caput, quod observat Anton. Augustinus. *in judicio de Collectoribus canonum, quod extat,*

175 Quare suam collectionem fecerit Martinus.

176. Unde hauserit.

177. Quomodo diviserit. *part. 2. Epit. jur. Pontif.* Opus ejus bipartitum est, & aliqua arte & methodo pollet. Prima pars continet canones, qui de personis, rebus & ritibus Ecclesiasticis agunt, altera res ad Laicos, ut vocant, pertinentes, complectitur. Quod & ipse in statim laudata *Præfat.* indicat. *Id primum*, inquit, *observans, ut illa quæ ad Episcopos vel universum Clerum pertinent, una in parte conscripta sint: similiter & quæ ad Laicos pertinent, simul sint adunata, ut de quo capitulo scire aliquis voluerit, possit celerius invenire.* Hujus collectionis duæ sunt

178. Editionum diversitas. editiones, una vulgaris & vetus, quam omnes conciliorum collectiones exhibent; Altera recens, quam ex antiquis Manuscriptis dicit se edidisse Garsias à Loaysa in collectione conciliorum Hispaniæ. Veterem illam & vulgarem exhibuere Editores sæpius laudatæ *Bibliotheca juris Canonici veteris*, Voellius & Justellus Filius *in appendice tomi I.* ita tamen ut novum opus, ut illi præfantur, jure censeri ac dici mereatur, ut quæ singulari cura ab eruditissimo Viro *Johanne Doviatio* sacrorum Canonum interprete Regio cum cæteris editionibus & libris Manu exaratis collata sit, annotatis, ad marginem versionibus tum variis lectionibus, tum conciliis ex quibus, tanquam fontibus suos Martinus canones depromsit. In quo

quo id monendus es lector, ne credas Doviatio, aut ei, qui in editione Voelli & Justelli fontes adjecit, quando in indicandis fontibus etiam memorat canones Pseudapostolicos; hos nunquam in suam Collectionem retulit, nec eorum meminit, neque etiam eo tempore quo is in Oriente fuit, ante nimirum seculi quinti medium, ficti aut Apostolis suppositi fuerunt, ut patet ex iis quæ late supra disputata sunt. Faciunt huc quæ refert Doctiss: Dalæus. *in Pseudepig. Apostolic. lib. 3. cap. 19. pag. 653. fine.* *Itaque*, inquit, *non Latinis magis, quam Græcis, quarto seculo, quintoque jam ad annum 51. adulto cogniti erant isti Apostolorum canones. Ac tametsi sexto ineunte sæculo quinquaginta Dionysiaci jam extarent, ne tum quidem inter regulas Ecclesiasticas ab omnibus admissi sunt. Nam neque iis Ferrandus Ecclesiæ Carthaginensis Diaconus locum ullum in Breviario canonum dedit, quod circa sexti seculi principia concinnavit, atque publicavit; neque qui in Hispania a. D. 580. obiit, Martinus Bracarensis, eos vel memoravit, vel usurpavit, aut inseruit in sua illa Græcorum Canonum interpretatione, quam* Collectionis Orientalium Canonum *nomine ad Nitigesium a. D. 572. missam edidit.* Quod & observavit & fatetur Antonius Augustinus, statim adducendus. Illud hic non negligendum

179. Canones Apostolici Martino Ignoti, error Doviatii cavendus.

180. Martini hæc collectio per errorem, pro Martini Papæ canonibus habita.

gligendum ſed monendum, quod ante Antonii Democharis editionem Decreti Gratiani, Collectio hæc Martini Bracharenſis, citata ſit, quaſi eſſent capitula Martini Papæ Romani, qui tamen multis annis poſterior eſt Martino noſtro. Hoſce errores Gratiani correxit in ſua editione Demochares & Contius, qui in margine quando Gratianus ſcribit: *Ex concilio Martini Papæ*, notant: *Martini Bracharenſis* nomen, ex capitulis Græcarum ſynodorum. Latiſſime hac de re agit Ant. Auguſtinus noſter, *Dialogorum lib.* I. *Dialog.* X. XI. *&* XII. quorum primus ſic incipit, & hæc quæ potiſſimum ad rem præſentem faciunt, habet. Credo vos non ignorare, ſi Gratiani librum ab Ant. Demochare, vel ab Ant. Contio editum legiſtis: in omnibus fere capitibus, quæ habent hanc inſcriptionem: *Ex concilio Martini Papæ*: additum eſſe in margine *Martini Bracarenſis* nomen, ex capitulis Græcarum ſynodorum. Quod à Demochare factum eſt, ſumitur ex libris conciliorum, in quibus poſt ſecundum Bracarenſe concilium, illa capita ſunt Martini Epiſcopi, qui ſe ex Orientis conciliis ea ſumere dicit, offenſus varia interpretatione eorum. Unde autem ſingula capita ſumantur, non adſcripſit, quod ſciam? ſed ego ea conferens cum Græcis

Græcis inveni, paucis exceptis, quæ non in Græcis, ſed in Latinis conciliis reperta ſunt. Concilium Martini Papæ inſigne fuit contra Monothelitas habitum ante ſextam ſynodum, in quo non hi canones editi fuerunt, neque confirmati. Tamen neſcio quomodo à collectoribus referri ſolent, ut Martini Papæ in ſynodo. Sic fit, ut à Gratiano Martini Papæ appellentur, & cum Græcis conjungantur quaſi diverſi. Exemplum ſumamus à concilio Nicæno; nam canones Apoſtolorum præteritos ab eo eſſe video. Idem obſervavit *in ſecunda parte Epitom. juris Pontificii* Ant. Auguſt. Baronius *ad ann.* 572. *num.*14. poſtquam ipſam Martini Præfationem recitaſſet, ſubjungit. *Extat ipſa collectio canonibus octoginta quinque locupletata.* Intelligit, niſi fallor, Canones Apoſtolicos, qui ſunt additi collectioni Martini, ab ipſo autem, ut dictum, neglecti.

Nunc ad Creſconium tranſeamus, ejusque Collectionem. Fuit ille Epiſcopus Africanus, Eruditiſſimis Viris annumeratus ætate Leontii Imperatoris. Carmine panxit hiſtoriam eorum quæ Johannes Patricius geſſit in Africa, cujus libri ſummam ex Cedreno cognoſcere poſſumus; qui refert, quod, cum Arabes tertio Leontii anno (is erat Chriſti 696.) Africam occupaſſent, Leontius

181. Progreſſus ad Creſconium, quis ille.

182. Scripta ejus hiſtorica.

Leontius Imperator eo miserit Joannem Patricium Virum Strenuum, qui hostes fuderit, castraque eorum in Africa ceperit universa. Vid. Vossium *de Histor. Latin. lib.* 3. *cap.* 3. quem miror Cresconium neglexisse in Poëtarum Latinorum historia. Eadem testatur inscriptio Codicis MSti Bibliothecæ Vaticanæ, quam adducit Baron. *ad Ann.* 527. *num.* 76: quæ est hæc. *Concordia Canonum à Crescomio Africano Episcopo digesta, sub capitibus trecentis. Iste bella & victorias, quas Johannes Patricius apud Africam de Saracenis gessit, hexametris versibus descripsit.* In

183. Canonica. jure Canonico duplex ejus fertur opus, vel ut alii volunt, unius operis duæ partes. Una, quæ *Canonum Breviarium* vocatur. Cujus epigraphe est hæc in editione Parisiensi quæ Codici Ecclesiæ Romanæ est annexa, & in Bibliothecâ Juris Canonici Veteris. CRESCONII. EPISCOPI. AFRICANI. BREVIARIUM. CANONICUM. HIC. HABETUR. CONCORDIA. CANONUM. CONCILIORUM. INFRASCRIPTORUM. ET. PRÆSULUM. ROMANORUM. ID. EST. CANONUM. APOSTOLORUM. NICÆNORUM. NOVÆCÆSARIENSIUM. GANGRENSIUM. ANTIOCHENSIUM. LAODICENSIUM. CALCHEDONENSIUM. SARDICENSIUM. CARTHAGINENSIUM. ITEM. PRÆSULUM. SIRICII. INNOCEN-

TII.

TII. ZOSIMI. CELESTINI. LEONIS. ET. GELASII. In hoc opere diſciplinam Eccleſiaſticam ad exemplum Fulgentii Ferrandi, trecentis titulis vel ſummulis incluſit, citatis tantum canonibus aut Pontificum decretis, non recitatis verbis. Quem modum ſupra *Breviarium Canonum* vocari diximus. Ipſe Creſconius, in Præfatione ſua, Fulgentii opus vocat *Breviatum*. Alterum opus ejus, ſeu altera pars operis eodem ordine, iisdem numeris & titulis decurrit uſque ad trecenteſimum, & iidem canones conciliorum, & decreta Pontificum citantur non tantum, ſed διὰ πλατέων etiam recitantur. Quod opus in Manuſcriptis inſcribitur CONCORDIA CANONUM, vel LIBER CANONUM. Ita docti hactenus cenſuerunt, & opus vel opera Creſconii diſtinxerunt: mihi ruminanti accuratius, ſuſpicio oritur Creſconium tantum ſcripſiſſe poſterius opus, in quo canones integri recenſentur; Idque ex eo conjicio, quod ille in Fulgentii Breviario taxet, quod illud magis ad recolligendam memoriam ſit ſcriptum, quam ad inſtructionem & doctrinam imperitorum: quoniam citabantur quidem capitula & decreta ex variis libris, quibus multi carebant, aut in quibus citata quærere nec invenire poterant. Huic difficultati occurrere volens Creſco-

184. Disquiſitio de opere Creſconii accuratior.

Cresconius, non tantum, quemadmodum Ferrandus citavit concordes canones, verum etiam ipsa canonum verba subjecit. Res magis aperta fiet ex ipsius Cresconii verbis, quæ *ex præfatione ad Liberinum*, vel ut alii libri habent *Liberium Pontificem*, *Breviario præfixa* (quam tamen secundum dicta *Concordiæ* vel *Libro* canonum præmitti potius debere censemus) *hæc sunt. Cælesti auxilio præmunitus, obsequi malui imperatis, vestrisque votis, Deo favente, libentissime subservire, illa maxime invitatus ex parte, quod antefatus venerabilis Vir* (Ferrandus) *ad conversationem memoriæ eorum hoc effecisse noscitur Breviatum, quia illa ipsa jam bene cognita perceperant, quo per eum cum voluerint, quæ cupiunt recordentur; Indoctorum vero, quorum est maxima multitudo, in eodem opere studium probatur, ut ita dixerim, sequestrasse, dum eos ad inquisitionem earum rerum præmisit, quæ nec ab omnibus reperiuntur, nec repertæ sine fastidio perleguntur. Nulli siquidem dubium est, quam molestissime perferat Lector, dum avidius cujusque rei cognitionem, expectat, & ad librum præmittitur, quem aut forte non legit, aut ubi reperiat non novit. Quamobrem antefati Viri laude prælata, necessarium duxi profectui subserviens parvulorum, juxta vestrum imperium, cuncta ecclesiastica, ut dictum est, constituta,*

constituta, quæ ad nostram notitiam pervenerunt, in hoc opere sub titulorum serie prænotare; & ea condiscere valentibus, & volentibus dubitationis ambagem auferre; ut eorum plena instructio non ex difficultate scriptoris, sed ex desidia jam dependeat Lectoris. Ex quibus apparet illum voluisse aliquid corrigere, quod Ferrandus neglexerat, nempe, ne tantum doctis, sed insuper quoque indoctis & rudibus novam scriberet suam collectionem: deinde quoque succurrere eis qui sub certis titulis, tantum nude citatos canones vel non poterant ob defectum librorum, & investigandi imperitiam, aut nolebant ob desidiam quandam requirere & investigare; huic fini observata methodo Fulg. Ferrandi, conquisivit ex variis libris integros ipsos canones. Sed quid tum fiet Breviario? Potest id esse decerptum ab alio, cui Cresconii opus prolixum nimis, vel qui nudam notitiam tantum memoriæ causa habere voluit. Quod & in aliis videmus factum. Exemplum potest præbere syllabus & tituli illi canonum Dionysii Exigui, qui seorsim sunt editi, & ab opere seu versione & collectione Dionysii avulsi; quod præter alia demonstrat satis editio Parisiensis Codicis canonum Ecclesiæ Romanæ, in cujus fine cum Præfatione Dionysii Exigui, subjiciuntur

ciuntur tantum lemmata & tituli canonum; ex quo tamen nemo dixerit duo opera Dionysium edidisse, unum quod titulos canonum, alterum quod ipsos canones contineret. Si quis tamen aliter verba Cresconii supra adducta interpretari, & utrumque opus Cresconio adscribere velit, non multum repugnabo. Est hæc tantum conjectura nostra; non enim inficias imus, posse etiam hæc: *Necessarium duxi, subserviens profectui parvulorum, cuncta Ecclesiastica constituta in hoc opere sub titulorum serie prænotare, & ea condiscere valentibus & volentibus dubitationis ambagem auferre. &c.* Ad utrumque opus applicari, ita ut *prænotare* illud denotet *Breviarium Canonum*, ad colligendam tantum memoriam juxta exemplum Ferrandi factum; cætera *Concordiam Canonum* indicent, qua *condiscere valentibus & volentibus dubitationis ambagem voluit auferre, ut eorum plena instructio non ex difficultate scriptoris, sed ex desidia jam dependeat lectoris.* Quæ supra de convenientia & differentia, item de confusione Ferrandi & Cresconii, & tandem de erroribus Baronii dicta sunt, non opus est hic repetere, videantur *numeri marginales* 160. 161. Illud monendum adhuc, in *Concordia Canonum*, seu *Libro Canonum* Cresconii initium non esse ipsius Cresconii,

185. Initium Concordiæ canonum Cre-

conii, sed ab aliena manu profectum & additum ipsi libro, post Cresconii scriptionem. Videtur autem præmissum titulo primo, *de ordinatione Episcopi*, quia cum isto titulo affinitatem habet. Monuerunt hoc quoque editores Bibliothecæ juris Canonici veteris in margine. Incipit illud adsumentum, ob res quas continet non quidem contemnendum; *Qui Episcopus ordinandus est*: exit: *sed Patrum diffinitionibus acquiescat.* Solet addi Cresconii Breviarium, ob materiæ adfinitatem, Ferrandi Breviario, cujus variæ editiones supra memoratæ sunt. vid. *num. marg.* 159. commendanda imprimis, ea quæ est in Bibliotheca juris Canonici veteris, & ea quam Petrus Franciscus Chiffletius Jesuita Divione anno 1649. cum suis notis emisit. *Concordiam* vero *canonum*, vel *Librum canonum* Cresconii anno hujus seculi LXI. in publicam lucem Editores sæpius laudati Bibliothecæ juris Canonici veteris, *in appendice tomi primi*, ex Manuscripto antiquo Bibliothecæ Collegii Claromontani, beneficio Caroli Labbæi Jesuitæ, primùm protulerunt, & contulerunt cum Manuscripto Bibliothecæ Thuaneæ, qui Cresconii quidem nomen præferebat; sed multis canonibus & decretis interpolatus, & diversa methodo abs vero & genuino Cresconii

Sconii, ab aliena manu additum.

186. Editiones variæ.

187. Cresconius primus decretales Epistolas Pontificum Romanorum inter canones locavit.

fœtu conscriptus erat. Illud etiam non prætereundum, Cresconium primum Romanorum Pontificum Epistolas, inter Canones retulisse, & eas eo canonizasse, ut ita loquar, seu iis auctoritatem canonicam addidisse, quæ antea non majoris fuerunt valoris, quam aliorum Episcoporum Responsa; Decretales hæ Epistolæ à consulendo habent originem, quemadmodum enim in civilibus Imperatores Sacratissimi, ita in spiritualibus & sacris consulebantur Episcopi. Inter quos cum emineret Romanus, is quoque præ aliis consultus sæpius, ejusque responsa majorem præ cæteris auctoritatem acquisiverunt, & diligentius etiam adservata sunt; reliquorum vero Episcoporum non tanti æstimata, perierunt pleraque. Hæc causa Cresconium forte movit, quare Decretalibus Romanorum Pontificum, tantam detulerit auctoritatem, ut inter canones conciliorum ausus sit eos locare. Verum quidem est, quod Dionysius Exiguus primus cœperit colligere Decretales, orsus à Syricio; Sed ille tantam iis auctoritatem non detulit, ut inter canones recensuerit; verum speciali volumine vel opere hanc collectionem, ut supra memoratum, digessit, quod postea incuria, vel potius quia ejusdem auctoris, cum Codice canonum ex conciliis versorum coaluit, aut cum eo editum

editum est; non tamen in eum finem, ut ejusdem cum canonibus conciliorum auctoritatis essent. Hoc forte Cresconium, qui non bene Canonum & Decretalium differentiam distinguebat se duxit; ut, cum Codicem Dionysii, qui tantum ordinem temporis, tam in canonibus quam in decretalibus sectabatur, in concordiam canonicam redigere vellet, utramque Dionysii collectionem sine distinctione inexcusabili audacia vel imprudentia digesserit. Ad hoc exemplũ postea in Orientali Ecclesia cœperunt valere, adservari & colligi responsa Patriarchalia, uti postea patebit ex codice Ecclesiæ Orientalis. Hæc hic obiter monenda fuerunt; de Decretalibus vero & eorumque collectoribus postea ex professo tractabimus.

Cresconii Collectionem sequitur Codex Ecclesiæ Orientalis; de quo jam aliquid dictum supra *numero marg.* 54. qui in concilio sexto Oecumenico Trullano anno 681. vel potius in quini-sextæ synodi canone secundo confirmatus & approbatus est. Constat autem ex Codice Canonum Ecclesiæ Universæ, deinde additionibus iis, quas ipse Canon 2. refert, quem Latinè subjicimus, ut eum editio Parisiensis, Gr. Latin. repræsentat. *Hoc quoque huic sanctæ Synodo pulcherrimè & honestissimè placuit, ut ab hoc nunc* 188. Codex Ecclesiæ Orientalis.

tempore deinceps ad animarum medelam, & perturbationum curationem firmi stabilesque maneant, qui à sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, suscepti ac confirmati, atque adeo nobis etiam traditi sunt, sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine, LXXXV. canones. Quoniam autem in his canonibus nobis præceptum est, ut eorumdem SS. Apostolorum per Clementem ordinationes susciperemus, quibus jam olim ab iis qui à fide aliena sentiunt, adulterina quædam & à pietate aliena introducta sunt, quæ divinorum nobis decretorum elegantem ac decoram speciem obscurarunt; has constitutiones ad Christianissimi gregis ædificationem ac securitatem conducibiliter rejecimus, hæreticæ falsitatis fœtus nequaquam immiscentes, & germanæ ac integræ Apostolorum doctrinæ inserentes. Obsignamus etiam reliquos omnes canones, qui à sanctis & beatis nostris Patribus expositi sunt, id est, à trecentis decem & octo sanctis ac divinis Patribus, qui Nicææ convenerunt: iisque qui Ancyræ, & iis etiam qui Neocæsareæ: similiter & qui Gangris: præterea & iis qui in Antiochia Syriæ, atque iis etiam qui in Laodicea Phrygiæ: præterea autem & CL. Patribus, qui in hac Dei cultrice & Imp. civitate convenerant; & ducentis, qui in Ephesiorum Metropoli prius coacti sunt: & sexcentis triginta sanctis & beatis Patribus, qui Calchedone: similiter & iis qui Sardicæ, &

qui

qui Carthagine, & qui rursus in hac Dei cultrice & Imp. urbe convenerunt sub Nectario, qui Imperiali huic civitati præsidebat; & Theophilo, qui fuit Alexandriæ Archiepiscopus. Quinetiam canones Dionysii, qui fuit Archiepiscopus magnæ Alexandrinorum civitatis: & Petri, qui fuit Alexandriæ Archiepiscopus & martyr: Gregorii Neocæsareæ Episcopi, qui Θαυματκεγὸς, id est, mirabilium operum effector, dictus est: Athanasii Alexandrini Archiepiscopi, Basilii Archiepiscopi Cæsareæ Cappadociæ, Gregorii Episcopi Nyssæ, Gregorii Theologi, Amphilochii Iconii, Timothei Archiepiscopi Alexandrini, Cyrilli ejusdem Alexandriæ Archiepiscopi, & Gennadii, qui fuit Patriarcha hujus Dei cultricis & Imp. civitatis. Præterea vero, & à Cypriano, qui Afrorum regionis fuit Archiepiscopus & martyr, & synodi quæ sub eo fuit, emissum canonem, qui in prædictorum Præsulum locis, & solum secundum traditam eis consuetudinem, servatus est. Et nulli licere prius declaratos canones adulterare vel abolere, vel alios præter prius hic propositos canones admittere, à quibusdam falsa adjecta inscriptione compositos, qui veritatem cauponari nati sunt. Si quis autem, quod prædictorum canonum aliquem innovare vel subvertere conetur, convictus fuerit, reus erit secundum eum canonem, ut ipse pronuntiat Canon, pœnam luens, & per ipsum in eo,

289. Quid additum sit Codici Ecclesiæ Orientalis, quod in Codice Ecclesiæ Universæ non continetur

in quo offendit, medelam suscipiens. Ex quo canone patet, quod multa sint addita à Trullanis Patribus Codici Ecclesiæ Universæ, post Justinianum Imperatorem: nempe, canones Pseudapostolici, (quam temere supra abunde dictum) item canones Sardicenses, Africanorum conciliorum, de quibus supra, ubi de Codice Ecclesiæ Africanæ actum est. Deinde etiam Episcoporum & Patrum & Patriarcharum quorundam canones & Epistolæ, quia idem factum videbant ab Occidentalibus. Quæ additamenta ex editione Parisiensi anni 1620. cum Balsamonis commentariis in Codicem hunc Canonum Ecclesiæ Orientalis, ad intellectum allegati Nicæni canonis omnia subjicimus. Sunt autem isthæc: Beati Dionysii Archiepiscopi Alexandrini Epistola ad Basilidem de diversis capitibus, ad quæ per Epistolam Dionysius responsa dedit, quæ tanquam canones sunt admissa. Canones Beati Petri Archiepiscopi Alexandrini & Martyris, qui feruntur in sermone de pœnitentia. Epistola Canonica sancti Gregorii Archiepiscopi Neocæsariensis, qui Thaumaturgus dictus est, de iis qui in barbarorum incursione idolothyta comederant, & alia quædam peccata commiserant. Sancti Athanasii Archiepiscopi Alexandrini epistola

ſtola ad Ammum monachum. Ejusdem ex XXXIX. feſtiva epiſtola. Ejusdem epiſtola ad Ruffinianum. Sancti Patris noſtri Baſilii Archiepiſcopi Cæſareæ Cappadociæ, ad Amphilochium Iconii Epiſcopum Epiſtola Canonica prima. Ad eundem Canonica epiſtola II. Ejusdem alia epiſtola ad Amphilochium, de differentia ciborum. Ejusdem ad Diodorum, de eo qui duxit duas ſorores in matrimonio. Ejusdem Epiſtola ad Gregorium Presbyterum, ut ſeparetur à muliercula cum qua habitat. Ejusdem ad Chorepiſcopos, ne ſine ipſo fiant miniſtri præter canones. Ejusdem ad Epiſcopos qui ei ſuberant, ne pecuniis ordinent. Ejusdem ex XXVII. capite, eorum quæ de ſancto Spiritu ad beatum Amphilochium ſcripta ſunt, & ejusdem ex XXIX. cap. ejusdem operis excerpta. Epiſtola canonica ſancti Gregorii Nyſſeni Epiſcopi ad ſanctum Letoium Melitines Epiſcopum. Reſponſa canonica Timothei ſanctiſſimi Alexandrini Epiſcopi, qui fuit unus ex CL. Patribus qui Conſtantinopoli convenerunt. Edictum Theophili Archiepiſcopi Alexandrini, cum Theophania in die Dominico inſtarent. Ejusdem commonitorium quod accepit Ammon propter Lyco. Ejusdem expoſitio de iis qui dicuntur Cathari, Ejusd. Ep. ad Agathonē Epiſcopum,

& altera ad Menam Episcopum. Sancti Patris Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini Epistola canonica & altera ad Episcopos qui sunt in Libya & Pentapoli. Sancti Patris nostri Gregorii Theologi ex metricis ejus poëmatibus quinam libri sint legendi veteris & novi testamenti. Sancti Amphilochii Episcopi Iconii ex Jambis ad Seleucum de eodem argumento. Gennadii Patriarchæ Constantinopolitani & sanctæ cum eo congregatæ Synodi ad sanctissimos omnes Metropolitanos, & ad Papam urbis Romæ epistola circularis, quæ incipit. *Religiosissimo & sanctissimo in sacris comministro Gennadius, & quæ in Christi amante regia civitate Constantinopoli coacta est sancta synodus.* Ex epistola Magni Basilii ad Nicapolitanos quædam. Post Trullanam approbationem, quæ facta seculi octavi anno septimo, accesserunt canones ipsi Trullani in synodo quini-sexta sanciti CII. & canones XXII. synodi Nicænæ secundæ anno 787. habitæ. Ex quibus omnibus constat codex canonum Ecclesiæ Orientalis à Nicæna prima, ad Nicænam secundam synodum, cui titulus est κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τῶν συνόδων; & hic est Codex ille, quem supra diximus editum esse seculi superioris anno XL. à Joh. Tilio, Græcè ex Bibliotheca Canonicorum Divi Hilarii Pictaviensis, quem

quem postea Elias Ehingerus ex Bibliotheca Augustana Witebergæ, A. cIↃ IↃC XIV. iterum edidit, ad quem Zonaras & Balsamo suas interpretationes fecerunt. Illud de hoc codice Orientali observandum, in eum primùm sententias patrum esse receptas & canonibus exæquatas; ad modum Cresconii, qui in Occidente decretales Pontificum Romanorum, canonibus immiscuerat primus; nisi quod antea etiam Joh. Scholasticus Basilii canones suo Nomocanoni addiderit. 190. In codicem canonum Ecclesiæ Orientalis, primum receptæ sententiæ Patrum.

Eodem tempore fere, quo in Oriente in synodo Nicæna secunda confirmatus Codex Ecclesiæ Orientalis, & in Occidente sua incrementa habuit Jus Canonicum. Hadrianus enim primus Papa Carolo Magno misit collectionem canonum & Epistolarum Decretalium, ad usum Ecclesiarum Occidentis: quam olim Dionysius Exiguus concinnarat, qua de re supra *num. marg.* 78. Hanc quoque in Germaniam nostram, si non antea, saltem tum transiisse valde probabile, usque ad tempora Ricolphi Episcopi Moguntini, qui Isidori Mercatoris, Impostoris volebam dicere, collectionem in eam pertulit, ut infra, ubi Mercatoris collectio examinanda est, observabimus. Hujus Collectionis auctor non fuit Hadrianus, quare ideo nec inter Collectores canonum locum 191. Hadriani Papæ Collectio.

cum aut laudem meretur. Sed alia est ejus Collectio Canonum aliquot, in gratiam Ingelrami Episcopi Metensis seu Mediomatricæ urbis, ex Græcis & Latinis Canonibus & Synodis Romanis atque Decretis Præsulum & Principum Romanorum facta & tradita Ingelramo An. 785. Indict. 9. 13. Cal. Octobr. Complectitur canones septuaginta duos quos collectioni suæ inseruit Isidorus Mercator. Eosque forte intelligendos esse conjicit Doctissimus Blondellus, *in Pseudo-Isidoro & Turriano vapulante*, quorum idem Impostor meminit in supposita Epistola Zepherini Papæ prima. Ita ille *in censura istius Epistolæ in fine pag.* 246. *Si quis*, inquit, *in re obscura conjectandi locus esse debeat, suspicari non immerito quis possit, non alias* 70. *Apostolorum sententias Mercatori nostro in mentem venisse, quam quas A. D.* 785. *Indict.* 9. 13. *Cal.* Octob. *in gratiam Ingelramni Metensium Episcopi*, ex Græcis & Latinis canonibus, & synodis Romanis, atque decretis Præsulum ac Principum Romanorum *collegisse dicitur Adrianus primus urbis Episcopus. Sunt enim numero* 72. *eas semper in ore habet impostor, præter* 6. 12. 28. 35. 36. 38. 40. 41. 44. 45. 46. 52. 55. 57. 58. 59. 60. 61. 62 64. 68. 72. *quas vel silentio præterire, vel oblique tantum tangere videtur; reliquas*

liquas 50. *citat ſub nomine Apoſtolorum, quorum hic* 70. *ſententias memorat; & ſynodi Nicænæ, cui totidem canones tribuit. Vide Epiſt. Pſeudo-Athanaſii ad Marcum, Pſeudo-Marci, Pſeu-Julii ſecundam, & Pſeudo-Felicis ſecundi primam.* Niſi quis velit præferre ſententiam Magni Uſſerii, *in Diſſert. de ſcript. Ignatii. cap.* 6. *pag.* 39, qui mendoſum locum Pſeudo-Zepherini Epiſtolæ de can. Apoſt. intelligit & corrigit ex Gregorii Presbyteri Polycarpo, ubi non *ſeptuaginta ſententiæ*, ſed *quinquaginta* leguntur, quam ſententiam ut ſimpliciorē & vero magis ſimilem probat Doctiſſ: Dalæus *de Pſeud-epigraph. Apoſt. lib.* 3. *cap.* 4. *pag.* 478. Hanc Adriani collectionem Ludovicus Jacob à S. Carolo, Cabilionenſis Burgundus Ordinis Carmelitarum Alumnus (auctor futilis, qui in omnibus fere paginis errores cumulat, maxime ubi de Scriptoribus proteſtantibus loquitur) *in Bibliotheca Pontificia libro* I. *in vita Hadriani, pag. mihi* 102. vocat: *Conciliorum volumen.* & hæc de ea refert. Scripſit Hadrianus primus, *Conciliorum volumen, ubi præfixit præfationem & epigramma Acroſtichis verſibus, ſeu Collectionem canonum octoginta à ſe elaboratam, quam dedit Ingelramo vel Angeranno Epiſcopo* 38. *Metenſi, tunc Romæ commoranti. Extat ex verſione Dionyſii Exigui.* De quorum veritate & pondere ex jam dictis judicare æquus Lector poterit.

Tem-

192. Caroli Magni Leges Ecclesiasticæ. Temporibus Hadriani vixit quoque Carolus Magnus Gloriosissimus Imperator, cujus multæ extant leges Ecclesiasticæ, ut & successorum ejus; quæ postea collectæ sunt ab Ansegiso Abbate Lobiense, & Benedicto Levita. Ad Imperium pervenit Carolus Magnus Longobardis devictis seculo nono incipiente, & usque ad annum decimum & quartum imperavit. Magnam rei ecclesiasticæ curam gessit: concilia, & synodos varias habuit; de quibus multa passim vitæ ejus scriptores, ita Reghino Abbas Prumiensis *in Chronico. sub ann.* 813. de eo refert. *Concilia jussu ejus super statu Ecclesiarum per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt, quorum unum Moguntiæ, alterum Remis, tertium Turonis, quartum Cabillone, quintum Arelate congregatum est, & constitutiones, quæ in singulis factæ sunt, ab Imperatore confirmatæ sunt; quas qui nosse voluerit, in supradictis civitatibus invenire poterit, quanquam & earum exemplaria in archivo Palatii habeantur.* Memorabilis quoque est synodus Francofurtensis ab eodem celebrata, ubi contra Græcorum synodum Imaginum adoratio est damnata, unde profecti libri illi de imaginibus sacris, qui Caroli Magni nomen præferunt à Tilio editi, de quibus supra aliquid in transitu dictum. Has leges Eccle-

Ecclesiasticas Caroli Magni, ut & Ludovici Pii ejus filii, & Lotharii ejus Nepotis collegit Ansegisus Abbas Laubiensis, vel Lobiensis, (quod est Benedictinorum illustre cœnobium ad Sabin Fluvium in diœcesi Cameracensi, sed sub ditione Leodicensi) postea Archiepiscopus Senonensis, & in duos & seculares leges itidem in duos libros retulit, publicavitque anno Christi 827, Imperii Ludovici Pii Anno XIII. Indict. quinta. ut ipse testatur *in Præfationis initio.* quam capitulis præmisit: in qua quia totius operis rationem reddit & modum digestionis, eam subjicere operæ pretium duximus. *Dominante per secula infinita omnium dominatore Christo salvatore nostro, creatore universæ creaturæ, Anno incarnationis ipsius* DCCCXVII. *indictione* V. *anno vero* XIII. *Imperii gloriosissimorum Principum domini Ludovici Augusti Christianæ religionis magni propagatoris, & Lotharii Cæsaris filii ipsius, Ansegisus nullis præcedentibus meritis, sed gratia omnipotentis Dei abba, pro amore bonæ memoriæ domini Caroli Magni Imperatoris Christianorum, atque præcellentissimi ac piissimi domini Ludovici Augusti filii ipsius sincera dilectione, necnon & præclari Lotharii Cæsaris filii piissimi Ludovici Imperatoris, hæc subter descripta adunavi capitula. Quæ proculdubio quia ad sanctæ Ecclesiæ*

193. Ansegisi Abbatis collectio Capitularis Caroli Magni & Ludovici Pii.

clesiæ profectum facta sunt, pro utili firmiter tenenda sunt lege. Fuerant nanque quondam tempore prædicti magni domini Caroli Imperatoris, necnon & nunc præfatorum Principum hoc in tempore domini piissimi Ludovici Augusti, & præclari Lotharii Cæsaris jussu per intervalla temporum ad Christianam religionem conservandam, atque ad concordiam pacis & dilectionis in Ecclesia Catholica tenendam edita: sed quia in diversis sparsim scripta membranulis per diversorum spatia temporum fuerant, ne oblivioni traderentur pro dilectione nimia, ut præfatus sum, prædictorum gloriosissimorum Principum, & pro amore sanctissimæ prolis eorum, sed & pro sanctæ ecclesiæ statu, placuit mihi prædicta in hoc libello adunare, quæ invenire potui, capitula prædictorum Principum jussu descripta: ut ad sanctæ ecclesiæ statum longævis conservandum temporibus, atque ad meritum præfatorum Principum gloriosius in vita perpetua augmentandum proficiant. Amen. Sed hoc notum sit Lectori, quia prædicta capitula quæ per intervalla temporum à præfatis sunt principibus edita, in quatuor distinxi libellis. Illa scilicet quæ dominus Carolus Imperator fecit ad ordinem pertinentia ecclesiasticum in primo adunavi libello. Ea vero ecclesiastica, quæ dominus ac piissimus Ludovicus Imperator & Lotharius Cæsar filius ipsius ediderunt, in secundo descripsi. Illa autem quæ dominus Carolus in diversis

versis fecit temporibus ad mundanam pertinentia legem, in tertio adunavi. Ipsa vero, quæ dominus Ludovicus præclarus Imperator & Lotharius Cæsar filius illius fecerunt ad augmentum mundanæ pertinentia legis, in quarto congressi. Præmittitur libro primo ipsius Caroli Magni præfatio, quæ est suasoria & confirmatoria capitulorum, lectu sane digna, quæ merito subjici deberet, nisi nimium cresceret hæc tractatio, & festinatio operarum aliud juberet. Complectitur liber ille primus capitula CLXVIII. Secundum incipit Ansegisus alia, sed brevi præfatione, in qua tantum monet se in eum librum conjecisse capitula Ecclesiastica, quæ dominus Ludovicus Cæsar piissimus & Lotharius Imperator filius ipsius condiderunt, complectiturque iste capitula XLVII; quorum primum est præfatio ipsius Imperatoris. Tertium librum itidem nova præfatione ut & quartum orditur Ansegisus, monens se tertio *illa ad mundanæ augmentum legis pertinentia, quæ Dominus Karolus Imper. edidit,* & quarto ejusdem argumenti, quæ *præclarissimus Dominus Ludovicus Augustus & Lotharius Cæsar fecerunt, capitula adunavisse libello.* Continet tertius capitula LXXXIX. quartus vero LXXV. Post librum IV. sequuntur tres appendiculæ. De hisce libris, seu collectione 194. Auctoritas, vita & obitus.

Sigebertus Gemblacensis Monachus *in Chronico an.* 827. *Ansegisus*, inquit, *Abbas Lobiensis Edicta Imperatorum Karoli Magni & Ludovici filii ejus ad Ecclesiasticam legem pertinentia duobus libellis digessit. Idem eorum etiam edicta ad Mundanam legem pertinentia in duobus æque libellis digessit*, Longævum fuisse & alia de eo scimus ex Odoranni Monachi Senonensis Chronico. *Anno ab incarnatione Christi* DCCCLXXXII. *obiit Ansegisus venerabilis Senonum Archiepiscopus, totius Galliæ & Germaniæ Papa secundus feliciter*, VII. *Kalend. Decemb. & sepultus est in monasterio S. Petri. Hic Karolum Calvum unxit in regem, & postquam primatum totius Galliæ obtinuit, & superna moderatione secundus Papa appellari meruit, in synodo habita in loco qui dicitur Pontigonis* XVI. *Kal. August. ann.* DCCCLXXVI. *Indict.* IX. *Judæos certi causa & moniales ab urbe Senonica expulit, & ne ulterius in ea habitaculum manendi haberent, sub anathematis jugulo interdixit. Mortuo Epitaphium hoc scriptum est.*

Antistes Senonum, reverentia magna potentum
Ansegisus in hoc conditus est tumulo.
Ut primas fieret Gallorum, Papa Joannes
Instituit, meritis hoc tribuendo suis.
Karli Romana cinxit caput iste corona,
Et dedit in cunctos imperium populos.

Gregorii

Gregorii Papæ secum caput abstulit inde.
Hic locus ossa fovet, spiritus astra tenet.

His quatuor libris ab Ansegiso non satis diligenter, aut potius satis plenè collectis, postea Benedictus Levita libros tres, quintum nempe, sextum & septimum adjecit, in quos non tantum supra memoratorum Impp. capitula, sed alia insuper inseruit, quorum rationem ipse optime, quanquam paulo prolixius, sequente præfatione, reddit. *Præcedentes*, inquit, *libelli nonnulla gloriosissimorum Karoli atque Ludovici Imperatorum continent capitula, quæ eorum tempore ab Ansegiso abbate sunt collecta, atque in prædictis coacta libellis, sicut in eorundem proëmio continetur. Sed quia ab eo nec media, ut rati sumus, sunt forsitan inventa vel collecta, necesse erat, ut à fidelibus ubicumque inveniri potuißent, quærerentur, & ob recordationem tantorum principum, vel eorundem capitum,* ita emendo, *utilitatem coadunarentur, & membranis insererentur, atq; à fidelibus memoriæ commendarentur. Qua propter ea, quæ ille aut invenire nequivit, aut inserere fortasse noluit, & illa quæ postmodum à fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, & Pipini ac Karoli atque Ludovici didicimus in jam dictis libellis minimè esse inserta, pro Dei omnipotentis amore, & sanctæ Dei Ecclesiæ ac servorum ejus, atque totius populi utilitate fideliter investigare curavimus: & in tribus subsequentibus libellis*

195. Collectio Benedicti Levitæ.

196. Præfatio ejus collectioni præmissa.

 distinctè

distinctè cum titulis suis coadunare. Ac Ludovico, Lotharioque, atque Karolo nobilissimis regibus, filiis videlicet Ludovici piissimi Imperatoris habenda & omnium Christianorum fidelibus tradenda scribere non distulimus, ut scirent qualiter juxta normam avi, proavi, ac genitoris, secundum Domini scilicet voluntatem, sicut & illi fecerunt, clerum & populum sibi commissum Domino opem ferente regere mererentur. Hæc vero capitula quæ in subsequentibus tribus libellis coadunare studuimus, in diversis locis, & in diversis schedulis, sicut in diversis synodis, ac placitis generalibus edita erant, sparsim invenimus. maxime sanctæ Magontiacensis metropolis Ecclesiæ scrinio à Riculfo ejusdem sanctæ sedis metropolitano reconditas, & demum ab Autcario secundo ejus successore atque consanguineo inventa reperimus, quæ in hoc opusculo tenore suprascripto inserere maluimus. Monemus ergo Lectores, ut si eadem capitula duplicata vel triplicata repererint, non hoc nostræ imperitiæ reputent, quia ut diximus, diversis ea in schedulis invenimus. Et ob id tam cito hæc emendare nequivimus: sed cunctis scientia repletis Lectoribus hæc corrigenda dimisimus. Invenimus insuper quædam ex his paria initia habentia, & imparem finem: quædam vero pares fines: sed non paria initia. In quibusdam autem minus, & in quibusdam plus. Et propterea illa sic dimisimus: sicut invenimus. Precamur etiam omnes, ut si

ut si deinceps plura ex his invenerint, quæ memoratus Ansegisus non inseruit, nec nos potuimus hactenus invenire, ut ea illis in quarto aut quinto libello distincte inserere non pigeat, quatenus ipsi ex hoc gratiam Dei habeant, & clerus ac populus eorum utilitatibus non careat. Quoniam valde sunt utilia hæc capitula, & scire volentibus oppido profutura: quæ pro lege tam Ecclesiastica, quam & seculari jure firmissimo sunt tenenda. Primò igitur in loco posuimus nonnullos versiculos in laudem prædictorum Principum metrice compositos: deinde sequuntur capitula primi libelli subjectis numeris suis, ut facilius inveniri possit sententia quæ quæritur. His ita peractis, est in fronte primi libelli posita Zachariæ Papæ epistola omnibus Episcopis, ac reliquis Ecclesiastici ordinis gradibus, & cunctis ducibus atque comitibus, omnibusque Deum timentibus per Gallias, & Francorum provincias constitutis directa, sicut in ea continetur. Quam sequuntur duo synodales conventus, quos sanctæ Romanæ & Apostolicæ ecclesiæ legatus Bonifacius memoratæ Magontiacensis Ecclesiæ Archiepiscopus vice supradicti Zachariæ Papæ una cum Carlomanno Francorum principe canonicè tenuit, ut agnoscant omnes hæc prædictorum Principum capitula maxime Apostolica auctoritate fore firmata. Post ista quoque quæ sequuntur, eadem auctoritate maxima, ut diximus, ex parte, & omnium Francorum

 utriusque

utriusque ordinis virorum assensu sunt roborata. Secundò vero in libello post capitulorum numerum prima fronte posita sunt quædam ex lege divina excerpta capitula, sicut ea sparsim in eorum mixta capitulis reperimus, ut omnes hæc capitula legibus divinis, regulisque canonicis concordare non ignorent. Tertio siquidem in libello post ejusdem libelli capitulorum numerum quadam ex canonibus à Paulino Episcopo, & Albino magistro, reliquisq; jussione Karoli invictissimi Principis magistris sparsim collecta sunt incerta capitula, & quibusdam interpositis sequuntur alia regulæ monasticæ congruentia, & demum ea quæ sequuntur ad sanctæ Dei Ecclesiæ servorumque ejus atque totius Christiani populi utilitatem sunt conscripta capitula, sicut in eodem continentur libello. Precamur quoque lectores omnes, cunctosque judices & sapientes, ut non ea sinistra interpretatione ullo unquam tempore dignentur exponere: aut quemquam injustè judicare, vel eo quod non sint quædam ex his juxta regulam Grammaticæ artis composita reprehendere, sed pro ipsis Principibus eorumque & sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, qui hæc eadem simul cum eis tractaverunt, atque pro nobis, qui ea colligere ac describere certavimus, orare studeant: & jam dicta capitula pariter nobiscum & cum illis amplecti, venerari, amare, legibusque tenere decertent, annuente Domino, ut parem omnes ex hoc

mercedem

mercedem habere mereamur. Amen. Quare in Ansegisi Præfatione nomen Lotharii adjectum sit, cum tamen in ista collectione nil sit Lotharii proprium, illud explicat Pithœus in Præfatione ad capitularia his verbis. Sane quod in Ansegisi præfationibus „ Lotharii nomen adjectum est, datum id „ scias exemplarium quorundam antiquita- „ ti, quæ sub ejus ditione, ut verisimile est, „ primum descripta, non hoc solum ipsius „ honori tribuerant, sed & ex versibus qui „ Benedicti collectionem præcedunt, in Lo- „ tharii sui gratiam illos de Ludovici filiis „ ita permutatos habuerunt:

197. Lotharii nomen quomodo in præfationem Ansegisi irrepserit, conjectura Pithœi.

Ex quo prosequitur soboles veneranda per orbem
Ipsius insigni nomine digna patris.
Lotharius primum regnum sortitus avitum
Ardunnæ nemoris incola factus ovat.
Hinc Hludouvicus heros Rheni cis littora genti
Imperat, & populis effera colla terit.
Tum Karolus cari species genitoris amata
Gallorum cœtus ordinat atque domat.
Illis nos qui fata tenent loca partibus æquis
Hæc ferimus.

„ Et tamen Lotharii ejus inter hæc nihil pro- „ prium esse putamus, cujus tantum nomine „ extant quædam ex his ipsis decerpta Ca- „ pitula ad Italiæ regnum, quæ jam olim Lan- „ gobardicarum legum libris inserta & Ka-

„roli cujusdam Cotti Siculi, sive is Toccus „fuit, commentario ante annos CCCLXXX. „exposita leguntur. Sed neque Karoli fratris „(quem nostrum, id est, Francorum Gallo„rumve regem verè proprieq; dixeris) quic„quam hic adjectum reperias, præter ea Ca„pitula quæ circa initia regni sui in Sparnaco „probaverat observarique præceperat. Hæc

198. Quid contineat collectio Benedicti Levitæ.

Pithœus. Continet quintus capitula CCLI. sextus CCCXXX, septimus CCCLXXII. Sequuntur tunc appendices, prima capitulorum LXXX. quæ anno Christi 817. Imperii vero Ludovici Principis IV. Sexto Idus Julii Aquisgrani in domo Pallatii, quæ Lateranis dicitur, communi consilio inviolabiliter à regularibus conservari decreverunt, ut habet *inscriptio* hæc in meo Codice, pag. 339. *Anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi* DCCC. XVII. *Imperii vero Gloriosissimi Principis Ludovici IV.* VI. *Idus Julii, cum in domo Aquisgrani Palatii, quæ Lateranis dicitur, Abbates cum quampluribus una suis resedissent monachis, quæ subsequuntur capitula communi consilio ac pari voluntate inviolabiliter à regularibus conservari decreverunt.* Secunda capitulorum XXV. quorum hæc est inscriptio. *Capitula quæ deinceps sequuntur non tunc quando præscripta, velut in subsequentibus habentur, inventa, collecta, ordinata, hucque inserta esse noscuntur,*

noſcuntur, ſed poſtmodum à fidelibus reperta hac in ſcedula, ſicut acta erant ſunt inſerta, ut facilius à fidelibus quotiens neceſſe fuerit reperiantur. Tertia, continet capitula LXXIX. quibus hæc præmittuntur. *Hæc capitula proprie ſunt ad Epiſcopos vel ad ordines Eccleſiaſticos pertinentia, quæ non ſolum obſervari, ſed etiam ſibi ſubjectos, vel commiſſos facienda perdocere debent.* Quarta capitulorum CVIII. cujus etiam capitula in vetuſtis quibusdam exemplaribus cum præcedentibus numeris continuata ſunt. Inſcriptio eorum eſt hæc. *Sequentia quædam capitula ex ſanctorum Patrum decretis & Imperatorum edictis colligere curavimus, atque inter noſtra capitula lege firmiſſima tenenda generali conſultu Erchembaldo Cancellario noſtro inſerere juſſimus.* Claudunt hoc volumen capitula XX. Caroli Imp. Ludovici filii, quorum hæc eſt inſcriptio. *Hæc quæ ſequuntur capitula excerpta ſunt à Domno Rege Karolo Domni Hludowici Imp. filio & Principibus ejus ex capitulis quæ anno* DCCCXLVI. *ediderant Epiſcopi in ſynodis, Wenilo ſcilicet cum ſuffraganeis ſuis, Guntboldus cum ſuffraganeis ſuis, Urſmarus cum ſuffraganeis ſuis, Hincmarus cum ſuffraganeis ſuis, Amalo cum ſuffraganeis ſuis: & oblata ſunt eidem Principi, ſicut ipſe juſſerat, collecta ad relegendum in Sparnaco villa Remenſis Eccleſiæ. Et quia factione quorundam*

motus est animus ipsius Regis contra Episcopos; dissidentibus regni sui primoribus ab eorundem Episcoporum ammonitione & remotis ab eodem concilio Episcopis, ex omnibus illis capitulis hæc tantum observanda & complacenda sibi collegerunt, & Episcopis scripto tradiderunt, dicentes, non amplius de eorum capitulis acceptasse quam ista, & ista se velle cum Principe observare. Videtur Pithœus in ea opinione esse, quasi libri isti tres posteriores diversos habuerint præter Benedictum, collectores & post eum diversis temporibus diversa accrementa, non tantum ex capitulis Imperatorum, sed canonibus Gallicanis, pœnitentialibus libellis, Patrum sententiis, Juliani Antecessoris Novellis. Hæc enim habet in Præfatione: Illud etiam verendum est, ne nos quoque in hac rutuba non pauca fefellerint. quamquam nec fortassis fuerint illa tanti, præsertim quæ post Ansegisum pro cujusque collectoris ingenio & proposito, confuse nulloque ordine aut delectu, non certa etiam plerumque auctoritate & fide, ex Gallicanis canonibus ac pœnitentialibus libellis, SS. quoque Patrum sententiis, quædam etiam ex Juliani Antecessoris CP. Novellis & Alarici breviario Anianique ad illud interpretationibus, quin & ex Wisigothorum Langobardorumque legibus

199 Libri posteriores diversos collectores habuisse videntur.

200. Unde hausti & collecti libri posteriores.

„bus nonnulla addita facile recognoſcent „quibus hæc curæ erunt: quæ nec ipſa tamen omiſſa voluimus ne quis deſideraret „ac requireret. De Benedicto Levita hoc habemus incerti ſcriptoris elogium, quod præmiſit Pithœus editioni primæ Capitularis Caroli Magni: Benedictus Moguntia„cenſis Eccleſiæ levita, Capitula quædam „Regalia, ſynodalia, & alia collegit ex iis „quæ in ſcriniis ejuſdem Metropolis repo„ni fecerant Ricolfus Archiepiſcopus qui „monaſterium S. Albani renovavit, & Mo„guntinæ ſynodo ſub D. Karolo præfuit, „& Otgarius ejus conſanguineus & ſecun„dus poſt Haiſtulfum ſucceſſor, quorum „uterque hujusmodi Capitulorum percu„rioſus fuit, & erga S. ſedem Rom. valde „devotus; adeo ut Otgario etiam Apoſto„licus Gregorius ſuas vices in Germania a„liquando commiſerit. Hic Hludovici Imp. „filiis contra patrem favit, ſed poſtea recon„ciliatus eſt, & decedens an. DCCC. XLVII. „Lotharii Imp. VII. ſucceſſorem habuit in „Archiepiſcopatu D. Rhabanum Abbatem „Fuldenſem. Ex quibus patet, quod & prodit affatim recitata Præfatio, Benedictum hunc Levitam valde faviſſe & addictum fuiſſe ſedi Romanæ. De conglutinatione collectionum Anſegiſi & Benedicti, hi

201. Benedictus Levita quis fuerit.

202. Fautor Pontificis Rom. fuit.

203 Conjunctio collectio-

nis Ansegisi & Benedicti Levitæ.

hi leguntur in antiquis codicibus versiculi:

Quattuor explicitis Lector venerande libellis,
Qui canonum recitant jura tenenda satis.
Quosque Pater quondam collegit nobilis aptè,
Ansegisus ovans, ductus amore Dei.
Otgario, ita emendo, demum, quem tunc Magontia summum
Pontificem tenuit, præcipiente pio.
Post Benedictus ego ternos levita libellos
Adnexi, legis queis recitatur opus.
Quos patet inventos præfatio pandit ut ipsa,
Distinctim titulis subpositisque suis.
Hos igitur relegens devoto pectore biblos,
Gratanter studeas fundere posco preces.
Quatenus æterno donentur munere cælo,
Hæc pia sanxerunt qui quoque jura piè.

Vide quoque de hoc capitulari, quæ breviter & accurate satis disserit Ant. noster Augustinus, *de emend. Gratiani, lib.* 2. *dial.* 10. *& seq.* ubi de ratione ordinis hæc habet: *pag.* 444. *nostræ editionis, vel* 238. *edit. Parisiens.*

204. Collectiones hæ confusè factæ & nullo ordine.

Ordinem noli ab eo exposcere, contenti simus ipso collectionis opere, & ut ajunt, quod dant, accipiamus. Omnia fere sine ulla inscriptione proponuntur, etiam si ex aliis libris intelligamus cujus sint. Et paulo post pag. sequent. *hæc de aucto-*

205. Auctoritas capitularium

„ *ritate subjungit.* Quia de auctoritate Capitu-
„ larium dubitabas, licet verum sit, hæc fra-
„ gmenta esse constitutionum trium Impera-
torum

,,torum à privatis hominibus collecta, tamen ,,ut Benedictus ait, *Apostolica auctoritate con-* ,,*firmata sunt.* Lege etiam verba *concilii Mel-* ,,*densis cap.* LXXIIX. *Ut capitula ecclesiastica* ,,*à Domno Carolo Magno Imp. nec non & à Do-* ,,*mno Ludovico Pio Aug. promulgata, obnixe obser-* ,,*vari præcipiantur, sicut & legalia observanda esse* ,,*noscuntur.* & *cap.* LXXX. ad Carolum Calvum ,, Ludovici Pii filium. *Capitula patris vestri si-* ,,*ne refragatione de cetero conserventur, ac capi-* ,,*tulis vestræ religionis ab exiguitatis nostræ mi-* ,,*nisterio oblatis hoc diploma, si complacet, adne-* ,,*ctatur.* Sic multa capita referuntur hujus ,,collectionis in concilio Trosleiano, in Ti- ,,cinensi, & in Coloniensi sub Carolo tertio. ,,Leonis IV. ex epist. ad Lotharium Aug. ,,verba referunt Ivo, & Gratian. & liber Cæ- ,,saraug. *De capitulis vestris, vestrorumq; præde-* ,,*cessorum irrefragibiliter custodiendis, & conser-* ,,*vandis, quanto valuimus, & valemus Christo* ,,*propitio, & nunc, & in ævum conservaturos,* ,,*modis omnibus profitemur.* De integritate ca- 206. De integritate capitularium.
pitularium quæ sequuntur, apud eundem Augustin. illa ex supradictis emendari debent. *Multa*, pergit, *desiderantur, ut notatur in triplici appendice post librum quartum, & libro* VI. *post caput* CCLXXXIIX. *usque ad* CCCXXX. & *lib.* VII. *post caput* CCCCLXXIIX. *ad* DLIIX. *Adjecta sunt postea duabus collectionibus capita*

XXVIII.

XXVIII. *& capita* CCXCVI. *Ex quo evenit, ut non omnia, quæ Ivo, & Anſelmus, & Deusdedit, & alii collectores in Capitularibus eſſe referunt, inveniantur.* Habuit Auguſtinus codices mutilos, nec videre editionem Pariſienſem Pithœi anni 1588. potuit, biennio antea jam ſublatus, in qua Lacunæ libri ſexti expletæ, & in libro ſeptimo quædam quæ bis aut ſæpius poſita erant, ſunt ſublata, ideoque iſte non excurrit ultra numeros ſupra memoratos, cum Auguſtinus adſcribat ei capitula 558. Teſtatur hoc poſterius ipſe Pithœus in Præfatione his verbis: Nos „jam ex pluribus noſtris alienisque codici„bus plura & integriora edi curavimus, bo„na ſaltem fide, Tilii exemplum judicium„que ſequuti, qui non ex Benedicti mo„do, ſed & ex Anſegiſi ipſius collectione „eadem non ſemel poſita ſuſtulerat, ſimili„bus tantum quibusdam relictis, numeris „etiam capitulorum conſequenter mutatis. „Quod eo monere viſum eſt, ne quis eadem „poſt hac ex iisdem aut aliis etiam exem„plaribus augere aut ſupplere conetur, fru„ſtra. Quantæ auctoritatis fuerint Capitularia in Gallia non tantum ex dictis patet, ſed magis patebit, ſi inſpiciantur teſtimonia illa, quæ Pithœus ſuæ editioni præmiſit: ita ut Codex eccleſiæ Gallicæ, ſi non

per

per ea abſorptus, ſaltem valde obſcuratus fuerit. Primus de reſtituendis Capitularibus ſuperiori ſeculo ſollicitus fuit Johan. Tilius, cujus ſupra facta mentio, verum ille morte ſublatus perficere non potuit, pauca folia poſt obitum ejus prodierunt, quibus uſi recognitores & emendatores Gratiani. Perfecit opus ex pluribus exemplaribus, Petrus Pithœus, de literis optime meritus, atque ſeculi anterioris anno 88. cum Gloſſario vocum obſcurarum in capitularibus repertarum Lutetiæ edidit, quod ibidem recuſſum eſt, anno tertio hujus ſeculi. Non præfert quidem editio nomen Pithœi, attamen ex Miræi *Bibliotheca Eccleſiaſtica*, *pag*. 143 & 229. & *Præfatione* Sirmondi *ad Capitula Caroli Calvi* ſcimus eum edidiſſe, & Præfationem præmiſiſſe; ſub Pithœi quoque nomine citat Juſtellus iſtam Præfationem, *in fine ſuæ Præfationis, quam Codici Canonum Eccleſiæ univerſæ præmiſit*, ubi de Capitularibus adſerit, omnia in iis fere deſumta eſſe ex Codice Canonum Eccleſiæ Romanæ & Iſidori collectione: ſubdit deinde hæc de Ludovici Pii libro: *Neſcio*, inquit, *an inter collectiones Gallicanas Canonum recenſendus ſit liber Ludovici Pii in concilio Aquisgranenſi anno* DCCCXVI. *celebrato, confirmatus, cujus exemplar habemus Coloniæ editum anno* MDXLIX, *cum*

207. Quis Capitularia primus ediderit.

208. Ludovici Pii liber, qui Reformatio abuſuū cleri inſcribitur.

cum hac inscriptione: Reformationis abusuum Cleri formula per Ludovicum cognomento Pium, Romanorum Imperii Imperatorem optimum, Karoli Magni filium. *Ipseque Ludovicus Imperator testatur, in Epistola ad Arnulphum Saltzburgensem Episcopum, quæ etiam inter constitutiones Imperiales a. V. C. Melchiore Goldasto nuper editas, extat.* Hisce capitulis Caroli Magni & Ludovici Pii, accessit aliud capitulare Caroli Calvi, primum Regis Galliæ, post mortem Ludovici Secundi, etiam Imperatoris, in qua dignitate paucos annos tantum exegit. Fuit ille Caroli Magni Nepos, ex Ludovico Pio & Judita filia Welphi Suevi secunda Ludovici uxore. Hic ad exemplum Avi & Patris rei ecclesiasticæ curam habuit, & Avi & Patris capitula, *in conventu apud Carisiacum Anno* DCCCLXXVII. *tit.* 43. confirmavit; quod caput, quia præbet quoque illustre testimonium ipsius Caroli Calvi capitulari, subjicimus. *Capitula quæ Avus & Pater noster pro statu & munimine sanctæ Dei Ecclesiæ ac ministrorum ejus & pro pace ac justitia populi & quiete regni constituerunt, & quæ nos cum fratribus nostris Regibus & nostris ac eorum fidelibus communiter constituimus; sed & quæ nos consilio & consensu Episcoporum & cæterorum Dei & nostrorum fidelium, pro suprascriptis caussis in diversis placitis*

209. Caroli Calvi Capitulare.

placitis nostris conservanda statuimus, permanere inconvulsa decernimus, similiter & à filio nostro inconvulsa conservari volumus & mandamus. Edidit hæc ac digessit capitula inter Jesuitas Doctissimus & Magni in literis & antiquitate nominis, Jacobus Sirmondus, cum aliorum successorum capitulis, hujus seculi anno XXIII. Parisiis; in qua editione præter Caroli Calvi memorata, habentur Ludovici II. Caroli filii, Carolomanni Regis Ludovici II. filii, Caroli Simplicis Regis capitula, & tum sequuntur Coronationes Caroli Calvi, & Ludovici ejus filii Regum, Judithæ item filiæ & Hermintrudis conjugis Caroli. Quibus omnibus doctas suas, ut solet, notas adjecit. Collegit hæc ex diversis locis & quinque Codicibus manuscriptis antiquis, quorum primi duo, unus ex bibliotheca Joh. Tilii, alter ex bibliotheca Thuani, ultra titulum XVI. non progrediebantur; sequentes vero usque ad XLIII. partim ex Belluacensis, partim ex Laudunensis Ecclesiæ libris, partim ex Metensi desumta sunt. Coronationes vero Regum, quæ capitulis subjiciuntur, ex Monasterii Laurentiani Leodicensis exemplari solo descripsit. Ipse Sirmondus titulorum numeros & nomina, in longioribus Manuscriptorum titulis commodioris usus gratia prænotavit;

210. Sirmondi editio capitularis Caroli Calvi.

211. Aliorum sequentium Regum Galliæ capitula.

212. Ex quibus libris collecti & editi sunt.

notavit. Tituli Capitulorum Caroli Calvi sunt XLIII. Ludovici Balbi III. Carolomanni II. Caroli Simplicis II. Coronationes IV. Illud interest inter Capitularia quæ edidit Pithœus, & quæ edidit Sirmondus, quod in Ansegisi & Benedicti collectionibus, Regum tantum leges sint nullo fere ordine digestæ, nullaque temporum vel locorum nota distinctæ. In illis quæ Sirmondus edidit, synodi & conventus ipsi regales, in quibus constituta sunt exhibentur; & quo quisque conventus anno ac loco, quas ad res, & per quos coacti celebratique sunt, exprimitur. Vide sis Sirmondi *Præfationem Capitulis Caroli Calvi præmissam*, à quo etiam disces, constitutum fuisse Pithœo post capitula Caroli Magni & Ludovici edere quoque, ea quæ à sequentibus Regibus profecta sunt. *Capitularia* autē vocantur, à capitulis, hæc à capitibus, qua voce notabant leges Regum, ut observat Sirmondus, *in Præfat.* jam laudata. *In Ansegisi,* inquit, *Abbatis & Benedicti Levitæ Collectionibus, nudæ Regum ac meræ leges sunt, quas CAPITULA vocabant*; Quod & factum in jure nostro videmus, *in l.* 28. §. 5. *C. de administr. tutorum*, quanquam & aliter ibidem capitulum interpretari possimus, nempe pro certo articulo, sententia, puncto rei, de qua

213. Differentia inter Capitularia Caroli Magni & Ludovici Impp. & Caroli Calvi.

314. Quare Capitularia & Capitula vocentur.

qua tractamus & agimus. Dicta autem Capitula propter brevitatē, quia concisè cardinem, ſummam & caput rei proponebant. Apposite Papias. *Capitulum brevis multorum complexio, ſic dictum, quod breviter capiat totam ſummam, ſive quod quaſi alterius ſententiæ caput.* Item Catholicon. *Capitulum primo parvum caput. Secundo ille parvus locus, in quem conveniunt claustrales. Tertio illa congregatio claustralium. Quarto aliqua diſtinctio in quolibet libro; unde verſus; diſtinguit, minuit, locat & collectio fertur.* & iterum: *Capitula librorum dicta, quod breviter capiant & contineant aliquam ſententiam: ſive quaſi caput & titulus majoris ſcripti.* Græci etiam in oratione κεφάλαια vocant, quæ Latini capita & ſummas. Iſocrates *ad Nicoclem.* κεφάλαιον δὲ τῶν εἰρημένων, *Summa vero ſupradictorum.* Sic quoque Apoſtolus *ad Hebr. cap. 8. verſ. 1.* κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα. quod vulgatus vertit: *Capitulum autem ſuper ea quæ dicuntur.* Beza vero. *Eorum quæ dicimus hæc ſumma eſt.* adde ejus notas ibid. Æſchines *contra Cteſiphontem;* οὗτα κεφάλαια διὰ βραχέων ἐγὼ προερῶ. Plinius *lib. 2. cap. 12. Hiſt. nat.* effert apposite: *De iis breviter & capitulatim attingam.* Inde & capitula, nervoſæ ſummulæ, quæ breviter referunt contenta tractationis majoris,

215. κεφάλαια.

ris. Hinc & nostris capitularibus nomen esse inditum, probabile est, quia concise exhibent summam ejus quod constitutum est. Capitula enim Caroli Magni, non sunt integra acta aut totæ leges, sed cardo & medulla seu potius sententia legis, paucis verbis expressa; ideo capitula distinguuntur ab ipsis integris actis. Alii capitula dicta volunt, quia in capitulis, id est locis ubi Ecclesiastici conveniunt, à capitularibus constituuntur. Alii *capitularia*, *capitulares* libros dictos volunt, quia libri illi multa capita complectuntur. Ita forte Glossa *in authent. Cassa. C. de Sacros. Eccles.* *Capitularia* interpretatur *libros statutorum*; quod sequitur Gothofred. *ibid.* Audi Anton. Augustinum, *de emendat. Gratian. lib. 2. dial. 11. pag. nostræ editionis* 451.
„C. Latinam ne vocem, an barbaram esse „dicemus *Capitulare*: sive *Capitularia*? A. „An non recte deducitur à *capite capitale* „crimen, & *capitalis* homo. C. Recte. A. „Sic igitur à *capitulo capitularis*, & *capitulare* „pro *capitulalis* quod ineptum esset. sic e„tiam à *sæculo sæcularis*, ab *angulo angularis* „dicitur. C. Quis ex veterib. Latinis hac „voce usus est? A. Non omnium veterum „libros habemus: ex illis deperditis existi„ma hanc erutam vocem fuisse. *Acta capi*„*tuli* multi *capitularia* dicunt, & syndicum
capituli

„capituli *capitularem*: non ineptiſſimum id „quidem videtur. C. Qui *librum capitularem* „dicunt, quod *capituli* ſit, minus peccare „videntur: quam qui ideo volumen *capi-* „*tulare* dicunt, quod in multa dividatur „*capitula*, & quaſi collectio ſit multorum „capitulorum. A. Non igitur de voce ipſa „quærendum fuit, an eſſet Latina, ſed de „uſu vocis in hac notione? Et quidem à „barbaris inductam eſſe arbitror Caroli, & „Anſegiſi, & Theodulfi temporibus. Sed „ut ad Gratianum redeamus: is hac voce „uſus eſt *cauſſa* XI. *cap.* XXXIIX. Nam poſt „duas conſtitutiones relatas ſic ait. *Hæc ſi* „*quis antiquata contendat, quia in Juſtiniani* „*Codice non inveniuntur ita inſerta*: *per Caro-* „*lum renovata cognoſcat, qui in ſuis* Capitula- „ribus *ait inter cetera. Volumus, atque præcipi-* „*mus &c.* Sic etiam Anſelmus inſcripſit, *In* „Capitularibus *Caroli Imperatoris*. Fallitur Anton. Auguſtinus, qui vocem inventam putat Caroli Magni, Anſegiſi & Theodulfi temporibus, qui vixerunt ſeculo nono; nam ſeculo octavo ineunte occurrit Capitulare Gregorii ſecundi, qui anno 714. ad Epiſcopatum Romanum evectus eſt. De eo hæc habet Ludovicus Jacob à S. Carolo, *in Bibliotheca Pontif. lib.* I. *pag.* 88. *Capitulare Gregorii II. datum Martiniano Epiſcopo, Geor-*

216. Capitulare Gregorii ſecundi Papæ.

gio Presbytero &c. in Bavariam ablegatis, legitur etiam tomo 5. Concil. Binii, ex Codice M.S. membranaceo vetustissimo Monasterii Veingarcensis, & ab Eruditissimo Marco Velsero Duumviro Augustano communicato. Extat M.S. in Bibliotheca Bodlejana, ut ex librorum indice edito, colligo. In quo & ego illud observo. Est itaque antiquior Carolo Magno ista denominatio; superioribus enim temporibus & apud Græcos & Latinos κεφάλαια & *capita*, ut jam probatum, designabant summulas, sententias, concisa dicta, & aliorum longius dictorum compendia; sæpe occurrit vox apud Ciceronem, sed alia atque alia significatione. Item adhibitæ voces *capitis & capituli* in distinctionibus librorum, quod in Gellio, aliisq; observamus. Sed diu satis nos capitula & capitularia detinuerunt, alii nos vocant collectores, aliæ collectiones; hoc

217. Ansegisus capitula Caroli collegit instinctu Otgari.

tamen adhuc de Capitulari Caroli Magni & Collectione Ansegisi addendum, eum capitula collegisse mandato & instinctu *Otgarii* (qui & *Odogarius* & *Audegarius* vocatur) Archiepiscopi Moguntini, qui ab an. 826. vel 827. usque ad 847. in Archiepiscopatu Moguntino sedit; de quo Serrarius *in rerum Moguntinar. lib. 4. pag. m. 620.* Colligo hoc ex versibus istis supr: n: 203. de conjunctione collectionis Ansegisi & Benedicti

nedicti Levitæ positis; quorum hic reddenda ratio emendatorum. Leguntur vulgo sine sensu:

Quosque Pater quondam, collegit nobilis apte
Ansegisus ovans, ductus amore Dei.
Aut cario demum, quem tunc Maguntia summum
Pontificem tenuit, præcipiente pio.

Illa *aut cario*, sunt nullius momenti, & relicta à Pithœo, qui antiquam scripturam in prima editione (secundam enim non vidi) non satis percepit, aut examinavit, itaque restitui veram, de quo nullus dubito lectionem

Otgario demum, quem tum Maguntia &c.

Cui emendationi tempus concinit, vixerunt enim eodem tempore Ansegisus & *Otgarius* seculo nono, saltem usque ad annum quadragesimum septimum. Deinde ex Præfatione Benedicti Levitæ, supra recitata scimus, Riculphum & Otgarium, (qui ibidem, quod magis adhuc ad veterem scripturam accedit *Autcarius* vocatur) studiosos fuisse in colligendis istiusmodi Legibus & Capitulis ecclesiasticis. Illud quoque ex Pithœi præfatione observavimus, capitularia antiqua non habuisse titulum. Qui in Pithœi editione est, illum Joh. Tilius, ex non adeo vetusto codice editioni suæ imperfectæ præfixit, quem etiam Pithœus retinuit.

218. Antiqua capitularia M. S. carent titulo, & unde titulus hodiernus.

219. Baronius capitularia consensu & auctoritate Pontificũ prodiisse multis conatur adserere.

tinuit. Non est animus contra Baronium multis hic excurrere, an capitula hæc Imperatorum & Regum Galliæ, quod ille vult, cum consensu & approbatione summi Pontificis scripta & promulgata sint, hoc enim ad historiam quam teximus nil facit. Negant id Galli in hodiernum usque diem. Dicit quidem Benedictus Levita in Præfatione sua fuisse auctoritate Apostolica (sic tum temporis sedes Romana vocabatur) firmata, sed & absque ista auctoritate valuissent. Verum hoc ideo Benedictus Levita, sedi Romanæ addictus, ut supra quoque monitum, suæ Præfationi inseruit, ut & ex hoc capite capitulis alibi auctoritatem conciliaret; deinde etiam observandum hac in re faciliorem fuisse Ludovicum Pium sub quo vixit Benedictus, quam Carolum ejus Patrem. Sed ut dixi, hæc sunt alterius loci. Habet multa huc facientia Nobilissimus Mornæus *in Mysterio iniquitatis*, quod Baronio opposuit, quæ legisse non pœnitebit.

220. Isidori Mercatoris collectio.

Hoc eodem tempore, nempe seculo nono incipiente, in lucem prodiit Collectio Impostoris nequissimi, qui se Isidori nomine tegere ausus fuit. De quo verissimum est elogium Magni Blondelli.

221. Elogium è Blondello.

Erepsit, inquit, *ante annos* 800. *è solo Iberico, lumbricus nescio quis* Isidori Hispalensis *larva tectus, qui vilissimas*

vilissimas fœces, pretiosissimis antiquorum urbis Episcoporum titulis appositis, sempiternæ gloriæ, (si divina providentia pateretur) commendaret, octo propemodum seculorum decurrit ordo, tantisper dum Latinorum omnium patientia abuteretur, excœcatique orbis oculum suis sublineret offuciis, ingenio hebes, vita turpis, existimatione damnatus, impudentia atque audacia, super quam dici potest, fretus, projectæ nequitiæ rabula; & postea, vocat, *nebulonem perditissimum, eorum omnium qui scientiam ex conscientiæ puritate æstimant, cauterio inustum.* & ejus collectionem, *mendaciorum mercem.* Collegit Impostor ille vel potius supposuit Pontificibus Romanis primis à Clemente usque ad Siricium epistolas Decretales; cum vel unica compilatio Dionysii, primi Decretalium & seduli conquisitoris, demonstret, ultra Siricii tempora eum nullas invenisse ab Episcopis Romanis scriptas. Simile audaciæ exemplum in omni antiquitate reperiri non memini; posset quidem comparari cum hoc nebulone, Johannes Annius Viterbiensis Monachus, qui *Beroso* libros quinque antiquitatum, *Manethoni* supplementorum ad Berosum librum unum, *Xenophonti* Æquivoca, *Fabio Pictori* de aureo seculo & origine urbis Romæ libros duos, *Myrsilo Lesbio* de Bello pelasgico librum, *M. Catoni* fragmenta

222. Quid supposuerit.

gmenta de originibus, *Archilocho* librum de temporibus, *Antonino Pio Cæsari Augusto* itinerarium, *C. Sempronio* de divisione Italiæ librum, *Matasthani* (Megastheni volebat dicere) de judicio temporum & annalium Persarum librum, *Philoni* Breviarium de temporibus supposuit, & supposita commentariis illustravit; vide sis de hac fraude præ multis aliis Amicum nostrum Clariss: & Consultiss: Dn. Vincent. Placcium, JC. *in Notis ad Johan. Rhodii auctores supposititios, quos præmisit Syntagmati nuper edito de Scriptoribus anonymis & pseudonymis, pag.* 12. *& seqq.* & multos ab eo ibidem citatos. Sed quanto periculosius est errare in sacris, quam in profanis; ita multo gravior in iis quoque est impostura & suppositio. Quare & multis parasangis Isidori illius suppositii fraudulentia præcellit illam Annii Viterbiensis, quia ejus fraus tantum circa historiam, Isidori vero circa religionem, illius circa ethnicas; hujus vero circa Christianas res occupata est. Epistolas autem decretales, ut vocant, supposuit nebulo ille sequentibus Episcopis Romanis. *Clementi* quinque; *Aniceto* tres; *Euaristo* duas; *Alexandro* tres; *Sixto* duas; *Telesphoro* unam; *Hygino* duas; *Pio* quatuor; *Aniceto* unam; *Soteri* duas; *Eleutherio* unam; *Victori* duas; *Zephy-*

223. Quibus supposuerit Decretales Isidorus.

Zephyrino duas; *Callisto* duas; *Urbano* unam; *Pontiano* duas; *Anterio* unam; *Fabiano* tres; *Cornelio* duas; *Lucio* unam; *Stephano* duas; *Dionysio* duas; *Felici* tres; *Eutychiano* duas; *Cajo* unam; *Marcellino* duas; *Marcello* duas; *Eusebio* tres; *Melchiadi* Epistolam unam, de primitiva Ecclesia, & Munificentia Constantini Magni Imperatoris erga eandem, dein quoque decretalem Epistolam unam. *Synodo Nicænæ* Epistolam ad Sylvestrem Papam, & *Sylvestri* rescriptum ad eam; *Ægyptiis* ad Marcum Papam Epistolam, & *Marco* responsoriam ad eandem; *Julio* Epistolam unam; *Orientalibus* ad Julium unam, & *Julio* responsionem; *Liberio* Epistolam XII. *Athanasio & Episcopis* Ægypti Epistolam ad Liberium, & *Liberio* responsoriam ad eam Epistolam. *Athanasio & Ægyptiis* ad Felicem secundum Epistolam, & *Felici* secundo responsoriam, deinde eidem alteram quoque suppoſuit; *Damaso* Pontifici Epistolam tertiam ad Hieronymum, & *Hieronymo* rescriptionem; *Africano concilio* epistolam ad Damasum, *Damaso* responsoriam, quartam epistolam, eidem quintam de Chorepiscopis, & septimam ad Episcopos Italiæ. *Aurelio Carthaginensi Episcopo* ad Damasum, & *Damaso* rescriptum; *Siricio* Papæ quartam Epistolam. *Anastasio* Papæ, duas; *Sixto III.*

to III. Epiſtolam tertiam; *Leoni* epiſtolam LXXXVIII. *Joanni primo* Epiſtolas duas. *Felici quarto* Epiſtolas duas; *Bonifacio ſecundo*, epiſtolam unam, *Juſtino & Juſtiniano* exemplar precum; *Johanni ſecundo* Epiſtolam unam; *Agapeto* Epiſtolam quintam, *Silverio* epiſtolam unam; *Amatori* Epiſtolam ad Silverium, & *Silverio* reſponſoriam ad eam, quæ eſt epiſtola ſecunda; *Pelagio primo* epiſtolam unam; *Johanni tertio* epiſtolam unam; *Benedicto primo* Epiſtolam decretalem; *Pelagio ſecundo* epiſtolam primam, ſecundam, octavam, nonam; *Gregorio Magno* privilegium Medardi Monaſterio collatum; *Felici Siciliæ Epiſcopo* Epiſtolam ad Gregorium Magnum; *Gregorioque Magno* reſcriptionem, quæ eſt lib. XII. epiſtol. 32. *Deuſdedit Papæ* Epiſtolam unam. Hæ ſunt merces Impoſtoris quas ſuppoſuit, & orbi pro genuinis veterum urbis Epiſcoporum epiſtolis impudenter obtruſit: quas ſunt, qui defendunt collegiſſe Iſidorum Hiſpalenſem Epiſcopum; inter quos eſt Poſſevinus, *in apparat. ſacr.* parum tamen ſibi conſtans, imo contrarius, utpote qui in verbo *Iſidorus Hiſp.* eum facit auctorem. In verbo *Burchardus*, contrariam ſententiam tuetur, eos nempe *errare, qui hanc* (compilatorum canonum) *laudem S. Iſidoro Hiſpalenſi tribuunt.* Nititur primo Poſſe-

224. Iſidorus Hiſpalenſis, ut à quibuſdam dicitur, non eſt auctor hujus ſuppoſitionis.

Possevinus hoc futili argumento, *quod multa verba, quæ in Præfatione collectionis hujus leguntur, extent in libro quinto etymologiarum Isidori Hispalens.* Quod argumentum fortius stringit pro contraria sententia, nisi velimus dicere Isidorum Hispalensem Hominem Doctum, esse inanem blateronem, qui sine necessitate recoctam crambem bis lectoribus apponat. Tum etiam constat, libros etymologiarum non esse editos ab ipso Isidoro, sed à Braulione post mortem Isidori, teste Ildephonso, *ad finem libri Isidori de Viris illustribus*, & Braulione in *Catalogo operum ipsius Isidori*, qui ambo cum Isidoro vixerunt. Idem quoque colligi potest ex ipsius Isidori *Epistola ad Braulionem*, quæ libris originum est præfixa. Cum itaque post mortem demum Isidori editi sint libri etymologiarum, qui eos descripsit, id necessario debet post mortem ejus fecisse. Alterum argumentum Possevini adhuc futilius est: *quod non solum perantiquus sit hic Isidorus, qui Mercator dicitur, cujus collectio protenditur à canonibus Apostolorum, usque ad concilium Hispalense secundum, habeturque in duobus codicibus Vaticanæ Bibliothecæ, & uno Monasterii Dominicani S. Mariæ supra Minervam; verum etiam quod eidem ipsi concilio Hispalensi interfuit, ac primas tenuit.* Præter enim illud, quod nulla vis conclu-

concludens Logica huic argumento insit, illud perabsurdum imo impossibile est; quod collector ille Pseudisidorus, cum dicatur ad secundæ synodi Hispalensis tempora perduxisse collectionem, tamen faciat mentionem Gregorii secundi & tertii, item Zachariæ Pontificum Romanorum, eorumque epistolas laudet, qui omnes post annum DCC. post synodum Hispalensem secundam, & diu post mortem Isidori Hispalensis Episcopi vixerunt, utpote, quem qui longissime vitam ejus protendunt, mortuum dicunt anno 647. ut Vasæus *in Chronic.* vel anno 643. ut Rodericus Toletanus, *lib.* 2. *Histor.* *c.* 18. vel anno 635, ut officium sanctorum Hispaniæ, quod sequitur Andr. Schottus, cujus est anonymῶs edita Bibliotheca Hispaniæ, *tom.* 2. *class.* 1. *pag.* 183. vel anno 636, quæ verior est sententia, Æra nimirum 674, Cinthila regnum ineunte, Heraclii Augusti anno 26. ut Redemtus Diaconus *de Obitu Isidori*, testis oculatus & Braulio, Ecclesiæ Cæsaraugustanæ Episcopus, *in catalogo operum Isidori* Lucas Tudensis antistes *lib.* 3. *Chron.* & alii multi; Quod & probat Magnus Blondellus *in Pseudisidori prolegumenis. cap.* 2. In quo tractatu tam plene hunc Isidorum ejusque commenta, item Fr. Turriani hominis, ad propugnanda apocrypha

pocrypha nati, apologiam pro istis decretalibus, seu potius nugis, refutavit, ut vix aliquid addi possit. De quo verissimum est elogium, quod ei scripsit Joh. Dalæus, *de Pseudepigraphis Apostolicis. lib. 3. cap. 5. pag.* 476. *Itaque*, sunt verba ejus, *nihil ad Gelasium quicquid bonus ille Zephyrinus in straminea sua epistola delirat. Quæcunque vero pro ea constituenda in hoc ipso opere attulit Turrianus, ea accurate dissolvit Doctissimus Blondellus noster; ipsamque & cæteras ejusdem commatis priorum urbis præsulum ad Siricium usque Latinas epistolas, ita plane, liquidoque demonstravit post a.* D. 800. *à nequissimo & imperitissimo Impostore fuisse confictas; ut ne ex ipsis quidem adversariis quisquam in eum totis his viginti annis, à quo scilicet ipsius liber lucem vidit, pro epistolis certator surrexerit.* & postea pag. 493. *Neque nos necesse est in confodiendis istis Decretalibus immorari; quas eruditissimus Blondellus noster proprio ac singulari opere copiosissime atque accuratissime impugnavit, ac profligavit, sigillatim confutatis iis omnibus, quæ pro illis Turrianus totis quatuor verbosissimis libris attulerat; clarissimeque ostendit, eas omnes epistolas ex ejusdem Impostoris officina circa noni sæculi initia prodiisse.* Tertium, quo pugnat Possevinus, argumentum est, *Quod constans ferme fama per omnia tempora percrebuerit, auctorem colle-*

ctionis

ctionis ejus fuisse Isidorum Hispalensem. Hincmarus Rhemensis Archiep. in libro de synodis, Joh. Gerson, Trithemius testentur ab eodem Isidoro Librum Decretorum fuisse conscriptum: Quartum vero argumentum ducit inde, *quod expurgatores atque emendatores Decreti ac Decretalium Gregorii decimi tertii Pont. Maximi jussu editarum, in hanc ipsam videntur sat liquido propendere sententiam, sicuti initio ante corpus decreti significarunt, quamobrem & Col*lector *sive* Compilator, *est dictus.* Quibus addere poterat Possevinus Pighium *Hierarch. Eccles. lib. 6. c. 6.* Coccium *Thesauri Cathol. tom. 1. lib. 7. art. 6.* Bellarminum *de Roman. Pont. lib. 2. cap. 14.* Turrianum *pro* Sramineis *illis &* suppostititiis *epistolis lib. 5. cap. 23.* Pamelium, *in Tertullian. de pudic. cap. 1.* si plus recentibus novisque testibus deferre & iis pugnare voluisset; quam ab oculatis Braulione & Ildephonso, qui cum ipso Isidoro vixerunt, ejusque operum catalogos reliquerunt, veritatem petere; qui nullibi collectionem hanc, aut ullam aliam ei adscribunt. Ex quibus affatim apparet, non fuisse hujus collectionis auctorem Isidorum Hispalensem antistitem, sed alium esse ab eo diversum, qui vel idem cum eo nomen habuit, vel ejus nomen per fraudem & falsi crimen adsumsit & cognomine di-

stinguitur

ſtinguitur; eſt autem illud in quibusdã libris, *Peccatoris*, quod ex facto in eum quadrat; vel ut alii libri manuſcripti ferunt, *Mercatoris*. vid. Baron. *ad Martyrol. 4. Aprilis.* & Ant. Auguſt. *lib. 1. de emend. Grat. dial. 6. pag. 101. & 102. noſtræ editionis.* Prius illud adſumere potuiſſe conjicit Blondellus, quia ſæpius exquiſitis phraſibus peccata deploraviſſe pœnitentem Iſidorum Hiſpalenſem, cujus nomine ſe tegere voluit, compererat; vel quia alios id ex modeſtia epitheton in ſubſcriptionibus ſuis addidiſſe legerat. Sic in concilio ſexto Toletano *Silva*; in ſeptimo *Baſconius, Gotomarus, Farus, Sona*; duodecimo *Julianus* & *Liuba*, alii in aliis ſubſcripſerunt, quos forte imitari voluit; & quid ni nunc retineret homo peccator, qui tam multa peccavit, finxit, mentitus eſt & alios decepit; cui ludus fuit Dei & hominum patientiam tentare? Mercatoris vero denominatio unde proficiſcatur in obſcuro eſt, fatente ipſo Blondello; ſubnectit tamen. *l. c. Quidni Mercator* dicatur, *qui tot ſcorias conquiſivit, quas ſpecioſo titulorum auguſtiorum velamine circumtectas Chriſtianis venales obtruderet, & callidiorum quos priſca tulit ætas furum vota nuncupare è re ſua duxiſſe videtur,* Sancta Laverna, da mihi fallere, da Sanctum juſtumque *videri*? Creditum fuit Hi-

225. Vocatur hic Iſidorus Peccator vel Mercator in aliquibus libris.

226. Cujas fuerit suppositor ille.

ſpanum fuiſſe & ex Hiſpania allatas has merces, quia Hiſpani Antiſtitis nomen habuit, vel adſumſit. Sed hoc diſplicet Clariſſimo Blondello, primum quia iſto ſeculo, nempe Caroli Magni Hiſpani duriſſimo barbarorum jugo preſſi, ſi non oppreſſi fuerunt, ita ut de ſupponendis Canonibus & Decretalibus non, ſed magis de vita & quali quali cura Eccleſiæ atque exercitio religionis ſolliciti fuerint; Deinde, quia parce nimis Hiſpaniæ ejusque Provinciarum meminit, aut pauciſſimas decretales ad Hiſpanicas provincias commentus eſt, cum tamen plurimas ad Gallos Italosque dictatas mentiatur. Bis meminit tantum Hiſpaniæ,, nempe Pſeudo-Sixtus II. *in Ep.* 2. & PſeudoMelchiades; bis Beticæ, Pſeudo Anterus ſcilicet, & PſeudoEutychianus *epiſt.* 1. ſemel Cordubenſis provinciæ, PſeudoDionyſius nempe *epiſt.* 2. quod non credendum feciſſe Hiſpanum, etiam de patriæ gloria ex Pſeudepigraphis ſcriptoribus paranda ſollicitus. Tertio, quia in turbulenta harum epiſtolarum congerie, multi GalloFrancorum & Longobardorum Idiotiſmi leguntur, Hiſpanorum vero, quales ex Eterii & Eulogii ſcriptis annotari poſſunt à curioſis nulli. Conjicit itaque eum fuiſſe GermanoFrancum, vel GalloFrancum, idque primum ob ſermonis barbari, & Idio-

tiſmorum

tiſmorum affinitatem, quam habet cum ſcriptoribus temporum Caroli Magni, Stephani ſcilicet tertii & quarti, Adriani primi, Leonis tertii & ſucceſſorum epiſtolis, Anaſtaſii Bibliothecarii ſcriptis, Germano-Francicis ſub Pipino, Carolo & Ludovico Pio congregatis conciliis, & Capitularibus Caroli M. & Ludovici Pii & Caroli Calvi libris. Deinde ſi ſpurciſſimi ſermonis vitia abeſſent, abſurdiſſima illa commenta imperitiſſimum hiſtoriæ politiæque non modo primitivæ Eccleſiæ, ſed etiam veteris Romanorum reipublicæ nebulonem produnt, non excedere eum Caroli Magni ætatem. In hunc cenſum refer priſcorum Magiſtratuum confiſcta nomina. *Archiflamines, Primiflamines, primates legis ſeculi, primos legis, ſeculi Doctores.* vide ſis Pſeudo-Clementis *Epiſt.* 1. Item, *Primates, Archiepiſcopos, Patriarchas* etiam *univerſales* in Eccleſia ante ſeculum quartum ignotos; Huc quoque refer *appellationes* ex toto orbe ad Romanum Epiſcopum. Huc paradoxa vix opinabilia. *Non licere populis, imo nulli fas eſſe Epiſcopos accuſare; Concilia hac ſola rata eſſe, quæ Antiſtes Romanus rata habuerit; Licere quidem Metropolitis Epiſcoporum cauſas audire, at ſolius Papæ eſſe ſententiam definitivam pronunciare;* Tertiò, quoque videtur de patria conjectura

duci posse, quod cum quinque Epistolas ad Hispanos tantum, ad Italos & Campanos octo, ad Ægyptios tres, ad Afros & Maulos duas, ad Orientales quinque, ad Gallos Germanosque decem finxerit, ut exinde Galliam Vetetibus urbis Episcopis charam forte ostenderet. Quartum argumentum Blondellus pro patria hujus nebulonis ducit, quod maleferiatus Impostor inter alia plurima, post annum 700. edita scripta, Bonifacii Moguntini Epistolam ad Ethibaldum Regem, post annum Domini 744. datam, & Cangith Abbatissæ Epist. aliam post annum 720. ad eundem Bonifacium scriptam deflorarit. Quæ familiares epistolæ vix eo seculo in Hispanorum, tam longe Moguntia dissitorum, nullum commercium cum iis habentium & vix animas trahentium manus venire, Germano-vero Franci eas habere poterant, quia inter eos Bonifacius ab anno 719. usque 754. vixit. Quintum pro hac sententia adducit, quod primi omnium Moguntini, epistolarum harum, Romanis Pontificibus suppositarum collectionem in medium protraxerint, & per totum orbem disseminaverint. Quod probat Præfatio Benedicti Levitæ, quam supra num: 196. retulimus, verba autem huc facientia, pag. 212, linea nona

nona & ſequentibus inveniuntur. Aliud hujus rei teſtimonium anonymi exhibuimus *numero marg.* 201. Quibus tertium adjungo ex Hincmari Rhemenſis Archiepiſcopi libro, adverſus Hincmarum Laudunenſem poſt annum 870. ſcripto cap. 24: hoc nimirum. *Quia forte putaſti neminem alium easdem ſententias vel ipſas epiſtolas præter te habere, & idcirco talia libere te exiſtimaſti colligere, res mira eſt, cum de ipſis ſententiis plena ſit iſta terra: Sicut & de libro collectarum Epiſtolarum ab Iſidoro, quem de Hiſpania allatum Riculphus Moguntinus Epiſcopus, in hujusmodi, ſicut & in capitulis Regiis ſtudioſus* (alii monent in M. S. *curioſus* legi) *obtinuit, & iſtas regiones ex illo repleri fecit.* Ex quibus teſtimoniis Blondellus concludit ex ſcriniis præſulum Moguntinorum promanaſſe primum & diſſeminatas eſſe haſce ſuppoſititias merces primorum urbis Epiſcoporum; ſive Riculphi, qui anno 786. vel 787. ad Epiſcopatum venit, & obiit anno 814. vel 815. vid. Serrarii *Hiſtor. rer. Mogunt. lib.* 4. *pag.* 613. *& ſeqq.* ſive, quod magis adhuc probat, aliorum qui Riculpho ſupervixerunt arte conquiſitas fuiſſe. Non obſtante Hincmari teſtimonio, qui credidit ſub Riculpho innotuiſſe, & eum ex Hiſpaniis allatas, in vulgus ſparſiſſe; Quia adſunt

argumenta, quæ suadeant Riculpho vel integram Pseudoli Mercatoris collectionem vel saltem epistolas aliquot, quales nunc habemus incognitas fuisse. Argumenta hæc ipsius Blondelli verbis proferemus. Ita ille „ *loc. cit. cap.* 5. *pag.* 22. Porro ne quis vel „ Pseudo-Isidorianæ compilationis, vel E-„ pistolarum omnium, quas hodie farrago „ illa complectitur, sive auctorem, sive col-„ lectorem Ricolphum fuisse suspicetur, „ quod post Hincmarum alii crediderunnt; „ clarissimo, & quod arte nulla eludi queat „ argumento, fieri id non posse probamus: „ Quod scilicet, cum absurditate non careat „ Ricolphum anno Domini 814. vita fun-„ ctum, Centones ex scriptis totis quatuor-„ decim annis post editis consarcinatos, vel „ farcivisse vel novisse, Epistolas quasdam, „ verbi causa, Pseudo-Urbani & Pseudo-„ Joannis 3. in quibus Concilii Parisiis sub „ Ludovico Pio A. D. 829. * coacti, sen-„ tentiæ ad verbum leguntur; vel penitus, „ vel quales hodie sunt, ignotas Ricolpho „ fuisse nemo jure dubitare possit. Et qui-busdam interjectis. Id etiam obiter moneo, „ de secunda Pseudo-Joannis primi Epistola dici

* *Annus Domini* 829. *est* 15. *à Ricolphi obitu, & 3. ab Aistulphi, qui Ricolpho successit dormitione.*

„dici posse, eandem ejus ac epistolarum „Pseudo-Urbani & Pseudo-Joannis tertii „rationem esse debere, quandoquidem in „ea notari possunt imitationes quædam „phraseon quibus usus est Jonas Aurelia-„nensis in epistola ad Carolum Calvum, „quem regnare cœpisse anno * à Ricolphi „obitu 25. nemo negaverit: idem forte in „aliis Epistolis alii observaturi sunt. Ex quibus cum pateat, post obitum Riculphi oportere factam esse collectionem Pseudo-Isidorianam, (nisi velimus dicere, quod sæpe in ejusmodi collectionibus factum videmus, eum tempore crevisse & auctam esse) suspicio maxima cadit in Benedictum Levitam, de quo supra dictum, eum tres Capitularis Caroli & Ludovici Impp. libros posteriores collegisse; is enim primus epistolas secuit, & sine mentione titulorum in Capitulare Caroli M. & Ludovici Pii locavit. vid. *Capitular. lib. 6. cap.* 119. Accedit huic, styli identitas in Epistolis suppositiis, & tribus posterioribus capitularium libris, item similis phrasium sordities, periodorum inconcinna constructio; tum etiam, quod isto tempore Eulogii Frater Isidorus ex Hispania, conditione vitæ

227. Benedictus Levita suspectus de suppositiis vel collectis epistolis.

q 4 Merca-

* *A. D. 839. obiit enim Ludovicus Pius 12. Kal. Julii hoc anno.*

Mercator, exul inter Germano-Francos; & quidem Moguntiaci habitaverit, ex qua urbe prima dissеminatio, si non etiam in ea fabricatio epistolarum facta; cujus vel nomine abuti eo inscio vel volente Benedictus potuit, quæ late exequitur, & conjecturam hanc illustrat Blondellus in sæpe laudatis *Prolegum. cap. 6. pag. 28. & seqq.* quam tamen Lectoris arbitrio permittit, ut quantum ei tribuendum sit, judicet. Quisquis sit tandem Auctor epistolarum, illas suppositas esse non tantum multa argumenta, verum etiam testes evincunt; Recte centuriatores Magdeburgenses *cent. 2. cap. 7. Materias,* inquiunt, *rerum quas temporis status requirebat, citra controversiam, arguere, non esse epistolarum auctores Romanos illos primos Episcopos, cum de rebus & statu eorum temporum, ne unum quidem verbum habeant; nil de persecutionibus, nil de periculis Ecclesiæ, nihil de doctrina, de officio Episcopali, de cura gregis, de consolatione Martyrum, de refutatione hereticorum &c. dicant,* & si quid adferant, *id cum controversiis & rebus seculi hujus secundi non congruat,* veluti, *quæstio isthæc, an filius sit major patre, an filius solus habeat immortalitatem? quæ Arrii tempore agitata est, non vero seculo secundo.* Quæ frustra conatur eludere Turrianus harum quisquiliarum defensor,

228. Argumenta contra Epistolas, easque suppositas evincientia

de quo

de quo verissimum est Joh. Rainoldi Angli Doctissimi judicium, *tom.* 1. *Apocryphor. Franciscus Turrianus Jesuita, quinque libris scriptis probare conatur, has epistolas esse scriptas ab Episcopis istis; sed ita impudenter, ut nullum credam opus unquam esse scriptum, quod potuerit Jesuiticæ impudentiæ insignius esse & luculentius documentum.* Deinde Consulum in fine epistolarum falsa & erronea consignatio, magnum suppositi partus argumentum præbet, ut Baronio non plures quam decem cum vera consulum annotatione, aut saltem quam ille sequitur, conveniant. vid. eum *ad annum* 69. §. 35. *& seqq: An.* 80. §. 3. *A.* 103. §. 2. *A.* 121. §. 1. *A.* 142. §. 3. *A.* 158. §. 1. *A.* 167. §. 1. *A.* 175. §. 2 & ad alios quoque sequentium Pontificum annos, quibus supponuntur epistolæ. Cujus causam confert Annalium Pater, quod mendosissimam libri Pontificalis chronologiam ubique ferre secutus fuerit suppositor istarum epistolarum. Tertio usus vulgatæ versionis, tempus, quod ætatem Hieronymi sequitur, evincit. Quarto in omnibus epistolis idem elucet stylus, ex quo certo concludendum, non diversis temporibus, & quo quisque præsulum vixit, sed uno eodemque quisquilias has scriptas esse. Eadem quinto ubique barbaries, quæ nonum seculum redolet

observari potest. Specimen præbeant hi flosculi. *Episcopi sunt obediendi non detrahendi, sunt portandi & amandi.* Pseudo-Euarist: Epistol. 2; *Nocere aliquem* Pseudo-Victor. in Epist; *Loqui*, Pseudo-Callist. Epist. 2; *Tueri*, Pseudo-Sixtus I. Epist. 2; *Persequi* passive posita, Pseudo-Alexand. Epist. 2; *Malis alicujus particeps effici*, iterum Pseudo-Alexand. Epist. 3; *Continentia literarum paternas disciplinas injuriare*, Pseudo-Marcellin. Ep. 2; *Charitative* Pseudo-Stephanus. Ep. 2; *Potestative* Pseudo-Felix Ep. 1; *Rigorosus*, item *se cavere*, Pseudo-Euseb. Epist. 1. Sexto ubique se prodit Impostor, quod alios auctores defloret, qui seculis aliquot, post eos vixerunt, quibus ipse Epistolas supposuit; Istiusmodi Antichronismata Blondellus in omnibus epistolis observat, *In prolegumenis Pseudo-Isidori cap.* 13. quod unicum sufficit ad extorquendam etiam ab invitis sententiam, esse cunctas istas merces spurias *Mercatoris*. Nos, quia per omnes ire non possumus, unum tantum aut alterum exemplum recensebimus. Clemens Romanus sedisse dicitur, ab anno Domini 93. ad annum 103. In Epistola prima ei supposita, leguntur verba versionis Bibliorum per Hieronymum correctæ post A. D. 372; loci aliquot Recognitionum per Ruffinum

post

post annum 386. latine redditarum; apostrophe Cyrilli Alexandrini adversus Theodorum Mopsuest. A. D. 435. disputantis; Sententia è concilio Romano quinto sub Symmacho Papa congregato A. D. 503, petita; Caput quartum regulæ à Benedicto post A. D. 494. quo eremum adiit scriptæ; Initium expositionis symboli per Venantium Fortunatum circa A. D. 590. elucubratæ; Flosculi è Gregorii Moralibus in Jobum A. D. 591. editis, & ex Isidori Hispalensis sententiis post annum 600. collectis, excerpti. Hujus epistolæ quidem mentio antiqua & versio Ruffini extat, verum Impostor ille Decretalium ei appendicem adfinxit. Aliud exemplum ab Anacleto mutuo sumemus. Hic ab A. Domini 103. ad 112. in Episcopatu Romano fuisse fertur. Huic epistola supposita prima, Damasi ad Episcopos Illyrici epistolam A. D. 369. datam; Ambrosiani de dignitate hominis libelli caput 3; Concilii tertii Carthaginensis A. D. 397. coacti caput 9; Versionem Bibliorum vulgatam & Psalterii versionem ex Hebræo Hieronymo Auctore circa A. D. 380. editam; Pseudo-Clementis epistolam primam Ruffino interprete circa Annum Dom. 380; Innocentii Epistolam secundam A. D. 404. scriptam; Leonis Ep.
paulo

paulo ante A. D. 456. datam; Ennodii, quem ab anno 490, ad 521. floruiſſe conſtat, dictiones, 8, 9, & 11. lib. 2. Epiſt: 14. 19. 22. lib. 4. Epiſt. 4. 8. 9. 19. 24. Aniani interpretationes editas A. D. 506; Hiſtor. tripartitam circa annum D. 545. collectam. Cangit Abbatiſſæ Epiſtolam ad Bonifacium An. D. 721. ſcriptam; Bonifacii Moguntini Epiſtolam ad Ethibaldum Regem A. D. 745. datam, deflorat. Sic porro per omnes Epiſtolas demonſtrat Solertiſſimus Blondellus fontes, unde ſumtæ & *ἀντχρονίσμυς*, quibus ſcatent epiſtolæ. His addere poſſumus ſeptimo & illud argumentum, quod nemo veterum ex epiſtolis mutuatus ſit ſententias, & in ſua ſcripta tranſtulerit, aut ſe tranſtuliſſe confiteatur, aut auctores citet harum epiſtolarum; quod certe non omiſſuri fuiſſent Patres, religioſi alias veterum laudatores, ſi extitiſſent, aut ſi earum teſtimonio uſi fuiſſent. Quod argumentum urgent quoq; Centuriatores Magdeburgenſes; *centur. 2. cap. 7. Auctoritate*, inquiunt, *Euſebii, Hieronymi, aliorumque teſtium excuſari veteres urbis Antiſtites, ne Epiſtolarum, quibus appoſita ſunt ipſorum nomina auctores cenſeantur.* Nec tantum illorum nominatorum, ſed omni auctoritate uſque ad ann. 830. deſtituuntur; ad hoc enim uſque

tempus

tempus miseri illi Præsules, & præstantissima hæc cimelia delituerunt; postea vero ab Ansegiso abbate, forte eorum parente, aut collectore saltem obstetricio, Burchardo, Anselmo Lucensi, Ivone, tanquam utiles in officinas suas decretales merces, sine ullo judicio & inquisitione admissæ sunt, & laudatæ; Ab anno 830. quinam eas laudarint & citarint diligenter collegit Blondellus in sæpe laudatis *Prolegum. cap.* 18. in cujus fine etiam recenset ex protestantibus quosdam, qui per Isidorum hunc subdolum Mercatorem decepti sunt, nempe Bezam, qui *adversus Saraviam cap.* 24. citat epistolas de Chorepiscopis Damasi & Leonis nomine scriptas; Fr. Junium *advers. Bellarmin. de Pontif. Rom.* qui Clementinam primam & Joh. Rainoldum *Censura Apocryph.* qui Johannis primi epistolam primam laudat, posteriorem vero Magdeburgenses *centur.* 6. *cap.* 15. Defendit seculi superioris anno 73. emisso tractatu Fr. Turrianus Jesuita, contra Magdeburgenses Centuriatores, eas, quæ Clementi, Anacleto, Euaristo, Alexandro, Sixto, Telesphoro, Hygino, Pio, Aniceto, Soteri, Eleutherio, Victori & Zepherino affictæ sunt, cæteras indefensas reliquit. Hunc ita excepit Doctissimus Blondellus, quod jam occupatum est, ut nemo hactenus

Turriani

Turriani defensionem suscipere ausus fuerit; nec tantum Turriani istas, sed & alias quas antiquissimorum Urbis Episcoporum nomine vulgavit Mercator Isidorus, demonstravit spurias & suppositas esse. Varia præterea argumenta contra has Epistolas & Pseudo-Isidorianam collectionẽ suggere possent *canones* illi *Isagogici ad criticam Ecclesiasticam*, quos nuper Clarissimus & Acutissimus Theologus & Historicus, *Fridericus Spanhemius*, Magni Spanhemii patrissans Filius, in celeberrimo Leidensi Lyceo Professor, quem honoris causa hic nomino, elegantissimæ suæ *introductioni ad historiam & antiquitates Ecclesiasticas*, majoris operis prodromo, (quod utinam publice promissum, publice hic interpellatus, monitus & rogatus bono reipublicæ literariæ repræsentaret) subjunxit; si ad eos Pseud-Isidori suppositos partus examinare vellemus; aut si cordatus quispiam de νοθείᾳ harum mercium dubitaret amplius. Itaque missis argumentis ad testimonia digitum tantum intendemus, quæ idem cum argumentis figmentum convincunt. Non desunt testes antiqui, nec recentiores. Codex canonum Ecclesiæ Romanæ vetus, de quo supra multis actum, qui tredecim tantum Pontificum Epistolas agnoscit, Siricii nempe, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cœlestini, Leonis,

229. Testes Isidori Mercatoris collectionẽ suspectam habentes, rejicientes & damnantes.

nis, Hilarii, Simplicii, Gelasii, Anastasii secundi, Symmachi, Hormisdæ & Gregorii junioris, affatim testatur, & evincit antiquiores decretales non fuisse receptas, aut notas; quas etiam tantum probat Leo IV. qui A. D. 847. ad Episcopatum pervenit; nisi quod Silvestri meminerit, Bonifacium & Anastasium omiserit, aut eorum oblitus, aut descriptorum incuria peccatum sit, *c. de libellis. dist.* 20. Hoc argumentum urgebant Episcopi Galliæ circa annum 865. qui idcirco Isidori suppositam collectionem, pro canonibus admittere nolebant, *quia in toto Codicis canonum corpore non continebantur descriptæ.* Hincmarus Laudunensis, qui ex facilitate primo harum epistolarum testimonio usus fuit, postea cognito errore, earum auctoritatem destruere conatus est: Non enim tantum veris auctoribus restituit, quæ Pseud-Isidorus ex iis decerpserat, cap. 12. 23. 25. 36. *in libro quinquaginta quinque capitum*, sed etiam docuit, epistolas esse canonibus receptis & sibi contrarias, *Scriptum est*, inquit, *in præfatis Epistolis, ut accusationes Episcoporum non recipiantur, & in eisdem habetur qualiter recipiantur, & ut à suis ovibus Episcopi accusari non valeant: lib. 55. cap. 20. cap.* & paulo post: *In iisdem epistolis scriptum est, non debere vel posse synodum sine jussione, vel consensu Romani*

Pontificis,

Pontificis; & sacri Nicæni Canones dicunt: bene placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari. Et quamquam in d. c. conetur contradictionem excusare distinctione temporum, rerum & causarum, attamen apud Flodoardum *lib. 3. c. 22.* diserte adserit, ab Hincmaro Laudunensi *collectas sententias inter se dissonas & contra Euangelicam & Apostolicam atque Canonicam & Apostolicæ sedis auctoritatem immistas*; & cap. 24. libr. 55. capitum, observat ipsum Collectorem seu Impostorem, hasce epistolas reliquis decretalibus æquiparare non fuisse ausum: *Differentiam quoque*, inquit, *inter Epistolas quas collegit & sacros canones, ex verbis* B. *Gelasii, quibus & sua verba interposuit, fecit.* Nicolaus quoque primus, qui Gallicis Episcopis occurrere studuit, consulto tamen abstinet, citans Clementis epistolam I. à Lacinia Pseudo-Isidori, ut & à cæteris Clementis, Anacleti & aliorum suppositis epistolis; quod & odoratus est Baronius, qui hæc notat *ad an.* D. 865. §. 7. *Ab ipsa quidem Isidori*, inquit, *Collectione consulto* visus *abstinuisse, quippe cum in his controversiis frequens esset, in quibus de appellatione ad sedem Apostolicam ageretur, & ex illis epistolis multiplicia suppeterent eademque fortissima testimonia sanctissimorum Pontificum*

eorundemque

eorundemque Martyrum, quorum summa auctoritas in Ecclesia esse posset; abstinuit tamen ab illis penitus, *quas saltem* dubias intellexisse, non dubium *sit; illis tantum usus de quibus nunquam in Ecclesia Dei fuerat dubitatum, quod illis* adventitiis & recens inventis, *non egeret Ecclesia, cum eadem ex* Germanis, sinceris, omnino legitimis securis, certisque, *Romanorum Pontificum Epistolis abundanter accipere licuisset*. Post hæc tempora invalescente potentia Romana, invaluit quoque auctoritas; ut ad seculum decimum quintum vix duo inveniantur, qui se Pseudo-Isidorianis commentis opposuerint, nempe Marsilius Patavin. qui claruit anno 1324, *defens. pacis, de re Imperatoria & Pontificia, cap. 27. part. 2.* & Gobelinus *in Cosmidromio*. Post hæc tempora cœpta contra subdolas Pseudo-Isidori merces disputatio. videatur Nicolaus de Cusa Cardinalis, *Concordia Catholica cap. 34. lib. 2. & libro 3. cap. 2.* scripsit, anno 1432. Henricus Kaltheysen *in Tractatu, an Imperium sit unquam à Romanis ad Græcos translatum*, à Centuriatoribus allegatus, obiit iste A. D. 1465. Post hos catervatim docti abjecerunt hæc figmenta, Joh. de Turrecremata Card. Erasmus, Driedo, Claud. Espencæus, Didac. Covarruvias, Gregor. Cassand. *in defens. libelli de offic. viri*

pii. Anton. Contius *in editione Corpor. Canonici.* Qui in *c. septuaginta. dist.* 16. quæ manum censorum Belgicorum effugerunt, hæc habet. *Multas supra in præfatione rationes adduxi, quibus omnes Pontificum, qui Sylvestrum præcesserunt, decretales falsas esse manifeste ostendi.* Ipsa præfatio à censoribus suppressa est. Adde his Carol. Bovium Ostunens. Episcop. *in præfat. præmiß. constit. Pseudapost. à se in Latinum versis.* Bellarminus earum propugnator *lib.* 2. *de Pont. Roman. cap.* 14. hæc sibi tamen excidere passus est. *Aliquos errores in has Epistolas irrepsisse non negaverim nec indubitatas esse adfirmare audeam.* Baronii judicia in annalibus variis locis sunt dispersa; excerpta tamen & cuique epistolæ subjecta à Clarissimo Blondello, digitum intendo in locum prolixiorem. *Ad A. D.* 865. §. 5. & in *Notis ad Martyrol. ad* 4. *April.* Vide & Edmundum Richerium, *lib. de Eccles. & polit. potest*; ex nostris Molinæum in Vate *lib.* 2. *cap. ult. pag.* 129. & 132. Claud. Salmasium de Coma *pag.* 186. & *seq.* Dalæum *de jejunio & quadrages. lib.* 3. *c.* 10. & 12. *pag.* 537. & *lib.* 4. *c.* 6. *pag.* 751. *In Pseudepigraphis Apostol. lib.* 3. *cap.* 2. *pag.* 427. & *pag.* 434. & 448. *posteriori*, 476. & *seq.* 493. Ioh. Rainold. *tom.* 1. *Apocryph.* Magnum Iacob. Usser, *de succeß. in Occid. Eccles. cap.* 2. *pag.* 60.

pag. 60. *&* 61. Robb. Cocum paſſim *in cenſura.* Rivetum *in Critico ſacro. lib.* 1. *cap.* 8. Withakerum *de Pontifice Rom. controverſ.* 4. *quæſt.* 5. Ioh. Gerhardum. *tom.* 1. *conſ. cathol. lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 9. Caſpar. Zieglerum, *in diſſert. de orig. & increm. jur. Can.* quam præmiſit Lancelotti *Inſtit. jur. Can.* §. 25. *& ſeqq.* Agmen claudat elogium, Cardinalis Iohan. Bonæ, quod de hac Collectione Pſeudo-Iſidoriana edidit nuper *in liturgicis* „ *lib.* 1. *cap.* 3. *prin.* Adſtipulantur, *inquit*, Ba„ ronio Ioſeph. Vicecomes, & Ioh. Baptiſta „ Scortia, in ſuis *Tractatibus de ſacrificio Miſſæ*, „ & Stephanus Durantus, *libro de ritibus Ec*„ *cleſiæ*, atque alii recentiores, qui ut pro„ bent Miſſæ nomen Apoſtolicæ ætatis eſſe, „ & Chriſtianæ religioni coævum, ex *Ro*„ *manis Pontificibus primi & ſecundi ſeculi* te„ ſtimonia *nullius roboris* coacervant: dudum „ enim ab Eruditis obſervatum eſt illorum „ *Epiſtolas decretales* usque *ad Siricium, ſuppo*„ *ſititias* eſſe: à quodam Hiſpano ſub no„ mine Iſidori, quicunque ille fuerit ſub fi„ nem ſeptimi ſeculi (*imo octavi vel initio noni, & forte non ab Hiſpano, ſed Germano-Franco aut Franco-Gallo, ut ſupra latius dictum eſt*) „ pia fraude (*pace Card. Bonæ id liceat mutare in impiam imposturam*) & ex ſententiis ve„ terum canonum, legum etiam civilium

„& Sanctorum Patrum, qui quarto & „quinto seculo floruerunt, turpi anachro„nismo, eodemque fere stylo ac dicendi „charactere, magna ex parte contextas; „quas primum ex Hispania in Galliam de- tulit (*non detulisse dixit Hincmarus Remensis, ex quo id Cardinalis colligere forte potuit, sed delatas disseminasse, ut patet ex loco supra adducto*) la„bente octavo seculo Riculphus Episcopus „Moguntinus; & inde in alias Regiones „disseminatæ, ac communiter receptæ sunt. „Sed tandem *Impostura* detecta est, & Ba„ronius de his epistolis disserens anno 865. „earum falsitatem agnoscit, & aperte fa„tetur, ne quis, inquit, calumniari pos„sit, ab Ecclesia Romana aliquid hujus„modi commentum esse. Earum igitur te„stimoniis tanquam *falsis* & *inutilibus* reje„ctis, certiora ex veris & legitimis Ponti„ficum ac Patrum scriptis proferenda sunt. Est hoc ingenuum Cardinalis testimonium, quod vel ex Blondello, vel alio ejusdẽ Sectæ homine hausit, vel veritas extorsit. Adserta itaque affatim impostura improbissima, totius hujus compilationis auctoritas concidit; quæ quid contineat ipse subdolus Impostor in præfatione collectioni præmissa „ostendit. In principio, *inquit*, hujus volu„minis, qualiter concilium apud nos cele- bratur

230. Quid Pseudo-Isidori collectio contineat.

„bratur posuimus, ut qui nostrum ordi-
„nem sequi voluerint, sciant qualiter hoc
„agere debeant. Denique propter eorum
„auctoritatem cæteris conciliis præposui-
„mus, canones qui dicuntur Apostolorum,
„licet à quibusdam Apocryphi dicantur,
„quoniam plures eos recipiunt, & Sancti
„Patres eorum sententias synodali aucto-
„ritate roboraverunt, & inter canonicas
„posuerunt constitutiones. Deinde quarun-
„dam epistolarum decreta Virorum Apo-
„stolicorum interseruimus, id est Clemen-
„tis, Anacleti, Euaristi, & cæterorum A-
„postolicorum, quas potuimus hactenus
„reperire epistolas, usque ad Silvestrum
„Papam. Postmodum vero Nicænam Sy-
„nodum constituimus, propter auctorita-
„tem ejusdem magni concilii, deinceps di-
„versorum conciliorum Græcorum ac La-
„tinorum, sive quæ ante seu quæ postmo-
„dum facta sunt, sub ordine numerorum
„ac temporum, capitulis suis distincte sub
„hujus voluminis adspectu locavimus; sub-
„jicientes etiam reliqua decreta Præsulum
„Romanorum usque ad Sanctum Grego-
„rium &c. Vide sis. *cap. placuit, dist.* 16.
in quod partem præfationis Pseudo-Isido-
rianæ conjecit Gratianus. Laudat M. S.
suum codicem Iustellus, in quo se proten-

dit collectio usque ad concilium Toletanum XII, quod celebratum anno 682. Inserti quoque sunt canones ab Hadriano primo Papa Ingelramno dati, de quibus supra.

231. Auctoritas hujus collectionis. Doctissimus Iustellus, *in Præfat. quem codici canonum Ecclesiæ universæ* præfixit, de hac Isidori collectione dicit, eam privatam fuisse, usque ad Alexandrum Papam Romanum, id est, annum 1061, ab eoque approbatam videri, ut Innocentius tertius *in epistola ad Petrum Compostellanum tom. 2. concilior.* testatur, cujus hæc verba refert: *Emeritense Concilium Authenticum esse multis rationibus adstruebas, tum quia cum aliis conciliis continetur in libro, qui CORPUS CANONUM appellatur, quem Alexander Papa per interlocutionem authenticum approbavit.* Subdit dein Iustellus. Nec enim dubium est, „hoc loco *Corporis Canonum* nomine, collectionem Isidori significari, quæ aucta „multorum canonum accessione in nomen „illud transiit, ut etiam Liber seu Corpus „canonum diceretur; Sic enim habet in„scriptio in meo Codice M. S. *Incipit Liber „qui appellatur Corpus canonum.* Nisi quis exi„stimet his verbis apud Innocentium Co„dicem canonum Ecclesiæ Hispanicæ signi„ficari, cum Emeritense illud concilium in „vulgatis Isidori codicibus nusquam reperiatur.

„riatur. Quæ ſane certiſſima & evidentiſſima ratio eſt, non poſſe apud Innocentium intelligi Codicem canonum Iſidori Mercatoris, cum in eo codice Emeritenſe concilium non legatur. Quæ cauſa forte eſt, quare Iuſtellus in curis ſecundis hæc omnia omiſerit, *in Præfatione Codicis Canonum Eccleſiæ univerſæ ſecundæ editionis*, quam Filius præmiſit *Bibliothecæ juris canonici veteris.* vide *tom.* 1. *pag.* 26. *& pag.* 24. *fine & ſeq. initio*, ubi ſatis clare Iuſtellus refert Innocentii verba ad Codicem Hiſpanicum ſpecialem, non vero ad Pſeudo-Iſidori collectionem. Uſus vero eſt Pſeudo-Iſidorus verſione canonum antiqua, non Dionyſii Exigui, nec Martini Bracharenſis, ut teſtatur editio conciliorum Colonienſis. Scopus quis hujus collectionis fuerit, itidem defenſionis Turriani, ex iis quæ hactenus diſputata ſunt, affatim patet: huic nempe fini epiſtolæ effictæ ſunt, ne deeſſent Eccleſiæ Romanæ, aut potius Pontificibus Romanis antiquorum teſtimonia Epiſcoporum, potentiæ, eminentiæ & auctoritatis; item ut ſtabilirentur & fulcirentur jura appellationum ex toto orbe ad ſedem, ut illi vocant, Apoſtolicam. Hoc enim argumentum tractant potiſſimum epiſtolæ, neglectis veris iſtorum ſeculorum rebus, ut ſupra obſervarunt Magdenbur-

232. Qua verſione uſus ſit Iſidorus in ſua collectione.

233. Scopus collectionis Pſeudo-Iſidorianæ & defenſionis Turrianicæ.

denburgenses; fatente vel ipso Baronio, antea relato, qui *multiplica* exinde & *fortissima* argumenta depromi posse dicit. Hæc forte causa est cur Nicolaus primus Gallis persuadere conetur ut eas recipiant, quod detractabant, quia suspectæ videbantur, recentes, nec inter cæteras decretales in codice canonum legerentur. Id caute tollere tentat Pontifex, adi sis eum satis prolixe disputantem apud Gratianum *cap. si Romanorum dist.* 19.

234. Defensio Turriani qualis.

Hæc quoque causa fuit, cur operosam suam defensionem scriberet contra Magdenburgenses Turrianus, quasi res tota Romana staret & caderet cum subdola & supposititia hæc Pseudo-Isidori merce; Hanc in rem omnes ingenii nervos intendit, omnem industriam impendit, ut per argumenta & figmenta auctoritas Epistolarum, magis tamen summi Pontificis sarta & tecta maneret. Hanc in rem etiam fingendi iterum novi testes, novi libri, qui non prostant, neque forte prostiteruut, aut prostare possunt;

235. Auctores à Turriano M. S. non extantes citati.

Quales sunt *Eusebii Alexandrini* Sermones lib. 1. pro Epistol. c. 21. & lib. 2. c. 6. & 12. & alibi. *Eusebius Cæsariensis* adversus Marcellum. lib. 5. cap. 7. *Hippolytus martyr & Thebanus* lib. 2. cap. 18. *Magnes* adversus Theosthenem, lib. 1. cap. 5. lib. 2. c. 3. & 13. lib. 4. cap. 7. *Theodotus*

Ancyranus,

Ancyranus, lib. 2. cap. 14. *Severianus Gabalonensis* in 1. ad Corinthios, lib. 5. cap. 5. *Apollinaris* in Numeros, lib. 4. c. 14. *Leontius* in Matthæum, lib. 4. cap. 10. *Eustratius Constantinopolitanus* de operatione animæ, lib. 4. c. 14. *Damascenus* de jejuniis, & de communione corporis, lib. 5. cap. 8. & 18. lib. 4. cap. 1. *Theodorus Antiochenus*, ille scil. qui Mopsuestenam Ecclesiam rexit, lib. 2. cap. 20. lib. 4. cap. 8. & lib. 5. cap. 6. *Theophanes* in Symphonia Veteris & Novi Testamenti, lib. 2. cap. 28. & lib. 4. c. 13. *Constantinus* ἀπὸ σχολαστικῶν, lib. 1. cap. 28. *Photii* Lexicon, quæstiones ad Amphilochium, Commentarii in Epistolas, lib. 3. c. 11. & 12. lib. 5. cap. 18. lib. 2. cap. 13. lib. 4. c. 12. *Nilus* in Lucam, lib. 5. cap. 6. *Pamphili* Canones, lib. 1. c. 25. Quæ excerpsit & observavit Blondellus in Pseudo-Isidoro & Turriano vapulante *in prolegom. cap. 1. pag. 7.* quibus subjungit sequens hoc elogium, & specimina errorum. Plurimæ sane, *inquit*, lectionis, sed frontis perfrictissimæ, judiciique tenuissimi, homo *asper & improbus ira*, gloriæ animal, Pyrgopolinices alter, qui Hincmarum Rhemensis Ecclesiæ in Gallia Belgica Præsulem, lib. 1. c. 15. & lib. 3. c. 3. *Germanicæ nationis Episcopum* fuisse scribit; qui lib. 2. c. 20. &c. infamem

236. De Turriano elogia, & ejus errores historici.

famem illum Theodorum, quem 126. post obitum annis quinta Synodus anathemate percussit, & lib. 2. c. 15. lib. 3. cap. 16. & 18. lib. 5. cap. 12. & 16. Sixti vel secundi vel tertii titulos invadentem scriptorem, Pelagianæ lepræ tabo fluentem, & nigro theta notatum testes laudat; Qui lib 5. c. 10. Synodum Eliberitanam quam A. D. 305. Marcello sedente celebratam constat, sub Sylvestro coactam vult; Qui lib. 2. c. 13. Theodosium majorem A.D. 395. mortuum, Chrysostomi anno 407. defuncti reliquias Constantinopolim anno 438. transtulisse credit; Qui ibid. & c. 9. Lirinenses Episcopatus in Gallia, Paschasios Romæ, lib. 5. c. 2. Eusebios Alexandriæ Episcopos, lib. 1. c. 21. &c. Pictavorum in Britannia reges, lib. 5. c. 19. & Ecclesiam sive Garolitanam, lib. 5. c. 2. sive Garopolitanam à canonicis regularibus, ad hanc usque diem administratam in Scotia comminiscitur; Qui lib. 2. c. 13. & lib. 5. c. 24. Ruffinum primæ Clementinæ interpretem fuisse, modo ait, modo negat; Qui Victorem, lib. 5. c. 17. quem ad A.D. 203. pervenisse volunt adversarii, 230. amplius annis ante Synodum Nicænam A. D. 325. congregatam sedisse; Rabanum lib. 5. c. 19. A. D. 856. mortuum, ante annos 900. vixisse; Germanum, lib. 5. cap. eod.

cap. eod. quem diem ultimum A. D. 730. clausisse scribit Baronius, ante annos 900. obiisse; Henricum Kaltheysen, lib. 5. c. 20. & 23. quem Papalis primum palatii Magistrum, deinde Nidrosiensi & Cæsariensi Archiepiscopatu auctum, & Basiliensi concilio interfuisse docent Bernardus de Luxemburgo, in catal. hæret. (ubi vocatur *Inquisitor hæreticæ pravitatis*, *Professor sacræ Theologiæ in celeberrima Colon. Academia*; qui orat. habuit coram Concil. Basil. *de libera prædicatione verbi Dei*, adversus Udabricum orphanorum presb. A. D. 1433. per tres dies hebdomadis pœnosæ: de quo vide Bellarm. *de script. Eccles.* & Possevin. *in apparatu.* & appendicem ad concil. Basil.) *ignotum hominem*, & *annis sexaginta*, Dominicæ æræ an. 1573. quo scripta est pro Decretalibus Epistolis defensio, superiorem fuisse opinatur. Quid memorem fœdos perpetuosque summiculosi sed φλυαρῶντος Theologi paralogismos, & frequentia ἀσχήματα jactabundi Critici, quem nihil præter novas Lectiones, manuscriptos Codices, Bibliothecas, *Vaticanam*, *Florentinam*, *Sancti Marci*, *Cryptæ ferratæ*, cum incredibili antagonistarum, divinæq; quam vel renitente conscientia vellicat, veritatis contemptu, crepare audias. Cui elogiis adde ea, quæ habet Dalæus in *Pseudepigraph*,

graph. Apostolicis, *pag.* 22. 417. 419. 690. *& seqq.* & ex dictis liquido concludas rogo, quantæ auctoritatis sit collectio Pseudo-Isidoriana, & quid tot figmentis, quibus passim dogmata fidei stabiliuntur, sit deferendum.

237. Quænam auctoritas Isidorianæ collectioni deferenda.

238. Photius.

Vocat nos Ordo ad Photium Patriarcham Constantinopolitanum, celeberrimi inter collectores & digestores Juris Canonici nominis. Fuit ille nobili prosapia ortus; Protospatharius dignitate, ut refert Cedrenus, quæ dignitas magna, & inter Magnificas numerata, Glossæ Basilicorum, *illustres* interpretantur. Ἰλλούστριος· πρωτοσπαθάριος. Codino dicitur ὅτι ἦν μὲν τὸ παλαιὸν πρῶτος τῶν σπαθαρίων περιμονῶν. *Quod erat primus stationum Spathariorum.* σπαθάριος Cedreno est σωματοφύλαξ. vide sis Joh. Meurs. *in Glossario Græco-Barbaro. pag. mihi* 463. & Jul. Cæsar. Bulenger. *de imperio Roman. lib.* 8. *c.* 26. *pag.* 662. Imperatori à secretis inserviisse Photiũ; divitiis & scientia rerum secularium pollentem, & antiquis comparandum fuisse, dicit Nicetas. Zonaras eum appellat ἄνδρα τῶν ἐπισήμων πρωτοασηκρῆτις τότε τυγχάνοντα ἐν λόγοις ὀνομαστότατον, *Virum insignem, primarium à secretis, tunc eruditionis nomine celebrem*, vixit sub Imp. Michaele tertio & Ludovico secundo. Ad Patriar-

Patriarchatum Constantinopolitanum pervenit anno 858. in locum Ignatii dejecti fraude Bardæ. Multæ ei lites cum Pontificibus Romanis fuere, quare durus in eum Baronius, qui ubique eum insectatur & proscindit, videantur ejus annales ab anno 858, usque ad 886, quibus vita ejus & gesta sunt inclusa. Vir fuit multæ Lectionis, quod ejus Bibliotheca, quam Μυριόβιβλον inscripsit, satis demonstrat. Bellarm. eum in *lib. de script. Eccl.* vocat Virum *Magnæ eruditionis.* Sed addit, *majoris nequitiæ*, procul dubio ob lites quas habuit cum Romanis Pontificibus. Defendit tamen eum contra Baronium & Bellarminum Richardus Montacutius, Episcopus Norvicensis in Anglia; qui Epistolas ejus edidit Græce & Latine Londini an. 1651. in Bibliothecam seu Μυριόβιβλον retulit auctores omnes à se lectos & argumenta scriptionis, addidit etiam judicia. Fecit hoc opus rogatu Tarasii Fratris sui, cum ab Imperatore missus esset legatus in Syriam, ut ipse testatur in Præfatione. Edita est Bibliotheca Græcè Augustæ vindelicorum A. 1600. Græce & Latine edidit & notis illustravit Andr. Schottus, Rotomachi, seculi hujus anno quinquagesimo tertio, cujus de Photio vide Prolegumena. Adscribitur ei Etymologicum manuscriptum Græcum,

239. Scripta ejus.

cum, quod possidet Clariss: & Eruditiss: Marquardus Gudius, ut testatur, id allegans, Vir Nobiliss: & Clariss: Ezechiel Spanhemius, Serenissimorum Electorum Brandenburgici & Palatini Consiliarius intimus & in Ubiis, ut vocant, Residens, in elaboratissimis & politissimis dissertationibus de usu & præstant: numismatum antiquorum; *editionis posterioris Amstelodamensis, dissert. 4. pag. 358.* Tribuitur quoque ei *Liber de Spiritus sancti processione*, & alius, quo probare nititur *Spiritum sanctum à solo patre procedere*, quos M. S. citat Blondellus *in Johanna Papissa*, qui postea Londini sunt editi. Sed hos Maresius suspectos habet, an sint Photii, *in Johanna Papissa* restituta, *pag. 47.* apud quem & loca Blondelli vide *pag. 45.* De his, quæ ejus nomine laudavit Fr. Turrianus, Lexicon nempe, quæstiones adversus Amphilochium, & commentarios in Epistolas, supra dictum *num. marg. 234.* Ejus est quoq; opusculum de septem synodis Oecumenicis, Græcè & Latinè editum in Bibliotheca Juris canonici veteris. Ad Institutum nostrum
240. Nomocanon. tantum facit ejus Nomocanon; qui est quasi compendium aliquod seu qui continet elementa totius juris Canonici Græci, & tanti fit à Græcis ut omnibus collectionibus eum præmittere soleant, etiam ipsi Codici canonum.

nonum. Divisus est in quatuordecim titulos, & hi iterum in certa capita. Congessit in eum, ut docent prolegumena, nunc demum in Bibliotheca juris Canonici veteris vulgata, sequentes canones conciliorum, Patriarcharum, Episcoporum & Patrum. 241. Ex quibus Conciliorum & Patrum canonibus compilatus sit.

Canones qui sanctorum Apostolorum dicuntur, Clementis opera collecti LXXXV.

Synodi Nicænæ sanctorum Patrum (*deest hic numerus, adde itaque* CCCXVIII.) can: XX.

Synodi Ancyranæ canones XXV.

Synodi Neocæsariensis canones XIV.

Synodi Gangrensis canones XX.

Synodi Antiochiæ in Syria can. XXV.

Synodi Laodicenæ Phrygiæ can. LIX.

Synodi Constantinopolitanæ Sanctorum Patrum centum & quinquaginta Canones VII.

Synodi Ephesinæ sanctorum Patrum CC. canones VII.

Ejusdem Synodi epistolam ad Pamphiliæ Episcopos.

Synodi Calchedonensis DCXXX. sanctorum Patrum canones XXVIII.

Synodi Sardicensis canones XXI.

Synodi Carthaginensis can. CXXXVIII.

Synodi Constantinopolitanæ can. I.

Synodi sextæ canones CII.

Synodi septimæ canones XXII.

Synodi

Synodi Constantinopolitanæ primæ & secundæ canones XVII.

Dionysii Archiepiscopi Alexandrini ex epistola ad reginam, canones IV.

Petri Archiepiscopi Alexandrini & martyris ex oratione de pœnitentia, canones XIV.

Ejusdem ex sermone in Pascha canonē I.

Gregorii Thaumaturgi Episcopi Neocæsariensis epistolam canonicam.

Basilii Episcopi Cæsareæ Cappadociæ è tribus canonicis epistolis ad Amphilochium Iconii Episcopum, canones LXXXIV.

Ejusdem ex alia epistola ad eundem Amphilochium Episcopum, canonem I.

Ejusdem Epistolam canonicam ad Diodorum.

Ejusdem Epistolam canonicam ad Diodorum.

Ejusdem Epistolam canonicam ad Gregorium presbyterum.

Ejusdem Epistolam canonicam ad Archiepiscopos.

Ejusdem Epistolam canonicam ad Episcopos sibi subditos.

Ejusdem ex his quæ ad Amphilochium scripta sunt de Spiritu sancto.

Gregorii Episcopi Nysseni ex epistola canonica ad Letoïum Melitenum Episcopum, can: VIII.

Timo-

Timothei Archiepiſcopi Alexandrini veteris dicti ex interrogationibus & reſponſionibus ab eo ſcriptis, canones XV.

Theophili Archiepiſcopi Alexandrini allocutionem de ſancta Dei apparitione, quæ vulgò Epiphania dicitur.

Ejusdem ex commentario propter Lycopolim Ægypti urbem facto, canones X.

Ejusdem epiſtolam ad Aphyggium Epiſcopum.

Ejusdem epiſtolam ad Agathum Epiſcopum.

Ejusdē epiſtolam ad Menam Epiſcopum.

Cyrilli Archiepiſcopi Alexandrini ex epiſtola ad Domnum, canones III.

Ejusdem ex epiſtola ad Epiſcopos Libyæ & Pentapolis, canones IV.

Gennadii ſanctiſſimi Patriarchæ Conſtantinopolitani, ſanctæque ſynodi cum eo congregatæ circularem epiſtolam ad omnes ſanctiſſimos Metropolitanos.

Primi Gennadii Archiepiſcopi Conſtantinopolitani quædam.

His ſubjiciuntur tum leges Imperatorum Eccleſiaſticæ, ad eosdem titulos & capita pertinentes; Canones ſub titulis citantur tantummodo, non recitantur, Leges vero citantur & breviter recitantur. Compilationis rationem reddit ipſe Photius in pro-

logo, qui diu desideratus tandem, ut dictum ex M.S. Bibliothecæ Oxoniensis, in

242. Quando compilatus.

lucem protractus est à Justello filio in *Bibl. jur. Can. veter.*; ex cujus fine collectum cognoscimus Nomocanonem Anno Mundi, secundum Græcos, 6391: is est æræ Christianæ 883.

243. Ejus diversæ interpretationes.

Hunc commentariis illustravit Balsamo, ut infra dicemus, ubi de eo inter Interpretes Græcos juris Canonici dissemus. Latinæ Nomocanonis versiones extant duæ, una, quam Gentianus Hervetus; alteram quam Henricus Agylæus elaboravit, quæ tantum Latine primo prodierunt

244. Agylæi versio melior.

sine textu Græco, posterior illa Agylæi duplici nomine præ illa Herveti commendanda; quia plenior, utpote quæ ex pleniore exemplari Græco facta est; deinde quia magis accedit ad stylum Jurisconsultorum. Primus Græce ex Codice Bibliothecæ Palatinæ edidit Christophorus Justellus, anno 1615, postea Græce & Latine editus est Nomocanon Parisiis cum commentariis Balsamonis ex Typogr. Regia & interpre-

245. Nova editio, quæ extat in bibliotheca juris canonici veteris commendata.

tatione Gentiani Herveti; Patris labores repetivit Filius Henr. Justellus in bibliotheca juris Canon. veteris, qui accuratissime Græce & Latine ex interpretatione Agylæi cum Commentariis Balsamonis edidit, additis diu desideratis Photii prolegumenis ab Usse-

ab Ufferio & aliis ex Manufcriptis citatis; Quid præftiterit, illud cum fuo focio, Guillielmo Voello in præfatione his verbis declarat; Photius *inter præclara ingenii fui monumenta reliquit & hunc quem tibi exhibemus Nomocanonem. De quo cum multi eruditi & graviffimi Viri quererentur, quod in præcedentibus editionibus infinitis propemodum mendis fcateret: quod in multis etiam deficeret, ac quamplurima confufe & interturbato ordine contineret, nec Latina cum Græcis ubique bene convenirent, tandem ad hoc præftantiffimum antiquitatis monumentum integrum Græce & Latine typis & prælo committendum nos accingimus. Itaque in hac editione pro exemplari fumpfimus editionem, quam Juftellus olim Lutetiæ emiferat è Codice MS. Bibliothecæ Palatinæ, quam cum alia fubfequenti quæ Lutetiæ etiam Græce & Latine edita eft anno* 1620. *diligenter contulimus, & utramque cum antiquiffimis MSS. Bibliothecæ Eminentiffimi Cardinalis Julii Mazarini, quos humaniffimus Poterius hujus divitis & numerofæ fupellectilis promufcondus nobifcum lubentiffime communicavit; ficque illius beneficio opus illud infigne fanitati perfectæ, integritati priftinæ, nativoque fplendori reftituimus. Græco textui addidimus Latinam tranflationem, non eam quam Gentianus Hervetus, fed quam Henricus Agylæus olim elaboraverat; tum quod Agylæus meliori*

liori usus est, & ampliori Codice Græco quam Hervetus; tum etiam quod Agylæi translatio magis ad stylum, & genium juris peritorum accedat, in quorum potissimum gratiam novus hic à nobis susceptus est labor. Ita tamen ut quæ in ea deficerent versione nova supplerentur, quæ cum Græco non omnimode congruerent emendarentur, mutatis etiam nonnullis, quæ minus proprie in rebus Theologicis viderentur expressa.

246. Codicis Dionysii Exigui accessiones, usque ad Leonem IV. Papam.

Hoc tempore aut usque ad hoc tempus videtur Codex Dionysii Exigui accepisse accessiones sequentium eum Episcoporum Romanorum, & dictis Patrum major auctoritas dari, canonica nimirum & decisoria, ut colligimus ex Epistola Leonis quarti, (qui seculi noni anno quadragesimo septimo pervenit ad Pontificatum Romanum, & in eo fuit usque ad annum quinquagesimum quintum; ideoque Photio anterior, eique præmitti debuisset) ad Episcopos Britanniæ, relata à Gratiano, *in c. 1. dist. 20.* his verbis: *De libellis & commentariis aliorum non convenit aliquem judicare, & sanctorum conciliorum canones relinquere, vel decretalium regulas, id est, quæ habentur apud nos simul cum canonibus, quibus autem in omnibus ecclesiasticis utimur judiciis, sunt canones Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium, Gangrensium, Antiochensium, Laodicensium,*

sium, Constantinopol. Ephes. Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthaginensium, & cum illis regulæ præsulum Romanorum, Sylvestri, Syricii, Innocentii, Zozimi, Cælestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, & Gregorii junioris. Isti omnino sunt, & per quos judicant Episcopi, & per quos Episcopi simul judicantur, & clerici. Nam si tale emerserit, vel contigerit inusitatum negotium, quod minime possit per istos definiri: tunc si illorum, quorum meministis, dicta, Hieronymi, Augustini, Isidori, vel cæterorum similiter sanctorum doctorum similium reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda, ac promulganda; vel ad Apostolicam sedem referendum de talibus. Quam ob causam luculentius magna voce pronunciare non timeo: quia, qui illa, quæ diximus, sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos canonum nomine prætitulantur, (sive sit ille Episcopus, sive Clericus, sive Laicus) non indifferenter recipere convincitur, nec catholicam, & Apostolicam fidem nec sancta quatuor Euangelia utiliter, & efficaciter ad effectum suum retinere, vel credere probatur. Puduit posteriorum hujus capitis verborum & tantæ auctoritatis, Anselmum, Deusdedit Cardinalem & Gregorium Presbyterum in Polycarpo, ideoque posteriora impia satis verba Leonis, ut monent quoque Correctores Romani in notis ad istud caput, ita legunt:

gunt : *Qui eandem indifferenter non recipit, ipse se convincit minime Catholicam & Apostolicam fidem ad effectum sua retinere salutis.* Quæ sane tolerabiliora sunt, quam Leonis verba, comparantis Epistolas Paparum, aliquando non satis pias neque saluti necessarias, cum quatuor Euangeliis, quæ sane intolerabilis est audacia, & complementum eorum redolet, quæ Paulus Apostolus prædixit 2. *Thessal.* 2. ℣. 4. Sed ad rem. Apparet exinde Codici aut Collectioni decretalium primæ à Dionysio Exiguo factæ, tempore Leonis quarti additas esse decretales Hilarii, Simplicii, Felicis, Symmachi, Hormisdæ & Gregorii junioris ; quod bene in Editione Justelli est observatum, qui distinxit has collectiones in primam & secundam, primam incipit à Siricio usque ad Anastasium, octo Pontificum, quæ à Dionysio Exiguo facta est; secundam ab Hilario ad Gregorium juniorem, cui hic titulus præfigitur. COLLECTIO II. DECRETORUM PONTIFICUM ROMANORUM AB HILARIO AD GREGORIUM II. COLLECTIONI I. DIONYSII EXIGUI ADDITA. Ex utraque putat Anton. Augustinus in Præfatione *ad antiquas Decretalium Collectiones* Codicem Romanum esse factum, & quidem eum qui Moguntiæ primum est editus. An hæ accessiones

cessiones contigerint simul & semel temporibus hujus Leonis quarti, an sub singulis Pontificibus factæ sint, illud conjectu difficile est. Ex collatione memorati capitis cum Codice Canonum Romanæ Ecclesiæ Moguntiæ & Parisiis edito; patet, quod supra quoque observavimus, esse verum, eosdem esse Codices, illum qui à Leone quarto vel auctus vel probatus est, & illum qui in memoratis locis typis descriptus est; nisi quod Leo mentionem faciat Sylvestri, cujus decretales non extant in codice canonum Ecclesiæ Romanæ, ejusque nomen vitio ex scriptoris in textum irrepsisse, ideoque expungendum esse, quia ea tempestate Sylvestri canones recepti non erant, docet Petrus de Marca, *de concordia Sacerdotii & Imper. lib. 3. c. 4.* Dein Bonifacii I. & Anastasii II. nomina sunt omissa vel incuria Leonis, vel descriptorum, tandem & Felicis decretales comparent in editione Parisiensi, pag. 507. item in secunda post primam Dionysii Exigui collectione, cujus etiam non fit mentio in Epistola Leonis quarti. Post Leonem magis magisque literarum & scientiarum splendor decrescere, barbaries invalescere cœpit, ortaque sunt ista tempora & secula quæ obscura, barbara, ferrea, merito dixeris. De quibus gra- 247. Progressus ad seculum XI

vissimi Scriptores conqueruntur, quorum querelas nunc mittimus. Quievere itaque per sesqui & quod excurrit seculum Collectiones Juris. Orientales Photii Nomocanone, & Basilicis; Occidentales vero Codice canonum, & Capitularibus Caroli & Ludovici aliorumque Imperatorum contenti vivebant, usque ad seculum undecimum & duodecimum, in quibus certatim iterum magno numero Collectores in canonum & juris Ecclesiastici studium incumbere ceperunt, tam in Oriente quam in Occidente.

248. Burchardus Wormatiensis.

Primus seculo XI. occurrit Burchardus, Wormatiensis Episcopus, patria Hassus, & primum Lobii Monachus & discipulus Olberti, Monachi Lobiensis & postea Abbatis Gemblacensis. Ex Monacho factus est Burchardus, Episcopus Wormatiensis, anno 96, noni seculi, in quo sedit usque ad annum 1025. vel 1026; quo mortuus est.

249. Ad utilitatem suæ Ecclesiæ colligit decretorũ lib. XX.

Hic, quia in *sua diacœsi canones & pœnitentium jura confusa, imo discrepantia videret, ut aut ex toto neglecta, aut omni pene auctoritate destituta, vel modice in Ecclesiastica disciplina institutis apparere potuerint*, ut ipse in Præfatione operis sui loquitur; rogatu Brunichonis præpositi Ecclesiæ Wormatiensis cœpit congerere & digerere jura Ecclesiastica, ad utilitatem suæ Ecclesiæ, ob negligentiam & insci-

& inscitiam, ut ipse loquitur sacerdotum; Fontes autem & partes sui operis, ipse recenset, *in fin. memoratæ Præfationis. Synodalia*, inquit, *præcepta, sanctaque instituta, tam ex sanctorum Patrum sententiis, quam ex canonicis scriptis adjutore Deo in unum fascem ex amplissimo orbe collegi; eaque, ut potui, uno veluti corpore connexa, viginti libris distinxi*; Et quibusdam interjectis: *Quantis autem hoc laboribus atque vigiliis præstiterim, Deus Optimus judicabit, quem quod pro nostræ Ecclesiæ necessitate fecerim, non latet; Quare etiam si nostræ Provinciæ limites non exierit nihil omnino ægre feremus, modo nostrorum ministrorum manibus teratur. Porro legentibus etiam id persuasum esse cupimus, nihil de meo in hoc opere additum esse, sed ex divinis testimoniis scripturarum*, (quænam hoc tempore hic & supra *divinæ scripturæ* & *canonica scripta* dicta fuerint, id proh dolor statim patebit) *singula eße decerpta, ea sane fide, ut perpetuam auctoritatem habitura non dubitem. Ex quibus autem scriptis selegerem ordo sequens indicat.* 250. Fontes & Materia hujus collectionis.

Ex Canonibus, qui Corpus canonum vocantur.

Ex Apostolorum Canone.

Ex transmarinis Conciliis. Intelligit Orientalia.

Ex conciliis in Germania, Gallia, Hispania celebratis.

Ex Romanorum Pontificum Decretis.
Ex Euangelicis, Apostolicisque scripturis.
Ex Veteri Testamento.
Ex libris Sancti Gregorii. Ex Hieronymo, Augustino, Ambrosio, Benedicto, Basilio, Magno, Isidoro.
Hic tamen non omnes enumerat Burchardus.
Ex pœnitentiali Romano.
Ex pœnitentiali Theodori.
Ex pœnitentiali Beda.

Distinxit Burchardus opus suum in libros viginti, quorum quilibet sua capita seu canones habet, quodlibet autem caput est tantum unius canonis; cuique tamen canoni titulus, seu summarium prænotatus legitur. Summam librorum hanc præmisit ipse Burchardus.

251. Summa librorum viginti Burchardi.

Primus liber continet de potestate & primatu Apostolicæ sedis, Patriarcharum, cæterorumque primatuum, metropolitanorum, & de synodo celebranda, & vocatione ad synodum, De accusatis, & accusatoribus, & testibus, De expoliatis injuste, De judicibus ac de omni honore competenti, ac dignitate, & diverso negocio, & ministerio Episcoporum.

Secundus liber continet de congruenti dignitate, & diversa institutione, ac nutrimento

mento vel qualitate vitæ, & diverso negocio, & ministerio presbyterorum & diaconorum, seu reliquorum ordinum ecclesiasticorum.

Tertius liber continet de divinarum domorum institutione, & cultu, & honore. De decimis, & oblationibus, & justitiis singulorum, & qui libri in sacro catalogo recipiantur, qui vero apocryphi, & quando apponendi sint.

Quartus liber continet sacramentum baptismatis, & ministerium baptizandorum, & baptizatorum, & consignandorum, & consignatorum.

Quintus liber continet de sacramento corporis & sanguinis domini, & de perceptione, & observatione eorum.

Sextus liber continet de homicidiis sponte & non sponte commissis, & de paricidiis, & de fratricidiis, & de illis qui uxores legitimas, & seniores suos interficiunt, & de occisione ecclesiasticorum, & de observatione, & de pœnitentia singulorum.

Septimus liber continet de incesta copulatione consanguinitatis, & in quo geniculo fideles, & conjungi, & separari debeant, & de revocatione & de pœnitentia singulorum.

Octavus liber continet de viris ac fœminis

minis Deo dicatis, & sacrum propositum transgredientibus, & de revocatione, & de pœnitentia eorum.

Nonus liber continet de virginibus & viduis non velatis, de raptoribus earum, & de separatione eorum, de conjunctione legitimorum connubiorum, de concubinis, & de transgressione & pœnitentia singulorum.

Decimus liber continet de incantatoribus, de auguribus, de divinis, de sortilegis, & de variis illusionibus Diaboli, & de maledicis, & de contentiosis, & de conspiratoribus, & de pœnitentia singulorum.

Undecimus liber continet de excommunicandis, & excommunicatis, de furibus, & de prædatoribus, & de præsumptione, & contemptu, & negligentia, & reconciliatione & pœnitentia eorum.

Duodecimus liber continet de perjurio, & de pœnitentia ejus.

Tertiusdecimus liber continet de veneratione, & observatione sacri jejunii.

Quartusdecimus liber continet de crapula, & ebrietate, & de pœnitentia eorum.

Quintusdecimus liber continet de Imperatoribus, de Principibus, & de reliquis laicis, & de ministerio eorum.

Sextusdecimus liber continet de accusatoribus, de judicibus, de defensoribus, de

falsis

falsis testibus, & de pœnitentia singulorum.

Septimusdecimus liber continet de fornicatione, & incestu diversi generis, & de pœnitentia utriusque sexus, & diversæ ætatis.

Octavusdecimus liber continet de visitatione, & pœnitentia, & reconciliatione infirmorum.

Nonusdecimus liber qui corrector vocatur, continet correctiones corporum, & animarum medicinas, & docet unumquemque sacerdotem, etiam simplicem quomodo vel qualiter unicuique succurrere valeat, ordinato vel sine ordine, pauperi, diviti, puero, juveni, seni, decrepito, sano, infirmo, in omni ætate, in utroque sexu.

Vigesimus liber speculationum vocatur. Speculatur enim de providentia, & de prædestinatione divina, & de adventu Antichristi, de ejus operibus, de resurrectione, de die judicii, de infernalibus pœnis, de felicitate perpetuæ vitæ.

Ubi & quibus auxiliantibus hoc opus Burchardus perfecerit, docet auctor *Anonymus*, qui post obitum ejus vitam scripsit, cum ipsius decreto editus. *Forestus sylva est*, inquit, *duobus milliaribus à Wormatia distans*, (Forestus ipse vocatur in confirmatione Conradi 252. Ubi & quibus auxiliis decretorum libros cõpilaverit.

cap. 28. lib. 14. cap. 16. *ex epist.* 2. lib. 3. cap. 216. lib. 5. cap. 11. & 14. *ex epist.* 3. lib. 2. cap. 93. lib. 3. cap. 59. lib. 4. cap. 15. *ex Pseudo-Anacleti prima*, lib. 1. cap. 4. 59. lib. 2. cap. 154. lib. 3. cap. 71. 77. lib. 11. cap. 18. *ex epist. secunda* lib. 1. cap. 1. & 15. lib. 2. cap. 5. *ex tertia* lib. 1. cap. 136. 152. 178. *ex Pseudo-Euaristi secunda* lib. 1. cap. 76. 99. 34. 40. lib. 11. cap. 9. *ex Pseudo Sixti primi secunda* lib. 3. cap. 214. *ex Pseudo-Alexandri prima* lib. 1. cap. 129. 130. 132. lib. 2. cap. 52. lib. 5. cap. 5. *ex Pseudo-Telesphori* epist. lib. 3. cap. 63. *ex Pseudo-Hygini priore* lib. 1. cap. 65. *ex Pseudo-Pii secunda* lib. 11. cap. 29. *ex Pseudo-Aniceto* lib. 1. cap. 28. 63. *ex Pseudo-Soteris epist posteriore* lib. 3. c. 215. *ex Pseudo-Eleuthero* lib. 16. cap. 30. *ex Pseudo-Victoris priore* lib. 1. cap. 176. lib. 4. cap. 3. *ex Pseudo-Zephyrini priore* lib. 1. cap. 154. lib. 16. cap. 13. *ex posteriore* lib. 2. cap. 3. *ex Pseudo-Callisti priore* lib. 11. cap. 38. *ex posteriore* lib. 1. cap. 66. 80. 135. 171. lib. 3. cap. 49. lib. 7. cap. 1. lib. 10. cap. 64. Vide & lib. 9. cap. 7. *ex Pseudo-Urbano* lib. 3. cap. 3. 143. lib. 1. cap. 1. *ex Pseudo-Antero* lib. 1. cap. 77. lib. 4. cap. 66. *ex Pseudo-Fabiani secunda* lib. 1. cap. 147. 148. *ex tertia* lib. 1. cap. 183. lib. 2. cap. 10. *ex Pseudo-Cornelii secunda* lib. 1. cap. 193. lib. 12. cap. 12. 19.

ex Pseu-

ex *Pseudo-Lucio* lib. 1. cap. 54. lib. 11. cap. 19. ex *Pseudo-Stephani priore* lib. 1. cap. 173. ex *posteriore* lib. 1. cap. 142. 161. 177. vide & lib. 16. cap. 19. ex *Pseudo-Sixti secundi posteriore* lib. 1. cap. 143. 192. ex *Pseudo-Dionysii secunda* lib. 3. cap 43. ex *Pseudo-Felicis primi, prima* lib. 1. cap. 157. 169. lib. 16. cap. 11. ex *secunda* lib. 1. cap. 174. ex *Pseudo-Eutychiano* lib. 5. cap. 7. ex *Pseudo Cajo* lib. 1. cap. 139. ex *Pseudo-Eusebii prima* lib. 1. cap. 138. 165. ex *secunda* lib. 11. cap. 25. 27. ex *tertia* lib. 4. cap. 63. ex *Pseudo-Melchiadis priore* lib. 3. cap. 2. 4. 5. ex *posteriore* lib. 1. cap. 2. lib. 4. cap. 61. ex *Pseudo-Marco* lib. 1. cap. 98. ex *Pseudo-Julii secunda* lib. 1. cap. 144. 170. & ex *prima* lib. 1. cap. 175. ex *Pseudo-Felicis secundi priore* lib. 1. c. 141. 163. 167. 180. 221. 222. lib. 16. cap. 11. ex *Pseudo-Damasi quinta* lib. 1. cap. 153. 156. 172. 179. lib. 16. cap. 31. ex *Pseudo-Anastasii priore* lib. 3. cap. 103. & ex *posteriore* lib. 19. cap. 129. ex *Pseudo-Felicis quarti secunda* lib. 3. cap. 57. 58. ex *Pseudo-Joannis secundi priore* lib. 3. cap. 32. ex *Pseudo-Pelagi secundi nona* lib. 3. cap. 69. ex *Pseudo-Gregorii epist. ad Felicem* lib. 7. cap. 19. ex *Pseudo-Deusdedit* lib. 17. cap. 44. Præterea multa alia congerit nescio unde hausta, quæ tribuit *Euaristo* lib. 3. cap. 17. lib. 18. cap. 16. *Alexandro*

logo, qui diu desideratus tandem, ut dictum ex M. S. Bibliothecæ Oxoniensis, in
242. Quando compilatus. lucem protractus est à Justello filio in *Bibl. jur. Can. veter.*; ex cujus fine collectum cognoscimus Nomocanonem Anno Mundi, secundum Græcos, 6391: is est æræ Chri-
243. Ejus diversæ interpretationes. stianæ 883. Hunc commentariis illustravit Balsamo, ut infra dicemus, ubi de eo inter Interpretes Græcos juris Canonici disseremus. Latinæ Nomocanonis versiones extant duæ, una, quam Gentianus Hervetus; alteram quam Henricus Agylæus elaboravit, quæ tantum Latine primo prodierunt
244. Agylæi versio melior. sine textu Græco, posterior illa Agylæi duplici nomine præ illa Herveti commendanda; quia plenior, utpote quæ ex pleniore exemplari Græco facta est; deinde quia magis accedit ad stylum Jurisconsultorum. Primus Græce ex Codice Bibliothecæ Palatinæ edidit Christophorus Justellus, anno 1615, postea Græce & Latine editus est Nomocanon Parisiis cum commentariis Balsamonis ex Typogr. Regia & interpretatione. Gentiani Herveti; Patris labores
245. Nova editio, quæ extat in bibliotheca juris canonici veteris commendata. repetivit Filius Henr. Justellus in bibliotheca juris Canon. veteris, qui accuratissime Græce & Latine ex interpretatione Agylæi cum Commentariis Balsamonis edidit, additis diu desideratis Photii prolegumenis ab Usse-

ab Usserio & aliis ex Manuscriptis citatis; Quid præstiterit, illud cum suo socio, Guillielmo Voello in præfatione his verbis declarat; Photius *inter præclara ingenii sui monumenta reliquit & hunc quem tibi exhibemus Nomocanonem.* *De quo cum multi eruditi & gravissimi Viri quererentur, quod in præcedentibus editionibus infinitis propemodum mendis scateret: quod in multis etiam deficeret, ac quamplurima confuse & interturbato ordine contineret, nec Latina cum Græcis ubique bene convenirent, tandem ad hoc præstantissimum antiquitatis monumentum integrum Græce & Latine typis & prælo committendum nos accingimus. Itaque in hac editione pro exemplari sumpsimus editionem, quam Justellus olim Lutetiæ emiserat è Codice MS. Bibliothecæ Palatinæ, quam cum alia subsequenti quæ Lutetiæ etiam Græce & Latine edita est anno* 1620. *diligenter contulimus, & utramque cum antiquissimis MSS. Bibliothecæ Eminentissimi Cardinalis Julii Mazarini, quos humanissimus Poterius hujus divitis & numerosæ supellectilis promuscondus nobiscum lubentissime communicavit; sicque illius beneficio opus illud insigne sanitati perfectæ, integritati pristinæ, nativoque splendori restituimus. Græco textui addidimus Latinam translationem, non eam quam Gentianus Hervetus, sed quam Henricus Agylæus olim elaboraverat; tum quod Agylæus me-*

liori usus est, & ampliori Codice Græco quam Hervetus; tum etiam quod Agylæi translatio magis ad stylum, & genium juris peritorum accedat, in quorum potissimum gratiam novus hic à nobis susceptus est labor. Ita tamen ut quæ in ea deficerent versione nova supplerentur, quæ cum Græco non omnimode congruerent emendarentur, mutatis etiam nonnullis, quæ minus proprie in rebus Theologicis viderentur expressa.

246. Codicis Dionysii Exigui accessiones, usque ad Leonem IV. Papam.

Hoc tempore aut usque ad hoc tempus videtur Codex Dionysii Exigui accepisse accessiones sequentium eum Episcoporum Romanorum, & dictis Patrum major auctoritas dari, canonica nimirum & decisoria, ut colligimus ex Epistola Leonis quarti, (qui seculi noni anno quadragesimo septimo pervenit ad Pontificatum Romanum, & in eo fuit usque ad annum quinquagesimum quintum; ideoque Photio anterior, eique præmitti debuisset) ad Episcopos Britanniæ, relata à Gratiano, *in c. 1. dist. 20.* his verbis: *De libellis & commentariis aliorum non convenit aliquem judicare, & sanctorum conciliorum canones relinquere, vel decretalium regulas, id est, quæ habentur apud nos simul cum canonibus, quibus autem in omnibus ecclesiasticis utimur judiciis, sunt canones Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium, Gangrensium, Antiochensium, Laodicensium,*

sium, Constantinopol. Ephes. Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthaginensium, & cum illis regulæ præsulum Romanorum, Sylvestri, Syricii, Innocentii, Zozimi, Cælestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, & Gregorii junioris. Isti omnino sunt, & per quos judicant Episcopi, & per quos Episcopi simul judicantur, & clerici. Nam si tale emerserit, vel contigerit inusitatum negotium, quod minime possit per istos definiri: tunc si illorum, quorum meministis, dicta, Hieronymi, Augustini, Isidori, vel cæterorum similiter sanctorum doctorum similium reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda, ac promulganda; vel ad Apostolicam sedem referendum de talibus. Quam ob causam luculentius magna voce pronunciare non timeo: quia, qui illa, quæ diximus, sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos canonum nomine prætitulantur, (sive sit ille Episcopus, sive Clericus, sive Laicus). non indifferenter recipere convincitur, nec catholicam, & Apostolicam fidem nec sancta quatuor Euangelia utiliter, & efficaciter ad effectum suum retinere, vel credere probatur. Puduit posteriorum hujus capitis verborum & tantæ auctoritatis, Anselmum, Deusdedit Cardinalem & Gregorium Presbyterum in Polycarpo, ideoque posteriora impia satis verba Leonis, ut monent quoque Correctores Romani in notis ad istud caput, ita le-

gunt: *Qui eandem indifferenter non recipit, ipse se convincit minime Catholicam & Apostolicam fidem ad effectum sua retinere salutis.* Quæ sane tolerabiliora sunt, quam Leonis verba, comparantis Epistolas Paparum, aliquando non satis pias neque saluti necessarias, cum quatuor Euangeliis, quæ sane intolerabilis est audacia, & complementum eorum redolet, quæ Paulus Apostolus prædixit 2. *Thessal.* 2. ℣. 4. Sed ad rem. Apparet exinde Codici aut Collectioni decretalium primæ à Dionysio Exiguo factæ, tempore Leonis quarti additas esse decretales Hilarii, Simplicii, Felicis, Symmachi, Hormisdæ & Gregorii junioris; quod bene in Editione Justelli est observatum, qui distinxit has collectiones in primam & secundam, primam incipit à Siricio usque ad Anastasium, octo Pontificum, quæ à Dionysio Exiguo facta est; secundam ab Hilario ad Gregorium juniorem, cui hic titulus præfigitur. COLLECTIO II. DECRETORUM PONTIFICUM ROMANORUM AB HILARIO AD GREGORIUM II. COLLECTIONI I. DIONYSII EXIGUI ADDITA. Ex utraque putat Anton. Augustinus in Præfatione *ad antiquas Decretalium Collectiones* Codicem Romanum esse factum, & quidem eum qui Moguntiæ primum est editus. An hæ accessiones

cessiones contigerint simul & semel temporibus hujus Leonis quarti, an sub singulis Pontificibus factæ sint, illud conjectu difficile est. Ex collatione memorati capitis cum Codice Canonum Romanæ Ecclesiæ Moguntiæ & Parisiis edito; patet, quod supra quoque observavimus, esse verum, eosdem esse Codices, illum qui à Leone quarto vel auctus vel probatus est, & illum qui in memoratis locis typis descriptus est; nisi quod Leo mentionem faciat Sylvestri, cujus decretales non extant in codice canonum Ecclesiæ Romanæ, ejusque nomen vitio ex scriptoris in textum irrepsisse, ideoque expungendum esse, quia ea tempestate Sylvestri canones recepti non erant, docet Petrus de Marca, *de concordia Sacerdotii & Imper. lib. 3. c. 4.* Dein Bonifacii I. & Anastasii II. nomina sunt omissa vel incuria Leonis, vel descriptorum, tandem & Felicis decretales comparent in editione Parisiensi, pag. 507. item in secunda post primam Dionysii Exigui collectione, cujus etiam non fit mentio in Epistola Leonis quarti. Post Leonem magis magisque literarum & scientiarum splendor decrescere, barbaries invalescere cœpit, ortaque sunt ista tempora & secula quæ obscura, barbara, ferrea, merito dixeris. De quibus gra- 247. Progressus ad seculum XI

vissimi Scriptores conqueruntur, quorum querelas nunc mittimus. Quievere itaque per sesqui & quod excurrit seculum Collectiones Juris. Orientales Photii Nomocanone, & Basilicis; Occidentales vero Codice canonum, & Capitularibus Caroli & Ludovici aliorumque Imperatorum contenti vivebant, usque ad seculum undecimum & duodecimum, in quibus certatim iterum magno numero Collectores in canonum & juris Ecclesiastici studium incumbere ceperunt, tam in Oriente quam in Occidente.

248. Burchardus Wormatiensis.

Primus seculo XI. occurrit Burchardus, Wormatiensis Episcopus, patria Hassus, & primum Lobii Monachus & discipulus Olberti, Monachi Lobiensis & postea Abbatis Gemblacensis. Ex Monacho factus est Burchardus, Episcopus Wormatiensis, anno 96, noni seculi, in quo sedit usque ad annum 1025. vel 1026; quo mortuus est.

249. Ad utilitatem suæ Ecclesiæ colligit decretorũ lib. XX.

Hic, quia in *sua diacœsi canones & pœnitentium jura confusa, imo discrepantia videret, ut aut ex toto neglecta, aut omni pene auctoritate destituta, vel modice in Ecclesiastica disciplina institutis apparere potuerint*, ut ipse in Præfatione operis sui loquitur; rogatu Brunichonis præpositi Ecclesiæ Wormatiensis cœpit congerere & digerere jura Ecclesiastica, ad utilitatem suæ Ecclesiæ, ob negligentiam & insci-

& inſcitiam, ut ipſe loquitur ſacerdotum; Fontes autem & partes ſui operis, ipſe recenſet, *in fin. memoratæ Præfationis. Synodalia*, inquit, *præcepta*, *ſanctaque instituta*, *tam ex ſanctorum Patrum ſententiis*, *quam ex canonicis ſcriptis adjutore Deo in unum faſcem ex ampliſſimo orbe collegi*; *eaque*, *ut potui*, *uno veluti corpore connexa*, *viginti libris diſtinxi*; Et quibusdam interjectis: *Quantis autem hoc laboribus atque vigiliis præſtiterim*, *Deus Optimus judicabit*, *quem quod pro noſtræ Eccleſiæ neceſſitate fecerim*, *non latet*; *Quare etiam ſi noſtræ Provinciæ limites non exierit nihil omnino ægre feremus*, *modo noſtrorum miniſtrorum manibus teratur. Porro legentibus etiam id perſuaſum eſſe cupimus*, *nihil de meo in hoc opere additum eſſe*, *ſed ex divinis teſtimoniis ſcripturarum*, (quænam hoc tempore hic & ſupra *divinæ ſcripturæ* & *canonica ſcripta* dicta fuerint, id proh dolor ſtatim patebit) *ſingula eße decerpta*, *ea ſane fide*, *ut perpetuam auctoritatem habitura non dubitem. Ex quibus autem ſcriptis ſelegerem ordo ſequens indicat.* 250. Fontes & Materia hujus collectionis.

Ex Canonibus, *qui Corpus canonum vocantur.*

Ex Apoſtolorum Canone.

Ex tranſmarinis Conciliis. Intelligit Orientalia.

Ex conciliis in Germania, *Gallia*, *Hiſpania celebratis*,

S 5 Ex

Ex Romanorum Pontificum Decretis.

Ex Euangelicis, Apostolicisque scripturis.

Ex Veteri Testamento.

Ex libris Sancti Gregorii. Ex Hieronymo, Augustino, Ambrosio, Benedicto, Basilio, Magno, Isidoro.

Hic tamen non omnes enumerat Burchardus.

Ex pœnitentiali Romano.

Ex pœnitentiali Theodori.

Ex pœnitentiali Beda.

Distinxit Burchardus opus suum in libros viginti, quorum quilibet sua capita seu canones habet, quodlibet autem caput est tantum unius canonis; cuique tamen canoni titulus, seu summarium prænotatus legitur. Summam librorum hanc præmisit ipse Burchardus.

251. Summa librorum viginti Burchardi.

Primus liber continet de potestate & primatu Apostolicæ sedis, Patriarcharum, cæterorumque primatuum, metropolitanorum, & de synodo celebranda, & vocatione ad synodum, De accusatis, & accusatoribus, & testibus, De expoliatis injuste, De judicibus ac de omni honore competenti, ac dignitate, & diverso negocio, & ministerio Episcoporum.

Secundus liber continet de congruenti dignitate, & diversa institutione, ac nutrimento

mento vel qualitate vitæ, & diverso negocio, & ministerio presbyterorum & diaconorum, seu reliquorum ordinum ecclesiasticorum.

Tertius liber continet de divinarum domorum institutione, & cultu, & honore. De decimis, & oblationibus, & justitiis singulorum, & qui libri in sacro catalogo recipiantur, qui vero apocryphi, & quando apponendi sint.

Quartus liber continet sacramentum baptismatis, & ministerium baptizandorum, & baptizatorum, & consignandorum, & consignatorum.

Quintus liber continet de sacramento corporis & sanguinis domini, & de perceptione, & observatione eorum.

Sextus liber continet de homicidiis sponte & non sponte commissis, & de paricidiis, & de fratricidiis, & de illis qui uxores legitimas, & seniores suos interficiunt, & de occisione ecclesiasticorum, & de observatione, & de pœnitentia singulorum.

Septimus liber continet de incesta copulatione consanguinitatis, & in quo geniculo fideles, & conjungi, & separari debeant, & de revocatione & de pœnitentia singulorum.

Octavus liber continet de viris ac fœminis

minis Deo dicatis, & ſacrum propoſitum transgredientibus, & de revocatione, & de pœnitentia eorum.

Nonus liber continet de virginibus & viduis non velatis, de raptoribus earum, & de ſeparatione eorum, de conjunctione legitimorum connubiorum, de concubinis, & de transgreſſione & pœnitentia ſingulorum.

Decimus liber continet de incantatoribus, de auguribus, de divinis, de ſortilegis, & de variis illuſionibus Diaboli, & de maledicis, & de contentioſis, & de conſpiratoribus, & de pœnitentia ſingulorum.

Undecimus liber continet de excommunicandis, & excommunicatis, de furibus, & de prædatoribus, & de præſumptione, & contemptu, & negligentia, & reconciliatione & pœnitentia eorum.

Duodecimus liber continet de perjurio, & de pœnitentia ejus.

Tertiusdecimus liber continet de veneratione, & obſervatione ſacri jejunii.

Quartusdecimus liber continet de crapula, & ebrietate, & de pœnitentia eorum.

Quintusdecimus liber continet de Imperatoribus, de Principibus, & de reliquis laicis, & de miniſterio eorum.

Sextusdecimus liber continet de accuſatoribus, de judicibus, de defenſoribus, de

falſis

falſis teſtibus, & de pœnitentia ſingulorum.

Septimusdecimus liber continet de fornicatione, & inceſtu diverſi generis, & de pœnitentia utriusque ſexus, & diverſæ ætatis.

Octavusdecimus liber continet de viſitatione, & pœnitentia, & reconciliatione infirmorum.

Nonusdecimus liber qui corrector vocatur, continet correctiones corporum, & animarum medicinas, & docet unumquemque ſacerdotem, etiam ſimplicem quomodo vel qualiter unicuique ſuccurrere valeat, ordinato vel ſine ordine, pauperi, diviti, puero, juveni, ſeni, decrepito, ſano, infirmo, in omni ætate, in utroque ſexu.

Vigeſimus liber ſpeculationum vocatur; Speculatur enim de providentia, & de prædeſtinatione divina, & de adventu Antichriſti, de ejus operibus, de reſurrectione, de die judicii, de infernalibus pœnis, de felicitate perpetuæ vitæ.

Ubi & quibus auxiliantibus hoc opus Burchardus perfecerit, docet auctor *Anonymus*, qui poſt obitum ejus vitam ſcripſit, cum ipſius decreto editus. *Foreſtus ſylva eſt*, inquit, *duobus milliaribus à Wormatia diſtans*, (Foreſtus ipſe vocatur in confirmatione Conradi

252. Ubi & quibus auxiliis decretorum libros cōpilaverit.

Conradi Regis, Forehehe) *abietibus abundans, & hanc palus limosa ex una parte ambiendo circumcingit, in cujus medietate collis pulcherrimus consistit, ad quem vir Dei se transferri praecepit, & quia mundanos tumultus devitare voluit, arboribus fruticibusque succisis collem explanavit. Ibi quoque primum fecit oratorium, dein aliis officinis peractis, cellam egregiam construxit. Illuc se post concilia regiaque colloquia, & post curam synodalem diversosque mundi strepitus receperat. Ibi quoque negociis secularibus post tergum projectis, totis viribus in obsequio Dei studebat. Eodem quippe tempore in Collectario canonum in hac cella non modicum laboravit.* Nam *domino Walterio Spirensi Episcopo adjuvante, &* Brunichone *praeposito exhortante & suggerente, Canones in unum corpus collegit. Non pro ulla arrogantia, sed, ut ipse dixit, quia Canonum jura poenitentiumque judicia in Episcopatu suo omnino fuerant neglecta ac destructa, hoc vero corpus sive Collectarium distinxit & in viginti libros distribuit.* Sigebertus *in Chronico ad annum* 1008. refert, *collaborante Magistro suo* Olberto Abbate, *Viro undiquaque doctissimo, magnum Canonum Volumen edidisse, & in libro script. Eccles. cap.* 141. Hæc de eo refert. *Burchardus Episcopus urbis Vangionum quae dicitur Wormatia, magnum*

253. Nomen Operis. Canonum *volumen, quod à nomine ipsius* BURCHARDUS

CHARDUS denominatur, multo studio composuit; quod testimoniis omnium authenticorum conciliorum & decretis Romanorum Pontificum, & sententiis omnium pene Catholicorum Patrum auctorizavit; ex quo adhuc omnium conciliorum decreta auctorizantur. Ea quæ de auxilio Olberti in Chronico scripserat, confirmat in vita Olberti *de script. Eccles. cap.* 142. *Burchardus Episcopus Wormatiensis ejus Olberti magisterio ad hoc provectus, ut ita Ecclesiasticæ utilitati intenderet & ejus* studio, ore & manu *illud magnum canonum Volumen ad communem omnium utilitatem, ederet.* Præter illud opus quidquam scripsisse, non inveni. Mortuus est Burchardus, ut videmus post vitam ejus notatum, anno 1024, vel 1025. Ultimum sequitur Miræus *in Biblioth. Ecclesiast. in scholiis ad caput* 141. *Sigeberti*, Baronius anno 1026. mortuum narrat, vide eum *ad istum annum.* Ejus Decretorum opus editum est primum Coloniæ Agrippinæ, anno 1548. quo ego usus sum, & iterum anno 1549. Parisiis. In Collectionem hanc quisquilias ex Isidoro Mercatore seu ejus suppositis epistolis plurimas retulit: quod indicium est, non magno judicio usum esse. Specimen exhibebunt sequentia exempla. Ex *Pseudoclementis epist.* 1. lib. 1. cap. 124. 125. 126. 127. 133. 137. & 155. lib. 2. cap. 94. lib. 6. cap. 28.

254. Quid de hac collectione habendum.

cap. 28. lib. 14. cap. 16. *ex epist.* 2. lib. 3. cap. 216. lib. 5. cap. 11. & 14. *ex epist.* 3. lib. 2. cap. 93. lib. 3. cap. 59. lib. 4. cap. 15. *ex Pseudo-Anacleti prima*, lib. 1. cap. 4. 59. lib. 2. cap. 154. lib. 3. cap. 71. 77. lib. 11. cap. 18. *ex epist. secunda* lib. 1. cap. 1. & 15. lib. 2. cap. 5. *ex tertia* lib. 1. cap. 136. 152. 178. *ex Pseudo-Euaristi secunda* lib. 1. cap. 76. 99. 34. 40. lib. 11. cap. 9. *ex Pseudo Sixti primi secunda* lib. 3. cap. 214. *ex Pseudo-Alexandri prima* lib. 1. cap. 129. 130. 132. lib. 2. cap. 52. lib. 5. cap. 5. *ex Pseudo-Telesphori* epist. lib. 3. cap. 63. *ex Pseudo-Hygini priore* lib. 1. cap. 65. *ex Pseudo-Pii secunda* lib. 11. cap. 29. *ex Pseudo-Aniceto* lib. 1. cap. 28. 63. *ex Pseudo-Soteris epist posteriore* lib. 3. c. 215. *ex Pseudo-Eleuthero* lib. 16. cap. 30. *ex Pseudo-Victoris priore* lib. 1. cap. 176. lib. 4. cap. 3. *ex Pseudo-Zephyrini priore* lib. 1. cap. 154. lib. 16. cap. 13. *ex posteriore* lib. 2. cap. 3. *ex Pseudo-Callisti priore* lib. 11. cap. 38. *ex posteriore* lib. 1. cap. 66. 80. 135. 171. lib. 3. cap. 49. lib. 7. cap. 1. lib. 10. cap. 64. Vide & lib. 9. cap. 7. *ex Pseudo-Vrbano* lib. 3. cap. 3. 143. lib. 1. cap. 1. *ex Pseudo-Antero* lib. 1. cap. 77. lib. 4. cap. 66. *ex Pseudo-Fabiani secunda* lib. 1. cap. 147. 148. *ex tertia* lib. 1. cap. 183. lib. 2. cap. 10. *ex Pseudo-Cornelii secunda* lib. 1. cap. 193. lib. 12. cap. 12. 19.

ex Pseu-

ex *Pſeudo-Lucio* lib. 1. cap. 54. lib. 11. cap. 19. ex *Pſeudo-Stephani priore* lib. 1. cap. 173. ex *poſteriore* lib. 1. cap. 142. 161. 177. vide & lib. 16. cap. 19. ex *Pſeudo-Sixti ſecundi poſteriore* lib. 1. cap. 143. 192. ex *Pſeudo-Dionyſii ſecunda* lib. 3. cap 43. ex *Pſeudo-Felicis primi, prima* lib. 1. cap. 157. 169. lib. 16. cap. 11. ex *ſecunda* lib. 1. cap. 174. ex *Pſeudo-Eutychiano* lib. 5. cap. 7. ex *Pſeudo Cajo* lib. 1. cap. 139. ex *Pſeudo-Euſebii prima* lib. 1. cap. 138. 165. ex *ſecunda* lib. 11. cap. 25. 27. ex *tertia* lib. 4. cap. 63. ex *Pſeudo-Melchiadis priore* lib. 3. cap. 2. 4. 5. ex *poſteriore* lib. 1. cap. 2. lib. 4. cap. 61. ex *Pſeudo-Marco* lib. 1. cap. 98. ex *Pſeudo-Julii ſecunda* lib. 1. cap. 144. 170. & ex *prima* lib. 1. cap. 175. ex *Pſeudo-Felicis ſecundi priore* lib. 1. c. 141. 163. 167. 180. 221. 222. lib. 16. cap. 11. ex *Pſeudo-Damaſi quinta* lib. 1. cap. 153. 156. 172. 179. lib. 16. cap. 31. ex *Pſeudo-Anaſtaſii priore* lib. 3. cap. 103. & ex *poſteriore* lib. 19. cap. 129. ex *Pſeudo-Felicis quarti ſecunda* lib. 3. cap. 57. 58. ex *Pſeudo-Joannis ſecundi priore* lib. 3. cap. 32. ex *Pſeudo-Pelagi ſecundi nona* lib. 3. cap. 69. ex *Pſeudo-Gregorii epiſt. ad Felicem* lib. 7. cap. 19. ex *Pſeudo-Deusdedit* lib. 17. cap. 44. Præterea multa alia congerit neſcio unde hauſta, quæ tribuit *Euariſto* lib. 3. cap. 17. lib. 18. cap. 16. *Alexandro*

lib. 1. cap. 59. lib. 19. cap. 100. *Sixto* lib. 4. cap. 46. *Hygino* lib. 3. cap. 11. 21. 39. lib. 4. cap. 24. *Pio* lib. 3. cap. 72. 124. lib. 5. cap. 27. 47. lib. 6. cap 37. lib. 8. cap. 18. lib. 12. cap. 4. 15. lib. 15. cap. 10. lib. 19. cap. 63. *Aniceto* lib. 5. cap. 29. *Soteri* lib. 3. cap. 73. 74. lib. 5. cap. 20. 44. lib. 12. cap. 18. *Zephyrino* lib. 8. cap. 40. *Callisto* lib. 18. cap. 2. *Fabiano* lib. 4. cap. 1. lib. 5. cap. 17. 24. 25. 36. lib. 7. cap. 21. lib. 9. cap. 30. lib. 10. cap. 59. 60. lib. 12. cap. 40. lib. 12. cap. 8. *Eutychiano* lib. 1. cap. 91. 92. 93. 94. lib. 5. cap. 35. lib. 8. cap. 17. lib. 9. cap. 59. 60. lib. 11. cap. 30. lib. 12. cap. 14. lib. 14. cap. 2. 3. 10. lib. 19. cap. 105. *Marcello* lib. 3. cap. 139. *Eusebio* lib. 3. cap. 99. lib. 8. cap. 19. lib. 9. cap. 13. lib. 13. cap. 17. lib. 14. cap. 7. lib. 18. cap. 11. lib. 19. cap. 110. *Lucio* lib. 19. cap. 69. *Julio* lib. 2. cap. 127. lib. 3. cap. 1. 204. lib. 5. cap. 1. lib. 7. cap. 7. lib. 9. cap. 18. lib. 18. cap. 21. *Liberio* lib. 13. cap. 13. 14. 18. *Felici* lib. 1. cap. 51. lib. 16. cap. 5. lib. 19. cap. 62. *Damaso* lib. 1. cap. 25. *Bonifacio* lib. 1. cap. 73. 131. 184. 202. lib. 3. cap. 26. lib. 11. cap. 17. *Silverio* lib. 3. cap. 23. lib. 5. cap. 19. lib. 13. cap. 12. *Pelagio* lib. 12. cap. 9. Citavit etiam *Pseudo-Isidori præfationem* lib. 1. cap. 42. Quæ cum collegisset Doctissimus Blondellus, *in prolegumen. Pseudo-*

Pseudo-Isidori & Turriani vapulant. cap. 18. in margine addit. *Scripsit* (Burchardus Wormatiensis Episcopus) *A. D.* 1008. *teste Sigeberto, obiit A. D.* 1026. *A Baronio & Bellarmino sanctus habetur, cui tot nugæ placuerunt.* Plura de vita ejus vide præter auctorem Anonymum supra citatum in vita ejus, apud Henric. Pantaleonem *de Viris illustrib. German. part.* 2. *pag. mihi* 46. *& seq.* qui an. 996. ad Episcopatum pervenisse, paulo post annum 1025. exactis fere XXX. annis in Episcopatu decesse dicit. Hoc seculo immensa illa potestas & auctoritas Pontificis Romani, & Mysterium illud iniquitatis, ita stabilitum est, ut merito ad virilem ætatem adscendisse, neque ultra adsurgere potuisse, jure meritoque dici queat. Per octo fere & quod excurrit secula in eo desudatum est, sed hoc demum seculo ad ἀκμὴν pervenit. Seculo secundo decurrente Victor Papa illud monstrum violenta disputatione de Paschate parturiit, eamque secundum suam suæque sedis sententiam decidi, aliisque præfractè obtrudere voluit. Seculo quarto, adserto Metropolitanatu in Concilio Nicæno, Romano Italicarum, seu potius Suburbicariarum regionum Metropolitanatus adsertus est. Seculo quinto Zosimus, Bonifacius I. & Cœlestinus Contro-

255. Potentia Romana ad summũ culmen seculo XI. surrexit.

versiam de appellationibus ad sedem Romanam urserunt, & jura sibi adserere conati sunt, in Ecclesias Africanas, ita ut & falsi canones pro Nicænis concilio Carthaginensi obtrusi fuerint; vide quæ supra disseruimus de Zosimi collectione *num. marg.* 67. *& seq.* Sed opposuit se synodus, appellationesq; transmarinas & jura Pontificum Romanorum inhibuit. Seculo sexto præcipite Gregorius Magnus cum Constantinopolitano de primatu contendit, quem fugere & abominari se simulabat. Seculi septimi initio Bonifacius probata impietate Phocæ, ab eo primatum obtinet, manentibus tamen perpetuis imposterum disputationibus inter Romanos & Constantinopolitanos Episcopos; In Occidente vero feliciter successit primatus, & passim Ecclesiæ eum agnoverunt. Sed Principes seu Imperatores Romano Germanici, nimium potentes adhuc erant, Pontifices ipsos & Episcopos passim constituebant, vel approbabant, investiebant, & juramenta fidelitatis exigebant, quibus multos sibi obstringebant. Hoc itaque abolori adhuc debebat, ut potentia Papalis etiam super solium Imperatoris adscendere posset. Istud hoc seculo audacissime aggressus est Hildebrandus; qui natione Tuscus Soanensis, professione Monachus

256. Gregorius VII. alias Hildebrandus potentiæ Papalis stabilitor

Monachus Cluniacensis, malis artibus, ut Benno Cardinalis & Archipresbyter Romanus testatur, ad Pontificatum maximum anno 1073. pervenit; cum antea sub aliquibus Pontificibus Papa fuisset, omnia jura Imperatorum invertit, & summam Episcopo Romano potentiam adseruit. Ipse sine consensu Imperat: ad Episcopatum venit, investituras laicales publicato decreto proscripsit & prohibuit, Imperatorem excommunicavit, & Imperio privavit, totam denique in republica Romano Germanica mutationem induxit. Vide rem accurate excussam & traditam à Mornæo in mysterio iniquitatis; & perpende hæc Onuphrii Panvinii verba de eo, in vita ejus. *Huic uni*, inquit ille, *cum omnes Latinæ Ecclesiæ, tum præcipue Romana acceptum referre debet, quod libera sit & ab Imperatorum manu eruta, quod tot divitiis, opibus & prophana ditione locupletata; quod Regibus, Imperatoribus, Christianis Principibus sit præfecta: à quo postremo, ut omnia verbo uno complectar, maximus iste eximiusque status, in quo Ecclesia Romana est omnium Christianorum domina; cum antea tanquam vilis ancilla non ab Imperatoribus modo, sed à quovis principe Romani Imperatoris præsidiis fulto, premeretur: ab hoc maximæ illius & omni seculo tremendæ venerandæq; Romani Pon-*

tificis & infinitæ pene poteſtatis jus manavit. Nam etſi ante Romani Pontifices, tanquam Religionis Chriſtianæ capita, Chriſtique Vicarii & Petri ſucceſſores colerentur; non tamen eorum auctoritas ultra protendebatur, quam in fidei dogmatibus vel aſſerendis vel tuendis. Cæterum Imperatoribus ſuberant; ad eorum nutum omnia fiebant: ab eis creabantur: de eis judicare vel quicquam decernere non audebat Papa Romanus. Primus omnium Romanorum Pontificum Gregorius VII. armis Nortmannorum fretus, opibus Comitiſſæ Mathildis mulieris per Italiam potentiſſimæ confiſus, diſcordiaque Germanorum Principum bello civili laborantium inflammatus, præter majorum morem contempta Imperatoris auctoritate & poteſtate, cum ſummum Pontificatum obtinuiſſet, Cæſarem ipſum (à quo ſi non electus, ſaltem confirmatus fuerat) non dico excommunicare, ſed etiam regno imperioque privare auſus eſt. Res ante ea ſecula inaudita. Nam fabulas quæ de Arcadio, Anaſtaſio & Leone Iconomacho circumferuntur, nihil moror. Unde Ottho Friſingenſis horum temporum Scriptor: Lego, inquit, & relego Romanorum Regum & Pontificum geſta, & nuſquam invenio aliquem eorum ante hunc Henricum à Romano Pontifice excommunicatum vel regno privatum &c. Hoc regno & poteſtate ſtabilita, & leges ſeu canones ei congruentes fingi & cudi debuerunt,

runt, qui explosa simplicitate & humilitate Apostolica veteri, splendorem Imperii & vicarii Christi redolerent, & culmen illud potentiæ imposterum moderarentur & defenderent. Huic rei DICTATUS suos, invenit Gregorius, aptissimos nomine & omine ad finem obtinendum quem intendebat; De his ita Onuphrius Panvinius *loc. cit.* Gregorius *in media quadragesima,* inquit, *Romæ in Basilica Lateranensi, quæ Constantiniana appellatur, primo synodum generalem multorum Episcoporum, Abbatum, & aliorum Prælatorum congregavit; in qua circa triginta edidit capitula, seu canones, quos DICTATUS appellavit: quorum major pars antea parum in usu fuerat, & à nemine prædecessorum suorum unquam attentata: verum ad firmissimum Ecclesiæ statum jaciendum, & ad omnia tentanda, quæ animo agitabat, idonea.* DICTATUS hi à Cæsare Baronio *in Annalibus ad annum* 1076. *num.* 31. 32. & 33. tanquam PRIVILEGIA APOSTOLICÆ SEDIS ET ROMANI PONTIFICIS memorantur; ubi de iis ipsius Gregorii septimi *libr.* 2. *Epistolam* 55. laudat, & ex iis *Dictatus* PAPÆ appellatos scribit. Eos tanquam ipsius Gregorii collectionem, in perpetuam Pontificiæ almipotentiæ stabilitæ monumentum subjicimus. Sunt autem viginti septem sequentes.

257. Ejus DICTATUS.

I. Quod Romana Ecclesia à solo Domino sit fundata.

II. Quod solus Romanus Pontifex jure dicatur universalis.

III. Quod ille solus possit deponere Episcopos vel reconciliare.

IV. Quod Legatus ejus omnibus Episcopis præsit in Concilio, etiam inferioris gradus, & adversus eos sententiam depositionis possit dare.

V. Quod absentes Papa possit deponere.

VI. Quod cum excommunicatis ab illo, inter cætera nec in eadem domo debemus permanere.

VII. Quod illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de canonica Abbatiam facere, & è contra, divitem Episcopatum dividere, & inopes unire.

VIII. Quod solus possit uti Imperialibus insigniis.

IX. Quod solius Papæ pedes omnes Principes deosculentur.

X. Quod illius solius nomen in Ecclesiis recitetur.

XI. Quod unicum est nomen in mundo, Papæ videlicet.

XII. Quod illi liceat Imperatores deponere.

XIII. Quod illi liceat de sede ad sedem necessitate cogente Episcopos transmutare.

XIV. Quod de omni Ecclesia quocunque voluerit, clericum valeat ordinare.

XV. Quod

XV. *Quod ab illo ordinatus alii Ecclesiæ præesse potest, sed non militare, & quod ab aliquo Episcopo non debet superiorem gradum accipere.*

XVI. *Quod nulla Synodus absque præcepto ejus debet Generalis vocari.*

XVII. *Quod nullum Capitulum, nullusque liber Canonicus habeatur absque illius auctoritate.*

XVIII. *Quod sententia illius à nullo debeat retractari; & ipse omnium solus retractare possit.*

XIX. *Quod à nemine ipse judicari debeat.*

XX. *Quod nullus audeat condemnare Apostolicam Sedem appellantem.*

XXI. *Quod majores causæ cujuscunque Ecclesiæ ad eum referri debeant.*

XXII. *Quod Romana Ecclesia nunquam erravit, nec in perpetuum, Scriptura testante, errabit.*

XXIII. *Quod Romanus Pontifex si canonicè fuerit ordinatus, meritis beati Petri indubitanter efficitur sanctus, testante sancto Ennodio Papiensi Episcopo, ei multis sanctis Patribus faventibus, sicut in decretis beati Symmachi Papæ continetur.*

XXIV. *Quod illius præcepto & licentia subjectis liceat accusare.*

XXV. *Quod absque synodali conventu possit Episcopos deponere & reconciliare.*

XXVI. *Quod Catholicus non habeatur, qui non concordat Romanæ Ecclesiæ.*

XXVII. *Quod à fidelitate iniquorum subjectos potest absolvere.*

258. Quare DICTATUS vocati.

Quare hæc aximata & egregia sedis Romanæ privilegia, quæ *à nemine Antecessorum attentata*, dixit supra Onuphrius, DICTATUS vocaverit Gregorius, illud non obscurè ex ipsis dictatibus colligi potest. Dictaturam summum olim in Repub. Magistratum, & quidem non per sex menses, sed ad Julii Cæsaris exemplum perpetuo illi stabiliunt & defendunt; à Dictatura itaque recte DICTATUS appellantur. Ex iis in emensum crevit Jus Ecclesiasticum; nam cum appellationes omnes sibi Romana sedes, & cognitionem in causis Episcopalibus & aliis majoribus, solus Pontifex adsereret, jam non tantum canones circa dogmata & personas ritusque Ecclesiasticos, quæ antea fere objecta canonum erant, occupati; sed & de litibus & disceptationibus forensibus ordinandis & dirigendis, solliciti fuerunt. In tota Dionysii Exigui & aliorum antiquorum Collectionibus nil de litis contestatione, & similibus aliis ad processum pertinentibus legitur; nunc vero magna pars Juris Canonici absorvitur, titulis, de officio & potestate Judicis ordinarii & delegati, de Treuga & pace, de pactis, de transactionibus, de postulando, de procuratoribus, de syn-

259. Ex dictatibus hisce crevit jus Canonicum & nomen adsumsit juris.

de symonico, de his quæ vi metuve fata sunt, de arbitris, de alienatione judicii mutandi causa facta, de foro competente, de libelli oblatione, de plus petitionibus, de causis possessionis & proprietatis, de missione in bonorum possessionem, de attentatis, de sequestratione possessionis, de testibus, fide instrumentorum, de præscriptionibus, de sententiis, de appellationibus, & similibus rubricis, ad Jus Civile pertinentibus, ut hodie modus litigandi in jure Canonico præscriptus sit concinnior, perfectior, & accuratior, quam quidem ille, qui in jure civili est descriptus; ideoque passim receptum, eum pleraque tribunalia sequuntur. Quare nec immerito Canones ab hoc tempore nomen perdiderunt, atq; *Juris* illud adsumserunt; & ad differentiam *civilis*, prius nomen proprium & substantivum distinctionis gratia in appellativum & adjectivum *Canonici* commutatum est. Habuerunt quidem prisci Episcopi indulgentia Principum *audientiam*, seu notionem causarum quarundam inter eos, qui sponte ad eos irent, in eosque tanquam arbitros compromitterent, id pii Principes à temporibus Constantini videntur detulisse Episcopis, ut pacem inter Christianos foverent & redintegrarent; Jurisdictionem autem nullam habuerunt.

runt. Non moror hic leges tres ſuppoſititias de judicio Epiſcopali, quæ additæ ſunt Codici Theodoſiano, harum enim fucum ut & totius appendicis Codicis Theodoſiani, à Sirmundo editæ ſuppoſitionem Doctiſſimus & Solertiſſimus Jacob. Gothofredus, in elaboratiſſimis ad Codicem Theodoſianum Notis & Commentariis, affatim & luculenter demonſtravit *tom.* VI. *pag.* 303. *& ſeqq.* In hac per gratiam conceſſa audientia juxta Regulas Chriſtianæ pietatis & ſacræ ſcripturæ, item leges Imperatorum judicabant, non ipſi leges ferebant, nec forum habebant, aut cum ſtrepitu judicii cauſas audiebant; ut totum hoc, quod habuerunt Epiſcopi ſit tantum indultum quoddam Imperatorum, ad reſecandas & cito componendas lites. Videturque primum ex conſuetudine non mala inter Chriſtianos, ſub Principibus Ethnicis invaluiſſe (occaſionem dante Apoſtolo I. *ad Cor.* VI.) ut clanculum ad Epiſcopos irent, qui controverſias haberent; poſtea ſub Principibus id eſſe firmatum, & ex gratia probatum, tandem ut exempla non ſubſiſtunt, ubi incipiunt, in jus converſum eſſe, ſibique plura arrogaſſe & pedetentim extorſiſſe ab Imperatoribus Epiſcopos, potiſſimum Romanos; Qua de re aliorum latiſſimæ tractationes

inſpici

inſpici poſſunt, quæ docent, quomodo audientia in jurisdictionem, voluntaria aditio, in neceſſitatem, arbitrium in legem tranſierit. Quod maſcule promoverunt, hi *Dictatus* Gregorii ſeptimi, ut non immerito Auctor Apologiæ Cleri Leodicenſis, dixerit, *ultimam manum ſacris Canonibus impoſuiſſe ſolum Hildebrandum*; qui ſi tantam, quantam ſibi poteſtatem arrogavit, haberet, ſolus condendæ legis & juris poteſtatem ſibi jure meritoque arrogaret; nec tum minus ejus Canones & Dictatus, quam civilia placita, nomen CORPORIS JURIS, ſi Deo placet, ferre merentur. Ipſos dictatus examinare, ut non eſt noſtri inſtituti, ita nec operis noſtri ratio id patitur: facile alias eſſet adſerere, Onuphrii Panvinii ſententiam; quod major pars eorum imo omnes antea in uſu non, ſed recenter à Gregorio introducti fuerint. Aliquid præſtitit hic Doctiſſ: Mornæus in *Myſterio iniquit. mihi pag.* 223. *Editionis Gorichem. anni* 1662. qui & de ipſo Gregorio, ejusq; artibus, *p.* 226. *& ſeq.* videri poteſt. Sed vocat nos ſeries ad alios Collectores.

Cum Gregorio ſeptimo vixit Anſelmus Mantuanus, quem Alexander II. ad Epiſcopatum Lucenſem A. D. 1073. deſtinavit, & ob inveſtituram ad Imperatorem miſerat, à quo primum detrectavit, accipere, 260. Anſelmus Lucenſis, quo tempore vixerit.

pere, postea vero accepit investituram & Episcopatum, sed relicto eo se in Cluniacense Monasterium abdidit, ex quo Gregorius septimus eum, tanquam causæ suæ utilem, revocavit, & Episcopatui Lucensi, siquidem fides habenda anonymo vitæ ejus scriptori, à Baronio laudato, præfecit. Ludov. Jacob. à S. Carolo, *lib. 2. Bibl. Pontif. pag.* 267. facit ex eo Cardinalem presbyterum. Hic causam Gregorii contra Henricum Imperatorem defendit, ideoque charus ei fuit; Scripta ejus refert Baronius ad *Ann.* 1086, quo mortuus est Anselmus, ex Anonymo illo vitæ ejus scriptore, qui ejus pœnitentiarius fuit, & quidem ipsius verbis. *Ex multis ac diversis sanctissimorum Patrum voluminibus unum compilavit Canonicarum sententiarum, non modicum Corpus.* Extat illud ipsum integrum jam cusum. De quo ipso volumine in vita illa prolixius scripta hæc leguntur. *Apologeticum unum ex diversis sanctorum Patrum voluminibus compilavit, quibus Domini Papæ sententiam & universa ejus facta, atque præcepta canonicis defenderet rationibus. Multos libellos propriis manibus conscripsit. In lamentationes Hieremiæ dulcissimam fecit expositionem. Psalterium quoque rogatu benedictissimæ Dei* (ex quo famosæ Fœminæ elogio, de scriptore hoc conjectura capi potest, quantum

261. Scripta ejus.

quantum ei ſit deferendum) *Mathildæ, expoſuit luculentiſſime breviter quidem, ſed utiliter, uſque ad illum locum: Benediximus vobis in nomine Domini; ibi ſiquidem expoſitionem finivit, nobisque omnibus ut alter Patriarcha Jacob, benedixit.* Apologia iſta eſt ſcripta contra Guibertum, ut Baronius & alii vocant, Antipapam, qui ab Imperatore & ſynodo, Abdicato Gregorio ſuffectus erat. Extat in *tomo 6. Antiq. Lect.* Henr. Caniſii, vide & Sigebertum *de Scriptorib. Eccleſ. cap.* 161. & ibid. Miræum *in ſcholiis Biblioth. Eccleſ. pag.* 156. Memorata hæc ejus Collectio canonum, utramque fere paginam facit in emendatione Gratiani, juſſu Gregorii facta, & apud Anton. Auguſtinum, de emendat. Gratiani. Qui eam tamen in dubium videtur vocare, *lib. 2. dial. 5. princ. fere.* ubi hæc habet: *Deusdedit Urbani ſecundi tempore ſcripſit, item Anſelmus Lucenſis, ſive is, cujus collectionem habemus.* Ita enim ſolemus loqui, de eorum ſcriptis, de quibus dubitamus. In utrumque Opus Anſelmus retulit ſuppoſititias Epiſtolas Collectionis Iſidori Mercatoris. Libro 1. adverſ. Guibertum Antipapam teſtes advocat Pſeudo-Clementem *Epiſt.* 3. Pſeudo-Pium *Epiſt.* 1. & Pſeudo-Fabianum *Epiſt.* 3. Lib. 2. Pſeudo-Calliſtum *Epiſt.* 1. Pſeudo-Stephanum *Epiſt.* 2. Pſeudo-

262. Ejus Collectio Canonum.

Pseudo-Marcellinum, *Epistol.* 2. In Collectionem Canonum omnes ferè Pseudo-Isidori Epistolas in partes discerptas inseruit. Verba sunt, Doctiss: Blondelli *in prolegomen. Pseudo-Isidori, cap.* 18. *pag.* 98. Epistolarum librum ad diversos, ei quoque adscribit Bibliotheca Simleri. Post Burchardum & Anselmum ad colligendos canones, eodem seculo XI. præcipite, se accinxit Ivo, natione Gallus, ex præposito Monasterii Quintini Belluacensis, ordinis Canonicorum, ut vocant regularium B. Augustini, Episcopus Carnutensis in Gallia, anno seculi undecimi XCII. usque ad annum XIV. seculi duodecimi. Homo suo tempore clarus, & multis negotiis implicitus, ut quidem produnt epistolæ ejus, cujus fama ob id unicum, à Baronio *ad ann. D.* 1099. §. 8. Quod *de investituris vetitis* (laicorum Regum & Principum nempe) *nimis abjecte loquatur*; à Baronio in discrimen vocatur, & *nomen Gloriosum, quod ex defensione Apostolicæ sedis & Catholicæ veritatis sibi dignissime comparaverat, in discrimen adduxisse* dicitur. Ita facile pereunt cuncta quæ fecisti bona, etiam *nomen Gloriosum meritissime comparatum*, si vel literula, etiam alias secundum veritatem scripta exciderit contra sententiam Papæ Romani. Scripsit varia. Librum de corpore Domini, qui extat in

263. Ivo Carnutensis.

264. Ejus scripta.

tat in bibliotheca Patrum, *tom.* 3. Volumen Epiſtolarum ad diverſos. De divinis & Ecclesiaſticis officiis & præcipuis Feſtis diebus Sermones XXI. qui cum aliis de divinis officiis Scriptoribus uno volumine prodierunt Colon: Agrippinæ 1568; præter hæc, ad inſtitutum noſtrum facientia duo ſub ejus nomine habentur ſcripta, quibus canones colliguntur & digeruntur, *Decretum* & *Pannomia*. Primum Opus indubitato ab omnibus adſcribitur Ivoni; Ad id putatur accenſus opere Burchardi Wormatienſis; quod ejus collectioni leges civiles & jura Romana, deinde alia quædam, ob novam, ut putat Berengarii hæreſin, potius veritatem, deeſſe cenſeret. Primum videbat factum à Græcis, apud quos Nomocanones in uſu; hactenus apud Occidentales ignoti, qui contenti canonibus Eccleſiaſticis, leges Imperatorias Eccleſiaſticas quidem ſequebantur, ſed Corpori Canonum aut Collectionibus nondum inſeruerant, aut ſufficere arbitrabantur Caroli & aliorum Capitularia, in quibus eæ ſimul habebantur. Burchardus enim Juris civilis non meminit, latebat enim adhuc ejus tempore. Codicis Theodoſiani ſemel iterumque facit mentionem. Ivo in omnibus fere ſequitur Burchardum, ab eo parum verbis & ordine diſcedit.

265. Canonum collectiones ejus nomen referentes.

266. Decretum.

cedit. Dispescit decretum in libros seu partes decem & septem; quorum non opus contenta referre, ex superioribus quæ de Burchardi collectione diximus, satis manifesta esse possunt. Alterum opus ejus nomen referens, est *Pannomia*, vel *Panormia*, utroque enim modo legitur. Posteriori appellatione utitur plerumque Anton. Augustinus passim in emendat. Gratiani. Alii melius *Pannomiam* vocant, ut tota compositio sit Græca à πᾶν & νόμος; quia omnis generis leges complectitur, quæ in *Panormia* est partim Latina; quod tamen non est novum. Hoc opus Ivonis non esse, recte Bellarminus, *de scriptor. Eccles. in Ivone & Gratiano*, censet; *Quia multa libr. 8. sunt decreta ex Innocentio secundo Papa, & ex historia Sigeberti, qui Ivone posteriores fuerunt. Vocari tamen Ivonis, quia ex decreto Ivonis maxima ex parte sit desumtum, est enim quasi compendium Decreti Ivonis.* Sedit autem Innocentius secundus, ab anno 1130. usque ad 1143. Sigebertus vero Gemblacensis mortuus est anno 1112. vide scholia Miræi, ad Sigebertum, *in bibliothec. Ecclesiast. pag.* 158. Cavendus itaque error Antonii Contii duplex. Unus quod utriusque operis facit auctorem Ivonem, alter quod utrumque opus scripsisse tradat circa annum Christi

[Margin, beside "esse possunt": 267. Pannomia.]

[Margin, beside "pag. 158": 268. Error Contii duplex.]

Christi 1136; quo tempore jam per viginti præter propter annos Ivo ex vivis excesserat, si credendum Baronio, qui ad ann. 1114. §. 14. circa ann. 1114. mortuum conjicit, aut saltem tempora Paschalis secundi Pontificis non excessisse probat, qui anno 1118. mortuus est: quia in Catalogo Episcoporum Carnutensium ab hoc tempore alius invenitur, Gothofredus quidam, ad quem extant quædam Epistolæ Bernardi. Ex quibus apparet Ivonem nostrum cum Sigeberto vixisse, & aliquot annos supervixisse, Innocentio autem secundo posteriorem & falsum fuisse Bellarminum, qui utrumque Sigebertum & Innocentium secundum, Ivoni posteriorem facit; Quod ideo forte fecit, ut eo melius posset semel probatos *lib. 2. de Pont. Rom. c. 29. lib. 1. de Cleric. c. 9. & lib. 1. de translat. Imp. cap. 13.* canones 22. & 23. *dist.* 63. apud Gratianum, falso falsitatis arguere, & tanquam à Sigeberto confictos, monitus in *retractatione Operum* & *libr. de Scriptoribus Eccles.* rejicere: quos tamen vindicarunt præter M. Ant. de Dominis *lib. 6. de rep. Eccles. cap. 7.* operose Goldastus, in *Rationali ad constitut. Imper.* & *in replicat. cap. 13.* Item Clarissimus Conring. *de German. Imper. Roman. cap. 6. & de constitut. Episcop. §. 27. & 28.* Anton. Augustinus quanquam

quam non obſcure abjudicet Pannomiam Ivoni, putat tamen Innocentii addita eſſe Pannomiæ non partem operis facere. Sed eſt hæc tantum conjectura ejus, ut ex his *lib. 2. dialogo 5. princ.* colligi poteſt. C. *Apud Ivonem extrema Panormia Innocentii minoris verba referuntur, qui Callisto poſterior fuit.* A. *Negare poſſum Ivonis eum librum eſſe. Sed malo hoc affirmare, additum eſſe concilium Innocentii Panormiæ, non eſſe partem ejus collectionis. Oſtendere poſſum veterem librum, in quo neque id concilium, neque nomen Ivonis, neque excerptionum præfatio continetur. Et in Epiſtolis Ivonis ea præfatio temporibus Paſchalis minoris ſcripta eſt.* Quomodo alias idem Auguſtinus opera Ivonis diſtinguat in *Pannormiam* & *Excerptiones*, tradit hiſce, *in dialog. 9. lib. poſt. pag. noſtræ Editionis* 440. *Ivonis*, inquit, *nomine, duo libri nuncupantur, quos te video* Panormiam *&* Excerptiones *appellare, & dubitare utrum ejusdem ſint ſcriptoris. Panormia uſus fortaſſe eſt Gratianus. Excerptiones non vidiſſe exiſtimo.* Illud tamen certum Ivonem ſcripſiſſe decretorum Volumen, ante mortem Sigeberti, meminit enim ille ejus & decreti *de Scriptorib. Eccleſ. cap.* 167. ſed meminit ſolius *decreti*, quod vocat *Volumen Canonum inſigne* non *pannomia*; quod quoque argu-

argumentum est, Pannomiæ Auctorem non esse Ivonem, sed alium post ejus mortem. De utroque volumine hæc habet Ant. Contius. *Secutus est,* inquit Ivo, *Episcopus Carnotensis, qui in certos quidem locos & titulos illos canones ab Isidoro & Burchardo editos digessit; sed multa tamen similia, multa inter se pugnantia in suum librum transtulit, & librum suum Pannomiam inscripsit. Cæterum duplex ejus volumen hoc titulo insignitum reperi. Unum majus & magnitudine suâ longè excedens Gratiani volumen, quod ex Bibliothecâ S. Victoris Parisiensis nobis aliquando communicatum est. Huic volumini inscriptum titulum hunc invenimus, DECRETA JOVINIANI. Verum hanc inscriptionem falsam esse puto, & ignorantiâ librariorum adscriptam, cùm eadem illic sit præfatio, quæ apud Ivonem in minore volumine Pannomiæ, & idem ferè ordo, nisi quod illud volumen multo plures habet partes, & titulos, & canones, in septendecim quippe partes divisum. Aliud verò minus volumen, quod & in eadem Bibliotheca extat, & passim in aliis, cujus etiam manuscriptum exemplar nobis comparavimus (nam & olim in Germania impressum est sed mendosissimum) in septem duntaxat partes est divisum. Inscribitur autem hoc volumen in prædicta Bibliotheca DECRETA PARVA YVONIS.* Quod dicit decretorum volumen vo-

catum in Manuſcripto, *Decreta Joviniani*, eſt error ſcribentium, ſi modo recte legit Contius, levi mutatione recte vocatur, *Decretum Ivonianum*. Auctorem Panomiæ Pancirollus, *de claris Legum interpret. lib.* 3. *cap.* 1. *pag.* 403. facit Ugonem Catalaunum, non diu poſt editum opus ab Ivone, illud contrahentem. Sed ex quo auctore id habeat non addit. Habet ibidem quædam de Epitome quoque Decretorum Burchardi, quæ ſupra neglecta ſunt, quare totum locum addo, maxime cum non verſetur liber in omnium manibus. *Poſt Iſidorum*, inquit, *Burchardus* (c. 2. 73. diſtinct.) *Wormatienſis Epiſcopus, rudem indigeſtamque illius Decreti molem methodicè ordinavit, ac primus Jus Pontificium in ſua loca digeſtum* xx. *libris complexus eſt, qui ob longæ lectionis tædium intermiſſi brevi interiere. Nam quæ ejus nomine circumfertur Epitome, plures quidem libellos, ſed vix ſextam juſti operis partem continet. Cum vero novis exortis ſectis, etiam Berengarius in Sacroſanctam Euchariſtiam blaſphemus extitiſſet, Ivo genere Gallus, qui primò Canonicis à D. Auguſtino inſtitutis præfectus, poſtea Carnutenſium Antiſtes fuit, poſt annos nonaginta, quàm Burchardus ſcripſit, præter alia opuſcula, ampliſſimum Decretorum volumen decem, & ſeptem libris diſtinctum concinnavit, in quo Burchardum*

269. Ugo Catalaunus auctor Panomiæ.

chardum omnino secutus verbis, aut ordine parum ab eo discessit. Quasdam tamen veterum Scriptorum sententias adversus Ecclesiæ turbatores, & multa ex Jure nostro Civili testimonia adjecit, quæ ille, velut parum suo instituto necessaria, omiserat, vel quod juribus Romanis nondum apparentibus Caroli Magni tantum leges, vulgò Capitula vocata, frequentabantur; nunquam enim Juris civilis, & bis tantum Codicis Theodosiani meminit. Cæterum Ivonis opus cum alia, & ipsius etiam Isidori Decreta magnitudine superaret; Ugo Catalaunus, non multo post quam scriptum est, in compendium redegit, ac Pannormiam, sive Summam Decretorum Ivonis nuncupavit. Ea etsi tota mendis, & erroribus scatebat, adjutus Gratianus plura inde, & ex Burchardi Epitome excerpsit, autographi enim texturam, aut Burchardi nunquam vidisse videtur, cum errores in compendiis inventos in suum opus transtulerit. Et postea *cap. 3. Cæterum Burchardi & Ivonis decretis ob librorum magnitudinem neglectis, eorum tantum compendia, quorum meminimus legebantur in usuque erant.* Edidit Decretum Ivonis Lovanii seculi superioris, anno sexagesimo primo Johannes Molynæus; Pannomia prodiit Basileæ anno 1499. Opera Ivonis omnia prodierunt Parisiis A. D. 1647. Conspurcata est utraque collectio & Decretum & Pannomia quis-

270. Compendia Burchardi & Ivonis, tantum in usu.

271. Editiones Decreti Pannomiæ & operum Ivonis.

272. Isidori Mercatoris spurias decretales in opus suum adsumsit.

quiliis & fictis aut supposititiis Isidori Mercatoris decretalibus, item multis aliis fictis & supposititiis Decretis. Quarum bene longum & accuratum Catalogum contextum vide apud Doctiss: Blondellum *in Pseudo-Isidoro vapulante cap.* 18. *pag.* 100. *& seq.*

273. Deusdedit Cardinalis collectio canonum, & aliud scriptum de privilegiis Romanæ sedis.

Eodem quo Ivo tempore vixit, sed ante Ivonem scripsit, Deusdedit, Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis tituli SS. Apostolorum, ut dicit Baronius *ad ann.* 1080. *n.* 30. postea *ad ann.* 1087. *n.* 22. tit. S. Eudoxiæ, qui tamen est unus idemque. Hujus duplex extat scriptum, primum, *de Privilegiis Romanæ sedis*, *& alterum* COLLECTIO CANONUM. Quem tractatum Blondellus putat scriptum anno 1080. sed falso, est enim inscriptus Victori tertio, qui demum anno 1086. ad Pontificatum Urbis Romæ pervenit, melius itaque conjicitur cum Baronio in annum 1087. Hic tractatus quadripartitus est, cujus ipse rationem reddit hac Præfatione ad Victorem tertium.

Beatissimo atque Apostolico viro Pontifici domno Papæ Victori Tertio, & Clero sanctæ Romanæ Ecclesiæ Deusdedit exiguus presbyter tituli Apost. in Eudoxia.

Novit beatitudo vestra, quod sancta Romana Ecclesia idcirco omnium Ecclesiarum mater scribitur

bitur & creditur &c. Itaque ego auctoritatis ipsius Romanæ Ecclesiæ privilegium, quo omni Christiano orbi præeminet, ignorantibus patefacere cupiens, Domino mihi opem ferente, ex variis sanctorum Patrum & Christianorum Principum auctoritatibus potioribus quibusque in unum congestis, præsens defloravi opusculum, quadrifariam dispartitum partitione. Nam primus liber continet privilegium auctoritatis ejusdem Romanæ Ecclesiæ. Et quoniam sine Clero Ecclesia esse non potest, nec Clerus absque rebus quibus temporaliter subsistat: huic subjunxi secundum & tertium de Clero & rebus ejusdem Ecclesiæ. Quia verò seculi potestas Dei Ecclesiam subjugare nititur: libertas ipsius Ecclesiæ & Cleri & rerum ejus tertio, & maximè quarto libro evidenter ostenditur.

Ex hac Præfatione patet quo partium studio scripserit hic Cardinalis. Alterum ejus scriptum est Collectio canonum. Utriusque meminit Indiculus librorum, quem emendatores Romani præfixerunt Corpori Can. seu Gratiano, ubi utrumque opus hoc modo citatur. *Deusdedit Cardinalis Collectio canonum, & libri quatuor de rebus ecclesiasticis*; additur: accepisse emendatores hos libros Manuscriptos ex Bibliotheca Vaticana. Typis descriptos extare non novi, Manuscripti in bibliothecis adhuc adservantur. Præ-

ter Vaticanam, habuit exemplar Antonii Augustini, ut testatur passim ejus citatio, & provocatio ad Cardinalis Deusdedit lectionem in libris de emendat. Gratiani, in quorum *2do, dialog. quinto, pag. 386. nostr. edit.* dicit. *Deusdedit*, Cardinalem, *scripsisse tempore Urbani secundi*; quod forte verum de Collectione Canonum, quam tamen, Blondellus post tractatum de privilegiis sedis Romanæ scriptam arbitratur; Meminit Baronius alterius adhuc operis, quod latet in Bibliotheca Vaticana Manuscriptum, *ad ann.* 1087. *n.* 23. quod conjicio itidem ex canonibus esse corrasum. Vocat id Baronius *nobilem lucubrationem, adversus invasores, Simoniacos & reliquos schismaticos: opus*, addit, *egregium, elaboratum ab eo tempore Urbani Papæ successoris Victoris Pontificis.* Collectionem canonum Deusdedit, compilatam dicit Blondellus ex quisquiliis Pseudo-Isidori. *in Prolegumen. ad Pseudo-Isidor. cap.* 18. *pag.* 99. *in fin.*

274. Gregorii Presbyteri collectio quæ Polycarpus dicitur.

Num & in hoc undecimum an sequens seculum referendus sit Gregorius Presbyter, non satis scio, ita obscura est ejus fama & historia; ejus quoque Collectio canonum impressa, quod scio non est, eam vocavit *Polycarpum*, forte quia in particulas multas est discerpta. Manuscriptam citant ex Bi-

bliotheca

bliotheca Vaticana Romani Emendatores Gratiani in indiculo, citat quoque Manuſcriptam Antonius Auguſtinus, qui in Dialogis ejus meminit. De eo & Bernardo Papienſi, item Auctore libri *Populeti* hæc notat Clariſſimus Blondellus, *in prolegumenis ad Pſeudo-Iſidorum vapulant. cap.* 18. *pag.* 99. *in fine. Gregorius Presbyter ſimilem collectionem* (qualem nimirum Deusdedit & Ivo) *publicavit, quam* Polycarpum *nominavit; ut & Bernardus Papienſis* (de quo tamen nos infra agemus) *& Auctor libri* Populeti: *Sed hæc ad manus non ſunt, nec quo tempore vixere auctores nobis compertum eſt.* 275. Bernardus Papienſis, & auctor libri Populeti.

Seculo duodecimo apud Græcos & Latinos, tam in explicandis quam colligendis canonibus gnaviter deſudatum eſt. Videbantur à temporibus Photii per duo & quod excurrit ſecula Græci quieviſſe, niſi quod Imperatores paſſim adhuc curam rerum Eccleſiaſticarum habuerint, & novellas quasdam ad hanc rem ediderint, de quibus poſtea ſuo loco dicemus; hoc ſeculo iterum ad ſtudium Canonicum accedunt; in quo ſe offert primo Johannes Zonaras, qui magnos in Imperio Conſtantinopolitano honores primo geſſit; Fuit enim Magnus Drungarius, ſeu præfectus Drungi; *Drungus* autem eſt Globus militum, occurrit 276. Seculo XII. inter Græcos & Latinos ferbuit ſtudium Canonicum. 277. Joh. Zonaras. 278 Drungarius Magnus fuit & quis ille.

rit vox apud Vopiscum & Pollionem. Magni Drungarii duo erant, τῆς βίγλης & τῆ στόλε, seu Drungarius vigiliæ & Drungarius classis. Postremus Amiralio imperabat, Protocomiti, Drungariis inferioribus & Comitibus, ipse soli magno Duci subjectus; alterius munus erat constituere vigilias ex præscripto Magnidomestici, & ex his noster Zonaras fuit. Vide late de hoc officio Jul. Cæsar. Bulenger. *de Imper. Roman. lib.* 4. *cap.* 37. *& lib.* 8. *cap.* 94. Doctiss: Meursium in Lexico Mixobarbar. voce Δρεγγάριος Codinum & alios. Fuit præterea Zonaras Protosecretarius. Postea Monachus factus ad scribendum animum applicuit, & historiam καθολικὴν seu universalem composuit, usq; ad Alexii Comneni Imp. obitum, seu annum 1118; in qua passim Dionem sequitur. Scripsit præterea alia; quæ ad nostrum Institutum faciunt, sunt commentarii in Photii Nomocanonem, & Canones Apostolorum, conciliorum Generalium & Provincialium, seu in codicem Ecclesiæ Orientalis; Græce & Latine prodiit opus à variis versum Lutetiæ Parisiorum hujus seculi anno XVIII. Et ejusdem expositio canonicarum Epistolarum ibidem Gr. & Lat. anno XXI. Manuscripti Codices passim in Bibliothecis adservantur, vide Theoph.

279. Monachus factus scripsit historiam.

280. Et ad Photii Nomocanonẽ item canones conciliorum.

Theoph. Spizelii *sacra bibliothecarum arcana retecta.*

Post Zonaram inter Græcos Canonistas locum occupat, Alexius Aristinus, Diaconus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, ut illum appellat Gilbert. Genebrand. *in libro de Trinitate.* Scripsit ille Epitomen Canonum jussu Imperatoris Johannis Comneni, ut observat Leo Allatius *in libro, de collatione Ordinum.* Factum id seculi duodecimi anno trigesimo. Inscribitur opusculum hoc. *ἡ ἀπὸ Ἀλεξίου σύνοψις τῶν κανόνων πάντων.* Genebrandus gloriatur habere se fragmentum hujus auctoris, quod inscribitur. *συνόπτικος τῶν ὅλων κανόνων τῶν ἐκτεθέντων παρὰ τῶν οἰκουμενικῶν ἁγίων ἓξ συνόδων, καὶ τῶν μεταξὺ τῶν αὐτῶν τοπικῶν.* Continet hoc opusculum tantum Epitomen, seu Indicem Codicis Canonum Ecclesiæ universæ, servato ordine priorum conciliorum, Nicæni videlicet, Ancyrani, Neocæsariensis, Gangrensis, Antiocheni, Laodiceni, Constantinopolitani, Ephesini & Calchedonensis, omissa tamen serie seu consequentia numerorum; additis in principio canonibus Apostolicis tum Sardicensibus, Africanis XXII. Trullensibus, tribusque epistolis Canonicis S. Basilii, ut tradit Christophorus Justellus *in Præfatione part. 2. Biblioth. juris canon.*

281. Alexius Aristinus.

282. Ejus σύνοψις seu Epitome canonum.

non. veteris; qui & opusculum seu compendium hoc Canonum Græce & Latine in eadem Bibliotheca publicavit. Omni arte caret hæc collectio, & videtur tantum in subsidium memoriæ composita esse.

283. Constantinus Harmenopulus. Clari quoque nominis est, qui vixit hoc seculo ad medium procurrente, Constantinus Harmenopulus, in utroque Jure Civili & Ecclesiastico versatissimus; Dignitates ejus indicat titulus, qui præfigitur ejus

284 Quis fuerit. epitome divinorum canonum, in quo vocatur πανσέβαστος σεβαστὸς, νομοφύλαξ καὶ κρίτης Θεσσαλονίκης κύριος Κωνσταντῖνος ὁ ἁρμενόπουλος. Sebasti & Protosebasti dignitates fuerunt sub sequioribus Imperatoribus cognitæ, quales tamen fuerint, id non satis constat, quædam de iis congessit Jul. Cæsar Buleng *de Imperio Rom. lib. 8. cap. 5.* & Meurs. *in Glossario*, ex quibus tamen vix quidquam colligere possumus, quam dignitates fuisse. Quale quoque officium Nomophylacis Constantinopoli fuerit, id quoque nescimus, vid. Bulenger. *lib. cit. cap.*

285. Quo tempore vixerit. 109. De tempore quo vixit, hæc habet Clarissimus Marquard. Freherus, *in Chronologia, quam Juri Græco-Romano præfixit. ad ann.* 1143. *Constantinus Harmenopulus, Judex Thessalonicensis hoc ævo vixisse videtur, qui hucusque Principum novellas allegat.* Scripsit in jure

re Civili πρόχειρον νόμων, Promptuarium juris vel legum. Quod superioris seculi anno 56. edidit & Latine vertit Joannes Mercerus Professor Regius Lutetiæ, postea Græce & Latine edidit Dionysius Gothofredus cum paratitlis ad singulos titulos, variis lectionibus & nomenclatore Græcarum dictionum anno 1577. Adscribuntur ei in tomo secundo juris Græco Romani collectiones tres, legum militarium Ruffi, legum Colonariarum, & legum Navalium, sed ex conjectura, quia plerumque ejus libris adjectæ inveniuntur. Ad Institutum nostrum facit ejus Ἐπιτομὴ τῶν ἁγίων καὶ ἱερέων κανόνων. *Epitome divinorum & sacrorum canonum*; quam collegit ex codice canonum Ecclesiæ Orientalis, seu synodorum Oecumenicarum & Provincialium item Patrum Græcorum canonibus, quarum rationem, historiam & numerum cum in Præfatione breviter tradidisset, collectionis suæ Methodum hanc describit. Τούτων τοίνυν, inquit, ἡμεῖς τὴν ὑπόθεσιν ἐν ἐπιτομῇ νῦν ἐνταῦθα διαλαμβάνομεν, τιθέντες ἰδίᾳ πρῶτον, τοὺς περὶ ἐπισκόπων διαλαμβάνοντας, καὶ ὅσοι τούτων εἰσὶν ἐχόμενοι. εἶτα τοὺς περὶ πρεσβυτέρων, διακόνων, καὶ ὑποδιακόνων, καὶ ὅσοι τούτων ἐχόμενοι· μετὰ ταῦτα τοὺς περὶ κληρικῶν, καὶ ὅσοι τούτων ἐχόμενοι· μεθ' οὓς τοὺς περὶ μοναχῶν,

286. Quid scripserit.

287. Epitome canonum.

ναχῶν, καὶ μοναστηρίων· καὶ μετ' αὐτοὺς, τοὺς περὶ λαϊκῶν, καὶ ὅσοι καθολικοί εἰσι· καὶ τέλος, τοὺς περὶ γυναικῶν· ἐν ἓξ τμήμασι τὴν πᾶσαν τῶν κανόνων πραγματείαν περιλαβόντες καὶ ποιησάμενοι. ἕκαστον δὲ τῶν τμημάτων, ἐπιγραφὰς πάλιν κέκτηται μερικὰς, εἰς συντομωτέραν ἅμα καὶ σαφεστέραν εὕρεσιν τοῦ ζητουμένου. *His ergo quidquid continetur, compendio nos iſto nunc complectimur, collocatis primo ſeorſum canonib. iis, qui de Epiſcopis tractant, & quotquot his adfines ſunt: deinde, qui de Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, atque his adfines: poſtea, qui de Monachis, & Monaſteriis: ac ſecundum illos, qui de Laicis agunt, & quotquot ſunt generales: in extremo, qui de mulieribus: ſectionibus omnino ſex univerſa canonum tractatione comprehenſa & abſoluta. Harum vero ſectionum quælibet rurſus particulares habet titulos, ut ratione magis compendiaria, & dilucidiore, quod quæritur, inveniri poſſit.* Inſeruit hanc Epitomen in tomum primum juris Græco Romani Johannes Leunclavius, quem credidit Clariſſimo Marquardo Frehero, qui publicavit Francofurti, ſeculi ſuperioris anno XCVI. cum ejusdem Auctoris libro de ſectis & veræ fidei confeſſoribus Græce & Latine.

288. Matthæus Blaſtares.

Inter Græcos Canoniſtas citatur & Matthæus Blaſtares, quo tempore præciſe vixerit non ſatis mihi compertum Anton. Au-

guſtin.

gustin. *in Præfatione ad antiq. Decretal. Collect.* hæc de eo habet. *Johannes Scholasticus & Photius ambo Antistites Constantinopol. & Matthæus Blastares Monachus, & Constantinus Harmenopulus, & his omnibus brevior Arsenius, sub certis quibusdam titulis sententias canonum comprehendunt: adjectis etiam legum de eisdem rebus decretis, ex quo factum est, ut id genus librorum Nomocanones appellarent. Horum Antiquissimus Johannes est, cognomento Scholasticus, quo Patriarcha Justinianus legum Romanarum Collector est mortuus. Photius Isidoro Hispalensi posterior fuit, Constantinus & Matthæus, Ivone & Gratiano antiquiores non fuerunt.* Citat eum quoque inter Nomocanonum scriptores Justellus Pater *in Præfat. ad Cod. Canon. Eccles. Univers.* Synopsin ejus conciliorum citat Meursius *in Glossario Mixobarbaro.* verbo ἄμβων. In Catalogo manuscriptorum Codicum Bibliothecæ Patriarchæ Constantinopolitani, legitur hic titulus. *De legibus Magnum Volumen habens explicationem trium Doctorum, explicantium canones, & leges Imperiales. Initium Johannis Monachi Zonaræ, deinde Theodori Balsamonis Patriarchæ Antiocheni, postremo Matthæi Blastarii,* in charta *bombacina.* Ego hactenus nil de eo vidi, nec puto Justellum Patrem aut Filium habuisse hujus scripta; quia Bi-

289. Scripta.

bliothecæ Iuris Canonici veteris, & aliis Græcis collectoribus non adjunxerunt, procul dubio id facturi si habuissent. Leo Allatius in famoso Tractatu, *de Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis perpetua DISSENSIONE*, (ita enim rectius inscriptus fuisset ille tractatus quam *consensione*) in indiculo auctorum, & hunc Matthæum Blastarem collocat inter auctores ineditos.

290. Simeon Magister & Logotheta. Hoc quoque tempore vixit Simeon Magister & Logotheta, seculo nimirum duodecimo medio, inter Collectores aut Epitomatores canonicos non prætereundus. Eum Aristino posteriorem facit Justellus.

291 Quis Magister. Dignitatem ejus indicat, quod Magister dictus sit & Logotheta. De priore Constantinus Porphyrogenneta *in vita Basilii Macedonis*; hæc de Basilio refert. Τῆς δὲ προνοίας ἀγούσης τὸν Βασίλειον ἀμηχάνως πρὸς ὅπερ ἐβούλετο, εὐθέως μετὰ τὴν ἐκ τῆς στρατείας ὑποστροφὴν υἱοποιεῖται τοῦτον ὁ βασιλεύς. Ἐτύγχανε γὰρ καθάπαξ οἰκείας γονῆς ἀμοιρῶν, καὶ τῆς τῶν Μαγίστρων ὑπερλάμπρας τιμῆς ἀξιοῖ. ἐφ' ὧν τῇ βασκανίᾳ ῥηγνύμενος ὁ λογοθέτης Συμβάτιος, καὶ τὰ ἑξῆς. *Veruntamen providentia ferente Basilium, ad id, quod libebat aptissimè, illicò post illam exercitationem & reditum, Imperator eundem pro filio, quod ipse nullos liberos habebat, adoptat, & Magistrorum præfulgente*

dignitate

dignitate condecorat. His rumpitur invidia Logotheta Symbatius. Ipsi Imperatorum filii ad eam adspirabant. Intimis Imperatorum consiliis admittebantur, magnoque in honore habebantur; *Novella prima* Romani senioris περιβλέπτους & περιφανεῖς vocat, Cassiod. *lib. 6. var. Reverendum honorem sumit, quisquis Magistri nomen accepit.* Inter Patritios censebantur, imo postea & supra hos habiti; ante quos & apud Codinum collocantur. Ad συντεκνίαν Imperatorum aliquando adsciti; nec tantum filii, ut dictum, sed & consanguinei Imperatoris hoc titulo ornati leguntur, vide sis Doctiss. Meursium *in Lexico Mixobarbaro in* μάγιστρος, item & Leonem Allatium *in Diatriba de scriptis Simeonum. pag. 25. & seqq.* item Jul. Cæsar. Bulenger. *in libris de Imperio Rom.* Logotheta insuper vocatur Simeon, qui duplices in Imperio Constantinopolitano. Ecclesiastici, quorum munus describit Codinus *de Offic.* ὁ λογοθέτης εἰς τὸ λογογραφεῖν, καὶ εἰς τὰς δημοσιακὰς καὶ ἀρχοντικὰς ὑποθέσεις λογογραφεῖν. Politici, qui rationes fiscales vel publicas cognoscunt, disceptant & discutiunt; quare & discussores aliquando vocantur. Varii & hi fuerunt, vide sis Meursium *in* γενικὸν *& in* κυεσίτωρ *& in* λογοθέτης, item accurate & caute Leonem Allatium, *dicta* 292. Logotheta quis.

Diatriba, *pag.* 38. *& seqq.* & cujus ille forte scrinia compilavit. Jul. Cæsar. Buleng. *de Imperio Rom. lib.* 3. *c.* 22. de Logistis & Logothetis, *lib.* 8. *c.* 11. de Logotheta magno, *lib.* 8. *c.* 91. de Logotheta genico seu generali, *& cap.* 29. de Logotheta cursus, *cap.* 30. de Logotheta secretorum, *cap.* 39. de Logotheta gregis, *cap.* 51. de Logotheta τῶν οἰκειακῶν seu privatorum, *cap.* 57. de Logotheta militaris ærarii. Edidit Simeon Magister Epitomen canonum, eodem quo Alexius Aristenus modo, diverso tamen ordine, præmittit Canones Apostolicos, tum quatuor concilia Oecumenica sequuntur, dein particularia, Ancyranum, Sardicense, Neocæsariense, Gangrense, Antiochenum & Laodicenum; addidit etiam canones Africanos XXCIV. & Trullenses tum Epistolas tres canonicas Basilii. Artis prorsus est expers & tantum ad memoriam scripta collectio. Edidit eam in Bibliothecæ Iuris Canonici veteris tomo secundo, ex Codice Manuscripto Bibliothecæ Regiæ Christophorus Justellus Græcè & Latinè. Leo Allatius *in Diatriba de Simeonibus & eorum scriptis*, nil de hoc nostro Simeone Magistro & Logotheta habet, sedulus alias sequioris Græciæ scriptorum, antiquitatum & historiæ ruspator, quamvis non semper sine partium studio.

293. Simeonis Epitome canonum.

Ex

Ex Græcia, seu potius Orientali Imperio, iterum in Occidentem trajiciendum nobis, & quid interea Latini in canonum studio & collectione præstiterint hoc seculo lustrandum. Occurrit hic Clari nominis collector Gratianus, qui, ut Ant. Augustinus *in præfat. ad Antiq. Collect. Decret.* dicit, *eorum omnium*, quos ex collectoribus canonum enumeraverat, *luminibus obstruxit.* Fuit is Patria Clusinus, è Thusciæ civitate. In Pomerio Ecclesiæ Ravennatis & apud Matthæum Westmonasteriensem ad ann. 1151. legitur fuisse *de Classa civitate Thusciæ*, sed est error vel mendum *Classa* positum pro *Clusio.* Hic error forte inde est, quod alii dixerint fuisse Gratianum Monachum Classensem prope Ravennam. vide sis Baron. *ad annum* 1151. *num.* 6. item Epitaphium, quod infra adducemus. De natalibus ejus variant auctores, quidam spurium fuisse dicunt, & Petri Lombardi, qui Magister sententiarum vocatur, & Antistes Parisiensis fuit, & Petri Comestoris historiæ Scholasticæ scriptoris Fratrem germanum, tresque hos uno puerperio ex adulterio aut scortatione esse prosatos. Præpositus *in proœmio decretor.* Panciroll. *de clar. leg. interpret. lib.* 3. *cap.* 2. *pag.* 405. Addunt etiam, cum Matrem stupri pœnitere non posset, quod

294. Gratianus.

295. Quis fuerit.

296. Natales ejus

tam præclaros Viros genuiſſet, ſacerdotem cui confitebatur juſſiſſe, ut ſaltem pœniteret, quod pœnitere non poſſet. Tiraquell. *de nobilitat. cap.* 15. *n.* 32. Sed hæc ab aliis pro fabulis habentur & exploduntur. *Falſo id dici*, tradit Pancirollus *d. l. fundamento carere hanc opinionem.* Bellarm. *de ſcript. Eccleſ. in Petro Lombardo*, quia in patria non conveniunt; Gratianus enim Ethruſcus fuit ex Cluſio civitate, Magiſter Petrus Lombardus ex Novaria, Petrus Comeſtor, Gallus ex Trecis. Sed alii eludunt hoc argumentum, quod ex diverſitate patriæ tantum ſequatur, non eſſe eos tergeminos; non vero, non eſſe Fratres aut Spurios, cum Mater diverſis temporibus & diverſis locis cum patribus conventitiis Plautinis conſueſcere potuerit.

297. Profeſſio. Cum monachus Benedictinus Claſtenſis Monaſterii factus eſſet, ſacris literis delectatum dicit in Chronico Martinus, & Alber. in Dictionario. §. *forma* 2. *quæſt.* 6.

298. Tempus quo vixit. Vixit Bononiæ tempore Conradi III. Imperatoris, cum ibidem Alexander, qui poſtea Pontifex factus eſt Romanus, Theologiam doceret.

299. Ubi vixerit & canones collegerit. Ad Canones colligendos & ordine artificioſe digerendos animum adjecit; & ut quidam volunt in Monaſterio D. Felicis, quod probat quoque Epitaphium infra adducendum, item inſcriptio quæ legitur

gitur

gitur in Æde D. Felicis in ſaxo vetuſto, relata à Pancirollo. *d. l.*

Hanc ædis partem Lector reverenter adito:
Namque loci Monachus Decretum hic condidit bujus,
Divinum Gratianus opus quantumlibet arcto
Contentus ſepto: quod, reparando caducum
Et vetus hoc clauſtrum, tolli fuit inde neceſſe.
Id tamen Abbate conſtructum eſt Bartholomæo,
Mille trecentenis decies ſeptem atque quaternis
Annis à Chriſto, pura de Virgine nato.

Alii in D. Proculi cœnobio, ubi diu vixit, vid. Cœpo. *in tract. de cognit. libr. jur. canon. in princ.* & Præpoſit. *in Proem. decret.* Compoſuit grande illud Volumen Decretorum; quod hodie primam partem facit Corporis Juris Canonici. Obtulit hunc librum Eugenio tertio Pontifici, cui valde placuit, adeo ut Gratianum Eccleſiæ Cluſinæ patriæ præficeret. vid. Martin. *in Chron.* & Alber. *in Dictionar.* Sunt qui probatum & canonis ſeu legis auctoritatem accepiſſe volunt ab Eugenio tertio; ſed nunquam prolata ſanctio iſta fuit, neque pro lege hactenus habitum. Magnæ tamen ſemper fuit auctoritatis, & ex eo quod ſcholis ad prælectionem datum, poſſet inferri vis canonica ſeu legis. De auctoritate ejus hæc refert Pancirollus *d. l.* *Tanta poſtea auctori-*

300. Volumen decretorum.

301. Eugenio oblatum.

302. Ejus auctoritas.

tatis fuit, ut vulgo Magister vocatus, maximum in decidendis causis pondus habuerit, etsi velut privati hominis ejus dicta vim legis non obtinent.

303. Bacillarii & Bacalaurei unde dicti. *Itaque qui ejus opus ita edidicisset, ut aliis prælegere posse videretur, baculo velut pro arrha doctrinæ more Longobardorum accepto Doctoris titulo honestabatur, & à bacillo* Bacillarius *vocabatur, qui mos tum demum Bononiæ institutus à* Parisiensibus, *ubi tum Decreta, & summulæ docebantur, fluxisse fertur, in quorum vetustis Constitutionibus* Bacillarii *nominantur.* Sed de hoc postea, ubi accuratius Volumen Decretorum Gratiani expendendum est.

304. Tempus collectionis. Quando scripserit Gratianus, discordant Auctores, Trithemius *lib. 2. de Vir. Illust. Ord.* Benedicti anno 1127. scripsisse refert, alii pleriq; omnes, an. 1251. quam sententiã confirmat epitaphium Gratiani. Bellarminus utramque sententiam conciliat, *lib. de script. Ecclesiasticis*, conjectura, quæ aliis non displicet, quod anno 1127. incœperit, & anno 1151. perfecerit opus seu collectionem suam. Christ. Justellus *in fine præfat. quam Codici canonum Ecclesiæ universæ præmisit* Gratianum decretorum volumen composuisse refert sub Innocentio II. anno 1131; quod proxime accedit ad traditionem Trithemii. Alii editum narrant anno 1150. Calderinus *in prœmio Decretal.* Cardinal Alexander

der *in Præfat. Decreti* quos ſequitur Valent. Forſter. *in hiſtor. Jur. Civil. lib.* 3. *cap.* 7. Freherus *in Chronol. juri Græco-Roman.* præmiſſa, anno 1154. Gratianum *ſcribit Decretum ſcripſiſſe, quod Decretum Magnum vocatur.* Sed hoc abit ab omnium ſententia, qui ſub Eugenio III. Decretorum opus editum ſcribunt, iſto vero anno 1154. ſedebat Romæ Hadrianus IV. niſi forte Freherus de progreſſu vitæ & additionibus ſit intelligendus. Ex forma Apoſtolorum, quæ habetur *cap. Poſt Appellationem* 2. *q.* 6. videtur colligi poſſe anno 1161. ſcripſiſſe adhuc Gratianum, ſed eſt mendum pro MCLXI. debet reponi facili mutatione MCXLI. ut quoque monent ibidem Correctores Romani, *in notis*, & late Antonius noſter Auguſt. *lib.* 2. *Dial.* 9. *pr.* id ſatis firmat annus indictionis quartus, qui anno 1161. eſt ſeptimus; Anno vero 1141. currebat indictio quarta; quod fulcit conjecturam ſupra relatam diu occupatum fuiſſe Gratianum in collectione Decretorum. Inſcripſit ipſe opus ſuum *Concordiam diſcordantium canonum.* Vide ſis Anton. Auguſtin. de emendat. Grat. libr. 1. dial. 1. princip. fere, ubi & docet falſo *Decretum* vocari. Melius adhuc *Decreta.* Quomodo & Antonius Demochares, qui *Decretorum collectanea,* & Ant. Contius, qui 305. Titulus operis.

Decretorum Canonicorum Collectanea inscripsit in sua emendatione; Quia non unum ista collectio complectitur decretum, sed est farrago multorum decretorum. Idem firmat Henr. Gandavensis de Scriptor. Ecclesiast. cap. 44. *Gratianus*, inquit, *Monachus*, *Bononiæ habitans*, *Codicem*, *quem* Decreta *vocant*, *compilavit*. Quare vero ipse Gratianus

306. Ratio ejus. inscripserit *concordiam* & quidem *discordantium canonum* ex fine ejus satis patet. Videbat Ecclesiastica decreta & canones sibi invicem contrarios, diversos, dissentientes, inter hos dissidentes concordiam ille instituere voluit. Aliter quam olim concordia canonum accipiebatur, nempe pro collectione similium sententiarum: hic autem à Gratiano significat, dissidentium canonum conciliationem. Animadvertit id quoque Ant. Augustin. *lib.* 1. *de emend. Grat. dial.* 1. *pag. nostr. edit.* 5. *Ad Gratianum*, inquit, *redeamus*, *in ejus libris veteribus illa inscriptio est*, *quam audisti*: Concordia discordantium canonum. *Similem legi Romæ in veteri libro Cresconii*: Concordia canonum, & ipsi canones. C. *Quid est*, *quod his verbis significare voluerunt? an putandum est*, *canones conciliorum ita esse inter se contrarios*, *ut egeant concordia? A. Quantum ego potui ex Cresconii libro elicere*, concordiam *vocat collectionem similium*

milium sententiarum, ut qui scripturæ sacræ verba collegerunt, Concordantias Bibliæ appellarunt; quibus verbis, quod pace vestra dicere liceat, nihil excogitari potest ineptius. C. *Gratianus igitur sic Concordiam dicit, quasi collectionem similium canonum. Cur vero addit vocem discordantium, quæ sola refugit hanc interpretationem?* A. *Vere tu quidem ais. Nam si inscripsisset,* Concordiam canonum, *ut Cresconius fecit; aut Concordiam concordantium, & discordantium canonum: hanc reciperet interpretationem. Nunc vero significare videtur, concordiam inter discordes versari.* Gratianum ad Collectionem Decreti accessisse putant correctores Romani ejus, *in Admonitione ad Lectorem*, ex consilio Ivonis, qui in Præfatione suæ collectionis quædam de conciliatione discordantium canonum tradiderat, ipse vero neglexerat. Verba eorum sunt hæc. *Novissimus istorum omnium præter authorem Pannormiæ (nam is recentior fortasse est)* Gratianus *monachus Benedictinus non tantum decretis colligendis (quod superiores fecerant) operam dedit: sed Ivonis fortasse præfatione excitatus, eo potissimum incubuit, ut certis quæstionibus propositis, quid in utramque partem ex Canonibus qui inter se nonnunquam pugnare videbantur, dici posset, ipse & afferret, & explicaret: omninoque eorum varietatem,* 307. **Quid** eum **ad** colligendos canones **impulerit.**

quæ

qua speciem dissensionis habebat, ad concordiam revocaret. Caterum in longo ac perdifficili opere multa à parum aquis hominibus exagitabantur, nonnulla pii etiam & verecundi interdum desiderabant. Antequam ejus decretorum volumen penitius lustremus, videndum exactius quam supra factum, cujus sit auctoritatis. Hic diversæ sunt Doctorum sententiæ. Quidam in utroque extremo, alii in medio incedunt. Seu aliqui legis Auctoritatem aut saltem canonis, alii prorsus nihil, aut saltem non magis quam privo Doctori tribuunt, nullam obligandi vim. Tertii dispescunt collectanea ex fontibus, & pro diversitate eorum, diversam attribuunt auctoritatem. Illi qui primam sententiam defendunt, id non faciunt pari modo. Alii iterum simpliciter adserunt ab Eugenio esse approbatum. Inter quos est Anonymus Auctor vitæ Gratiani & Trithemius, de script. Eccles. à quibus hoc in alios manavit, & accepit Gesnerus & Simlerus in Bibliotheca & alii: sed ut supra monui ipsa approbatio nusquam comparet, aut à nemine producta unquam est, aut visa, quare alii ad consuetudinem confugiunt & per eam conciliant Gratiano auctoritatem. Abbas Panormitanus *in c. 2. x. de rescript. Sed ego dico*, inquit, *ex quo ille liber communiter*

308. An pro lege aut canone valeat decretorum volumen.

309. Variæ sententiæ hac de re.

à multis

à multis annis circa fuit publice lectus in Scholis, & ipsius dicta communiter recepta sunt, hodie tacitè approbata & per omnes recipienda. Ejusdem est sententiæ Robb. Maranta *de Ord. Judiciorum part. 3. n. 34. Quidquid sit,* ait, *quia est communiter approbatus à populo, & publice legitur in Scholis sicut alii libri authentici, ex hoc censetur authenticus, & facit plenam fidem.* Huc inclinat quoque Paulus Layman. *lib. 1. Theol. Moral. tract. 4. cap. 6. §. 3. n. 12.* qui consuetudine refert Decretum Gratiani receptum est; *Dicta vero Sanctorum Patrum*, sunt verba ejus, *ipsiusque Gratiani ac Paleæ, quæ ecclesiasticis regulis ac moribus non repugnant, licet per se nullam juris auctoritatem habeant, (cum in jure condendo, causisque definiendis non sola scientia sed magis etiam potestas necessaria sit juxta c. 1. dist. 20.) nihilominus consuetudo obtinuit, ut in externo foro etiam illa ad causarum decisionem inserviant.* Vim quoque legis tribuit Vallensis ei, *in Proœm. parat. §. 8. n. 12. Maxime cum Gregorius XIII. summus Pontifex reliquis partibus juris illud annumeraverit, atque adeo recognosci, corrigi ac repurgari & retineri mandaverit, non est, quod in hac parte amplius laboremus.* Adde sis, Cardin. Tusch. *conclus. 170. verb. Jus Canonicum.* Sed statim ille, non minus ac ipse Laymannus, suæ adsertionis oblitus,

oblitus, iterum resolvit in sua principia, & sic iterum Gratiano adimit omnem auctoritatem, quemadmodum etiam Laymannus, qui tantum probat, quantum *ecclesiasticis regulis bonisque moribus non repugnat*; cum pro ecclesiasticis regulis protrudantur Gratiani decreta, verseturque hoc in quæstione. Verba Vallensis *l. d.* sunt hæc. *Modo tamen singula, quæ in eo comprehensa sunt, ad suos fontes & origenes revocentur, eo quod ratione auctorum, è quibus decreta adsumuntur major vel minor sit auctoritas.* Si usus & consuetudo firmavit, tum firmavit omnia, & par omnium est auctoritas, eaque ex consuetudine, non ex fontibus & Origine; si Gregorii XIII. auctoritas hic legem facit ex dictis Gratiani, & ansam *amplius deliberandi*, ut ait Vallens. præcidit, jam pariter toti collectioni conciliat. Quare melius alii huic consuetudini & auctoritati contradicunt, inter quos est Fr. Suaresius *de Legib. lib. 4. c. 5. n. 7. Consuetudo*, ait, *quam allegant, non est in sensu juxta conceptum communem sapientum introducta*. Vid. & Zoesium *comm. ad Decret. n. 10. in præfat.* Quare & alii quoties libet, & si aliter elidere objectiones ex Gratiano non possunt, ejus auctoritatem rejiciunt. Vid. Boetium Epo. *lib. 2. de jure Sacr. num.* 135. Petr. de Marca. *de concord. sacerd. & Imp. lib. 3. c. 6.*

n. 21

n. 2. apposite. *Cum Gratiani*, inquit, *collectio privato studio instituta sit, quæ refert auctorum testimonia non majore pollent auctoritate, quam antea obtinebant.* Alii contra veteres & recentiores plenis buccis in ejus errores debachantur, quod Mascule facit Antonius August. passim in dialogis, vid. *lib.* 1. *Dial.* 1. *item* 16. *& seqq.* Bellarmin. *de scriptor. Eccles. in Gratiano.* Adde *Gloss. ad c. Paulum* 7. *q.* 3. Joh. Andr. *ad c.* 2. *de rescript.* Alber. Gentil. *de lib. Jur. Canonici cap.* 2. Tertia sententia, in quæstione de auctoritate Gratiani, dispescit ejus capita quadrifariam & diversimode de singulis respondet. Marant. *de ordin. judic. part.* 3. *n.* 35. Latius Augustinus Barbosa *ad Præm. Decret. n.* 6. Prima classis continet dicta Patrum, secunda verba Gratiani, Tertia Paleas, Quarta jus Civile. Addi quinto possunt canones Conciliorum & Decretales Pontificum Romanorum, nisi sub prima classe velis complecti, & Patres in privos, seu singulares vel simul congregatos dispescere, quæ & mens est Barbosæ. Privos iterum in eos qui arrogant summam sibi auctoritatem, ut facit Pontifex Romanus; & minorem, quo referendi Patriarchæ Metropolitani, & Episcopi; & nullam, quales sunt cæteri Patres, qui scriptis Codices Sacros

310. Fontes Decretorum.

Sacros aliaque dogmata Ecclesiastica, illustrarunt. Barbosa in prima Classe dictis Patrum ex consuetudine, non per se vim legis defendit. Nos melius cum Augustino Viro supra invidiam Magno, *c.* 3. *&* *c.* 5. *Dist.* 9. negamus, quæ sodes inspice, & adjunge hæc Suaresii, *ex lib.* 4. *de legib. cap.* 5. *n.* 6. *&* 7. *Dicendum est, sententias seu dicta sanctorum per se & quatenus nituntur autoritate eorum, non habere vim legis. Et ratio est, quia lex non est actus doctrinæ tantùm, sed potestatis. Sancti autem Patres non habebant potestatem hanc, neque etiam hâc intentione talia scripta tradebant. Dixi autem per se & quatenus eorum autoritate nituntur, quia interdum ipsi testificantur de præcepto vel à Christo vel ab Apostolis tradito, vel Ecclesiæ traditione introducto, & nunc ex illis colligitur præceptum tanquam ex testibus, non tanquam ab auctoribus. Unde juxta modum, quo de re aliquâ seu obligatione testificantur, & juxta majorem vel minorem consensum Sanctorum inter se, eo majorem vel minorem fidem efficiunt. Addo præterea, sententias Patrum non accipere vim legis, eò quod à Gratiano in suo Decreto insertæ sint, nisi ab aliquo Pontifice fuerint canonizatæ, ut inter Decretales aliquando inveniuntur. Ratio est, quia nec Gratianus habuit potestatem dandi vim legum, neque Pontifex aliquis pro legibus approbavit*

probavit omnia, quæ in illo decreto continentur. &c. Et Doctissimi Dalæi *tractat. de usu & auctoritate Patrum passim, potissimum lib. 2. cap. 2.* Sub ista classe continentur & conciliorum canones, quæ Barbosa pro legibus habet; quasi Patres in concilio congregati habeant potestatem condendi Canonis; nos melius edocti supra *num. marg.* 13. Conciliis potestatem legislativam abrogavimus, declarativam adseruimus, quid nempe cum Scriptura sacra conveniat. Prima itaque quæstio in obligatione conciliorum esse debet, utrum sit conforme Sacræ Scripturæ, & tum obligat, non ex auctoritate concilii, sed divina. Animadvertit id Gratianus ipse *c. placuit.* 36. *qu.* ubi recitato canone concilii Aquisgranensis, quod raptor raptam ne quidem cum voluntate Parentis ducere possit; subjungit. *Hæc auctoritas non præjudicat auctoritati Hieronymi, maxime cum illa testimonio divinæ legis nitatur.* Tandem tertio Epistolæ decretales summorum Pontificum, ex hypothesi Pontificiorum, à Barbosa ob imaginariam illam summam ejus potestatem, pro legibus habentur. Quam quia negant, & solide destruunt Protestantes, concidit quoque earum auctoritas. Neque majorem in sua diœcœsi suburbicaria olim habuit ille auctoritatem, quam qui-

311. Conciliorum canones cujus auctoritatis sint.

312. Et Epistolæ decretales.

libet alius Episcopus in sua. Ut vera sit hic Augustini adsertio, *libr. 2. de Baptismo contr. Donatist. cap. 3.* quam refert Gratian. *c. quis nesciat. dist. 9. Quis nesciat sanctam scripturam canonicam tam veteris, quam novi testamenti certis suis terminis contineri, eamque omnibus posterioribus Episcoporum litteris ita praeponi, ut de illa omnino dubitari, & disceptari non possit, utrum verum, vel utrum rectum sit quidquid in ea scriptum esse constiterit? Episcoporum autem literis, quae post confirmatum canonem vel scriptae sunt, vel scribuntur, & per sermonem forte sapientiorem cujuslibet in ea re peritioris, & per aliorum Episcoporum graviorem auctoritatem, doctioremque prudentiam, & per concilia licere reprehendi, si quid in eis forte veritate deviatum est?* Vid. & Caspar.Ziegleri *dissert. de Jur. Canon. origine. sect. 44. & anteced.*

313. Item Gratiani dicta cujus auct.

Secundo occurrunt ipsius Gratiani verba, quibus solet connectere capitula & canones; item ordiri distinctiones suas & quaestiones, easque distinguere in partes; conciliare discordantes canones. De hisce Barbosa sic judicat. *Auctoritas Gratiani compilatoris hujus voluminis à nullo Pontifice reperitur approbata, nec est authentica.* Nihil itaque tribuit Gratiano Barbosa, cum inter Patres eum numerare potuisset, & eandem

ei

ei tribuere auctoritatem. Sed hoc forte facere noluit, quia cum Bernardo fere Patres exspirarunt, & sequentes scriptores vix inter Patres numerentur, quanquam & ipse Gratianus cum Bernardo Abbate Claravallensi, qui A. D. 1153. obiit, vixerit. Non tamen in Album Sanctorum relatus est, ut Bernardus, quod ei auctoritatem patris conciliasse videtur. Quidquid sit, ex hypothesi Pontificiorum majorem Gratiano auctoritatem deferre debuisset Barbosa, maxime cum opus ejus publice in Scholis prælegatur, & à Pontificibus publice prælegendum sit datum. Plus ei adhuc defert Casp. Ziegler. *in d. dißertat. sect.* 45. *Non rejicimus testimonium* Gratiani *historicum, quatenus facit ad cognitionem doctrinæ eo tempore publice in Ecclesia traditæ; verosimile enim est,* eum *bene novisse, quid sua ætate in capitibus fidei & disciplina morum statuerit Ecclesia, & hinc non privatam, sed publicam retulisse de rebus religionis sententiam.* Paucissima tamen sunt, quæ Gratianus de suo addidit, ut verum sit Petri Gallesii judicium apud Ant. August. *lib.* 1. *dialog.* 1. *pag* 9. *Non is sum,* inquit, *qui operæ pretium esse existimem, tam multa de solo Gratiano dici. Hic enim, ut nosti, & ut facile omnes concedunt, compilator insignis, nihil fere habet valde utile, quod proprium di-*

cere possis: sed cornicula illi similis, ut est in fabulis, risum scientibus, admirationem ignorantibus movet. Si verba consideres; nihil illo tritius; si artem requiras, & ordinem docendi, frustra laborabis. Ita multa refert alieno loco ponenda, ita pro certis incerta constituit; ut malis illa eadem in ipsis libris non solum conciliorum, sed etiam Burchardi, & Ivonis, & aliorum collectorum requirere. Itaque dum tu quid apud Gratianum mutandum sit, dices; in veteri me confirmabis opinione, qui frustra hunc scriptorem mendis purgari putem.

314. Paleæ unde dictæ. Ad tertiam speciem transeo, ad Paleas, quæ in Opere Gratiani occurrunt. Hic variæ Doctorum sententiæ, opiniones, aut potius conjecturæ occurrunt, quare ita inscriptæ sint. Quatuor diversas recenset Guido Pancirollus, *de claris leg. interpret. lib. 3. cap. 2. Cum vero* Gratianus, *librum Eugenio III. Pontifici offerendum Romam detulisset, Cardinali cuidam viro alioqui erudito, sed ambitioso, cujus opera ad Pontificem introduci volebat, legendum tradidisse fertur. Ille alienam laudem in se transferre cupiens, volumini quædam à* Gratiano *omissa inseruit, seque operis auctorem esse jactitabat. Monachus, hominis fraude intellecta, additiones illas paleas esse respondit, quæ grano alibi condito inanes reddebantur; Paleam enim veteres Theologi literam fru-*

ctu carentem, vel sterile opus vocabant. Theoph. in Naum Prophet. cap. 3. *Itaque capita illa postea semper pro paleis sunt inscripta.* Cæpo. in d. tract. *Alij paleas ab eodem Cardinali Pocapalea nuncupato, quo nomine etiam hodie oppidum in Subalpinis, & familia vocatur, dictas fuisse censent. Nonnulli à Palea Gratiani discipulo,* Imol. in R. de verbo oblig. sub n. 5. *qui diversas ejus libri inscriptiones quandoque etiam improbatas fecit,* Specul. in tit. de disput. & allegat. §. ult. in fin. Cæpo. in d. tract. n. 14. Præpos. Alex. in proœm. decret. Jas. in rub. de actio n. 12. *paleas nominatas fuiße autumant. Nec desunt, qui hæc fabulosa existimantes, Decreta, quadam novissimè adjecta, velut suspecta, & fide carentia, paleas appellatas fuisse credant, opus, quod Patrum, Pontificumque Decretis scateat, Decretum inscriptum fuit.* Huic posteriori sententiæ videtur accedere Jacob. Cujacius *ad. cap. 1. x. de despons. Imp.* qui tamen & suam quintam sententiam adjicit. *Paleæ nomine quidam significari putant, quod cassum est, & irritum, ut caßa palearum dixit Solinus in India. Itaque Paleam dici per contemptum canonem nullius fidei vel auctoritatis, ut apud Joannem Cremonensem ad Abbatem Urspergensem Imperator Fridericus, qui Alexandro III. valde infensus erat post Alexandriam conditam in Liguria de*

nomine Alexandri III. eam Paleam vocat, quasi factam ex cassis palearum, ex stramine. Equidem verius puto, hoc nomen præponi antiquioribus canonibus & decretis, & scribi debere cum diphthongo Palæa, quia & in Basilicis sæpe video παλαιὸν *nominari simpliciter antiquum Interpretem, & ita hanc constitutionem cum sit Hormisdæ, qui ex antiquioribus Pontificibus est, recte Palæam appellari.* Refert hanc eandem sententiam posteriorem Cujacii Ant. Contius, ad *c.* 2. *dist.* 5. Sed suam sextam conjecturam addit. *Cur hoc*, inquit, *& pleraque capita sic inscribuntur, sæpe etiam inter doctos dubitari animadverti. Qui rectius sentire & sapere existimantur, quasi* παλαιὸν *i. e. antiqua nuncupata volunt. Ego autem paleam inscribi hoc caput existimo, & cætera similia, quia addititia sunt, nec à Gratiano primitus huic libro inserta, sed ab interpretibus, prout cuique commodum videbatur, ad marginem Gratiani adscripta, & plerumque in emendatioribus & antiquioribus exemplaribus prorsus omissa. Cui rei fidem facit antiquum Gratiani exemplar, quo in hoc emendando usus sum, in quo pleraque ejusdem paleæ desunt.* Plerasque fere sententias recensent, & tandem quid ex collatione Manuscriptorum observaverint, addunt, Emendatores Romani, *in Præfatione Gratiani ad Lect. De nomine* Paleæ *sunt varia doctorum*

hominum

hominum sententiæ. Multi ea capita, in quibus res inanes ac leves continerentur, hoc nomine appellari censuerunt: alii quasi τὰ παλαιὰ, id est, antiqua: alii quasi additiones quasdam, derivata aut potius depravata voce ab adverbio πάλιν, id est, rursum, quo scriptores etiam Latini tempore Gratiani uterentur. Verum Joannes Andreæ in additionibus ad Speculatorem, titulo de Disputationibus & Allegationibus prope finem (quem Imola in Rubrica de verborum obligationibus, Alexandrinus in prooemio Decretalium, Jason in Rubrica titulo de Actionibus, & alii sunt secuti) putat, quendam Protopaleam, quem Jason addit Cardinalem fuisse, collectioni Gratiani capita hæc adjunxisse. Atque ut in re tam incerta aliquid elici conjectura possit, exponetur, quid in collatis exemplaribus observatum fuerit. In tribus, quæ sunt antiquissima, & videntur scripta paulo post Gratiani ætatem, paucissima ex hujusmodi capitibus habentur. In uno valde emendato sunt apposita in margine sine ulla nota, sed non omnia quæ in impressis: quamvis vicissim in illo additiones aliquæ sint, quæ in his non habentur. In alio litteris perantiquis descripto Paleæ ipsæ recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In cæteris habentur aut omnes, aut pleræque: & partim quidem cum paleæ nomine, partim verò sine ullo à cæteris capitibus discrimine. Ex qua observatione illud videtur posse colligi,

ligi, *has paleas esse additiones non eodem tempore factas ad primam collectionem Gratiani, in margine primum adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipsomet Gratiano (ut fit) inter componendum, aut relegendum: quas deinde librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjunctè cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Falsam verò esse illorum opinionem, qui eas contemnendas putant, ex eo constat, quòd multa & in Decretalibus, & apud vetustiores Gratiani collectores habentur: quod suis locis indicabitur.* Septima sententia est eorum quos refert Hilliger. *Donelli Enucleati lib. 26. cap. 2. lit. A. pag. mihi 1394. & seqq.* cum Gratianus librum suum Eugenio III. Pontifici obtulisset recognoscendum, hanc vocem *Palea* adscriptam esse. *Papam enim veluti asterisco notasse, quæ nulla auctoritate valitura, ut sicuti Paleæ ad grana vilia sunt, ita capita ista omni pondere carere innueret Gibbert. Reg. I. Enantiop.* 25. Octava sententia est, Curtii *de feud. quæst.* 1. *Quatenus,* inquit, *ratione non juvantur dicta Gratiani, dicuntur Paleæ.* Quæ omnes meræ sunt conjecturæ, ut cuique liberum sit accedere, quæ ei maxime probabilis videtur. De Auctoritate eorum constans est fere omnium sententia, non multum iis deferendum esse, nec esse integræ auctori-

315. Cujus sint auctoritatis.

auctoritatis. Correctores Romani, ut jam relatum non contemnendas censent, quia multæ in Decretalibus & vetustioribus collectionibus sint. Ad quæ regerit. Alber. Gentil. *de libr. Juris Canonici cap. 2. prope fin. Verum & aliud est contemni, aliud non allegari pro authenticis; Illa,* c. 14 dist. 96. *qua tribuit Constantinus magna omnia Romano Pontifici, licet sit palea, & pro palea inseratur, multum tamen tritici attulit Ecclesiæ, ut de Imola relatum aliquando legi.* Rubr. *de verb. ob.* Alciat. 12. *part.* 3. hæc habet. *Constat consensu omnium, ea quibus talis est inscriptio, certæ fidei non esse, neque ceu authentica allegari posse.* Paria fere habet Arthur. Duck *de Auctor. jur. lib.* 1. *cap.* 7. *sect.* 3. *Sunt in decreto, quæ* Paleæ *dicuntur, nullamque juris auctoritatem habent, sive fuerint ipsius Gratiani sive alterius, de quibus varia tradunt interpretes.* Felinus *in cap. ex part. de rescript.* Curt. *de feud. qu.* 1. Marant. *p.* 3. *n.* 31. Alciat. 12. *parerg. c.* 3. Mart. *de jurisd. p.* 1. *c.* 30. *Easque paulatim irrepsisse in codicem Decreti, & paucissimas in libris antiquioribus reperiri.* Et de iis est hæc adsertio Alber. Gentilis *in dissert. de libr. jur. canon. cap.* 2. *in fin. Verum est crevisse paleas cum Gratiani collectione. Etiam in Gratiani libris omnibus non eædem sunt; pauciores in vetustioribus sunt. Hujus autem Paleæ qui discipulus*

fuit Gratiani. Speculator de disp. ubi Joh. Andr. Imol. d. rat. de V. O. Cœp. de lib. jur. can. Alb. l. 1. c. de fi. do. de. Alc. l. 1. si cert. pet. *Si rubricæ decreti sunt, sive ipsiusmet Gratiani, non obligant: etsi perfectam habeant orationem: quæ & falsæ aliquando sunt, neque Pontificum, neque conciliorum sunt. Adi ad Cœpollam, qui habet rationes plures; Ad Alciatum qui negat, quod & alii faciunt, Gratiani. Et sic quoque de paleis, quæ in Decreto. Nam quæ sunt in Decretalibus, ea vim habeat legis.* Ex quibus & aliis pluribus, quæ adduci possent, patet; neminem Paleis multum detulisse, sed nomini parem virtutem apud omnes fere retinuisse.

316. Legum auctoritas in decreto.

De legibus civilibus, quas Gratianus in Decretum suum retulit, non est opus late disquirere cujus sint auctoritatis; retinuerunt eæ suam vim in decreto, quam habuerunt à Majestate Imperatoria extra decretum. Quanquam Barbosa iis deneget vim juris Canonici, nisi sint per canonem approbatæ. Fecit hoc ut recentiori Pontificiorum sententiæ inserviret, quæ Papam & leges Papales supra Imperatorem & omnes ejus leges, contra scitum Apostoli *Rom.* 13. 1. effert; secus quam olim factum est. Sed hæc alterius loci sunt.

317. Pseudepigrapha

Hisce quatuor adde multa falsa, spuria, conficta,

confićta, aliis ſuppoſita, quæ Gratianus ſine ullo judicio in ſuum opus corraſit; veluti ſuppoſititias illas Epiſtolas Pſeudo-Iſidori Mercatoris, quas integras fere deſcripſit: item Pſeudepigrapha quæ affinxit primis urbis Epiſcopis, quorum omnium accuratiſſimum & bene longum Catalogum contexuit Doćtiſſ: Blondellus *cap.* 18 *in fine fere. Pſeudo-Iſidori vapulantis*, quem vide. Quæ cujus auctoritatis ſint, jam ſatis ſupra disquiſitum eſt in Pſeudo-Iſidori collećtione.

ſuppoſita & confićta quæ in decretum retulerit Gratianus nullius ſunt auctoritatis.

Judicia de Gratiano ſunt varia. Quidam laudant, quidam taxant & vituperant, quidam ferunt & tolerant. Paſſim in eum inſurgit Anton. Auguſtin. *in libris de ejus Emendatione*, qui aliquando totum opus una litura deletum cuperet; aliquando iterum paucis excuſat. Vehementer inſurgit Ant. Contius lećt. cap. 10. ubi *errorum monſtra quædam*, ut vocat, recenſet. Alii vero excuſant, alii laudant; Apologeticum ei ſcripſit ex profeſſo Joh. Chiffletius JC. Veſontinus, *in Apologetica diſſertat. de utriusque jur. Architećt. cap.* v. Sed qui ſatis exilis eſt; In Gratianum debachatur Johannes Molynæus, quem ſupra Decretum Ivonis edidiſſe diximus; contra eum amariſſime inſurgit Boëthius Epo, *de jur. ſacr.* qui Gratianum defendit, & Mo-

318. Judicia de Gratiano.

& Molynæum prævaricatorem vocat in sua professione. Ut Ivonis decretum quod ediderat extolleret, dicit, Gratiani depressisse. Longa nimis sunt ipsa judicia, quam ut hic inseri possint. Unum atque alterum subjicio. Nobilissimus Mornæus *in Mysterio iniquitatis, pag. mihi 285 edit. Gorichem.* de Gratiano hoc habet. *Per idem etiam tempus, Gratianus Decretum consarcinat, non fœlicius quam Pandectas Justinianus; ex Canonibus & Decretis antiquis, quæ quidem ipse pluribus locis ad temporis corruptelam accommodat, Romanæ ambitioni præsertim servire cogit: quamquam multa nobis vestigia relinquit, quorum ope, antiquam Ecclesiæ & doctrinam & praxim investigare sedulò quærentibus datur. Aventinus sanè antiquitatis studiosissimus nobis author, ante Gratianum Jus Canonicum longe diversum fuisse:* Etenim, *inquit,* uti est in nostris Bibliothecis sincerum, duas continet partes, prima, Acta sunt universorum Conciliorum, quæ quidem recepta esse constat; altera, Constitutiones, Epistolas, Rescripta maximorum Pontificum complectitur, ut quæque gesta fuere: causæ, adsessores, testes, adductis locorum temporumque momentis, commemorantur. *Quod utinam ab hoc labore abstinuisset; & hoc interim Eugenius approbat, & in omnibus universitatibus legi jubet, haud*

dubiè

dubiè quia sub unius Pontificis jugum universam Ecclesiam redigebat; Bernardi Consiliorum in libris de considerationibus quàm parum memor. Eadem methodus Petri Lombardi, (Is Gratiani frater) in 4. Sententiarum libris, quas ex Patrum locis hinc inde collectis, in certum ordinem compingit, quos & ipse immutato, omisso, addito interdum aliquo verbo, scenæ servire cogit, ad corruptam ævi sui Theologiam inflectit; ut deinceps unus Gratianus consulatur, unus in scholis prælegatur Lombardus; In his tota seu Jurisprudentia, seu Theologia Christiana posita sit; fontem repetere in sacris veteris & novi Testamenti scripturis, in Patrum adeo monumentis antiquiorumve Conciliorum actis, nemo dehinc curet; penitius rem introspicere hæresis censeatur.
Huic subjicio judicium Magni Erasmi *in libro singulari antibarbarorum. Gratianus de quibusdam quæstionibus in utramque partem disputat, & quidem pari copiâ, parique facundia: quod idem olim Gorgiam, & Carneadem fecisse legimus. Lectori autem, ubi jam longâ lectione cerebrum vertigine rotari, & caligare acies cœperit, non multò certior surgit, quàm Demipho ille Terentianus, qui ex tribus advocatis consultis, cùm unus suasisset, alter negasset, tertius deliberandum censuisset; Fecistis, inquit, probè, incertior sum nunc multò, quam dudum.* Et Hotomanni *in Bruto fulmine Sixti V.*

ti V. Et tamen execrata illa Papæ Symmachi blasphemia paulò post in c. multi. Chrysostomi verbis coarguitur. Ex quo, & sexcentis aliis Gratianici decreti locis, de illius libri stultitiâ existimari potest. Vide alia apud Sleidan. *lib.* 3. *de quat. summ. Imp.* Adde sis Flaccium Illyricum *in Catalogo test. veritat. pag. mihi* 630. *& seq. editionis novæ Francofurtensis anni* 1666. *in antiq. vero p.* 704. Ubi Gratianum inter quatuor Satanæ Apostolos collocat. Anton. Augustin. de emend. Grat. lib. 2. dial. 17. *Stupidum hominem fuisse dicit, multisque in rebus nihil vidisse;* Adde quæso integrum locum.

319. Non omnino rejiciendū opus Gratiani, ejus usus indicatur contra Pontificios.

Non tamen meo judicio integrum opus Gratiani penitus abolendum aut omni utilitate carere censeo. Sunt in eo multa quæ historiam, ut supra dictum, ejus & anteriorum temporum juvant. Sunt multa quæ erroribus Pontificiorum contraria sunt, & multa ipsam Pontificis Majestatem oppugnant, & convellunt, etiamsi contra intentionem forte scribentis, qui in promovenda Monarchia Pontificia multum momenti attulit; Quod solide & accurate demonstravit Magnus JurisConsultus Innocentius Gentiletus Delphinas, *in Apologia pro Ecclesiis Reformatis.* In qua controversias quæ inter Protestantes & Pontificios agitari solent,

lent, solidissimè & feliciter satis decidit. Specimen hujus rei quoque edidit ex Johanne Hallero, Alstedius Encyclop. *lib.* 25. *Theol. sect.* 4. *cap.* 4. ubi ideam exhibet symphoniæ Catholicæ Juris Canonici seu Decreti Gratiani, cum scripturis Canonicis in XXXV. capitibus religionis majoris ponderis. Quæ sola ratio Studiosos, interque eos etiam potissimum Theologos excitare debet ad studium Juris Canonici, ex quo, tanquam armamentario arma sufficienter contra adversarios promere, eosque proprio gladio conficere possunt. Hæc causa est, quare sæpe vapulet Gratianus apud Theologos Pontificios. Videatur Baron. *ad Ann.* 774. §. 4. & 964. §. 4. Huc facit Delrii testimonium; *Neminem*, ait, *qui jus Ecclesiasticum vel à limine salutavit, ignorare posse multa in Decreto haberi, quæ postea Decretalibus, Sexto, Clementinis & Extravagantibus abrogata fuerunt; nonnullaque à Gratiano per errorem inserta esse quæ cum veritate pugnare deprehenduntur.* Neque minus Apostasiæ, sordium, absurditatum multarum ex decreto convinci potest Ecclesia Romana. Specimina vide *c. dilectiss.* 12. *q.* 1. ubi communio inducitur omnium rerum, etiam ex republica Platonica, conjugum. *c. is qui.* & *cap. Christiano dist.* 34. concubinatus permittitur.

Sed

320. Operis Gratiani consideratio ejusque partes.

Sed vocat nos tempus, ut, ipsum Gratiani opus aggrediamur. Dispescuit hoc in partes tres, prima continet distinctiones centum & unam; secunda habet causas triginta sex, & quælibet causa suas varias quæstiones. Post quæstionis trigesimæ tertiæ, quæstionem tertiam, immiscetur tractatus de pœnitentia, qui absolvitur septem distinctionibus. Tertia pars voluminis est de consecratione, quæ absolvitur quinque distinctionibus. De duabus istis posterioribus tractationibus pœnitentia nimirum & consecratione, à quibusdam dubitatum esse, an sint à Gratiano scriptæ, didici ab Ant. Augustino, *lib.* I. *de emend. Gratian. dial.* 18. causa est, quia iis non satis orthodoxus videtur in duabus hisce partibus Gratianus; & magis imaginarium illud, sed utilissimum Pontificiæ Monarchiæ Sacramentum pœnitentiæ evertere quam stabilire. Ipsum Augustinum audiamus, pag. 288. sed præcedentia addi debent. *B. Vis dicam, quod sentio? A. Quid est, cur opus sit, veniam petere? B. Tota hæc distinctio* plus nocet nobis, quam prodest. *Male autem incerta sunt hæc, ut quæstio tertia caussæ* XXXIII. *& postea aliæ quæstiones, & caussæ additæ. Præstitisset de pœnitentiis post omnes causas ante tractatum de consecratione conscribere. A. Sunt, qui putent hos*

321. Dubitant quidã an de pœnitentia & consecratione, sint tractatus Gratiani.

duos

duos tractatus non esse Gratiani, quamvis Gratianus ipse aliquot locis in caussis eorum faciat mentionem; & in quibusdam libris non esse distinctos capitibus separatis; numeris autem capitum certum est nullum Gratiani volumen fuisse distinctum ante Contianam editionem. C. *Cur tu eos numeros non sequeris, sed aliam rationem?* A. *Ego numeros addidi ante eam editionem; neque divinare potui, quid in ea scripturus esset Contius. Varietatis caussa est, quod ille caput secundum appellat, quod ego primum esse puto. Principium enim quæstionis primum caput appellare nolui, quotiens verbis Gratiani constat. Est etiam alia varietatis caussa in capitibus Paleæ nomine adscriptis, quæ ab eo nonnunquam omittuntur, aliquando numerum augent. Sed quid Romani selecti viri de hac prima distinctione statuunt?* B. *Hæc verba in scheda inveni.* Tractatus hic de pœnitentia non videtur esse Gratiani, sed alicujus paulo antiquioris, & totus huc videtur translatus. deestque in exemplaribus antiquis. A. *Non esse antiquioris Gratiano apparet, quia multa ex Digestis adfert, & ex aliis libris juris civilis, quæ omnia sunt Gratiani tempore quasi postliminio restituta.* B. *Nimius est in his referendis, & valde ineptus. sed alia verba referam selectorum virorum. Verbis Gratiani in extrema hac distinctione:* Cui autem harum &c. *hæc adscribi jus-*

bi jußerunt. Errat in hoc Gratianus. & non est dubitandum, quin peccata mortalia, quantumcumque occulta, sacerdoti secreto sint confitenda: & nullus defendit alteram opinionem, quam quisq; voluerit. Hæc ille.

322. Adferuntur Gratiano
Non tamen ausi fuerunt Correctores illi Romani exemplaribus editis adscribere, quod duo isto tractatus non sint Gratiani; Neque ullas etiam firmas rationes adferunt, quare Gratiano abjudicandi sint, cum nullus veterum hoc faciat. Maneant itaque tantisper Gratiani, donec evidentiores rationes sint allatæ. Cui sententiæ non obscurè favet Anton. Augustinus in supra relatis; quando probat, contra quam Censores Romani notarant, non esse scriptoris antiquioris Gratiano, qui duos istos de pœnitentia & consecratione scripsit tractatus. Mihi verius videtur, si ex modo connectendi, & stylo judicium ferendum sit, cum utrumque tam in Decreto, quam in duobus illis tractatibus de pœnitentia & consecratione sit sibi simillimum, etiam utrumque esse Gratiani. Maxime cum ipse Gratianus, fatente supra Ant. Augustino, in causis faciat eorum ipse mentionem.

323. Allegationes seu Citationes Decreti.
De citationibus Decreti seu allegationibus, non opus multum dicere: tralatitium est, siquidem & minutias hasce hic memorare convenit; in prima

prima parte allegari caput, ſeu canonem vel per numerum, vel per initialia verba, vel per utrumque, ſubjuncto diſtinctionis numero in quo continetur; veluti: *c. ſancta Romana. 3. diſt.* 15. Hoc in hac parte obſervandum, citari eam à Papienſe, per *tractatum ordinandorum*, quem Gratianus ipſe ſolet ita vocare à diſtinctione XXIII. usq; ad cauſam primam, teſt. Alber. Gentil. *de lib. jur. Can. cap. 1. pr. fere.* In ſecunda parte Decreti, eadem ratione canon, vel per numerum vel per initialia verba vel per utrumque citatur, ſubſequi ſolet numerus, qui vel adjunctam habet C literam, vel illud *cauſ.* vel etiam quod ſæpiſſime fieri ſolet, nihil; ſemper autem deſignat ille numerus cauſam; hunc excipit. lit. q. vel illud. Quæſt. tum ſubjicitur numerus; ut ſciamus cujus cauſæ, & cujus quæſtiones ſit canon vel capitulum; Exemplum hujus citationis eſt. *c. inſtitutionis noſtræ* 7. 25. *q.* 2. Vel *cap. inſtitutionis noſtræ. c.* vel *cauſ.* 25. *q.* 2. Quod ſi in hac ſecunda parte occurrat canon in tractatu de pœnitentia, citatio nil differt, ab allegatione primæ partis, niſi quod addatur, illud. *de pœnit.* Veluti *c. pœnitentiam agere* 6. *diſt.* 3. *de pœnit.* Pro voce pœnitentiæ in tertia parte decreti ſubſtituitur, vox, de *conſecratione*; ſervata eadem ratione allegandi quæ

di quæ obtinet in parte prima, ut docet hoc exemplum: *c. hoc quoque statutum. 61. dist. 1. de consecrat.* Præter hæc, ut omnes minutias simul demus, observandum, occurrere in editione Decreti, *notas* Emendatorum Romanorum, qui jussu Gregorii XIII. superiori seculo, ut infra docebimus, decretum repurgarunt, quæ singulis capitulis solent subjici; deinde adjectas esse ab iisdem *rejectiones*, quibus docent, apud quos Collectores canonum anteriores, idem canon inveniatur; quæ rejectiones in editione Romana, & Corpore Juris Canonici Glossat. in margine leguntur, in aliis editionibus in finem paginæ sunt rejectæ. Ab his notis, quæ subjiciuntur canonibus, distinguenda sunt verba Gratiani, post canones itidem posita, quæ per *partes*, quas alii paragraphos vocant, ille distinxit; addito parti cuique numero; quas partes continuat sæpè per multa capita, donec alia quæstio aut articulus occurrat. Sunt autem in novis exemplaribus alio charactere ab ipsis canonibus distinctæ; in antiquis, quia illud artificium erat ignotum id non invenitur. Cujus rei unicum exemplum adferemus, ut sciant Studiosi, quæ sint *annotationes* Correctorum Romanorum, quæ sint eorum *rejectiones*, quæ sint *partes* Gratiani, & quæ sit *continuatio*. In

324. Notæ emendatorum, & rejectiones ad auctores: item, partes Gratiani.

In *causa* 16. *quæst.* 7. *cap.* 35. subjicitur hæc annotatio Correctorum, quam indicat hæc ¶ nota. *In capitularibus & legibus Longobardicis, & apud Burchardum & Ivonem qui ipsi citant in Decretis Gregorij Papæ sic habetur &c.* Rejectionem in illo capitulo indicat litera f. in editione vero Romana vel Corpore Glossato tantum in margine notatus numerus capitis; Rejectio autem hæc est: *lib.* 5. *cap.* 44. *& in Legib. lib.* 3. *tit. de Episcop. & Cler. l.* 44. *Ans. l.* 1. *c.* 8. *Burch. l.* 3. *c.* 41. *Ivo. p.* 3. *c.* 45. Qua indicant, illud capitulum inveniri in lib. 5. Capitularis Carol. Magni c. 44. & in lib. 3. tit. de Episcopis & Clericis legum Longobardicarum. Item apud Anselmum lib. 1. c. 8. Burchardum lib. 3. c. 41. Ivonem part. 3. c. 45. In sequenti porro capite 36. ejusdem causæ 16. & quæstionis 7. invenitur distinctio Gratiani, post Capitulum enim hæc leguntur. 4. *pars. Vt ergo ex his auctoritatibus colligitur de manu Laicorum Ecclesiæ recipiendæ non sunt, nisi cum consensu Episcoporum; juxta illud Concilij Moguntini &c.* Quæ distinctio Gratiani continuatur post caput 38. ejusdem caus. & quæst. idq; sine numero novo aut etiam nota hac ¶ cujus supra memini. Verba continuationis sunt hæc: *Sicut ergo auctoritate Hieronymi decimas male possessas à Laico, Episcopo consen-*

consentiente licet Monachis recipere &c. Guido Pancirol. *lib. 3. de Clar. leg. interp. cap.* 2. in vita Gratiani, testatur, Gratiani verba, duplici cruce aut paragraphi (potius partis, ita enim appellatur, quamquam in vetustis hoc
325. Numeri & summaria capitum unde. non addatur exemplaribus) charactere ab aliis esse distincta. Numeri autem & Summaria quæ singulis capitulis præmittuntur, non sunt ab ipso Gratiano; quinimo longo post Gratianum demum ab Antonio Contio teste Ant. August. supra adducto, numeri sunt adjecti, ab ejus editione etiam per numeros ceperunt allegari capitula. Quando aut à quibus summaria addita sint, non satis compertũ habeo. In meo exemplari Manuscripto in membranis nitidissimis & subtilissimis, decretalium cum Glossis, non invenio ulla capitulorum summaria; in antiquissimis tamen editionibus Corporis Glossati veluti ea quæ Parisiis prodiit Anno 1505, inveniuntur, & quidem ut in omnibus rubro-nigris editionibus, colore rubro distincta ab ipso textu. Ab ipsis Glossatoribus non esse, probat, quod in Manuscriptis exemplaribus, saltem in meo, non inveniantur, in quo tamen Glossæ habentur. Probabile est addita esse, ab iis qui additiones Glossarum scripserunt, aut qui editiones primas procurarunt, uti etiam factum in Corpore Juris Civilis; A quibus forte

forte etiam additæ in minoribus editionibus inſcriptiones Diſtinctionum & Quæſtionum, quæ in principio cujusque paginæ comparent, ut indicent materiam, de qua diſtinctio aut quæſtio agit, ad exemplum rubricarum, quæ in frontiſpicio paginarũ Corporis Juris Civilis ſolent præmitti, quod in Corpore Juris Canonico Gloſſato non eſt obſervatum, ſed in eo præmitti ſolent principio Decreti. Finem minutiarum faciemus, ſi illud tantum verbo, addiderimus; quid in veterum, Alani, Vincentii &c. allegationibus capitulorum Gratiani vox SUPRA deſignet. Addita illa eſt citationibus ut indicet eſſe in Collectione antiquiore, quã ſunt Decretales, capitulum: earum quippe collectiones ſunt recentiores Opere Gratiani; Quare in citationibus capitum Gratiani vocem *ſupra* addebant, ut indicarent eſſe Decretum *ſupra* Decretales; quemadmodum, in citatione Decretalium addebant vocem EXTRA; qua denotabant, capitulum eſſe extra Decretum Gratiani; videatur hac de re, Alber. Gentil. *de libr. jur. Canon. cap.* 1. item Beſold. *diſſert. de libr. jur. cap.* 8. *quæ præmittitur parti ſecundæ delibator. jur.* & Matth. Stephan. *in præfat. ad part.* 3. *de jurisdict. pag.* 10. *pr.* Nunc ad Gratianum iterum. Quid poſt perfectum opus Decreto-

326. Inſcriptiones diſtinctionum & quæſtionum.

327. Quid vox SUPRA quid EXTRA in allegationibus ſignificet.

328. Gratiani facta & obitus latent.

rum Gratianus fecerit, aut quando Mortuus sit nec anonymus ille vitæ ejus scriptor, neque quantum scio, alii prodiderunt. Anno 1165. invenio Gratianum functum esse Legati munere pro Pontifice ad Henricum II. Regem Angliæ, in causa ejus Regis cum Thoma Episcopo Cantuariense. Ut refert Flaccius Illyric. *in Catalogo test. veritat. num.* 189. *pag. mihi* 521. *edit. nova Francof.* Epitaphium, quod defuncto positum est Bononiæ refert Guid. Panciroll. *lib.* 3. *de Clar. leg. interpret. cap.* 2. & Valent. Forsterus *in Histor. jur. Rom. lib.* 3. *cap.* 7.

329. Epitaphium.

GRATIANI CLUSINI CÆSAREI JURIS ET PONTIFICII ENUCLEATORIS PROPE DIVINI, QUI MONACHUS IN MARTYRUM FELICIS ET NABORIS ÆDE ABSOLUTISSIMUM IBIDEM OPUS DECRETORUM ANNO GRATIÆ MCLI. COMPILAVIT, SEPULCHRUM QUOD ILLIC CURIÆ RUDERIBUS ABSORPTUM, HIC MAGNIFICENTIUS RENOVATUM, JO. FRANCISCUS ALDRORANDUS BONON. IIII. DICTATOR ÆRE PUBLICO INSTAURAVIT.

ANNO SALUTIS MCCCCXCVIII. IDIB. JUNII JOANNE BENTIVOLO II. P.P. REMP. FELICITER GUBERNANTE.

Id

Id hic præterire non possum Albericum in Chron. nondum edito referente Chiffletio *de Architect. jur. c.* 5. §. 4. ex Gratiano facere Cardinalẽ. Cujus hæc sunt ad annũ MCXLVI; quæ eo libentius addo, quia novum nobis juris Architectum, Canonum compilatorem hactenus ignotum, proferunt; *Item*, inquit, *in eodem anno, id est, Imper. Friderici quinto, quidam Magister egregius* Omnibonus *nomine librum de concordantia discordantium canonum diligentissime ordinavit in duas partes, primam partem in XVI. distinctiones; secundam in causas XXXVII. per quæstiones diversas satis artificiose positas. Et hic liber à nomine Auctoris*, Omne bonum *appellatur. Et hunc secutus est tempore Alexandri Papæ* Gratianus Cardinalis, *qui multa addidit, ita quod de XVI. distinctionibus centum distinctiones fecit & per ipsum ista doctrina facta est magis authentica.* Qua de re accipe quoque judicium Chiffletii. *Tametsi*, inquit, *nullum honorem esse putem qui in Gratianum* (ita Chiffletius debuit inservire rei præsenti, Apologiam enim scribebat Gratiano) *collatus, non sit ei qui contulerit magnum judicii laudem allaturus; hunc tamen illi adserere non ausim, quod fraudi fuisse videatur Alberico nominum similitudo. Alexander enim Papa III. Pisanum quendam, cui Gratiano nomen fuit, ex Subdiacono & scriptore Apostolico* Cardi-

330. Cardinalem facit Albericus.

331. Omnibonus Magister Compilator Concordantiæ discordantium Canonum, ejusque opus Omnibonum.

332. Judicium Chiffletii de Cardinalitia dignitate Gratiani.

Cardinalem creavit, & suorum omnium consiliorum participem atque adjutorem esse voluit Anno salutis MCLXXVII. *Unde forte orta Alberici opinio in eam historiæ speciem coaluit, quam bona fide literis consignavit.* Verior est Magistri titulus, qui passim Gratiano tribuitur, vide sis *Gloss. in cap. 2. dist.* 68. Qui ista ætate Doctorem vel juris interpretem donatabat. Sic quoque Tancredus Glossator, Magister appellatur. Vid. Gud. Panciroll. *de Clar. leg. interp. lib.* 3. *c.* 4. Alber. Gentil. *de libr. Jur. Canon. cap.* 2. *pag.* 21. Postquam Opus Gratiani editum & Scholis ad prælegendum & explicandum traditum esset, jam statim accesserunt Glossographi, qui notas & explicationes ad Decretum scriberent; Quorum Primi memorantur Laurentius Patria Cremensis. Abbas *in c. cum Johannes. num.* 13. *de fide instrum.* Vincentius Castellioneus Mediolanensis Summus Canonista, Abbas *cap. si quis contra sub. n.* 13. *de for. compet.* & Bernardi Bottoni Præceptor, quem tamen Oldradus *in cons.* 69. *in fin.* Hispanum fuisse adfirmat. Item Hugutio, vel ut alii Hugo Vercellis, quæ ejus patria fuit, postea Ferrariæ Episcopus, de quo quædam etiam habet Anton. Augustin. *libr.* 2. *dial.* 9. *pag.* 448. *& seqq.* Præterea Joh. Semeca Teutonicus, qui anteriorum

333. Verior titulus Magistri; qui tum Doctoribus dabatur.

334. Glossatores Decreti.

teriorum Glossas reformavit, & paucis additis, suas fecit. Fuit Azonis discipulus, *Glos. in c. quando. dist.* 86. Cum diu juri operam dedisset, Prædicatorum, ut vocant, Monasterium ingressus est, Alberic. *in dict. proem. in fin.* Postea initio seculi XIII. præpositus S. Stephani Halberstadensis factus, otium nactus Decretum interpretari cœpit. Cumque Clemens IV. decimas per Germaniam & Gallias ad Palæstinæ loca redimenda exigeret, Johannes Semeca concilium appellavit; qua re Pontificis diras meruit, & ab officio remotionem. Controversia paulo post utriusq; morte sopita est. Vid. Crantz. *de reb. Saxon. lib.* 8. *c.* 27. Composuit quoque Semeca Summam seu Compendium Confessionis, quod primum inter breviaria locum obtinet; & ubi summa non alio adjecto citatur, hujus opus indicatur. Alberic. *in Proem. dict. in fin.* Decessit anno 1269. De illo insuper judicium est Pancirolli, *de clar. leg. interpret. lib.* 3. *cap.* 6. *Johannes Semeca etsi quandoque ineptis, ut illa ætas ferebat vocibus utitur, non modicam tamen Operi Gratiani lucem adfert; pleraque novi & veteris testamenti loca erudite explicat.* Eum, ut patet ex dictis, Albert. Crantzius *d. l.* & ex eo Henric. Pantal. *de Viris illustr. German. part.* 2. *pag.* 238. forte & Freherus in

Chronolog.

Chronolog. quam Juri Græco Romano præmisit, (qui & hunc errorem cumulat, quod Semecam ponat in annum 1272, cum jam ultra triennium mortuus esset) male *primum* vocant decreti *Glossatorem.* Crantzii locũ refert Amicus noster summus Nobil: & Consultiss: D. Vincentius Placcius Jurisc. Hamburgensis, *in Syntagmate* operoso, *de scriptis & Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis*, (in quo utinam festinantia & lucri præpostera cupido Typographi, ut mihi Nobiliss: Auctor conquestus est, nobis non invidisset doctam de tota ἀνονύμως & ψευδονύμως scribendi ratione, præfationem & in posterioribus Pseudonymis detectis prolixiores excursus) *cap.* 3. *de Anonymis detectis. num.* 128. *pag.* 36. Ante eum enim, jam supra relati Glossas ad Decretum scripserant & publicaverant, de quibus vid. Panciroll. *de clar. leg. interpret. lib.* 3. *capp.* 3. & 4. Anton. Florentin. *part.* 3. *specul. pr.* & *tit.* 18. *c.* 6. *fin.* primas defert Hugutioni in scribendis Glossis, cujus Gloriam Johannes Semeca postea in se derivavit & obfuscavit. Vitam ejus inter JurisConsultos Germanos recitat Melchior Adami: Hujus Glossis quædam adjecit Bartholomæus Brixrensis, Vincentii Castellionei discipulus anno MCCLVI; sedente Alexandro IV. Papa. In quibus errata

rata Semecæ notavit, omissa supplevit, & quæ postea immutata sunt, adjecit; vide ipsum in *Decreti initio.* Hic & temporum historiam scripsit, teste Caccialup. *de modo studend.* Raph. Volaterran. *lib.* XXI. *Antropag.* Vossio *de histor. Latin. libr.* 2. *cap.* 57. Quæstiones diebus Dominicis & Veneris à se disputatas, collegit, easque *Dominicales Venerialesque* appellavit, imitatus Pileum qui *Sabbatinas* vocavit, quæ Sabbati die disputaverat. Ab Alexandro IV. Papa, teste Platina, non contemnenda munera retulit: Patriarchæ Venetiarum seu Gradensi quandoque adsedit. Joh. de Turrecremat. *in c. Episcopus non flagitetur* II. *q.* I. vide sis Panciroll. *d. l. cap.* 7. quid præter enumerata scripserit, habes apud Simlerum in *Bibliotheca.* Sed ad Collectores nostros revertendum est: si tamen commodo hoc loco præmisero quædam de Glossis, (quæ vox Consultis & Studiosis juris in frequenti usu est) à quibus scribendis, Glossographi & Glossatores dicti sunt; Glossa vel Glossema: Græcis vocabatur vox, quæ in communi usu & consuetudine non erat, sed alicui genti propria, ideoque non à singulis intelligebatur, quæ quoad communem linguā ξενικὴ, seu peregrina, vocabatur. Exemplo id illustrat Aristoteles *de Arte Poët.* ubi

335. Glossographi unde. Glossæ quid.

σίγυννον,

σίγυννον, vocem, quæ Cypriis propria, & jaculi genus erat, suis dicit γλῶτταν esse, & Eustathius *Iliad. Homer.* Glossam interpretatur ἀποξενιαζομένην διάλεκτον, Clemens Alexand. 1. *Strom.* ἀπελλήπτους τὰς βαρβάρων φωνὰς, quas non dialectos, sed Glossas dici oportere censet, quod Dialecti dictiones sint proprium & peculiare loci cujusdam characterem, designantes, vel vocabula proprium & commune gentis alicujus idioma significantia, ut quinque Græcorum præcipue Attica, Ionica, Dorica, Æolia, communis. Quod in Barbarorum linguis reperiri nequit, quas vere dicere possit πρώτας καὶ φυσικὰς διαλέκτους. vide Philip. Jac. Maussacum *in dissert. critica de Harpocratione*, quam ejus dictionario à se illustrato subjunxit pag. 347, ubi pag. seq. subjungit. *Glossa igitur barbara & externa vocabula sunt quæ nemo interpretatur*, γλώσσῃ λαλῶν 1. Cor. 14. 2. *non tantum simpliciter lingua loquens, ut vulgo vertunt, sed barbare loquens & per Glossas, quas nemo percipiat, propter ignorationem* δυνάμεως τῆς φωνῆς, *unde apposite Divinus Apostolus exclamat* διόπερ ὁ λαλῶν γλώσσῃ προσευχέσθω ἵνα διερμηνεύῃ ℣. 13. *Qui Barbare loquitur, non lingua, oret ut intelligi possit; nisi enim barbare & per Glossas loqueretur ad quid orare deberet ex Apostoli præcepto, ut ejus verba percipi & in-*

& intelligi poßent? qui lingua loquitur, dummodo non barbare loquatur intelligi poteſt, ergo fruſtra oraret ut intelligeretur, ſi, ut vulgares interpretationes habent, verba illa λαλῶν γλώσσῃ *interpretemur lingua loquens nude & ſimpliciter.* Hæc Mauſſacus, qui quanquam non adſecutus ſit mentem Divi Pauli; totus enim contextus flagitat, ut λαλῶν γλώσσῃ interpretemur de iis, qui Spiritus Sancti dono peculiari peregrinis linguis loquuntur: tamē ingenioſe facit Paulum inſervire hypotheſi ſuæ. Utrumque, γλώσσημα & γλῶσσα occurrit apud Quintilianum, *lib.* 1. *cap.* 1. *in fine fere*, ubi Gloſſas vocat, *interpretationes linguæ ſecretioris. Illud*, inquit, *non pœnitebit curaſſe, cum ſcribere nomina puer, cœperit, ne hanc operam in vocabulis vulgaribus & forte occurrentibus perdat, protinus enim poteſt* interpretationem linguæ ſecretioris, *quas Græci* γλῶσσας *vocant, dum aliud agitur ediſcere.* Et iterum *lib.* 1. *c.* 8. *Circa* Gloſſemata *etiam, id eſt voces, minus uſitatas non ultima ejus profeſſionis eſt diligentia.* Latius adhuc Gloſſas extendit Galenus, qui voces *peregrinas*, & *obſoletas* inter Gloſſas recenſet, item Pollux. *lib.* 2. *c.* 4. qui & poëticas voces in hunc cenſum refert. Utrique occurrit Doctiſſ: Henric. Stephan. *In Palaſt. de latinit. Lipſii. pag.* 434 *Gloſſa & Gloſſemata*, inquit, *nominantur*

nantur certis dialectis peculiaria, ideoque à communi Græcæ linguæ usu aliena vocabula. Unde & ξενικὰ, *quasi peregrina appellabantur; Galenus ut duxi, in meo Thesauro Græcæ linguæ,* γλώσσας *peregrina vocabula vel obsoleta esse ait. Cui tamen de hac expositione vix assentiri possum, ut nimis restringente hujus vocabuli significationem. Verum & à Polluce dissentio, Poëtica vocabula Glossas esse nominata, scribente. Ab eo quoque dissentio, inquam, ut alteram in partem peccante, id est nominis hujus usum latius quam par sit extendente. Alioqui enim non parva Græci sermonis portio* γλωσσῶν *appellatione comprehendi posset.* Quare autem hæc voces *Glossæ* vocatæ sint, conjicit. *pag.* 49: *Sed cur ejusmodi vocabula Græci Glossas vocabant? De hac non dubito quin Græci, cum tale vocabulum aliquod quale diximus, Glossam, id est linguam vocarent ellipsi uterentur, seu* ἐλλειπτικῶς *loquerentur, ac perinde esset, ac si dicerent:* γλῶσσα ἰδία ποιν, *aut aliquid simile.* Qui istiusmodi voces exponebant *Glossographi, Glossatores, Glossematarii, Glossularii*, dicti. ut notat Turneb. & Docte Maussacus. Laudatæ *dissert. crit. pag.* 353. *& seqq.* ubi & originem & progressum multis enarrat, & scriptores ejusmodi recenset. Pertinuit harum vocum interpretatio ad Grammaticam, Varro. *lib. 6. de Ling. Lat. In Medo Ennius,*

Cœli-

Cœlitum camilla expectata advenis; salve hospita. Camilla qui Glossemata interpretati, dixerunt administram. adde sis Maussacum, *d. dissert. Critica, de Harpocratione. pag.* 351. ubi Dorothei ex Photio & aliorum meminit. Libri, in quibus Glossæ ejusmodi seu voces propriæ quibusdam, minus vulgo intellectæ, explicabantur, *Glossaria* vocabantur, quæ & *lexica* dicta à recentioribus; sed Glossaria à lexicis tamen id differebant, quod lexica quascunque: Glossaria, tantum certum genus vocum continuerint; vide sis latissime Maussacum *d. l. pag.* 363. *& seqq.* Postea Glossæ & Glossemata sunt translata, ut non voces ipsas, sed vocum expositiones iis denotarentur; apposite iterum Stephanus. *d. l. pag.* 50. *Sed unde factum esse putas ut Glossa quod de vocabulo peregrino & plerisque incognito, ideoque egente expositione, dicebatur, à posteris latinis, de ipsa expositione dictum sit? Hunc abusum inde natum esse puto, quod Glossographi, iis, quas afferebant, Glossis expositiones adjungerent. Ideoque perinde esse ac si remedio cuipiam mali ipsius appellatio tribueretur.* Probat hoc satis locus Quintiliani *lib.* 1. *cap.* 1. *supra relatus.* & Doctiss: Maussacus *d. l.* qui Glossas vocum Barbararum, & quarumcunq; externarum ἐξηγήσεις dicit fuisse vid. eum pluribus pag. 352. Concludit tandem pag.

353. Glossas Barbarorum primo, deinde peregrinorum omnium, sensui vero obscurorum & non usitatorum vocabulorum interpretationes fuisse. Apposite Doctiss: Casaubonus ad Athenæum *lib.* 3. *c.* 6. *in fine.* ubi hoc firmat, & de antiquis Glossarum Scriptoribus multa habet, quæ tamen Maussacus *d. l.* accuratius & prolixius exequitur. Verba Casauboni sunt hæc: Cydonia *mala etiam* κοδύμαλα *fuisse olim vocata, probatur auctoritate Hermonis, qui Glossas* Κρητικὰς *conscripserat. Non sunt ferendi qui Gloßas* κριτικὰς, *id est,* judiciarias, *ut vertunt, sunt commenti, prorsus* ἀκρίτως. *Olim docti multi Glossas, id est, obscurarum vocum interpretationes, & ut nunc vocant* Λεξικὰ *ediderant. Nam* γλῶσσαν *&* γλώσσημα *nuncupabant vocabulum vulgo incognitum: vel quia peregrinum & barbarum, vel quia jam obsoletum, & oblivioni traditum. Est enim & verborum quidam interitus. Vnde illud sapientissimi Imperatoris, M. Antonini Philosophi, lib.* 4. αἱ πάλαι συνήθεις λέξεις, γλωσσήματα νῦν. οὕτως οὖν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν πάλαι πολυμνήτων, νῦν τρόπον τινὰ γλωσσήματά ἐστιν. *Auctores antiqui Glossarum celebrantur, Amerias, Seleucus, Pamphilus, Nicander Colophonius, Philetas, Philemon Timachidas, Hermonax, alii. Sed fuêre qui unius tantum gentis vocabula susciperent interpretanda: ut*

ut Philemon, cujus Ἀττικαὶ λέξεις, *& Aristophannes, cujus* Glossæ Laconicæ *non multo antè laudabantur. Similiter Hermonax Creticæ dialecti tantum voces complexus opere suo, titulum ei fecerat,* Γλῶσσαι Κρητικαὶ, *cujus libri aliquoties meminit Athenæus.* Ulterius etiam prolati termini Glossarum cum primo designarentur voces Dialectis peculiares, earumque expositiones, tandem quælibet explicatio verborum & rerum cœpit Glossa dici; & ita Glossæ juris, Glossæ bibliorum natæ sunt; quanquam vetus dictionarium, inter commetum & Glossam distinguat. *Glosa,* (de qua Scriptura vid. Spigelium ad Prudentium *pag.* 215. *edit. Weitzii*) inquit, *dicitur à Glossa quod est lingua, & distat inter commentum Glosam & translationem. Commentum expositio est, verborum juncturam non considerans, sed tantum sensum, deservit enim expositioni alicujus libri, & non constructioni literæ. Accipitur tamen quoque commentum largius, scilicet pro quolibet libro, studio vel doctrina & tunc sic definitur. Commentum est plurium studio vel doctrina in mente habitorum in unum collectio. Glosa est expositio literæ & ipsius sententiæ, quæ non solam sententiam, sed etiam verba attendit. Vel Glosa dicitur expositio sententiæ literam continuans & exponens. Unde dicitur Glosa quasi Glossa, id est, lingua, quod*

tanquam lingua Doctoris adesset & exponeret; sic literæ exponendæ insistit & sensum enucleat. Translatio est expositio sententiæ per aliam linguam. Textus est liber, ipsius Doctoris continens tractatum suæ literæ vel sententiæ explicatione. His inquam non obstantibus, omnes expositiones sive verborum, sive rerum Glossarum nomine seculis Barbaris venire solebant; quod affatim ostendunt Glossæ Accursii, in jus civile, Joh. Semecæ & Barth. Brixrensis in Decretum, item Glossa ordinaria in Biblia. Plura qui de Glossis, & Glossographis desiderat is adeat, sæpe laudatam Maussaci *Dissertat. criticam de Harpocratione*, ubi multa accuratè disseruit; subjunxit eam Harpocrationis Dictionario à se edito, Cœlium Rhodigin. *lib.* 7. *c.* 27. *& lib.* 13. *cap.* 4. Joh. à Woueren *de Polymat. cap.* 9.

336. Decretaliū Collectiones. Nos ad Compilatores juris Ecclesiastici revertimur; Post Gratianum, cum tam feliciter ei labor cessisset, ad Decretales Pontificum Romanorum epistolas colligendas & digerendas certatim multi, provolarunt.

337. Decretales quid, eorum origo & progressus. Sunt autem Decretales Pontificum Romanorum epistolæ quibus respondent iis, qui aliqua de re consulunt; Incrementum enim Pontificis Romani, ex splendore & dominio urbis, ut supra notatum multos, qui in

rebus

rebus controversis consilia petebant, ad Romanos Episcopos, excivit; qui petentibus rescribebant. Quod & alii Episcopi in Oriente & Occidente soliti facere. Sed horum, ut alibi notavi, epistolæ non tam accuratè adservatæ sunt, quam Romanorum præsulum. Erant hæc rescripta Episcoporum, & Metropolitanorum primum tantum consilia, quæ nullam obligandi vim habebant, postea majoris cœperunt esse auctoritatis atque pretii, & inter scripta Patrum, haberi & venerari: quod tamen primum factum in fine seculi quinti, & quidem in Ecclesia Romana. Cujus rei testimonium illustre præbet Synodus Romana sub Gelasio Anno 494. Romæ habita, in qua à LXX. Episcopis inter alia decernitur. *Item Decretales Epistolæ, quas beatissimi Papa diversis temporibus ab urbe Romana pro diversorum Patrum consultatione, dederunt, venerabiliter suscipiendæ sunt.* Vid. *c. sancta Romana. dist.* 15. Quo decreto Patres illi auctoritatē Canonis nondum dederunt epistolis, decretalibus Paparum; verum tantum in censum eorum librorum retulerunt, qui à Christianis tuto sine periculo hæreseos aut falsi dogmatis, legi poterant, quos *Ecclesiasticos* libros quidam vocarunt; evincit id satis ordo & series dicti canonis, in quo hæ De-

cretales post opuscula Patrum, *quæ in ecclesia recipiuntur*, ante Martyrum Monumenta, recensentur; quæ tamen nemo sanus inter canones retulit unquam, aut vim canonis iis adscripsit. Primus qui has collegis, est Dionysius Exiguus, seculo sexto ineunte, de quo supra multis, potissimum, n. 75. & seqq. dictum, quod à Syricio inceperit collectionem suam, quia ultra Syricium genuinas nullas invenit: quod nos supra quoque probavimus, in Isidori Mercatoris Impostoris collectione. Fuisse ante Syricium Decretales Episcoporum Romanorum, id quod ex Concilio Romano statim allatum est, affatim probat. Verum non perennarunt; saltem tempore Dionysii Exigui non extabant: sedulus enim ille ruspator harum rerum, cum singulare volumen Decretalium institueret, eas non omisisset. Inter Canones autem noluisse collocare, aut canonicam auctoritatem his tribuere Dionysium, exinde satis clarum esse potest, quod ille singulari eas volumine incluserit & à canonibus separaverit; Primus qui inter Canones iis locum dedit, est Cresconius, ut supra *num.* 187. observavimus. Quod tamen Orientalis Ecclesia nunquam probavit, quæ in suum Codicem Decretales Pontificum Romanorum non recipit, quod tantam

in eo

in eo Auctoritatem non agnosceret; illa tamen Patrum & Episcoporum Orientalium quædam scripta suo Codici adjunxit, non tam propter Scriptorum auctoritatem quam veritatem rerum, usum & utilitatem disciplinæ & controversiarum decisionem. In Occidente paulatim quædam Decretales, prout pro diversitate Ecclesiarum & Provinciarum, utiles Ecclesiis censebant, illi, qui Ecclesiis præfecti erant, sed valde parce neque omnes in Codices Canonum particulares receptæ sunt; quod supra de Codice Ecclesiæ Gallicanæ, & Hispanicæ observavimus. Vid. *num*. 84. & 88. Postea collectores à temporibus Pseudo-Isidori Mercatoris, eas catervatim suis collectionibus inseruerunt, in quibus eandem cum Canonibus Conciliorum, & Patrum dictis auctoritatem habebant. Omnes, quas habere potuit, etiam spurias suæ farragini inseruit Gratianus. Post eum Decretales, à canonibus cœperunt separari, & singulatim colligi. Primus qui hic operam, sed privatam, impendit est Bernardus Circa, Papiensis præpositus, postea Antistes Faventinus. Hic Pontificum Dectetales & constitutiones usque ad Cœlestinum tertium, cujus nullum in ejus collectione extat responsum, collegit, & sub iisdem fere titulis digessit, quibus

338. Prima collectio Decretalium Bernardi Circa.

constat Gregoriana Collectio qua hodie utimur. Ex Cœlestini tempore qui Anno 1191. ad sedem Romanam pervenit, de tempore quo vixerit, conjicimus; quod Doctiss: Blondellus se dicit ignorare. Leguntur in hac collectione Decretales Lucii III. Papæ, qui Anno 1181. ad Pontificatum evectus est; & aliorum usque ad jam nominatum Cœlestinum. Hujus itaque tempore oportet adhuc vixisse Bernardum Circam. Hanc *primam compilationem* Henricus Ostiensis, & Johannes Andreæ filius, & Ægidius Bellamera vocant; ipse *Breviarium Extra vel Extravagantium*. Qui Scholia scripserunt librum primum vocant. Sic etiam cæteras compilationes alii compilationem secundam, tertiam, quartam, quintam, alii librum secundum, tertium, quartum, quintum appellarunt. Edita est hæc prima collectio ab Antonio Augustino in antiquarum Decretalium Collectione, ubi primo loco habetur. Notæ autem ejus subjunguntur. Dicitur idem Bernardus sub iisdem titulis summam scripsisse, cujus initium fuit: Profectus discipuli, gloria Magistri; item Scholia & Glossulas eidem primæ collectioni adscriptas; Anton. Augustinus *de quinque veterib. Collect. in præfat. præmis. antiq. Collect. Decret.* testatur se vidisse Glossu-

las quasdam sine nomine scriptas, sed multo plures adscriptis nominibus, Vincentii, Alani, Tancredi, Laurentii, Rogerii & aliorum.

Ordinem Compilatorum Decretalium, quia seriem temporis sectari, nobis constitutum, interrumpere cogit Theodorus Balsamon; Qui eodem fere tempore floruit quo Bernardus noster, nempe in fine seculi XII; & principio seculi XIII. Nam Anno ejus secundo antequam Constantinopolis à Latinis oppugnaretur, adhuc scripsit, sed posteriora; Fuit ille Primum Diaconus Sanctissimæ Dei Magnæ Ecclesiæ Constantinopol., Nomophylax & Chartophylax. Quis Nomophylax in Imperio Orientali fuerit, id ignoramus. Chartophylax vero erat sigilli Patriarchalis custos, quod etiam in pectore gestabat, ut alicubi noster Balsamo notat, qui, ut & Codinus eum chartis ad jura Ecclesiastica pertinentibus præfectum: deinde causarum Ecclesiasticarum judicem, matrimonialium cognitorem, Clericorum defensorum, fuisse dicunt. Duo erant. Unus Patriarchius qui Ecclesiæ Archiva servababat. Alter Oeconomæo inserviebat, & tabulas ecclesiasticorum redituum expensarumque conficiebat ac curabat. Ad priorem testimonia de-

339. Theodorus Balsamon.

340. Quis fuerit.

341. Nomophylax & Chartophylax quis.

ponebantur, quæ ſcripta de iis qui ſacris initiari vellent, item hierologiæ. Dignitas ejus Maxima. In ſupplicatione Sanctorum Notariorum jus habebat conſcendendi equi Patriarchalis, aureamque in capite tiaram quæ in Cartophylacio adſervabatur, geſtandi. Vide ſis noſtrum Balſamonem *ad Photii Nomoc. tit. VIII. c.* 1. habebat jura Epiſcopi Conſtantinopolitani, ut idem refert *ad canonem IX. ſynod.* 7. *in fin.* In congregationibus extra ſynodum habebat ſeſſionem ante omnes Epiſcopos, ut idem refert *ad conc.* 1. *can.* 18. Plura de hac dignitate vide apud Joh. Epiſcop. Citri. *in reſponſ.* Codinum *de offic. & official. urbis Conſtant.* Meurſium *in Gloſſar. Mixobarbaro* voce χαρτοφυλάξ, ubi, & in voce χαρτουλάριος docet

342. Primus Blachernorum. hos male confundi cum Chartulariis. Fuit præterea Balſamo πρῶτος Βλαχερνῶν, primus Blachernorum. Extra urbem Conſtantinopolitanam verſus Mare erat templum Blachernarum, quod apud Zonaram exſtruxit Pulcheria. De Præfecto Blachernarum vid. Jul. Cæſar. Buleng. *de Imper. Rom. lib.* 8. *cap.* 100. Primus Blachernarum videtur eſſe, quem nunc *Præpoſitum* vocant.

343. Balſamo Patriarcha Antiochiæ. Poſtea etiam factus eſt Theopoleos, ſive Magnæ Antiochiæ, totiuſque Orientis Patriarcha. Ante autem quam Patriarcha eſſet,

ſet,

ſet, commentarios ſcripſit, ut habet Inſcriptio editionis Pariſienſis Anni 1620. quæ Balſamonis Præfationi præmiſſa eſt. Juſſu Imperatoris Emanuelis Comneni, & Patriarchæ Conſtantinopolitani Michaëlis Anchiali, ut habet operis inſcriptio, compoſuit *expoſitionem ſacrorum & divinorum Canonum, Sanctorum & celebratiſſimorum Apoſtolorum & ſanctarum Oecumenicarum ſynodorum, ac etiam localium ac particularium & reliquorum ſanctorum Patrum; præterea earum legum quæ ſita ſunt in quatuordecim titulis poſitis in principio canonum, ut ſciatur quæ in uſu ſint, & quæ non ſint.* vide ſis *ejus Præfationem*, quam Commentariis ſuis, ſeu *Scholiis*, ut ipſe vocat, præmiſit. Opus hoc Græce & Latine prodiit Pariſiis, anno 1620. ex interpretatione Gentiani Herveti, Galli, quæ tamen in iſta editione eſt interpolata. Latine tantum verſio Gentiani in Photii Nomocanonem prodierat ex exemplari Joh. Tilii, Anno 1561, quo tempore ſuam quoque ejusdem Nomocanonis verſionem Henricus Agylæus Belga ex exemplari Bibliothecæ Viti Amersbachii Baſileæ edidit; quam poſtea elegit Chriſt. Juſtellus, cum exemplar græcum Photii & Scholia Balſamonis Anno 1615. Pariſiis ederet, & retinuerunt Juſtellus Filius & Voëllus in Bibliotheca Juris Pon-

344. Scripta ejus.

345. Editiones & interpretes Balſamonis.

Pontificii, quia ſtylus Agylæi juri magis accommodatus, ut illi in Præfatione teſtantur, & nos ſupra retulimus. Præterea ſcripſit Balſamon Meditata de Patriarcharum privilegiis & Reſponſiones ad Marcum Patriarcham Alexandrinum μηλέτας ἤτοι ἀποκρίσεις, ut ipſe vocat, quæ exſtant in tomo primo Juris Græco Romani Leunclavii à Frehero editi, lib. ſeptimo: ob quæ, & ob Scholia in Photium & Canones conciliorum valde inviſus & exoſus fuit Romanis. Hæcque cauſa, quare in eum toties debachetur Baronius *tom. XII. Annal. ann:* 1191. §. 49. & 62. quod odio proſequatur Eccleſiam Romanam. Cauſam odii putat eſſe, quod poſt captam à Latinis Conſtantinopolim, acceperit illa Patriarcham Latinum. In quo ſibi ipſi contradicit §. 62. ubi meditata illa ſeu reſponſa de privilegiis Patriarcharum dicit, ſcripta eſſe biennium ante quam Conſtantinopolis caperetur. Vide ſis eum *d. Anno* §. 49, & videbis cauſas averſi, ab Eccleſia Latina animi eſſe, cœlibatum Eccleſiæ Occidentalis in clericis, Jejunium Sabbati, Monarchiam Papæ & alia: ideoque Schiſmaticum appellari paſſim. Vide quoque Allatium *de conſenſ. perpet. Eccleſ. Orient. & Occident. lib. 2. cap.* 13. §. 4. *pag.* 703. Reſtituerunt etiam Viri do-

cti suo parenti Balsamoni dudum opusculũ; quod sub Paratitlorum nomine sine Auctoris nomine Latine ediderat Leunclavius, quod non Paratitla vocari debet, sed quemadmodum in Bibliotheca Juris canonici veteris, editur Συναγωγὴ τῶν εἰρημένων ἐν τῷ Κώδικι, καὶ τοῖς Διγέστοις καὶ νεαραῖς διατάξεσιν, περὶ ἐπισκόπων, καὶ κληρικῶν, καὶ μοναχῶν, καὶ πραγμάτων ἁγίων, ἔτι δὲ καὶ Ἰουδαίων καὶ αἱρετικῶν. *Collectio expositorum in Codice, & Digestis, & Novellis constitutionibus de Episcopis & Clericis, & Monachis & rebus sacris, atq; etiam de Judæis & Clericis.* libris tribus. Quos huic Auctori adsertos vide apud Doctissimum Fabrottum, in principio notarum ad hanc collectionem, *in Biblioth. Juris Canon. Veter. pag.* 1377. & Justellum Filium, *in præfat. ejusd. Bibliothec. in fine fere.*

In seculo XIII. se offert secunda collectio Decretalium, cujus tres memorantur Auctores. Gilbertus, & Alanus Episcopus quidam Antisiodorensis, qui Bernardum imitati, collegerunt decretales eorum Pontificum qui post Bernardum Circam vixerunt. Sed his nomen & gloriam præripuit Johannes Gallensis vel Vallensis, Volterris natus, qui post duodecim annos à prima collectione (quod tempus incidit in seculi XIII. initium) Pontificum, qui post Bernardi

346. Seculum XIII. Collectio Decretaliũ secunda.

347. Gilbertus & Alanus.

348. Joh. Gallensis vel Vallensis.

nardi Collectionem aliquas ediderant, decretales seu rescripta ex utriusque Gilberti & Alami collectionibus, congessit: quibus etiam Cœlestini tertii addidit, & Scholiis suis illustravit: his postea Hugo Ferrariensis Episcopus, ab Innocentio tertio sæpe relatus, & Bernardus major Compostellanus Archidiaconus, suas interpretationes addiderunt. Anton: Augustinus in Præfat. *Collect. antiq. decret.* testatur se insuper scholia Vincentii, Tancredi, Alani, Laurentii & aliorum, non pauca etiam sine nomine vidisse in hanc secundam compilationem, quæ censet esse ejusdem Johannis Gallensis. Edita est hæc quoque compilatio ab Ant. Augustino inter antiquas decretalium collectiones.

349. Tertia Decretalis Collectio. Bernardi Compostellani.

Tertiam Collectionem adornavit Bernardus Compostellanus, de quo statim dictum, ex registris Innocentii Tertii, quæ Collectio *Romana* dicta est. Sed offensi Romani, quod usu judiciorum minus recepta referret, ab Innocentio impetrarunt, ut Pontificia auctoritate aliqua Collectio ederetur.

350. Petri Beneventani, seu Innocentii III. Collectio.

Quare Innocentius notarium suum Petrum Beneventanum anno sui Pontificatus XII. qui est Christi nati 1210, operi præfecit: Tum primum auctoritate publica, ut refert Ant. Augustinus loco citato, facta

facta collectio juris Pontificii est. Nam superiores omnes sive Decretorum, sive Decretalium Collectores privata auctoritate scripserunt, & rescripta ab eis relata negari poterant, nisi à scriniariis Romanæ Ecclesiæ probarentur. Hujus Collectionis interpretes fuerunt, ut refert Joh. Andr. F. Paulus Hungarus. Ant. Augustinus dicit se eadem nomina in Scholiis vidisse, quæ in aliis collectionibus.

Quarta Collectio quinquennio post tertiam, sub eodem Innocentio tertio Papa, Anno nempe Christi 1215, facta est. Cui causam dedit Concilium Lateranense IV. quod pro generali XII. habet Fr. Longus à Coriolano, *in summa Concil. pag.* 824. in quo LXXI. capita constituta sunt, quibus adjectæ sunt aliæ decretales & rescripta, quæ per quinquennii spatium post tertiam collectionem editæ erant. Duplex tamen extat hujus collectionis editio, una quæ habet tantum LXXI, Canones Concilii Lateranensis, altera cui & alia rescripta sunt addita. Posteriorem exhibet Ant. Augustinus cum suis notis in antiquarum decretalium collectionibus, loco ultimo. Ejus interpres Vincentius fuisse dicitur, Augustinus præterea Johannem, Jacobum & Robertum seu Rogerium se legisse testatur.

351. Quarta Collectio Innocentii III.

Quin-

352. Quinta Collectio Tancredi Bononiensis.

Quintam Collectionem fecit Tancredus Bononiensis Archidiaconus, in qua sunt Honorii Tertii constitutiones, sub cujus nomine etiam publicari debuit. Prodiit hæc collectio An. Christi præter propter 1227, quo Honorius Tertius, Innocentii III. successor mortuus est. Hujus interpres perhibetur Jacobus Albanus Faventinus Episcopus, Henrici Ostiensis Præceptor. Hanc diu desideratam, neque unquam editam, quia Gregorius Honorii successor de nova editione Pontifex factus statim cogitabat, cum Antonius Augustinus inter suas Collectiones non edidisset, tandem in Bibliotheca Albiensi repertam, Tholosæ Anno 1645. edidit Innocentius Cironius Academiæ Tholosanæ Cancellarius, & Glossas adjecit Doctissimas, in quibus explicat ea quæ ad juris cognitionem, & temporum historiam pertinent, quæ à prioribus Glossarum Scriptoribus omissa fuerant. Vid. Arthur Duck. *de Auctor. jur. lib.* 1. *cap.* 7. §. 6.

353. Sexta Collectio Gregorii noni, facta per Raymundum de Pennaforti.

Hanc tandem excepit sexta Collectio, quæ in Corpore Juris Canonici exhibetur, quæ jussu & auctoritate Gregorii IX. Papæ facta est, à Raimundo de Pennaforti, Papæ Capellano, Anno 1230. Congesta hæc est ex omnibus compilationibus anterioribus; cui quoque ea inserta, quæ in anterioribus

rioribus omissa fuerunt, item quæcunque ab ipso Gregorio constituta sunt, quæ ille multa ex jure civili hausit, & non consultus respondit; quæ causa quare ejus constitutiones sæpe ad neminem dirigantur, teste Jac. Cujac. *ad c. ult. de sent. & re judic.* Ipse Gregorius *in Proem. Decret.* operis rationem suggerit & profitetur se multá inutilia resecuisse; Quæruntur attamen interpretes sæpe, quod multa utilia detraxerit, aliaque obscura addiderit, quare sæpe ad priores collectiones est recurrendum. Raymundum Collectorem multa detraxisse, illæ particulæ, quæ utramque paginam faciunt in Decretalibus, *ET INFRA affatim ostendunt.* Huic fini id factum, ut ipsas constitutiones breviores faceret, sed fecit quoque obscuriores; nisi itaque sæpissime recurramus ad fontes, vix relictorum sententiam deprehendemus. Ex unius sæpe rescripti corpore plura veluti membra sub variis titulis posita, si iterum conjungantur, multo facilius cognoscuntur. In primis collectionibus Inscriptionum quoque & nominum certior scriptura est, cujus periculum, ut refert Ant. Augustinus, *Præfat. ad Antiq. Collect. Decret.* fecit Antonius Contius, qui multa in sua editione Corporis Canonici ex hisce Collectionibus restituit. Totius operis ratio & auctoritas

354. Utilitas priorum collectionum.

ex his Gregorii verbis colligi poteſt. *Diverſas conſtitutiones, & decretales epiſtolas prædeceſſorum noſtrorum, in diverſa diſperſas volumina, quorum aliquæ propter nimiam ſimilitudinem & quædam propter contrarietatem, nonnullæ etiam propter ſui prolixitatem, confuſionem inducere videbantur: aliquæ verò vagabantur extra volumina ſupradicta, quæ tanquam incertæ frequenter in judiciis vacillabant. Ad communem, & maximè ſtudentium utilitatem, per dilectum filium fratrem Raymundum capellanum & pœnitentiarium noſtrum, illas in unum volumen (reſecatis ſuperfluis) providimus redigendas, adjicientes conſtitutiones noſtras, & decretales epiſtolas, per quas nonnulla quæ in prioribus erant dubia, declarantur. Volentes igitur ut hac tantùm compilatione univerſi utantur in judiciis, & in ſcholis, diſtrictius prohibemus, ne quis præſumat aliam facere, absque auctoritate ſedis Apoſtolicæ ſpeciali.* Ad illa verba *reſecatis ſuperfluis*, notant Romani cenſores, *interdum & utilibus, quod & de Triboniano dicitur, qui fuit Raymundo iſto doctior.* Quod Scholium Joh. Chiffletio bilem ſuccutit, *in Apologia pro hoc Raymundo*, quæ eſt quarta, *pro architectis juris, cap. VI. §. 2.* ubi primum diſſimulat auctorem Scholii; *Quare*, inquit, *ut ne mentiar* ſæpe *mihi Stomachum movit is, qui in Præfationem Decretalium* Gregorii IX. *notulas quasdam* con-

conscripsit, &c. Deinde post subjecta verba, subjicit. *Equidem miratus sum non semel, homini fortasse non indocto tam ineptum & puerile judicium excidisse.* Sed tum temporis, cum Censores Romani seculo anteriori jussu Gregorii XIII. recognoscerent Corpus Juris Canonici, nondum erat tanti Raymundus, neque etiam adhuc in Divos relatus. Nil itaque mirum, si veram illi censuram & sententiam, quam millenis exemplis comprorarunt in notis suis, de truncationibus rescriptorum à Raymundo factis, ederent. Magis ego miror quæ effutit (ut Raymundi Collectioni auctoritatem conciliaret) Chiffletius de angelo custode; magis miror illam, quam instituit ejus cum Socratico Dæmone comparationem, quam ut mecum mireris, Lector, en subjicio ejus verba. *Nolo venditare Decretum* Gratiani *tanquam Jus Ecclesiæ, & ab ea donatum summa auctoritate. Adscripserit Gratianus interdum Sanctis Patribus, quæ vel his nunquam venerunt in mentem, vel etiam iis quæ ipsi scripta nobis reliquerunt penitus repugnant. Absit tamen, ut vel Gregorium IX. Pont. Max. vel certè Raymundum Barcinonensem, Ordinis Prædicatorum magnum lumen, perversi hac in parte judicii insimulare quisquam audeat, & oscitantiæ traducere. Nam si Socrates, quòd illi à puero Genius nescio quis*

 adhæ-

adhæsisset, sapientissimus habitus est secundum Pythii quoque dæmonis suffragium, qui Cherophonti id oraculum edidit, quod in omnium ore est; Mortalium unus Socrates verè sapit; *in Opere Decretalium concinnando Raymundus non accuratissimus esse non potuit, qui Angelo suo tutelari tam usus est familiariter, ut non rarò ad statas ab eo preces excitaretur.* Non alio fini ex jure Civili multa Gregorium quidam addidisse putant, quam ne necesse esset ad jus Civile recurrere, eoque major auctoritas juri Pontificio accresceret, juris Civilis & Imperatorum splendor decresceret, & supprimeretur. vid. sis Casp. Zieglerum *in Dissertat. de origin. & increment. Juris Canon.* §. 53. Fuit Raymundus ille de Penna seu Pennia Forte, & Pennafuerte, quem ad hanc Collectionem adhibuit Gregorius IX. Catalaunus, patria Barcinonensis ex Regibus Arragoniæ oriundus, ordinis Prædicatorum tertius Magister generalis, Gregorii Papæ pœnitentiarius: qui præter collectionem istam decretalium scripsit *summam de casibus*, quæ typis excusa est Romæ 1603. hoc titulo: Summa de pœnitentia & Matrimonio cum Glossis Joh. de Friburgo Lectoris Ord. Domin. Ejus compendium censent quidam esse summulam Raymundi, quæ Coloniæ 1502. edita est, cujus hoc initium

355. **Raymūdus quis fuerit & ejus vita, scripta & series decretaliū.**

initium eſt, Summula de ſumma Raymundi prodiit iſta. Obiit anno 1275. ut refert Molanus in Bibliotheea Sacra MS. Anno 1601. à Clemente VIII. Canonizatus, ut loquuntur, ſeu in Sanctorum Ordinem eſt relatus, vide de eo Henricum Gandavenſ. *de Scriptor. Eccleſ. cap.* 48. & ibidem *Scholia* Miræi, Marianam *in Reb. Hiſpan. libr.* 12. *cap.* 8. *lib.* 13. *c.* 13. *&* 22. *Bibliothecam Hiſpanic.* cujus Collector eſt Andr. Schottus, *tom.* 2. *pag.* 186. *&* 218. Vitam Hiſpanice ſcripſit Salvator Pons, vertit Germanice & Monachii edidit Ægidius Albertinus 1602; ubi multa & magna miracula, quæ fidem excedunt, refert. Vide ſis Joh. God. Olearii *Abacum Patrologicum. pag.* 399. *& ſeqq.* Item Leand: Albertum *in ejus vita*, & Chiffletium, *de Architect. Juris. cap. VI.* Diſtincta eſt Collectio Raymundi, ſeu Gregorii IX. quinque libris, quorum ſummam verſiculus ille continet. *Judex* 1. *Judicium* 2. *Clerus* 3. *Sponſalia* 4. *Crimen* 5. Liber quilibet ſuos habet titulos, omnes ſimul centum & octuaginta quinque. Eſt ille ordo quoque in anterioribus compilationibus obſervatus, & exinde hauſtus, quem etiam in poſterioribus omnibus digeſtionibus ſequuti ſunt, quando quid, quod ad titulos pertineret, novi reſcriptum invene-

runt; quod si deesset, ad alium titulum progressi sunt; quæ causa est quare in sexto Clementinis & extravagantibus sæpè non tot tituli inveniantur, quam in singulis libris collectionis Gregorianæ. De hac compilatione hoc exstat judicium Franc. Duareni *in Præfatione lib. de Sacr. Eccles. Minist.* quod subjicimus. *In eo Decretalium volumine multa intueri licet quæ à prisca illa disciplina, quam Decretorum liber à Gratiano editus continet, multum degenerent. Atque hinc natum est illud inter nostrates tritum ac vulgo jactatum, male cum rebus humanis actum esse, ex quo decretis alæ accesserunt. Est enim hæc rerum humanarum conditio, ut fere in deterius prolabantur. Sic omnia fatis, inquit Poëta, in pejus ruere, & retro sublapsa referri. Ejus tamen libri lectio negligenda juris studioso non est, quod multa ad juris, non modo Pontificij, sed etiam Civilis cognitionem utilia contineat. Quo etiam tempore conscriptæ sunt istæ Epistolæ, quibus Pontifices Romani de jure consulentibus more veterum Imperatorum respondebant, causæ Ecclesiasticæ antiquam simplicitatem jam amiserant, erantque ejusmodi ut ad eas dirimendas ac definiendas JCti ac Pragmatici adhiberentur. Unde factum est ut Canonum peritus, nisi idem juris Civilis scientia instructus sit, vulgari proverbio inter rudes & imperitos numeretur.* In hanc

& an-

& anteriorem editionem Glossas ediderunt, ut refert Guido Pancirollus, *de Claris leg. Interpret. lib. 3. cap. 8.* quem hic sequimur, Ruffinus, Sylvester, Ricardus Anglus, Rodoicus cognomento Modicipassus, Petrus Corbolus, vel, ut alii, Boliatus Hispanus, *Hostiens. in summa de rest. spolia. §. cum quæritur. ad fin. Joh. And. in c. iras. co. & in proœm. decretali col. 3. vers. & ibi compilationes quinque.* Bertrandus, Damasius, Alanus Anglicus, Petrus Papiensis Præpositus, Petrus Galensis Vulterranus, Bernardus Compostellanus, Laurentius, Vincentius Castellioneus Mediolanensis, Joannes Teutonicus, & Tancredus, qui etiam in Decretum glossas ediderunt; Hos secuti sunt Gulielmus Naso, & Jacobus de Albenga Episcopus Faventinus. Sed horum omnium glossas Bernardus Bottonus Parmensis, ultimam compilationem interpretatus in unum collectas ampliavit, *Archid. in peroratione Decreti.* circiter annum MCCXL. & omnem illarum gloriam in se transtulit. Eandem Gregorii IX. compilationem aliqui ex prioribus, & alii posteriores sunt interpretati, ut Vincentius, Gofredus, Philippus, Innocentius, Hostiensis, Petrus Sampso, Abbas antiquus, Bernardus Compostellanus, qui opus non perfecit, Egidius

356. Glossographi hujus compilationis.

357. Bernardus Bottonus Parmensis.

dius Bononienſis, Bonaguida Aretinus, & Franciſcus Vercellenſis, qui tantum ſuper
358. Boatin Mantuan. contextu ſcripſit. Poſtea ſupervenit Boatinus Mantuanus, & Archidiaconus, qui etiam gloſſas ſunt interpretati. Quidam etiam Monachi, quorum nomina ignorantur, ſuper iisdem Decretalibus opus compoſuere, quod Suffragium Monachorum nuncupatur, quod ut erroneum, ſuperfluum; & mancum ferè inutile fuit. Hos ſecutus fuit
359. Frater Jacobus Canonic. S. Joannis in Monte. Frater Jacobus Canonicus Sancti Joannis in Monte, quorum omnium ſcripta millegloſſematum, aut interpretationum Summam excedebant, prout *in Proem. Decret.*
360. Damaſius. Joannes Andreæ teſtatur. Ex prædictis Damaſius in primam compilationem gloſſas, edidit, ac librum quæſtionum ſuper multis Decretalibus, & Brocarda compoſuit, & Joannes de Albenga Hoſtienſis præceptor Honorianas eſt interpretatus; Præter memoratos Druzianus, & Guandulfus in De-
361. Druzianus, Guandulfus
362. Petrus Mandecator. cretales gloſſas emiſerunt, & Petrus Mandecator, & quidam Cardinalis. Cæterum Bernardus Bottonus Bononiæ, ubi etiam Canonicus creatus eſt, diu Decretales profeſſus eſt, poſtea ſacri Palatii quæſtor eſt declaratus, *gloſſ. Bernar. in c. quod ſicut in vir. dividatur, de electio.* quem Auditorem, & Summi Pontificis Capellanum vocant; cum

enim

enim causas ex toto orbe ad Urbem confluentes Pontifex in Sacello, quod Capellam nominant, adhibitis Jurisconsultis, audiret, illi à loco Capellani sunt appellati; Sed hi hodie numerò XII. licet aliàs plures fuerint, ex generali, & prisca delegatione in unum ordinem redacti sunt, & qui audiendi, cognoscendique facultatem habent, Auditores causarum sacri Palatii dicuntur, quas ex speciali rescripto plerunq; decidunt; & etiamnum Capellani nuncupantur, atque in Capella divinis inserviunt. Bernardus postremo Academiæ Bononiensi Præfectus fuit, quem Germanorum vocabulo Cancellarium vocabant. Illi enim cum in Italia imperabant, omnes regionum præfectos Cancellarios appellare consueverant. In majore templo Bononiæ cum hoc Epitaphio humatus est.

363. Capellam Sũmi Pontificis qui dicantur.

BERNARDUS BOTTONUS CANCELLARIUS STUDII BONONIENSIS, QUI SCRIPSIT APPARATUM AD DECRETA, JACET HIC.

Censores Romani superiori seculo has Decretales contulerunt cum fontibus Regestis nimirum & compilationibus, quæque inconsulto Raymundus detraxerat, & sine quibus Decretales intelligi vix poterant, subjece-

364. Censorum Romanorum labor in hac Collectione.

runt: sunt hæc quæ in editionibus vulgatis alio characteris genere scripta legimus.

365. Arsenius Monachus, & Patriarcha collegit Synopsin canonum, seu Nomocanonem.

Antequam Cæteros Romanorum Præsulum labores in colligendis Decretalibus, & fulcienda sua Pontificia majestate atq; jurisdictione, recenseamus; in Græciam nos ordo temporis vocat, ut labres lustremus Arsenii Monachi, postea Patriarchæ Constantinopolitani, cum Nicephyrus Blemmydas designatus Patriarchatum non iniret. Hic sub Theodoro Lascare Juniore circa Annum Christi 1255. *Synopsin Canonum* ex Conciliis & Patribus in Concilio Trullano approbatis collegit; In qua accurata Methodo Universam canonicæ disciplinæ scientiam, centum supra unum & quadraginta titulis complexus est, tum in fine cujusque tituli νομικὰ quædam κεφάλαια *capita* quædam *legum* concordantium adjecit. Quare illius opus Nomocanonis quoque titulum in fine Codicis Græci Manuscripti in Bibliotheca Regis Galliarum refert. Unde κεφάλαια illa νομικὰ hauserit, non satis constat. Justellus Filius & Guill. Voell. *in Præfat. Bibliothec. juris Canon. veteris* hanc conjecturam habent. *Unde autem illa κεφάλαια νομικὰ deprompserit Arsenius non facile est deprehendere: multa olim & varia juris πρόχειρα à Basilio, Leone Philosopho & Constan-*

tino

tino Porphyrogenneta Impp. Orientis Basilicorum auctoribus sæpius edita sunt: an autem ex illis sua forte capitula excerpserit Arsenius non est nostrum definire, sed eruditis & juris Græci peritis disceptandum relinquimus: Edidit Opusculum hoc Christophori Justelli filius, in Bibliotheca juris Canonici veteris tom. 2. sub hoc titulo. Ἀρσενίου Μοναχοῦ τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει Μονῆς τοῦ Φιλοθέου Σύνοψις τῶν θείων Κανόνων. Παρακειμένων ἑκάστῳ κεφαλαίῳ καὶ τῶν ἁρμοζόντων ψηφίων τῶν θείων κανόνων. ἀφ' ὧν καὶ ὁ νοῦς εἴληπται. ἃ ἀναγινώσκων ἀκόπως εὑρήσεις τὰ συντείνοντα· πρότερον μὲν ἀπὸ τῶν κεφαλαίων τὸν ἅπαντα νοῦν ἐκμανθάνων· ἔπειτα δὲ τοῖς ψηφίοις ἀναζητῶν ἐν τῇ τῶν κανόνων βίβλῳ· καὶ πλατύτερον περὶ ἑκάστου πληροφορούμενος, εἰς δόξαν τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος. Ἀμήν. *Arsenii, Monachi ejus quod est in Sancto Monte Monasterii, Divinorum Canonum Synopsis. Appositis unicuique capiti congruentibus divinorum canonum numeris, ex quibus mens desumpta est. Quæ legendo, nullo negotio invenies ea quæ ad rem pertinent: primùm quidem ex capitibus omnem sensum ediscendo, deinde verò numerorum ope in canonum libro investigando, pleniùs etiam de singulis certior factus, ad gloriam sanctæ & consubstantialis Trinitatis. Amen.*

A Temporibus Gregorii Noni Pontificis. **366. Bonifacii octavi**

vi compilatio. cis, in Occidente, prohibitæ erant collectiones privatorum; Quare cessatum est aliquantisper in colligendis Decretalibus; Usque ad Bonifacium Octavum, qui XV. Papa fuit ab excessu Gregorii, & ad sedem evectus est seculi XIII. anno 94. Hic tertio Pontificatus anno tribus Cardinalibus commisit compilationem Decretalium, Guillielmo de Mandagoto, ex Archidiacono Nemausensi Archiepiscopo Ebredunensi; Berengario Fredello vel Stredelio Episcopo Niterrensi & Richardo Patrono de Senis Romanæ Ecclesiæ Vicecancellario, teste

367. Liber sextus Decretalium vocatur. *Proem. lib. VI. Decret.* quæ postea *liber sextus Decretalium* vocatur, quia aliis quinque Gregorii addita est. Illa potissimum ex constitutionibus Innocentii IV. Gregorii X. Nicolai III. & ipsius Bonifacii: item constitutionibus duorum Conciliorum Lugdunensium sub Innocentio IV. anno 1245. & sub Gregorio X. anno 1272. celebratorum compilata est; Habet illa itidem libros quinque, ut Gregoriana & eosdem, ut dictum titulos, si quid interea, quod ad titulum faciat rescriptum invenerunt compilatores. Richardi cujusdam, qui & auctor hujus compilationis sit, meminit. Alber. de Rosat. *ad l. ult. C. de feriis.* Super fuisse etiam Dynum, vid. apud Catellian. Cottam. *in*

memor.

memor. Eam Baldus citat *in tit. de Pace Constantiæ, sub nomine Novellarum,* Vid. Alberic. Gent. *de lib. jur. Can. c.* 1. *p.* 11. Fuit hic Bonifacius valde ambitiosus, arrogans, turbulentus, ad discordias promtus & excitandas & fovendas. Quod satis ex Platina, & Præfatione Monarchica, quam huic compilationi præmisit colligi potest. Cum Philippo Rege, suam regni Galliæ immunitatem defendente, & Papalibus Mandatis & rescriptis obedire detrectante, graves inimicitias exercuit. Pontifex in Galliam ad Philippum pulcrum mittit episcopum Apameensem, ut eum ad bellum sacrum incitet. filio ejus Carolo Valesio dat orientis imperium specie, sed revera eo ut vicario in exterminandis Etruria Gibellinis uti cogitat. cunctanti Philippo anathema intentat. Philippus episcopum in custodiam tradit. Papa eum illico liberarii jubet. Episcopis & Patriciis Franciæ Romam ad concilium diem dicit. Non parente Philippo, regnum Franciæ ad ecclesiam Rom. pertinere dicit, proinde abstineat ab ejus administratione. subditos sacramento solvit. Philippus prælatos regno excedere vetat, & liberat quidem Apameensem, sed bullam Papæ in atrio palatii Paris. exuri facit, ejus latorem protinus facessere jubet. Cum Papa

368. Qualis fuerit.

369. Inimicitiæ cum Rege Gallicarum Philippo.

pa ea bulla diceret regnum Franciæ & in spiritualibus & in temporalibus sibi subesse, præbendarum collationem ad se spectare, aliud credentes hæreticos putare: respondit per literas Philippus: *Sciat tua maxima fatuitas nos in temporalibus alicui non subesse, aliquarum præbendarum collationem &c. ad nos jure regio pertinere &c. secus autem credentes fatuos & dementes reputamus.* Conveniunt Lutetiæ Ordines regni cum clero & theologis, & multorum scelerum reum agunt Papam. etiam quod non adhibeat fidem conficientibus eucharistiam. quod animas mortales putaret: ideoque ad vacantem sedem, ut ajebant, ad futurum concilium appellant. Interea sancitum nequis quicquam Romam perferret. Bonifacius concilio Romæ habito regnum Franciæ interdicto subjicit: regem cum posteris ad 4 generationem ecclesiâ excludit: sed latores bullarum comprehenduntur. Vid. Jacob. Revium *in vita Bonif. VIII.* Mornæi *Mysterium iniquitat. pag.* 391 *edit. Goricbemens.* Hæc causa quare liber sextus Decretalium in Gallia non sit receptus. Duarenus *in Præfat. lib. de Sacr. Eccles. Minist. Ideo,* inquit, *in Francia receptum non esse accepimus, quod quæ in eo extant, constitutiones, pleraque in odium & æmulationem Philippi Regis Francorum edita, & ad Romana*

370. Ob eas liber sextus in Gallia non est receptus.

manæ aulæ quæstum excogitatæ credantur. Adde Petr. de Marca, *Concord. Sacerd. & Imper. lib.* 4. *c.* 16. Scripsit in hanc compilationem Glossas Johan. Andreæ; de quo vide sodes late Guidon. Panciroll. *de Clar. leg. Interp. lib.* 3. *cap.* 19.

Initio seculi Decimi quarti Clemens V. qui Benedicto XI; & hic Bonifacio VIII. successerat, novo augmento jus Pontificium beavit aut potius oneravit. Hic sedem Pontificiam Avenionem in Galliam consilio Cardinalium Gallorum, quos bene multos creaverat, transtulit; eoque demonstravit æque Papam Avenionensem, ac Romanum posse dici, nec necesse esse ut Romæ hæreat, Petrique, ut volunt, sedibus incubet. Mansit hic statio Pontificum per annos LXXII. Hic libris itidem quinque iisdemque titulis inclusit suas & Concilii Viennensis constitutiones, sed præproperè mortuus vulgare non potuit, imò moriens vetuit, ut Aventinus *libr. VII. Annal.* refert, statim adducendus. Ejus successor Johannes XXII. non obstante prohibitione Antecessoris vulgavit. Aventini judicium de hac editione est sequens. *Septimum Juris Pontificii librum, quem Clemens V. decessor ejus composuerat, sed quod multa, quæ simplicitati Christianæ, libertati Religionis imponerent, ibi continerentur, publicare*

371. Seculo XIV. Clemens V. Clementinas collegit.

publicare superſederat, atque animam agens aboleri juſſerat, (Johannes XXII.) edidit, omnia quæ ibidem ſcripta erant, rata fore conſtituit, quæ à Benedicto, qui Johanni ſucceßit rurſus antiquata ſunt. Noluit has vocari librum ſeptimum Johannes Papa, ejus editor, ſed *Clementinas inſcripſit*, miſitque ad univerſitatem Bononienſem cum Præfatione ſua anno Pontificatus ſui ſecundo, qui eſt Chriſti 1317. Gloſſas ad eas edidit Fr. Zabarella, qui & in decretales ſcripſit.

372. Johannis XXII. Extravagantes.

Sub ejusdem Johannis XXII. nomine vulgatæ extant in Corpore Canonico *Extravagantes*, viginti; ita dictæ, quod vagarentur extra Corpus Collectionum Canonicarum, incertæ adhuc, num recipiendæ eſſent. Nam ab ipſo Iohanne, neque ab ullo Pontifice ſunt vulgatæ, aut probatæ, ſed privata auctoritate collectæ, anno præter propter 1340. Cujacius *in c. ad audientiam.* 4. *de ſponſ. & Matr.* vocat *Johanninas*. Guillielmus Occam, qui circa eadem tempora vixit, à multis has extravagantes reprehendi, pro hæreticis & falſis haberi adſerit, & errores recitat ex libris & ſermonibus Iohannis hujus. Vide ſcripta hæc apud Goldaſtum *in Monarchia*; Sleidan. *lib.* 2. *com.* & de Scriptis hujus Iohannis XXII. Ludov. Iacob. à S. Carolo, *in Biblioth. Pontificia*,

tificia, *lib. I.* ubi ejus Regeſtum, & Bullarium in Vaticana Bibliotheca extare refert. *pag.* 40. Scripſit in eas Zenzelinus de Coſſanis, qui aliis eſt Gezellinus, vel Jeſſelinus de Coſſanchis.

Eidem Johanni XXII. adſcribuntur *Regulæ Cancellariæ.* Ludovicus Gomes, qui Commentariis illuſtravit has Regulas, *in Proemii princ.* illud ſatis compertum eſſe dicit, *Regulas Cancellariæ à Johanne XXII. initium & originem habuiſſe, nam in vetuſto quodam membranaceo Codice (quem vulgares Quinternum Cancellariæ Apoſtolicæ vocant) primus omnium in ordine ponitur Johannes XXII. Regularum Auctor, nec ante ipſum alius ſummorum Pontificum invenitur, qui hoc prius tentaverit;* Aliquibus foliis interjectis, idem tradit: ejus teſtimonium quia laudes & fraudes, homo Pontificius, Epiſcopus, ad ipſum Papam Paulum III. (cui ſuos commentarios inſcripſit) uno ſpiritu eructat, non poſſum quin totũ, etiam paulo prolixius, apponam. *Redeamus igitur,* inquit, *unde digreſſi ſumus, & dicamus, quod licet ante tempora, Joannis XXII. Vicecancellarius, ſcriptores & correctores literarum jam conſtituti fuiſſent, nihilominus regulæ Cancellariæ nondum compoſitæ fuerant: ſed primus omnium Joan. XXII. tanquam bonus domus ſuæ paterfamilias eas introduxit, Nec ſolum regulas,*

373. Regulæ Cãcellariæ auctorem habent Johannem XXII.

374. Joan XXII. multa pro ſede Romana invenit, nempe Reg. Cancell.

gulas, sed etiam ut rem angustam domini juvaret beneficiorum etiam electivorum reservationes
375. Reservationes ac taxas beneficiorũ. *ac taxas, quibus æstimarentur, invenit. Collegium quoque scriptorum Apostolicorum. antea sine ordine vagans. numeris distinxit, ut de istis Guliel. Hispanus* in Pragmatica Franciæ, *ac Polydorus* lib. 8. de Inventoribus rerum, cap. 2. *meminerunt. Quinimo beneficiorum annatas, ex*
376. Annatas revocavit. *quibus tam magnos proventus sibi & Ecclesiæ comparavit, in consilio Viennensi sub contentione dimissas, ut refert Jo. And. licet mendose* in c. inter cætera. col. fi. de offi. ord. *in usum revocavit. Adeo, ut moriens vigesies quinquies*
377. Divitias ingentes reliquit. *centum millia nummum aureorum Ecclesiæ dimisit, ut refert frater Ptolomæus de Luca* in historia Ecclesiastica Pontificum, in vita Johan. *Et hoc idem dicit, tacito authore, D. Petrus And. Gammarus Rotæ auditor* in scholiis quibusdam impressis ad extravagantem Julii II. *Qua quidem annatarum inventione magnum toto or-*
378. Cupidi fuit animi & audacissimi. *bi scandalum generavit*, Nec mirum *quia Joan.* XXII. *adeo cupidi & audacissimi animi fuit, ut non solum hoc uno malo Ecclesiasticos Viros gravare, sed quod magis mirandum fuit non est veritus constitutionem facere, qua & regnum Germaniæ à regno Franciæ divideret, & Italiam ab imperio segregaret, ut Albericus author est. In-*
379. Rotam ordinavit. *ter hæc tamen, Rotam novis & saluberrimis statutis ornavit, quæ hodie apud nos etiam servantur,*

tur, & quotannis initio audientiarum publicè leguntur, Et in summa, ille primus administrationem justitiæ cujus Vicecancellarius caput est, quæ in regulis, & Rotæ ordinationibus consistit, invenit. Quæ quidem officia successores Pontifices in dies magis propagarunt, Nam quod ad regulas attinet Joan. XXII. in suis regulis hoc tantum egit, abbreviatores instruere, videlicet quomodo literas in cancellaria, juxta supplicationum varias signaturas, deberent expedire, quas summi pontifices deinde magis auxerunt, usque ad tempora Nicolai Papæ V. qui omnium pontificum primis prædecessorum utiliores regulas colligens, ac plures alias judiciales addens, eas omnes in eo statu, in quo nunc reperiuntur, deduxit. Quem successores usque in hodiernum diem paucis immutatis vel additis pro se quisque sunt sequuti, Totius hujus harmoniæ laus Joanni tribuitur. Fuit enim inter cæteros mortales non solum eruditus, sed impense curiosus, Nam, ut ex recentioribus solus author est Franciscus Petrarcha lib. 2. rerum memorabil. tract. 3 cap. 53. *Joan. XXII. fuit adeo rerum omnium curiosus, ut repertoria, seu indices sibi ordine alphabeti conficeret, quibus facile res omnes in promptu, & ad manus haberet. Sic itaque ecclesiæ Dei magnum præstitit adjumentũ & authoritatis prærogativam: nam, ut ea omnia quæ historici in ejus vita referunt omittam, quando aliud de se*

380. Fuit Curiosus.

 dignum

sufficit ex prædictis ostendisse, Regulas, de quibus loquimur, certam originem & initium habuisse. Habes hic oppido egregiam summi, ut volunt, Præsulis sanctitatem; ex qua etiam de constitutionũ æquitate judicare poteris, quas avaritia dictasse videtur. Sunt hæ regulę Cancellariæ norma judicii Romani in judicando, & valent tantum per vitam Pontificis, cum eo moriuntur; Pares *de resignat. benef. lib.* 11. *q.* 2. *num.* 32. Merlin. *decis.* 192 *num.* 4. *&* 5. Gomes. *ad Regul. Cancell. proem. fol.* 8. *pag.* 1. *in fin.* Sequens Pontifex paucissimis immutatis initio suæ creationis iterum eas proponit, teste Carol. Eman. Vizzanio, *in tract. de mand. Principum. in proleg. num.* 7. Ideoque edictis Prætorum eas comparat Francis. Florens *ad titulum de Rescript. princ.* An leges sint generales an particulares late disquirit Gomesius *ad d. constitutiones*, ubi multa arg. pro utraque sententia affert *in quæst. secunda Proemii, fol.* 8. *& seqq.* Sed sunt tantum leges particulares vere, Curiam Romanam tangentes, ideoque extra eam non obligant, ut vere dicidit Alberic. Gentil. *de libr. Iur. canon. cap.* 3. *pag.* 52. ubi addit Constitutiones Marchiæ Anconitanæ, quæ Ægidianæ dicuntur jus generale facere in statu Ecclesiastico, extra eum non valere. Adde Besold.

381. Quid sint regulæ Cancellariæ & cujus sint auctoritatis.

382. Constitutiones Marchiæ Anconitanæ

ſold. *de libr. Iuris. pag.* 47. ſeu *cap.* 8. *in fin.*

383. Seculo XV. Extravagantes communes prodierunt.

Seculo demum decimo quinto & quidem decreſcente, alia collectio *extravagantium* prodiit quæ *Communes* vocantur, quia non ſunt unius Papæ. Quæ Collectio itidem privata induſtria facta, à nullo Pontifice approbata legitur; ſunt in ea extravagantes quædam Eugenii IV. Calixti III. Pauli II. Sixti IV; qui ad Pontificatum venit Anno 1471. & manſit in eo usque ad Annum 1484; ut neceſſe ſit hoc tempore factam & vulgatam fuiſſe iſtam collectionem. Quia à privato facta cujus nomen latet, ideo nec olim magnæ auctoritatis fuit: nunc vero & hæc & anterior Johannis XXII, poſtquam in Corpus canonicum recepta eſt, magni apud Canoniſtas eſt ponderis. Harum quædam extant cum Gloſſis Johannis Monachi, Picardi Cardinalis, aliæ cum commentis Gillermi de Monte Laduno, & Johannis Franciſci de Paviniis.

384 Corpus Juris Canonici comparatum cum Corpore juris Civilis.

Ex his partibus conflatum eſt Corpus Juris Canonici, quo hodie utimur ad imitationem corporis juris Civilis, ut Gratiani Decretum Pandectas, Decretales Codicem, Sextus, Clementinæ & extravagantes Novellas repræſentare poſſint. Quod ſi in-

385. Cauſæ incrementorum juris Canonici.

crementa imposterum tanta à ſequentibus Pontificibus acceperit, moles ejus longe ju-

ra

ra Civilia excedet, & postea idipsum obruet. Causas incrementorum eleganter enarrat Petrus de Marca *de concord. Sacerd. & Imper. lib. 3. cap. 6. num. 4.* ubi differentias Juris Canonici Veteris & Novi adsignat. Verba sunt quidem paululum prolixa, tamen quia Auctor non est in omnium manibus, tum quia affabre causas depingit, homo Pontificiæ professionis & Episcopus, eum omittere nequeo. *Summum*, inquit, *caput, in quo jus novum ab antiquo differt, in eo jam constitui, quod suprema potestas, quam in plerisque causis judicandis Synodi provinciales obtinebant, penitus extincta est, & ad solum summum Pontificem revocata, & ea quæ in canonibus condendis versatur, sit adeò imminuta, ut Pontifici soli constitutionum condendarum onus incubuerit, quibus earum rerum formam præscribebat, de quibus apud illum erat disceptandum. Hinc secutus est novus judiciorum Ecclesiasticorum ordo ad cognitiones per rescripta Pontificum instituendas in Provinciis; Unde tot constitutiones emanarunt de Rescriptis, de judicibus delegatis, de officio judicis ordinarii, de dilationibus, exceptionibus, sententiis & appellationibus, & de toto, ut generaliter loquar, judiciorum ordine. Hæc omnia olim non adeò exactè & solenniter exercebantur, ut novis Constitutionibus est decretum; quæ magnâ ex parte in formulis actio-*

num & in tritura fori, anxiè & scrupulosè versantur. Ex alio deinde capite nova Ecclesiastica Politiæ facies oborta est, scil. ex Beneficiorum ab ordinationibus discretione. Antiquo jure, quod canone Concilii Chalcedonensis probatum erat, nullus ad Clerum adsciscebatur, quin ad certam Ecclesiam sub Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & cæterorum ordinum gradu adscriberetur, adeò ut manûs impositionem sequeretur adscriptio in Canonem seu laterculum & matriculam Ecclesiæ. Hoc obtinet adhuc in Episcopis; sed in cæteris gradibus ordinationes ἀπολελυμμένως & absolutè fiunt, & absque titulo Ecclesiæ, contra præscriptum Concilii Chalcedonensis. Constitutum quidem fuit in concilio Lateranensi, ne Clerici ordinarentur absque titulo, saltem patrimonii, scil. ne in opprobrium Cleri mandicare cogerentur; sed hoc Decreto non est restituta vetus disciplina, quæ clericos per manuum impositionem suis Ecclesiis addicebat. Separatio ista & discretio ordinationis ab Ecclesiæ seu beneficii collatione & pinguissimorum redituum copia, novas in jus Canonicum regulas invexit antiquo juri prorsus incognitas de beneficiis acquirendis, conservandis & amittendis, quæ ferè utramque paginam novi juris faciunt. Matrimoniorum impedimenta novis interdictis ad tuendam honestatem publicam introducta, & revocatæ ad solam Ecclesiam earum causarum cognitiones & cognitionum, quæ hâc de

re ha-

re habentur, adstrictus forensibus formulis ordo, novam juri Canonico materiam subministrarunt. Excommunicationum infligendarum & pœnitentiarum publicarum, quæ antiquo jure vigebant, temperatus jure novo rigor novis Constitutionibus explicandus erat. Non omittendæ sunt multiplices Monachorum species & religiosarum domuum diffusa per Europam multitudo, quæ novis regulis & institutis Pontificum curam ad se traxerunt. Quin & indultæ monasteriis aut Canonicorum capitulis exemptiones ab Episcoporum jurisdictione & privilegia varia illis concessa, varias causarum figuras à Pontificibus disceptandas præbuerunt. &c. Salse traduxit eam seculo decimo quinto exeunte Johannes Geilerus Keisersbergius, Concionator apud Argentoratenses *sermone 3. de orat.* *Nota*, inquit, *dissipaverunt Dei, per leges humanas: sic Dominus Judæis improperavit: irritum fecistis &c. & per leges positivas, canonicas & Imperiales, per statuta municipalia, provincialia, synodalia & cujuslibet particularis Ecclesiæ, quod suo tempore lamentatus est beatus Augustinus, ad inquisitiones Januarij. Quod si idem nunc viveret, & videret Decretum, Decretales, Sextum, Clementinas & tot Lecturas &c. DEUS meus, quid diceret? taceo de legibus iniquis. Planè obruitur lex divina per tot humanas, ne discatur & cognoscatur.* De Auctoritate hujus Juris pauca subne- 386. Auctoritas juris

ris Pontificii.

subnectenda sunt. Ea varia fuit, crevit & decrevit. Cum imperium & Majestas Pontificum Romanorum se per totum Occidentem magis magisque diffunderet, etiam super Imperatores se extolleret, juris quoque Canonici auctoritas eodem impetu se diffudit & crevit, ita ut Blasphemo errore detorta Augustini & truncata sententia *ex lib.* 2. *de Doctr. Christ.* Gratianus *Can. in canonicis*, *dist.* 19. Decretales inter *canonicas Scripturas* retulerit. & qui canones violat, qui instinctu Spiritus sancti dicuntur dati esse, dicatur Spiritum S. blasphemare, *c. Violatores.* 25. *q.* 1. Imperatores Romano-Germanici non semper ista incrementa aut Mysterium quod in conscribendis, edendis & vulgandis Decretalibus & obtrusione juris Pontificii, latebat, observare potuerunt; aut si viderent, pacis studiosi, tolerarunt; aut potius, quia non poterant impedire, conniverunt. Hinc factum, ut omnes Occidentis populi, Jus canonicum receperint, eoque in decidendis causis usi fuerint. De Italia, in qua Auctor ejus juris longe lateque dominabatur, non est, quod auctoritates producamus. Galli, deficientibus legibus & consuetudinibus propriis ex jure Canonico causas in suis Curiis decidi patiuntur, teste Eguinar. Baron. *ad l. nonnunquam.* 11. *ff. de justit.*

justit. & jur. Rebuffo, *ad Constit. Regias in Proem. Gloss.* 5. *n* 126. rejecto tantum libro sexto Decretalium, ut supra adsertum; alioquin in Academiis Galliæ, universum jus Canonicum docetur. Vide Bochell. *in Decret. Eccles. Gall. lib.* 5. *tit.* 14. *c.* 36. Hispani, deficiente jure Regio, ad jus Canonicum recurrunt, ut adseverat Azeved. *ad Constit. Reg. Hispan. lib.* 2. *tit.* 1. *n.* 18. Amat. Rodrigu. *de Process. in caus. civilib. cap.* 10. *n.* 26. Vasq. *de Success. creat.* §. 26. *limit.* 31. *n.* 70. Idem de Hungaris testatur Stephan. de Werbentz, *de jure Hungar. part.* 2. *tit.* 6. De Danis Georg. Lorich. *in Enchirid. Arrest. in Addit. ad cons. posterius. n.* 52. De Anglis id constat ex ipsis Decretalibus qui magnam partem ad Anglos de controversiis Anglicanis sunt scriptæ; idque testatur Arthur. Duck. *de auctor. jur. Civil. lib.* 1. *cap.* 7. §. 15. De aliis videatur Cothomann. *Resp.* 4. *n.* 52. & *Resp.* 30. *n.* 70. *vol.* 1. De Germania nulli potest esse dubium, quoniam in causarum decisionibus, & in Academiis publice nil frequentius quam allegatio & explicatio juris Canonici. Probant id affatim regulæ, quod jus alteri & in quibus casibus debeat, cedere. Si casus in jure Civili non est decisus, vel non expresse, sed ambigue vel obscure positus, idemque

in jure

in jure Canonico clare & aperte inveniatur, ejus dijudicatio in utroque foro ex jure Canonico petenda est; contra, causa decidenda est ex jure Civili, ubi in jure Canonico vel penitus nihil, vel obscure & ambigue decisum est. *l.* 1. *& ibid. DD. de nov. oper. nunc.* Abbas *ad c. licet n.* 14. *de for. comp.* Marant. *in Pract. p.* 3. *n.* 73. Rebuff. *ad constit. Reg. in Proem. gloss.* 5. *n.* 126. Christinæus. *decis. Belg.* 54. *n.* 1. *tom.* 2. Si jus Civile & Canonicum contraria sunt, utrumque in suo foro, Civile in Imperio, Canonicum in Dominiis Ecclesiæ viget. Johan. Andr. *ad c.* 1. *n.* 5. *de nov. oper. nunc.* Card. Tusch. *conclus.* 277. *n.* 36. In causis peccati petenda decisio ex jure Canonico veluti in præscriptione, in qua bonam fidem continuam exigit jus Canonicum; ubi jus Civile Canonico non est contrarium, dicitur ab eo approbatum, de quibus vide Arthur. Duck *de auct. jur. Civil. lib.* 1. *c.* 7. *§.* 11. 12. *&* 13. & Clarissimum meum Promotorem, Dn. Jacob. Brandmuller. Antecess. Basiliensem, in præliminaribus operis, *de differ. juris Civil. & Canon. cap.* 5. *in fin. &* 6. *pag.* 12. Mansit hæc auctoritas quidem illibata, donec Deus lucem Euangelii sui seculo superiori benignissime restitueret; nisi quod anterioribus temporibus quidam etiã, sed pauci agno-

agnoſcerent iniquitatem ejus & affectatum per id ſummum in omnia dominium, eiq; ſe maſculè opponerent. Inter quos, ſeculi XIV. anno XXIV. Marſilius Patavinus, qui defenſorem Pacis tum edidit; & alii quos collegit Goldaſtus; item Flacius Illyricus in Catalogo teſtium veritatis. Verum eorum Parreſia ſine effectu fuit. Lutherus, cum videret, reformationi obeſſe tot Decretorum & Decretalium volumina, ea ad examẽ revocavit, cumque videret ſacris literis non ſatis congruere, contemſit, tandemq; An. XX. ſeculi ſuperioris, provocatus ſuorum librorum exuſtione, totum Juris Canonici volumen Wittebergæ extra partam in magna Doctorum & Studioſorum Multitudine extructo rogo ultricibus flammis abolevit, nequicquam factum improbantibus Henningio à Goeden & Hieronymo Schurffio, qui ſuas profeſſiones eo facto ignominia affici querebantur. Qua de re vide ſis Caſp. Ziegler, *in Diſſert. de Orig. & increm. Juris Canonici. §. 64. & ſeq.* & Clariſſ: Dn. Brandmullerum *d. Prælim. diſſ. ad differ. jur. Civ. & Canon. cap. 6. pag. 9.* Ab hoc tempore decrevit auctoritas juris Pontificii in territoriis Proteſtantium; niſi quod doceatur & retineatur magis ex conſuetudine, Johan. Goedd. *de contrahend. ſtipul. cap. 6. concluſ. 7. n. 109.*

n. 109. Sixtin. *de regalib. lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 118. D. Brandmuller. *d. Prælim. dissert. cap.* 6. *pag.* 11. Frantzkius *ad §.* 9. *instit. de jur. nat. gent. & Civil.* quam auctoritate constituentis, Sam. Mares. *in Diss. de jur. Canon.* §. 20. *&* 21. idque propter Processum judiciarium, qui in libro secundo Decretalium & passim in sequentibus collectionibus, ex interpretibus Juris Civilis, & propriis figmentis, rerum emergentium varietate materiam & modum suggerente, magis concinne est explicatus: item alias quasdam materias, Jurisjurandi, Matrimonii & similes; Vid. Reinking. *de regim. secul. & Eccles. lib.* 2. *class.* 2. *c.* 7. Quæ tamen aliunde hauriri possent, nisi usus invaluisset; qui solus etiam sustinet titulum Doctoris Juris Canonici, qui simul datur cum Doctoratu Juris Civilis; ne opus sit propter conversationis frequentiam cum Pontificiis, pati ab iis status controversiam; qua de re potest videri Casp. Zieglerus, §. 68. *dict. dissertat.* & Sam. Mares. *de Jure Canon.* §. 19. *ante Cucchi institut.* Ubi varias adferunt rationes, quare professio & titulus Doctoris in Jure Canonico hodie ad hoc sustineatur in territoriis Protestantium; Quibus adde quæ supra prolixè disputavimus de auctoritate Gratianei Decreti: ex qua disputatione satis concludi po-

di po-

di poteſt, quid tribuendum cæteris poſt Gratianum collectionibus, quoniam omnes pertinent ad illam partem Decreti, quæ habet Pontificum reſcripta ſeu Decretales Epiſtolas. Vid. num. 312. Retinuiſſe jus Pontificum Principes Proteſtantes, poſtquam ab Eccleſia Romana receſſiſſent & poteſtatem Papæ abdicaſſent, eoque in deciſionibus cauſarum uſos eſſe, adſerit Arthur. Duck *de auctoritat. Jur. Civil. lib.* 1. *cap.* 7. §. 16. eodem plane modo, quo Principes Europæi, poſtquam renunciaverant Cæſarum poteſtati, leges tamen Cæſareas obſervarunt. In Anglia plane abolitum eſſe jus, titulumque Doctoris Juris Canonici, teſtatur Robert. Parkerus *de Politia Eccleſiaſt. lib.* 2. *cap.* 32. *& ſeq.* In Germania, ſaltem apud Proteſtantes rectius quoque aboleri, quam diutius conſervari debere jus Canonicum decernit Zieglerus, *d. diſſ.* §. 67. *in fin.* Neque id inficetis rationibus, probat; quibus, quod uſum inter Proteſtantes concernit, facile adſenſum extorquet. In diſputationibus vero cum Pontificiis, cum eundem uſum præbere poſſint Decretales, quem ſupra n. 319. de Gratiani Decreto adſeruimus, tantiſper & has retinere poſſumus, quod etiam non videtur improbare ipſe Zieglerus. §. 68. adde Samuel. Mareſ. *diſſert.*

de

de jure Canon. §. 25. *& seqq.* Huc itaque inclinat Doctissimorum Virorum sententia: non in totum posse retineri, neque in totum esse rejiciendum jus Canonicum. Vide sis Matth. Stephani, *in præfat. quam præmisit tertiæ parti tractat. de jurisdict.* Doctiss. Joh. Strauch. *in Amœnit. jur. Can. part.* 1. *Eclog.* 1. *cap.* 13. D. Brandmull. *diss. Prælim. ad diss. jur. Can. & Civil. cap. ult. pag.* 13.

387. Quænam Doctorum Virorum judicia de jure Canonico. Quænam sint Doctorum Virorum judicia de jure Canonico, ex prædictis facile colligi potest. Duo aut tria singularia his adjiciemus; unum Viri Gravissimi, Georgii Wicelii in via Regia; *Quot verò horum statutorum* (iniquorum scil.) *millia in libris recentioribus extant? cujusmodi Ecclesia Christi non solum reprobat, verum etiam ferre amplius neque potest, neque debet: siquidem condita sunt præter legem DEI, præter legem naturæ, contra ædificationem domus Domini, imò ad hujus destructionem, contra charitatem proximi, contra consuetudinem veteris veræque Ecclesiæ, contra exempla priscorum, ac sanctorum Patrum; adhæc ex malo fundamento ambitionis & avaritiæ, ut hæ duæ pestes nativæ radices sint omnium totius curiæ malorum. Quæ statuta constitutaque quando Ecclesiæ & Reip. obsunt, improbis tantùm ad quæstum ac ambitum temporarium prosunt, & cum voluntate DEI pugnant, saluberrimum fuerit, si*

Pontifex

Pontifex Max. irrita faciat, & his morbis Ecclesiæ corpus liberet. Cujus generis est magna pars Decretalium & Clementinarum, quibus Ecclesia carere potest adeò, ut his oneribus levari jam pridem cupiat. Aboleantur libri turpiter parasitici atq; gnathonici omnes &c. Alterũ Henr. Corn. Agrippæ, non semper vani, de vanitate scientiarum Scriptoris, *cap.* 92. quod sodes lege totum: *A jure civili dimanavit Jus canonicum sive Pontificium, quod plerisque sacrosanctissimum videri posset, tam ingeniosæ avaritiæ præcepta ac rapiendi formulas specie pietatis adumbrat, cum tamen paucissima in eo statuantur ad pietatem, religionem ac DEI cultum sacramentorumque ritus spectantia, taceo, quod nonnulla DEI verbo contraria aut repugnantia. Cætera omnia non nisi jurgia, lites, fastus, pompæ, tum quæstus ac lucri negocia, Pontificumque Romanorum placita, quibus neque satis sunt, qui olim à sanctis Patribus sunt conditi canones, nisi his continuè accumulent nova decreta, paleas, extravagantes, declaratorias, cancellariæ regulas, ut nullus sit condendorum canonum finis, neque mensura, quæ una omnium Romanorum Pontificum ambitio ac libido est, condendorum scil. novorum canonum, quorum eo usque excrevit arrogantia, ut angelis cœlorum præciperent, ut ex inferno sublata præda rapinã facere præsumerent, & in mortuorum manes manum mitterent: etiam*

in divinam legem, interpretando, declarando, disputando nonnunquam tyrannidem exercerent, ne quid plenitudini potestatis suæ posset deesse aut derogari. Ex horum præterea canonibus & decretis dedicimus, Christi patrimonium esse regna, castra, donationes, fundationes, allodia, opes ac possessiones ac sacerdotium Christi Ecclesiæque primatum esse imperium, regnum: & gladium Christi esse jurisdictionem ac potestatem temporalem: & Petram Ecclesiæ fundamentum esse personam Pontificis: Episcopos esse Ecclesiæ non ministros modo, sed capita: & bona Ecclesiæ esse non modo doctrinam Evangelicam, ardorem fidei, contemptum mundi, sed vectigalia, decimas, oblationes, collectas, purpuram, mitras, aurum, argentum, gemmas, prædia, pecunias, potestatem: Summi Pontificis esse gerere bella, dissolvere fœdera, solvere juramenta, absolvere ab obedientiâ & domum orationis facere speluncam latronum, ita quod Papa potest deponere Episcopum sine causa, quod potest dare rem alienam, quod non potest committere Simoniam, quod potest dispensare contra votum, contra juramentum, contra jus naturale, & nemo debet illi dicere, cur ita facis? Episcoporum verò officium esse jam non prædicare verbum DEI, sed datis alapis confirmare pueros, conferre ordines, dedicare templa, baptizare campanas, consecrare aras & calices. Ex iisdem fontibus prodierunt cautelæ istæ,

quibus

quibus hodie citra Simoniam Episcopatus & beneficia emuntur venduntur que, & quicquid præterea est nundinationum & monopoliorum in gratiis, in condonationibus, in indulgentiis, in dispensationibus & similibus rapinarum formulis, à quibus etiam in gratuitis ab ipso DEO factis peccatorum remissionibus precium statutum est, & inferorum pœnis inventum est lucrum. &c. His & similibus rationibus motus, ut credo, Theod. Bibliander solebat Corpus canonicum vocare *Pludermentum delirissimum*, teste Lomeiero *de Biblioth. cap.* 8. *pag.* 164. De Glossis, hoc est judicium Johan. Sleid. *lib.* 3. *de quat. summ. Monarch. Mirum videri possit esse homines, qui tantum elaborare velint, ut ea quæ parum aptè, perperam etiam & minus prudenter atque piè, sed & ridiculè dicta sunt, tanquam oraculum aliquod mordicus arripiant, & in iis interpretandis, enucleandis, vestiendis omnem operam & ætatem consumant, quasi eò conducti essent, ut alienam stultitiam & errorem vigiliis & labore suo maximo defendant, & in alterius impudentiam, sui pudoris existimationem amittant.* Cujacius *ad c. X. extr. de sentent. & re jud.* Nullos dicit Doctores esse ineptiores, quam qui in Jus Pontificium scripserunt. Contradictiones hujus juris collegit multas & cum *disputat. ad institut.* vulgavit Doctiss. JC. Jacob. Wissenbach.

388. Seculum XVI. Institutiones Pauli Lancelotti.

Sed nos ad Historiam & seculum XVI. transimus, deerant corpori Canonico, ut in omnibus cum corpore Civilis Juris conveniret, institutiones. Hic perpetuum nomen & immortalem Gloriam captans, instar Triboniani, Paulus Lancelottus, Pontifici Romano Paulo quarto consilium scribendarum institutionum juris Canonici dedit, & ab eo mandatum, ut ipse *in Præfatione institutionum* refert, verius approbationem propositæ sibi scriptionis, obtinuit, quam spatio triennii ipso teste, postquam in patriam à colloquio Pontificis revenit, perfecit; Verius tamen est eum ad minimum per quindecim annos antequam ederet, occupatum fuisse in hoc opere scribendo, quod ex literis Joh. Franc. Cardinalis de Gambara ad eum anno 1563. scriptis satis colligi potest, ita ille ad Lancelottum. *Agitur annus sextus decimus, quo ego Perusiæ te Præceptore primæ juris civilis initia urgebam & tu jam tum opus hujusmodi sub incude habebas, idque propediem editurus videbaris, unde quod tamdiu retinueris, erit fortasse qui te acuset.* Perfecto opere, Romam contendens, cum Censores Pontificii Fabius Acorombonus, Julius Oradinus & Antonius Massa opus examinassent, & de dubiis cum Lancelotto contulissent, imo alii Theologi, ipse etiam Diœ-

ceseos

ceſeos Peruſinæ Inquiſitor Matthæus Lachius probaſſent, attamen à Pontifice approbationem, per integrum biennium quo Romæ hæſit, nec ut Pontificis nomine ederentur, obtinere potuit. Quare deluſus, depoſita omni ſpe, in Patriam conceſſit, & ne à Concilio Tridentino, quod jam ad finem properabat præveniretur, & multa in inſtitutionibus mutare ſecundum ejus tenorem, novam cenſuram eamque difficilem petere, teneretur: opus ipſe privato nomine edidit ann. 1563. menſe Auguſto; & menſe Decembri concilio finis impoſitus. Edito concilio ſæpe rogatus eſt Lancelottus, ut mutata in concilio infereret, ſed id facere ſemper detractavit, dixitque ſe exemplum Juſtiniani ſequi, qui propter mutationes juris in codice repetitæ prælectionis & Novellis, nunquam mutavit inſtitutiones, Vid: Franciſcum Mancinum *in Epiſtol. ad Cardin. Joh. Franciſ. de Gambara.* Hoc ſeculo XVII. cepto ſub Paulo quinto iterum tentata eſt approbatio Inſtitutionum Pauli Lancelotti, urgentibus Scipione Cobellutio Cardinale, Galeotto Oddone Balivo Narnienſi & Leandro Galganetto JC; ſed ab hoc Paulo, non magis impetrari potuit, quam à Paulo Quarto: id ſolum obtinuit, ut ejus inſtitutiones corpori Juris Canonici
 adde-

adderentur, sine tamen ulla confirmatione, in quo ad famam Lancelotti perennabunt. Vide sis de hisce ipsius Lancelotti Dedicationem ad Pium IV. Pontificem, & Proemium ad Juris Pontificii Candidatos; & Doctas ad utrumque Jacob. Ziegleri notas.

389. M. Antonii Cucchi institutiones Juris Canonici.

Eodem fere tempore quo Lancelottus, Marcus Antonius Cucchus Jurisconsultus Ticinensis, scripsit privata auctoritate Institutiones juris Canonici, quas edidit Anno 1564. IX. Kal. Augusti, inscripsitque Paulo Aringono Senatus Mediolanensis Præsidi; Hic quoque Concilium Tridentinum prævenire studuit, & operi decem annos, ut in Præfat. testatur, impendit. Videtur eandem cum Lancelotto laudem anhelasse, & unum alteri obstetisse, ne Pontificis nomine alterutrius labor vulgaretur. Scripta adornavit alia, quæ prætereo. Dedit ad Institutiones ejus notas Doctissimus & Celeberrimus Theologus Samuel Maresius. Id tantum moneo, vitandum esse Simleri *in Bibliotheca* errorem, qui hunc Cucchum, Antonium Cunchium ex Oporini Catalogo vocat, & conjicit Antonium Contium esse legendum, quod utrumque falsum.

390. Pius IV. Pontif. vulgat con-

Pius ille quartus Pontifex, sub quo Institutiones Juris Lancelotti & Cucchi prodierunt,

dierunt, inclaruit, vulgatione Concilii Tridentini, cujus historiam, quia multi eam dederunt, maximè Paulus Sarpius, sub nomine Petri Suavis Polani; (de quo vide amicum nostrum Clariss: & Consultiss: Virum, Vinc. Placcium, *Syntag. de Scriptorib. Pseudonymis num. 716. pag. 242.*) & Pallavicinus; (Prior quidem magis ex veritate, alter magis ad stylum Curiæ Romanæ) nos consulto præterimus. Canones ejus extant in omnium manibus, cum Declarationibus Cardinalium, item Examine Martini Chemnitii Theologi, & Vincentii Gentileti Jurisconsulti. Minus notæ ejus curæ, quas ad emendandum Decretum Gratiani adhibuit. Hanc in rem selegit Romæ Cardinales, & undique conquisitos Viros Doctissimos, qui Gratianum ex fontibus restituerent; Quibus Pius Quintus ejus successor aliquot addidit, opus autem demum perfectum est sub Gregorio decimo tertio, & ab eo vulgatum, Anno 1582. Pontificatus XI. ut indicat Præfatio quæ Decreto præmissa est. Viri sub Pio quarto & quinto ad hoc opus Selecti, ut eos recenset Anton. Augustinus *in fine libri primi de Emend. Grat. in notis. pag. 342. nostræ edit.* sunt sequentes.

cil. Tridentinum.

391. Eligit Romæ Cardinales, & Doctos Viros ad emendationem Gratiani.

392. Pius Quintus aliquot addit.

393. Gregorius tertius vulgat Decretum emendatum.

Cardinalium Nomina.

M. Antonius Columna Romanus.

Hugo Boncompagnus Bononienſ. poſtea Greg. XIII. dictus P. M.

Alexander Sfortia Romanus.

Guilielmus Sirletus Calaber.

Franciſcus Alciatus Mediolanen.

His additi ſunt ab eod. Pio V.

Guido Ferrerius Vercellen.

Antonius Carrafa Neapolitanus.

Doctorum Nomina.

Felix Montaltus Gener. ordin. S. Franc. poſtea Card. hodie P. M. Xyſtus V. dictus.

Chriſtophorus Patavinus Gener. ord. S. Aug. eremitar.

Thomas Manricus ord. S. Domin. Magiſter ſacri Palat.

.... Lucatellus Bononien. Poſtea Regii Lepidi Epiſcopus.

Joſephus .... Veronen. ord. S. Auguſt. poſtea Sacriſta Palatii, & Epiſcopus Signinus in Campania.

Franciſcus Turrianus Hiſpanus, poſtea Societ. Jeſus.

Marianus Victorius Reatinus, poſtea Epiſcopus Amerinen.

Michaël Thomaſius Majoricenſis, poſtea Epiſcopus Ilerdenſis.

Hieronymus Pariſetus Regienſis.

Antonius Cuccus Mediolanen.

Joannes Marſa Hiſpanus.

Fran-

Franciſcus Leo Hiſpan. poſtea Societ. Jeſus.

Additi ſunt.

Melchior Cornelius Luſitanus.
Latinus Latinius Viterbien.
Arnaldus Pontacus Gallus.
Petrus Ciacconius Hiſpanus.
Franciſcus Pegna Hiſpanus, cujus ſunt additiones Decretalium ſine nomine, quia templum Dianæ incendiſſe viſus eſt.

Meminit Gregorius Decreti quidem Gratiani tantum in ſua Præfatione emendati, ſed Decretales reſtitutas ſuæ integritati eſſe, non tantum titulus operis, ſed etiam ſubjectæ ſingulis fere capitibus verba fontium, & rejectiones ad fontes, oſtendunt. Factæ autem illæ tum ex Anterioribus Collectionibus, de quibus ſupra, tum ex *Regeſtis* aut detortè *Regiſtris* Pontificum. Eſt autem Regeſtum, quod poſtea degeneravit in Regiſtrum, liber iſte in quo ſuas ſolebat deſcribere Decretales quiſque Pontifex; Quilibet enim habet peculiare; in his integræ ſcribebantur Decretales, quæ in collectionibus plerumque erant truncatæ, in principio in medio vel fine. Non valde aliena hæc Regeſta, à diptychis de quibus ſupra dictum. Vox occurrit quoque in jure Civili; ducta à more referendi aliquid in volumina

394. Decretales etiam emēdatæ & reſtitutæ.

395 Ex Collectionibus anterioribus.

396. Et regeſtis vel regiſtris Pontificū, & quid illa.

singularibus officiis, vel negotiis destinata, quod in ea *regerentur* res. *Regerendi* verbum hac in re proprium est: Quintilianus *lib.* 2. *c.* 11. *in fin. Similisq; commentariis puerorum sit, in quos ea quæ aliis declamantibus laudata sunt, regerunt.* Et *libr.* 3. *cap.* 8. *Sunt enim velut res regestæ in hos commentarios, quos puer deduxerat Schola.* Inde *Regesta* dicitur constitutio, *in l.* 14. *C. Theodos. de indulgent. debit. lib. XI.* id est in acta, seu gesta relata Comitis sacrarum largitionum. Inde Judicum acta, in quæ regerebatur constitutio, *Regesta* dicta. Theodosius Junior *in Novella de Codic. Theod. confirmat,* nullas constitutiones in judiciis extra Codicem istum referri vult. *Exceptis,* inquit, *iis quæ habentur apud militim sancta principia, vel de titulis publicis expensarum, aliarumque rerum gratia, quæ in* Regestis, *diversorum officiorum relata sunt.* Ita quoque apud Justin. occurrit vox *in l. unic. C. de Codic. Justin. confir.* & apud Vopiscum in Probo. *Qui in describenda vita Probi, dicit se usum esse* Regestis scribarum *porticus Porphyreticæ, actis etiam Senatus ac Populi.* Ex quibus locis colligit Doctissimus Jacob. Gothofredus in opere Immortali ad Codicis Theodos. *d. l.* 14. *de Indulg. debit.* Regesta fuisse monumenta, actaque publica diversorum officiorum & judicum,

veluti

veluti Præfectorum Prætorio, aliorumque judicum, qua civilium, qua militarium; imo & in Urbe Roma, scribarum, de quibus agit *l.* 1. *Cod. Theod. de lucris officiorum*; in quæ inter alia referebantur constitutiones Principum ad cujusque officium pertinentes. Indeque & *Regerendarij* dicti. test. Cujac. *lib.*15.*obs.*37. *in fin.* Quemadmodum itaq; Actio ipsa, regestio; ita & libri actaque, in quæ regerebantur seu referebantur *Regesta* dicta. Glossæ nomicæ, κῆνσον καὶ ῥεγέσαν, lege ῥεγέστον τὴν ἀπογραφὴν τῶν ἀρχαίων, ἀντὶ τοῦ ὑπογράφιως. Ab his forte acceperunt Pontifices ut libros, in quibus suas decretales referebant *Regesta*, postea *Registra* vocarent. Occurrit apud Anastasium in vita Nicolai *Regestum Episcopi*. Budæus *in posteriorib. Comment. ad ff.* Regesta dicit esse, quæ Græcis ὑπομνήματα, vel ὑπομνηματισμοὶ dicuntur. Idem Regestum Pontificii scriptores vocant *originale*, item dicunt esse *in integra* nempe Decretali, id est Originali, vide exempla ex Joh. Andr. apud Alberic. Gentil. *de libr. jur. Canon. cap.* 3. *pag.* 30. *& seq.* Ex his Regestis postea sunt *Bullaria* confecta, quæ exhibent constitutiones Pontificum integras ex regestis; Quale Anno 1588. Romæ edidit Laertius Cherubinus de Neursia JC. quod magnum vocavit.

397. Originale quid.

398. Bullaria.

399. Cherubini.

vocavit. In eo exhibet Constitutiones Pontificum Romanorum à Gregorio VII. usque ad Sixtum V. cum rubricis, summariis & lucubrationibus. Summam Bullarii in principio hujus seculi, dedit Stephanus Qua-
400. Quarantæ. ranta, in qua exhibet Pontificum Constitutiones editas, post libros juris Canonici vulgatos, usque ad Paulum V. quæ edita
401. Prosperi de Augustino. est Venetiis 1609. eam continuavit Prosper de Augustino JC. & additionibus illustravit. Prodiit illa Lugduni 1621. Dicta bul-
402. Bullæ quid. laria à Bullis. Bulla quid proprie sit satis notum, nempe id quod in aquis intumescit instar pilæ & cito rumpitur. In Glossis Cyrilli πομφόλυξ dicitur. Ab his ad diplomata Imperatorum, ab Imperatoribus ad Papalia diplomata est translata vox: quæ Bullæ dicta, à sigillo quo munita erant, quod *Bulla* vocabatur, quia sigillum illud Bullæ formam referebat; nam sigillum ceræ protuberanti instar orbiculi vel umbilici imprimebatur. Aut potius ut censet Doctissimus Salmas. *de subsign. test. cap.* 32. *pag.* 325. quia bullæ formam haberent, & eodem modo dependerent ex chartis, ut illæ ex pectore prætextatorum, veteribus enim Romanis in more positum, bullam auream suspendere in pectore puerorum & triumphantium. Qua de re vid. Festum Asco-

nium

nium *in III. Verrin.* Macrob. *ſatur.* 1. c. 6. & alios. Similia his bullis fuere ſigilla, quæ poſterior ætas chartis ac diplomatis affigebat & appendebat. Dependebant hæ bullæ ex metallo vel cera filo lineo vel ſerico annexæ chartis. Nil frequentius apud poſteriores Græcos in Imperio Conſtantinopolitano, quam βϰλλαν legere pro ſigillo, exempla cumulat Doctiſſ. Meurſius *in Lexico Græco-barbar.* inde *βϰλλόειν Bullare* ſignare ἀβϰλλωτον, quod bullam vel ſigillum non habet. Gloſſæ Græcobarbaræ. *ἀσήμαντα. ἀσφράγιστα. ἀβϰλλωτα. ἀφύλακτα.* Erant Bullæ quadruplices aureæ, argenteæ, cereæ & plumbeæ, χρυσόβϰλλον, ἀργυρόβϰλλον, κηρόβϰλλον & μολυβδόβϰλλον. Imperatores diplomata, mandata, ad Reges, Sultanos, aurea bulla muniebant, literis rubris ſubſcribebat, aliquando etiam Argentea; cujus teſtimonium habemus apud Phranzem *in Chron. lib.* 2. *cap.* 10. *Ego cum literis bulla argentea inſignitis & jurejurando formatis & multo milite miſſus ſum &c.* Item apud Luitprandum *in Legat.* Ad matrem, uxorem, filium utebatur, cerea ſeu κηροβϰλλω; ad Deſpotum, Patriarcham, Sabaſtocratorem & Cæſarem plumbea ſeu διὰ μολιβδίνης βϰλλης, ut habet Codinus. Cerea iterum duplex erat, Rubra & Praſina utraque uſus

ſus Imperator, Praſina ſola Patriarcha. Videatur hac de re Jul. Cæſ. Bulengerus *de Imperat. Rom. lib. 2. cap.* 10. & Ioh. Meurſius in Gloſſar. voce κηροβȣ́λλον. Qui putat δικήρελον fuiſſe, quando Imperator duplici cera, rubra & Praſina ſignabat. Sed melius id Doctiſſ. Salmaſius, *de ſubſcr. & ſubſig. teſtam. cap. 32. pag.* 330. δικήρελον explicat de ſigno utrinque, ſeu utroque latere expreſſo, quam & δίπλυχον βȣ́λλην & δίπλυχον κηρόβȣλλον vocarunt; Hoc *duplicem Bullam* vocat, ubi vero ab una tantum parte ſignum impreſſum, *ſimplex Bulla* dicebatur. Δικήρελον hoc facit duplex, rubrum & Praſinum. Vide Salmaſ. *ibid.* exempla proferentem. Quod non alienum à moribus bullandi Pontificum Romanorum, qui ante Coronationem ſubſcribunt, *Datum anno* 1. *die tertio*, ſuſcepti à nobis officii Apoſtolatus; & tunc ſigillant non niſi bulla ſimplici, ſeu tali, quæ habet tantum ab una parte DD. Petri & Pauli imagines, in plumbo, ex altera vero parte plana eſt. Poſt Coronationem autem, ſcribunt. *Datum Anno Pontificatus noſtri* & duplici utuntur bulla: cum prædictis imaginibus ab una & nomine Pontificis ab alia parte; vid. Gregor. Tholoſan. *Syntag. jur. Vniverſ. lib.* 15. *cap.* 3. *n.* 24. *& ſeqq.* Appenditur autem hæc bulla plumbea

non

non nisi arduis diplomatibus; breve apostolicum, quod est diploma vel rescriptum Papæ vel pœnitentiarii magni scriptura exigua, in parvis concessa negotiis in papyro, non habet eam; sed in cera rubra imprimitur annulus Piscatoris, ut refert idem Tholos. *ibid. lib.* 17. *c.* 15. *n.* 13. Ex his lucem capit Famosa illa aurea bulla Caroli IV. Imperat. quæ inter leges fundamentales Imperii radiat; ideo aurea Bulla dicta, quia sigillum aureum, vel sigillum Imperatoris majus adpensum erat. Hanc affabre describit Pileus Cardinalis ab Urbano VI. Papa in Germaniam missus Anno 1379. non ita diu post promulgatam auream bullam, apud Clariss. Marq. Freherum ad Petr. ab Andlo *lib.* 2. *cap.* 7. qui testatur se vidisse & tenuisse *quasdam literas Patentes bonæ memoriæ Caroli Imp. Rom.* Librum illum Aureæ Bullæ ita describit; *Prædictus Liber erat scriptus in Pergameno in* 24. *foliis, cum coopertura grossa, in quo erant scripta diversa negotia Sacrum Imperium & Electores ejusdem tangentia: qui quidem Liber transfixus erat cum filis sericis glauci & rubei coloris in volutis, cum Bulla seu Sigillo Aureo rotundo Imperiali appendente, in cujus uno latere apparebat figura Imperialis in Majestate sedens, cum Corona Imperiali in capite, habens in manu dextra Sceptrum, & in*

sinistra

ſiniſtra manu Pomum cum Cruce deſuper modo Imperiali, & à latere dextro Clypeum cum Aquila, & ſiniſtro Clypeo cum forma Leonis. In circumferentia legebantur hæc verba: CAROLUS QUARTUS, DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ROMANORUM AUGUSTUS ET BOHEMIÆ REX. *Ab alio latere. Caſtrum magnum cum duabus Turribus, habens portam inferius in medio, cum literis:* AUREA ROMA. *In circumferentia verò legebantur hæc verba:* ROMA CAPUT MUNDI, REGIT ORBIS FRENA ROTUNDI. Hæc ille. Ab hoc more ſignandi Imperatorum, bullas appendendo, ipſa diplomata etiam ſunt *Bullæ* appellatæ. Vide Latiſſime Joh. Limn: *de Jure publ. cap.* 11. Ab Imperatoribus res tranſiit ad Patriarchas & ad Pontificem Romanum, qui ex quatuor ſpeciebus ſupra relatis, elegit ſibi μολυβδόβουλλον, ſeu plumbeam bullam, vid. *lib.* 1. *Cærem. Eccleſ. Rom. c.* 2. *in fin.* Quod privilegium etiam dicitur conceſſiſſe Venetis. Vid. Celeberrimum juris publici Scriptorem Johan. Limn. *lib.* 1. *cap.* 11. *de jur. publ.* Rebuffus 1. *part. prax. benef.* bullam dicit, eſſe ſcripturam in membrana, plumbo, auro, argento vel ære funiculis pendente jure inſignitam. Qui plumbeas haſce bullas membranis appendunt *Plumbatores* vocantur.

Vid.

Vid. Vestrium Octavianum *lib.* 1. *Introduct. in R. aul. act. cap.* 3. & ex eo Herm. Hugon. *de prim. scrib. orig. cap.* 31. *pag.* 192. De Origine hujus bullæ Pontificiæ ex Polydori Vergilii *libr.* 8. *cap.* 2. *de invent. rerum*, Auctor *Apologiæ* antiq. *Academiæ Oxoniensis lib.* 1. *n.* 114. *pag.* 62. hæc refert. *Constat Agathonem, quo sedente magna sedi Romanæ facta est honoris accessio, in cera annulo impressisse sigilla, verum postea cum Romanus Pontifex multa irrogaret privilegia, ut diplomata diuturniora forent, placuit Stephano III. ac deinde Hadriano I. tabulas Apostolicas plumbo obsignari; Fuit is annus salutis* 772, *cum ipse Hadrianus factus est Pontifex, nam antiquius non reperitur sigillum plumbeum.* Vestigia quædam vocis transierunt in alias quoque linguas; Belgæ *Billet* vocant scripturam in qua quid brevibus notatum, veluti in metatis, seu militum inhospitationibus, cuique militi adsignatur hospitium pittacio, quod vocant *een Billet*, Angli *a Bil*, inscriptum symbolum, syngrapham &c. Quia hic in bullas incidimus, non incommodo loco, & alia Pontificiarum Constitutionum nomina hic expedimus. Occurrunt hic *Commonitoria*, quæ nulli rei magis comparari possunt, quam Imperatorum Mandatis, de quibus titulum habemus in Codice; Ut ea dabantur

463. Commonitoria quæ?

tur legatis, & iis qui ad provincias administrandas ablegabantur ab Imperatoribus, sic à Pontificibus Legatis, ut vocant Apostolicis, dantur *Commonitoria*. Glossæ Basilic. Κομμονιτώριον, ἐπιστολὴ ἀποστελλομένη μετὰ προστάξεως. & Suidas Κομμονιτώριον, ἐπιστολὴ προστακτικὴ ἀποστελλομένη εἰς χώρας. Gloss. vet. ὑπομνηστικὸν Commonitorium. Ita quoque in jure nostro Commonitorium legitur pro formula & mandato officii. *in l.* 10. *Cod. Theod. de Curiosis libr.* 6. *tit.* 29. *Commonitoriis competentibus atque Mandatis instructi.* Vid. Iacob. Gothofred. *ad istam Legem, & potiss. ad l.* 27. *ejusd.* Cod. *de erog. militar. annon.* Ammianus. *lib.* 28. *Commonitorium repertum est, manu inscriptum Hymetij*, & iterum. *Commonitorium cum Augusti literis tradidit*, & Symmachus *lib.* 5. *Ep.* 20. *Commonitorium quo summatim muneri præparanda rescripsi.* & eleganter *Epist.* 21. *Quia longum visum est literarum serie agenda complecti, non graveris Commonitorio strictim signata percurrere.* Vid. quoque Epistol. 24. ejusdem & formulam commonitorii apud Cassiodor. *lib.* 7. *variar. cap.* 22. Tale Alarici in fronte Codic. Theodosiani, *Commonitorium Timotheo. V. S. Comiti.* Ab his & in Ecclesiam videntur translata *commonitoria*, vel *commonitoriæ literæ*, quæ & memoriales

moriales dicebantur, dabanturque legatis, vel nunciis ut ſcirent quid in ſuſcepta legatione deberent agere; vocis ſignificatio, oſtendit ſatis, ideo ſic dicta, quia monerent eos, quibus dabantur, quid agendum eſſet. Occurrit formula Commonitorii, in Codice Eccleſiæ Africanæ, Canon. 93. cujus inſcriptio eſt Κομμονιτώριον, ὅπερ ἔλαβον οἱ κατὰ τῶν Δονατιςῶν πρεσβευταὶ. *Commonitorium, quale acceperunt legati contra Donatiſtas.* Poſtea late inſtruuntur Theaſius & Euodius, quid apud Impp. contra Donatiſtas agere debeant. Vide & Commonitorium Zozimi Papæ quod dedit Legatis ad Concilium Carthaginenſe, in principio *Ejusdem Codicis, in Bibliothec. juris Canonici veteris. pag.* 330. & Juſtell. *notas, pag.* 419. & aliud bene longum in annal. Baronii *tom.* X. *ad Ann.* 859. *n.* 6. *& ſeqq.* & plura de commonitorio apud Franc. Bernardinum, *de Antiquo Eccleſiaſticarum Epiſtolarum genenere, lib.* 2. *cap. ult.* Ioh: Savaron. *ad libr.* 8. *Sidonij, Epiſt.* 9. *pag.* 505. *in fin.* Ex his commonitoriis Pontificum Romanorum etiam excerpti canones, quos & inde in Decretum ſuum tranſtulit Gratianus. Exemplum præbet caput. *extremum* 31. *q.* 2. quod eſſe ex commonitorio Nicolai Papæ, quod dedit legatis ſuis Rodoaldo Portuenſi

404. Ex Commonitoriis Pontificū Canones excerpti.

& Iohanni Ficolensi Episcopis, ostendunt Romani censores & correctores ad istud capitulum, quos vide, & Anton. Augustin. *lib.* 2. *Dialog.* 18. *pag. nostr. edit.* 535. *& seq. in notis.* Neque ex his tantum canones, depromebantur, sed ut appareret, (liceat mihi verba quæ Tribonianus de constitutionibus Principum in Institutionibus nostris habet, huic rei aptare) quidquid Pontifici placet, habere legis vigorem. Tandem ex confessionibus fidei Pontificis Romani, canones quoq; in Decretum delati. Solebant Pontifices Romani quando ad Pontificalem dignitatem promovebantur, edere fidei professionem. Docet id nos. *cap.* 8. *Sancta octo. dist.* 16. cujus inscriptio est, *item ex diurno libro, Professio Romani Pontificis.* Ad quæ verba notant Romani Correctores. *Integram Professionem fidei, quando quis in Pontificem Romanum promovebatur, refert Deusdedit Cardinalis in collectione Canonum, quæ servatur in Bibliotheca Vaticana.* Et Anton. Augustinus dial. XX. lib. 1. *Emendat. Grat. pag.* 335. *nostr. edit. Is liber non extat, quod sciam, hoc titulo, Professionis tamen vidi aliquot exempla.* Nunc è diverticulo in viam. Inter Collectores juris Ecclesiastici nomen & memoriam habere meretur, Enimundus Bonefidius, qui Anno 1573. typis Henrici Stephani

405. Professiones fidei Pontificum Romanorum.

406. Enimundi Bonifidii digestio juris Orientalis.

Stephani vulgavit suam juris Orientalis digestionem Græcè, addita sua Latina versione, & notis. In qua multa ad jus Ecclesiasticum sunt collecta, quæ quia postea in jure Græco-Romano Leunclavii, sunt repetenda hic transimus.

407. Septimus decretalium liber à Petro Matthæi collectus.

Seculo XVI. decurrente, Anno nimirum 1590. Petrus Matthæi JurisC. Lugdunensis privata auctoritate collegit septimum Decretalium librum, quem Cardinali Cajetano inscripsit, in quem eodem librorum numero & titulorum serie, ut in Gregoriana Collectione, constitutiones Pontificium, post sextum clementinas & extravagantes scriptas conjecit, qui labor, quod sçio à nullo Pontifice approbatus, quibusdam tamen editionibus Corporis Juris Canonici ab isto tempore adjectus est.

408 Joh. Leunclavii jus Græco-Romanum.

Anno Sexto post digestionem hanc Petri Matthæi, Clarissimus Vir Marquardus Freherus, in lucem emisit jus Græco-Romanum duobus tomis, Græcè & Latin. quod magna cura & solertia collegerat, & fidei Freheri commiserat Iohannes Leonclavius, Amelburno Westphalus; Hujus operis tomus primus altera parte posteriori major, pertinet totus ad jus Canonicum vetus, quare & merito Leonclavius inter juris Canonici Collectores recenseri debet.

Imitatus est ille Enimundum Bonifinium; & quod ejus digestioni deerat, supplevit. Continet tomus ille libros decem, quorum hic est Catalogus.

I. Constantini Harmenopuli, nomophylacis & judicis Thessalonicensis, epitome Juris Canonici Græcorum.

II. Novellarum Augustalium, de rebus Ecclesiasticis, liber unus. Habet novellas Imp. Justiniani, Heraclii, Basilii Macedonis, Leonis Philosophi, Leonis & Alexandri, Constantini Porphyrogennetæ, Nicephori Phocæ, Basilii Porphyrogennetæ, Isaacii Comneni, Nicephori Botaniatæ, Alexii Comneni, Calo-Johannis, Manuelis Comneni, Alexii Comnenii II. Isaaci Angeli, Joh. Ducæ Batatzis, &c.

III, IV. Decretorum Synodalium libri duo. Continent sententias synodales & sanctiones Pontificias Archiepiscoporum & patriarcharum Constantinopoleos, Chrysostomi, Gennadii, Tarasii, Nicephori, Sisinnii, Sergii, Alexii, Michaelis, Constantini Chliareni, Nicolai Grammatici, Nicolai Mazalonis, Arsenii, Lucæ, Michaëlis Anchiali, Theodosii, Germani, Manuelis, incertorum denique Patriarcharum. *Quarum liber primus antea ab Enimundo Bonefidio editus, nunc multo & cor-*

rectior & auctior, ejus denique versio locis innumeris recensita; secundus vero planè novus prodit.

V, VI. Responsorum libri duo. Continent responsa, epistolas, & sententias aliorum Episcoporum, sanctorumq; Patrum. *Quorum primus itidem auctior correctiorque, quam antea Bonefidio: secundus planè novus prodit.*

VII. Theodori Balsamonis, Patriarchæ Antiocheni, meditata sive responsa.

VIII. Matthæi Monachi quæstiones & causæ matrimoniales.

IX. Justiniani Imp. Edictum de fide Orthodoxa. *Græcè nunc primum editum.*

X. Constantini Harmenopuli de sectis, & veræ fidei confessione, liber unus. Alter tomus hujus operis ad jus Civile pertinet.

Atque hæc hactenus de certis collectionibus eorumque auctoribus & tempore, de incertis pauca subnectenda sunt. Meminit Baluzius *in notis ad Petr. de Marca Concord. Sacerd. & Imperii. lib. 3. c. 3. post n. 6.* Collectionis cujusdam novæ quæ Leonis primi Papæ jussu facta sit, id est, intra ann. 440, & 460, quo tempore ille in Episcopatu Romano fuit, sed in eam accuratius adhuc anquirendum. Alterius meminit Iohannes Scholasticus *in Præfatione ad suam collectionem in fine*, quæ in sexaginta titulos divisa fuit, in

409. Incertæ Collectiones.

410. Leonis primi.

411. Alterius, cujus meminit Joh. Scholasticus.

in qua Basilii Canones, fuerunt neglecti. Quis tamen Auctor ejus sit, non, quid in ea desideraverit & qualis fuerit, his prodit. Οὐκ αὐτοὶ τοῦτο μόνοι καὶ πρῶτοι τῶν ἄλλων ποιῆσαι ὁρμήσαντες, ἀλλ' ἑτέρους εὑρόντες ταῦτα διελόντας εἰς τίτλους ἑξήκοντα, καὶ μήτε τοὺς Βασιλείου κανόνας τοῖς ἄλλοις ἐπισυνάψαντας, μήτε τὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις, ὡς ἔδει, πράγματα συναρμόσαντας, ὡς ἐν τίτλοις διὰ τὸ πολλοὺς περὶ ἑνὸς κεφαλαίου κανόνας εὑρίσκεσθαι, καὶ δυσάλωτα γίνεσθαι τὰ περὶ τοῦ πράγματος ἑνὸς παρὰ τῶν ὅλων κανονιζόμενα. *Cum non ipsi soli & primi inter cæteros ad hoc faciendum incitati fuerimus, sed alios compererimus ea in titulos sexaginta divisisse, ac neque Basilii canones cum aliis conjunxisse, neque res similies similibus, ut oportebat, velut sub titulis composuisse, propterea quod multi de uno capite canones reperirentur, & ea quæ ab omnibus de una re canonibus constituta sunt deprehensu essent difficilia.*

412. Tertia, quarta & quinta. Tertiæ, quartæ & quintæ mentionem invenio apud Censores Romanos, qui in Indice librorum, quibus usi in emendando Gratiano, lit. C. has tres collectiones recensent. Collectio *Canonum incerti Auctoris* ex Vaticana: Collectio *Canonum ex Bibliotheca Ecclesiæ Mutinensis*: Collectio *Canonum Pœnitentialium incerti Auctoris ex Bibliotheca Michaëlis Thomasii Episcopi Ilerdensis.* In hunc

censum

censum quoque referenda sexto, quæ Romæ prodiit, apud Heredes Ant. Bladii, an. 1579. Collectio constitutionum literarumve Pontificiarum à Gregorio VIII. ad Gregorium XIII. Item Decretalium Epistolarum Summorum Pontificum collectio aliquot tomis publicata Romæ, 1582.

Hisce septimam liceat addere manuscriptam in membranis ex Bibliotheca mea, quæ tamen potius excerpta Constitutionum Papalium & canonum quorundam synodalium continet. Quæ collectio canonum; satis nitide, neque recenter scripta, & tribus libris est distincta; Primi tituli sunt sequentes, non adscripto tamen numero, quem ego addidi; Hos ideo adjicio, ut quis forte ex iis de Auctore possit aliquid conjicere. 413. Septima Manuscripta in Bibliotheca Auctoris.

1. De Primatu Ecclesiæ Romanæ.
2. De privilegiorum auctoritate.
3. De Monachorum Monasteriorumque libertate.
4. De Ordine accusationis & de accusatorum personis.
5. Ut intra Provinciam terminetur causa & quid sit certa Provincia.
6. Quo ordine inferiores non debent accusare superiores.
7. Quod Rectores Ecclesiæ prius sint ammonendi quam accusandi.
8. Quod non debent oves accusare Pastores.
9. De infamatione Episcoporum & examinatorum eorum.
10. De Episcopis sine Romana auctoritate depositis.
11. De numero & qualitate judicum.
12. Quod nullam vim habeant incerta & injusta judicia.
13. De Indiciis & Synodica vocatione.
14. De Consecratione Præsulum & Archiepiscopi.

15. De Ordinatione Presbyterorum & Diaconorum.
16. De munditia Ministrorum Altaris.
17. Si debeat fieri sacerdotum mutatio.
18. Ut Episcopi suis terminis sint contepti. *lege* contenti.
19. Ut Pontifices cum testibus sint semper.
20. De Sacratissimo Pontificatu Romano.
21. De observatione Decretorum Pontificum Romanorū.
22. De illatione criminis in Clericos.
23. De *lege*, Ne crimina semel illata indiscussa remaneant.
24. De Prælatis imperitis, indiguis, Simoniacis, neophytis.
25. Quibus sacri ordines sint tribuendi, quibusve negandi.
26. Si ignotis sacri ordines sint tribuendi.
27. Ne præsumat quis Clericum servum retinere alterius.
28. Quæ fœminæ cum clericis habitare debeant.
29. Ne Clerici sint fœneratores.
30. De Ecclesiarum consecratione.
31. De Missarum celebratione & sacrificiorum oblatione.
32. Ut stando audiatur Euangelium.
33. Ne Imagines confringantur, quæ in Ecclesiis statuuntur.
34. Ut Sacramentum à Sacerdotibus non exigatur.
35. De Clericis in hæresin lapsis & postea reconversis.
36. Si debeat destrui quod illicite perpetratur.
37. De Pontificali auctoritate & regali potestate.
38. De sessione Pontificum, & quod eorum sententia etiam injusta timenda sit.
39. De auctoritate prædicandi.
40. De lapsorum Episcoporum & reliquorum ordinum reparatione.
41. De Monachorum ad ordines sacros promotione.
42. De Sacramento baptismatis & manus impositionis.
43. De baptismi tempore, iteratione, mersione.
44. De virginum consecratione.
45. Qualiter custodiri debeant ornamenta Ecclesiæ.

In secundo libro sunt tituli LVI. In tertio XLVI. In cujus fine subjicitur hæc peroratio. *Si quis in his libris, quos de corpore Canonum excerpsimus, aliquid invenit, quæ,* ita habet

habet Codex, *aut despicienda judicat, ignoscat paupertati sensus nostri. Nos tamen deputamus, plurimorum sententiam singulorum sumptionibus præferendam & in quibuscunque rebus generalium Conciliorum auctoritatem non habemus magis earum synodorum, quæ per singulas provincias factæ sunt, quam proprium vestrum sensum sequendum. Denique ipsa sacra & generalia decreta præcipiunt, ut bis in anno per singulas Episcoporum celebretur Concilium &c.* Subnectitur deinde adhuc farrago aliorum Canonum sine titulis, aut indicatione fontis. Ex hac subscriptione conjicio Auctorem hanc farraginem ex Pseudisidori Mercatoris Rapsodia collegisse, quæ nomen Corporis Canonũ etiam habuit; Quam conjecturam firmat, quod potissima pars Decretalium libri primi & secũdi in hoc volumine sit deprompta ex suppositis illis Decretalibus primorum Pontificum. Horum enim sequentium Pontificum nomina in ea invenio. Clementis, Anacleti, Euaristi, Alexandri, Telesphori, Sixti, Pii, Anicii, Eleutherii, Soteris, Zephirini, Calixti, Urbani, Antherii, Fabiani, Cornelii, Lucii, Stephani, Felicis, Caji, Marcellini, Eusebii, Melchiadis, Sylvestri, Julii, Damasi; Quibus omnibus Decretales affictas supra probavimus. Sunt præterea decretales Siricii, Anastasii, Innocentii,

centii, Cœlestini, Leonis, Hilarii, Gelasii, Simmachi, Silverii, Gregorii, cujus nomen potissimum legitur; Deusdedit, Agathonis, Nicolai, Adriani, cujus libro secundo aliquot Sanctiones semet ordine non interrupto sequuntur. Ex quibus conjicere est non esse magni æstimandam hanc collectionem, nisi ei qui suppositas Pseudo-Isidori nugas, magni facit. In censum incertarum digestionum, quia mihi incerta est, refero duo volumina ingentia, M. S. D. Joannis Abbatis Conventus S. Mariæ, quæ titulum *Memorialis Canonum* referunt, & Florentiæ ad S. Marcum teste Draudio *in Biblioth.* class. asservantur. Quid autem his contineatur, quia vulgatum opus non est, me latet.

414. Seculum decimum septimum.

Sic Sedecim seculorum historiam & in his fata juris Ecclesiastici emensi, ad portum properamus, quoniam decimum septimum, non tam ferax, ac anteriora, fuit. In eo potissimum occurrunt collectiones & editiones Conciliorum Generalium & Provincialium variæ, quæ supra num. marg. 144. enumeratæ sunt. Nominari hic, & æternum laudari meretur Christoph: Justellus, cujus in colligendis scriptoribus juris canonici veteris solertia indefessa fuit, qui quasi stator & restaurator antiqui & purioris juris Canonici dici potest. Ostendunt id affatim

415. Christophorus Justellus.

editi

editi ab eo Codices, Ecclesiæ Universæ, & Ecclesiæ Africanæ, cum doctissimis notis, item juris Canonici veteris Collectores Græci & Photii Nomocanon cum Scholiis Balsamonis, ab anno 1610, usque ad 1615; & multa alia, quæ ille morte præventus edere non potuit; perfecit tandem Filius Henricus, hic quoque memorari & celebrari dignus, qui cum Guillielmo Voëllo Theologo & Socio Sorbonico, à Patre magnam partem collectam Juris canonici veteris Bibliothecam, Græcorum & Latinorum digestiones continentem, multorum votis expetitam, seculi hujus anno LXI. duobus Voluminibus Lutetiæ edidit, cujus nos frequentem passim fecimus mentionem, sæpius ea etiam in hac nostra Historia adjuti; Potuisset Justellus solus hujus Bibliothecæ editæ laudem reportare, nisi Voëllum sibi adjungere voluisset, ut eo facilius Opus Lutetiæ prælo subjici posset; pleraque enim collegerat & digesserat Pater; Addiderunt tamen illi quædam non spernenda. Operis seriem, quia non in omnium manibus est, & summam, sequens Elenchus exhibet, asteriscus notat scriptum nunc primum à Justello & Voëllo publicatum esse.

416. Henricus Iustellus & Guilielmus Voëllus.

TOMO PRIMO HABETUR.

Codex Canonum Ecclesiæ Universæ à Concilio Calchedonensi, & Justiniano Imperatore confirmatus, Græcè & Latinè,

Latinè, emendatior quàm in primâ editione.

Christoph. Iustelli Notæ in Codicem Ecclesiæ Universæ, emendatæ & auctæ.

Codex Canonum Ecclesiasticorum Dionysii Exigui; sive Codex Canonum vetus Ecclesiæ Romanæ. Ex antiquissimo Codice MS. Bibliothecæ Christoph Iustelli.

Epistola Synodica S. Cyrilii, & Concilii Alexandrini contra Nestorium à Dionysio Exiguo in Latinum sermonem translata.

Collectio Decretorum Pontificum Romanorum auctore Dionysio Exiguo.

Altera Collectio Decretorum Pontificum Rom. Collectioni Dionysianæ addita.

* Prisca Canonum editio Latina, complectens Canones Conciliorum Ancyrani, Neocæsariensis, Nicæni, Sardicensis, Gangrensis, Antiocheni, Laodicensis, Constantinopolitani, & Calchedonensis, nunc primùm edita ex vetustissimo Codice MS. Christoph. Iustelli.

Codex Canonum Ecclesiæ Africanæ, Græcè & Latinè ex editione Christophor. Iustelli an. 1615. in multis emendata.

Christoph. Iustelli Notæ & observationes in Codicem Ecclesiæ Africanæ.

Fulgentii Ferrandi Ecclesiæ Carthaginensis Diaconi Breviatio Canonum.

Crisconii Episcopi Africani Breviarium Canonicum.

* Indiculi duo in Ferrandum & Crisconium; quorum unus materiam Canonum, alter verò consonantiam & discrepantiam inter utrumque declarat, è MS. exemplari Gulielmi Blueti in Senatu Parif. Advocati, nunc primùm editi.

IN APPENDICE TOMI I.

* Martini Bracarensis Episcopi Collectio Orientalium Canonum, adscriptis ad margines tum variis lectionibus, tum fontibus ex quibus Canones illi deprompti sunt, curâ & studio Joan. Doviatii sacrorum canonum Professoris Regii, nunc primùm edita.

* Crisconii Episcopi Africani alterum opus, quod liber canonum, seu concordiæ canonum inscribitur, in quo integri Conciliorum canones & Pontificum decreta referuntur. Ex codice MS. Bibliothecæ Claremontanæ Societatis Iesu, nunc primùm editum.

IN SECUNDO TOMO.

* Joannis Antiocheni Scholastici dicti, Patriarchæ Constantinop. collectio canonum in quinquaginta titulos distributa, Græcè & Latine, quæ nunc primùm in lucem prodit è codice MS. Bibliothecæ Claromontanæ Societatis Iesu.

* Ejusdem Ioannis Scholastici Nomocanon, Græce & Latine è Codice MS. Bibliothecæ Regiæ nunc primùm in lucem editus.

* Alexii Aristini Synopsis Canonum, Græce & Latine è codice MS. Bibliothecæ Regiæ nunc primùm edita.

* Simeonis Magistri & Logothetæ Epitome Canonum, Græce & Latine è Codice MS. ejusdem Bibliothecæ Regiæ nunc primùm edita.

* Arsenii Monachi Patriarchæ Constantinop. divinorū Canonū Synopsis, sive Nomocanon, Græce & Latine nunc primum edita ex Codice MS. ejusdem Bibliothecæ Regiæ.

Photii Patriarchæ Constantinop. Nomocanon cum Theodori Balsamonis Patriarchæ Antiocheni Commentariis, Græce & Latine è codice MS. Bibliothecæ Palatinæ anno 1615. editus à Iustello: in hac verò editione ad codicem MS. Eminentiss. Cardinalis Mazarini collatus

* Cum Prolegomenis ejusdem Photii è Codice Bibliothecæ Oxoniensis Græce & Latine nunc primum editis.

Ejusdem Photii opusculum de septem Synodis œcumenicis Græce & Latinæ.

Nili Metropolitæ Rhodii de sanctis & œcumenicis Synodis enarratio synoptica Græce & Latine.

Auctoris anonymi de sex œcumenicis Synodis opusculum Græce & Latine.

Συνοδικον, sive libellus synodicus anonymi auctoris, omnes Synodos tam orthodoxas, quàm hæreticas, à tempore Apostolorum ad octavam œcumenicam complectens, Græce & Latine.

* Theodori Balsamonis Collectio constitutionum Ecclesiasticarum è Codice, Digestis & Novellis Iustiniani congesta, olim à Leunclavio Latine sub Paratitlorum nomine primum edita, nunc verò è duobus antiquissimis codicibus MSS. inter se collatis Græce primum prodit, cum ejusdem Ioan. Leunclavii versione in multis emendata.

* Caroli Annibalis Fabroti Notæ perpetuæ in eamdem collectionem Theod. Balsamonis nunc primum editæ.

Ioannis Leunclavii in Paratitla Notatorum libri duo.

Pro

417. Laurentii Bochelli Decreta Ecclesiæ Gallicanæ.

Pro Ecclesia Gallicana hujus seculi anno XXI. operam in digestione Iuris Ecclesiastici impendit Laurentius Bochellus, qui Decretorum Ecclesiæ Gallicanæ ex conciliis ejusdem Oecumenicis, statutis Synodalibus, Patriarchicis, Diœcesanis, Regiis constitutionibus &c. collectorum Libros octo Lutetiæ vulgavit.

418. Operis epilogus.

Sic fata juris Ecclesiastici & Pontificii per septendecim secula enarravimus; & quomodo prius ad ordinem & salutem Ecclesiæ scribi cœptum sit, posterius vero ad ejus exitium in molem & Tyrannidem degeneraverit, eamque oppressisset, nisi luce Euangelii sui accensa, Christus tanquam spiritu oris, illud dissipare & difflare incepisset. Durabit tamdiu adhuc, donec fidus ille testis, qui id per Apostolos suos promisit, & auctorem & ejus leges, cum omni potestate; qua se supra omne extollit quod Deus est, spiritu oris sui sustulerit, & suas nobis leges solas restituerit. Sociemus nos vota nostra cum Spiritu & Sponsa & gloriosum ejus adventum inclamemus. Tu vero Benevole Lector accipe hæc, quæ paucis foliis Antonio Augustino Præfationis loco præmittere cogitabamus, & sensim in librum excreverunt; & magis adhuc crescerent, siquidem eos qui mole sua jus Canonicum laborans, itemque vastissimum Conciliorum Oceanum contraxerunt Carantzam, Prateolum, Longum à Coriolano, Staravolzium, Bailium aliosque subjungere vellemus; sed hæc forte, & quæ nunc non satis aut perperam dicta sunt, secundis curis emendanda aut supplenda reservamus. Tu humanissime Lector, tantisper his utere, & errantem humaniter mone & instrue, ut perperam dicta in secunda editione, si eam Deus permiserit, reformare possimus.

ADDENDA.

PAg. 3. lin. 22. post vivendi, adde: Apposite Socrates *libr.* 1. *cap. Hist. Eccles.* Τότε, οἱ ἐν τῇ συνόδῳ ἐπίσκοποι καὶ ἄλλα, ἵνα ἐγγεγράφαντες, ἃ κανόνας ὀνομάζειν εἰώθασιν, αὖθις κατὰ πόλιν τὴν ἑαυτῶν ἐχώρησαν. Et Sozomenus *Hist. Eccles. lib.* 1. *cap.* 22. ἡ δὲ σύνοδος ἐπανορθῶσαι τὸν βίον, σπουδάζουσα τῶν περὶ τὰς ἐκκλησίας διατελούντων, ἔθετο νόμους, οὓς κανόνας ὀνομάζουσιν. *Concilium vero ad mores eorum, qui in Ecclesiis ætatem degunt, rite instruendos omni cura & cogitatione incumbens, leges, quas vocant, canones sancivit.*

Pag. 12. lin. 18. post verbum vocant, adde: Postea etiam Imperator in fine verborum citatorum, quoad observantiam diversitatem quamvis male, videtur agnoscere inter *canones* & *dogmata* seu *decreta*; dum dogmata quatuor istarum synodorum sicut sanctas Scripturas, nos dicit accipere; canones sicut leges observare.

Pag. 16. n. 24. fin. de tempore Laodicænæ Synodi & sententia Baronii & Binii, vide quæ habet Dalæus *in Pseudep. Apostolic. pag.* 517. & *pag.* 675. ubi Anno 364. habitam dicit.

Pag. 16. lin. ult. post illa: alii longius, Clarissimus Dalæus eodem anno cum Nicæna, attamen post eam habitam censet, in *Pseudepig.*

Apostol. libr. 3. cap. 21. pag. 675.

Pag. 18 ante num. 29. & verba: Tum sequuntur. De hujus Concilii canonibus hoc est Magni Dalæi judicium *lib. 3. cap. 21. Pseudepigr. Apostol. pag. 672.* fin. & seq. *esse eos profectos ab auctoribus parum probatis Arianismique merito suspectis conditos.*

Pag. 29. lin. 19. ante confirmatus: adde: Alium etiam morem, quod veteres Patres, cum convenissent Imperatoris auctoritate in Conciliis Oecumenicis, canones conscriptos & subscriptos postea ad Imperatorem mitterent, petentes solemni formula confirmationem. Vide in *Præfat. Justelli ad Cod. Eccles. Afr. pag. 310. Bibliothecæ juris canon. veteris.*

Pag. 29. lin. 17. post 131. adde: Quæ scripta Anno 541.

Num. 62. pag. 35. lin. 17. post fuerint. Accuratius idem postea in Præfatione præfixa Codici canonum Dionysii Exigui, in tempus inquirit. *Vide eum in Bibliotb. juris veteris canon.*

Pag. 39. linea antepenultima. Post illud reservabimus: adde: & nunc tantum Lectorem remittimus ad observationem Christoph. Justelli, ad Codicem Canonum Ecclesiæ Africanæ, ad illa verba Codicis, Africani. Statuta quoque Nicæni Concilii in XX. capitulis similiter recitata sunt; *in Bibliothecâ juris canonici veteris. pag. 420.*

Num. 71.

Num. 71. pag. 40. lin. 24. post verbum demonstrat. Adde sodes Præfat. Henr. Justelli *in Bibliotheca juris canonici veteris. pag.* * *IIII.*

Num. 73. lin. antepen. pag. 42. adde: Qua de re est elogium Henr. Justelli in Præfatione editionis Codicis hujus nostri Dionysii. Quod vide.

Pag. 49. lin. 22. post Romano. Canonum Ephesinorum non meminit Dionysius, forte quod Codex Græcus in Concilio Constantinopolitano finitus fuerit. Quæ forte etiam causa est, quare in Codice Romano non inventi sint Canones Ephesini, quia ab Dionysio non erant versi nec inventi; sunt tamen à Justiniano cum aliis probati.

Pag. 52. lin. 19. post præfixerunt: Adde: Accusat tamen eam Mejer. *in Præfat. Cod. Canon. Eccles. universæ.* præmissa, quod laboret studio partium, & Dionysius nimium addictus sedi Romanæ fuerit.

Pag. 57. lin. 19. dele illa verba: *si suo nimirum loco restituatur*, & substitue: In quo loco restitui debet.

Pag. 58. lin. 22. post Exigui: Adde. Quod in secunda editione Præfationis Codicis Canonum Ecclesiæ universæ video probasse Christoph. Justellum *pag.* 21. uti præfixa est à filio *Bibliothecæ jur. can. veteris.*

Pag. 59. num. 82. lin. antepen. Adde: & af-

fabre demonstrat Christ. Justellus *in Præfat. ad Cod. Can. Eccles. African.* quæ sodes adde pag. 312. *Bibliothecæ juris canonici veteris.*

Pag. 60. lin. 3. post Decreti. Adde: Probat id Hormisda Papa apud Gratianum, *c. Si Diaconus. dist.* 50. Adde Christ: Justellum *in Præfatione Cod. Canon. Eccles. universæ, secundæ editionis, uti ea præmissa est bibliothecæ juris canon. veteris. pag.* 23.

Pag. 61. lin. 6. post Galliæ. Adde: Clarius id probat causa Ingeltrudis, sub Childeberto Rege, in qua Gregorius Canonum Nicænorum nomine citat Canonem XVI. Concilii Gangrensis.: *Canonum*, inquit, *Nicænorum decreta relegi, in quibus continetur*; Quia si qua reliquerit virum & thorum in quo bene vixerit, dicens quia non sit portio in illa cœlestis regni gloria, qui fuerit conjugio copulatus, anathema sit. *Vid. Gregor. Turon. lib.* 9. *c.* 33. Præterea & Synodi quædam Gallicanæ, ut Valentina, Rhegensis, Arelatensis II. Agathensis, & Epaonensis citant canones Nicænos, Ancyranos & Laodicenses ex veteri translatione apud Gallos tunc recepta, quæ apud Isidorum Mercatorem reperitur, qua semper liberius usi sunt, quam Dionysiana, usque ad Caroli Magni tempora, ut ferunt curæ secundæ, Christoph. Justelli *in Præfat. Cod. Canon. Eccles. univers. præmiss. Bibliothec. jur. canon. veter.* à filio *pag.* 21.

pag. 21. unde cætera repete.

Pag. 71. lin. 22. post allegata. Adde: Vetustiores autem esse adhuc Ecclesiæ Anglicanæ Canones, probat editio Conciliorum Angliæ; Henr: Spelmanni, ex quibus patet abunde, Anglos Græcis Canonibus & Africanis & Gallicanis usos esse.

Pag. 74. lin. 15. post CCXVII. adde: Episcopis.

Pag. 74. num. 98. seu linea antepen. præmit. quare hic Codex non habeat Canones Synodi Carthaginensis primi & secundi, vid. Voss. *disp. Theol. & Hist. pag.* 444.

Pag. 79. lin. 9. post notarum. Adde: Recepit postea Ecclesia Africana Codicem Ecclesiæ Romanæ ex versione Dionysii Exigui, quod probat Cresconii Collectio, quæ ex versione Dionysii Exigui est concinnata. Vid. Justelli *Præfat. ad Codicem Eccles. univers. in biblioth. jur. can. veter. pag.* 21.

Pag. 85. lin. 14. post latine vertit. Adde: Lambertus Gruterus, qui cum omnibus Clementis operibus eas Coloniæ Agrippinæ An. 1570. recudi curavit, & præfatione defendit.

Pag. 110. lin. 2. ante Materiam: Hugo Grotius *lib.* 1. *de jur. bell. cap.* 2. *in not. ad* §. 9. Conjicit scriptas constitutiones has Pseudapostolicas præcipite seculo secundo. Blondellus refert ad decurrens seculum tertium. *in Apolog. pro*

Episc. & Presb. sect. 3. *pag.* 231. Herm. Conring *in animadvers. de purgator. n.* 32. *ad seculum quintum.* Usserius vero. *de scriptis.* Ignat. *cap.* 6. *ad seculum sextum.* Salmasius agnoscit eas esse antiquas *libr. de coma.* Varia tempora & varios scriptores eis adsignant Halloix *not. ad vit.* Polycarp. *cap.* 6. & Albaspinæus *libr.* 1. *obs.* 13.

Pag. 153. lin. 5. post Antiochenos. Adde; Turrianus.

Pag. 164. lin. 14 post 529. adde: Doctiss. Vossius *de Histor. Latin. cap.* 6. id vult Anno 527. contigisse.

Pag. 205. lin. 14 ante vocem hanc. De numero Canonum hujus farraginis dissentiunt auctores. Baronius *ad Annum* 786. §. 6. Octoginta agnoscit. Vid. sis ejus verba: In Conciliorum vero *tomi tertij part.* 1. *sect.* 1. enumerantur tantum septuaginta duo canones. Hincmarus Rhemens. Archiep. *in libr.* 55. *capitul. adversus Hincmarum Laudunensem Nepotem cap.* 24. de hujus collectionis auctore dubitanter loquitur, forte quia indigna videbatur, ut conjicit Blondellus, Adriano Primo earum collectio, utpote in qua *dissona inter se habebantur, & diversa à sacris canonibus & à judiciis ecclesiasticis discrepantia.* Hanc collectionem Impostorem PseudoIsidorum Mercatorem in Epistolas, quas primis Episcopis supposuit, fere to-

tam

eam retulisse, & earum pseud-epistolarum materiam & fontem esse, censet Doctiss: Blondellus, *in PseudoIsidoro & Turriano Vapulante.* in Prolegum. *cap. 5. pag. 20. in fin. & seqq.* ubi vide quædam, multum hic utilia. Quid ista collectione intenderit Hadrianus Papa, id judicant hæc ex citato Baronii loco verba. *Quem absolutum, hisce canonibus communitum remisit ad suos. Postulabat id causa, ut colligeret idem Pontifex canones spectantes ad accusationem Episcoporum.* Et ad jura Romanæ Ecclesiæ pertinentes, *ex qua* &c. Hæc præcipua causa, quare non immerito Hincmaro isti canones suspecti & dissona inter se, ut & diversa à sacris canonibus & à judiciis ecclesiasticis discrepantia habere visi sunt. Ad stabiliendam enim immensam illam potentiam prisci illi æquissimi canones cedere & reformari debebant.

Pag. 205. lin. ult. post poterit. Adde: Antonius Augustinus ad hanc Collectionem Hadriani Primi scripsit. Vid. Blondell. *in Prolegum. Pseudo-Isidori cap. ult. pag.* 112.

Pag. 207. lin. 7. post Senonensis. Adde: quod & inter alios Val: Andreæ refert, sed errorem esse, arguunt alii. Vid. infra in Addend. ad pag. 211. lin. 2.

Pag. 211. lin. 2. post tenet. Melius forte Sammarthani Fratres *in Gallia Christiana tom. 1. f. 623.* Hunc faciunt diversum ab illo supe-

riore, qui Capitula Caroli congessit, taxantque illos, qui hunc confundunt cum alio Juniore, Gallo etiam, è Diœcesi Remensi ortum, qui Anno 871. ad Senonensem Archiepiscopatum evectus, Carolum Regem unxerit, & Anno 883. fatis concesserit. Vid: etiam ex Sammarth. id referentem Olearium *in Abaco Patrologico*, *voce Ansegisus*.

Pag. 212. lin. 13. ad hæc verba: Sparsim invenimus; notat Doctiss: Blondellus *in Prolegumenis ad Pseudo-Isidor. cap.* 5. *pag.* 20. ubi hæc verba citaverat in margine. *Lector*, *Benedictum hunc* sparsim edita, *invenisse quæ descripsit.* Adde cætera.

Pag. 218. lin. 8. post observare. Adde: Quando facta sit collectio, quoad certum annum determinari non potest; Attamen intra annum 840. & 849. Prodiisse in lucem exinde colligi potest, quod Otgarius vel Autgarius, cujus hortatu Benedictus Levita suam collectionem fecit, mortuus sit Anno 847. ut supra adsertum; deinde quod Benedictus suam collectionem miserit & dedicaverit Lothario & Fratribus, qui Anno 839. ad Regnum pervenerunt; Tandem quod huic collectioni in fine addita est ultima appendix ex Decretis Wenilonis Senonensis & Hincmari Rhemensis depromta anno Caroli Calvi XI. seu Anno D. 849. de qua num: Marg. 198. pag. 217. dictum;

ctum; sequitur itaque, ante appendicem editam esse oportere, alias ipsa appendix in opus adsumta fuisset. Baron: *ad An.* D. 845. post annum Dom. 854. promulgatam fuisse adserit. Vid. §. 38. Blondellus intra Annos 847. & 850. vel 855. *in Prolegum. ad Pseudo-Isidor. cap.* 5. *pag.* 25. Sed hoc non videtur probabile, duas ob rationes, prima est, quod Otgario vivente & instigante seu jubente ediderit collectionem Benedictus, is autem è vivis excessit Anno 847. dein quod Wenilonis decreta quæ Anno 849. prodierunt in appendicem sint rejecta, & quidem ultimam, ex quo, sequitur collectionem jam fuisse factam.

Pag. 219. lin. pen. ante n. 203. Quod si late demonstratum desideras adi sis Doctissimum Blondellum *in Prolegumenis Pseudo-Isidori Vapulantis cap.* 5. *pag.* 25. *in fin. & seq.* quam fidus autem collector Benedictus fuerit, id hæc Blondelli *eodem capite pag.* 24. satis demonstrant. Quæ quanquam prolixiora, hic addi, & legi merentur. Adversus Benedictum eundem suspicionem augere potest, editum ab eo, in ipsa quam suo nomine evulgavit, capitularium collectione, malæ fidei specimen. Audierat circa A. D. 787. sub Paulini Aquilegiensis patriarchæ Romanæ sedis legatione fungentis auspiciis primam Capitulorum collectionem Aquisgrani prodiisse; & *Carolum regem*

anno 802. *legatos per imperium misisse*, & 24. *capitula constituisse*: ac tandem Ansegisum Abbatem A. D. 827. quæcunque repererat capitula magna cum laude digessisse: hujus Miltiadis tropæis à somno excitatus Benedictus parisque adoreæ consequendæ ardore inflammatus, quæcunque vel invenit primus vel ab aliis inventa interpolavit, studiosissime convasavit: ne cui autem mirum videretur post Ansegisi laborem tantam capitulorum è tenebris nescio quibus erepentium scaturiginem momento velut è terra nasci; finxit *ab Ansegiso nec media inventa forsitan* fuisse *vel collecta*; necesse fuisse *ut à fidelibus ubicunque inveniri potuissent quærerentur*. Ideo *ea* se *quæ ille aut invenire nequivit, aut inserere fortasse noluit*, & *illa quæ postulans à fidelibus S. Dei Ecclesiæ*, & *Pipini ac Caroli atque Ludovici didicit in jam dictis libellis minime esse inserta*, *pro Dei omnipotentis amore*, & *S. Dei Ecclesiæ ac servorum ejus atque totius populi utilitate fideliter investigare curavisse*, & *in tribus libellis distincte cum titulis suis coadunare ac Ludovico*, *Lothario que*, *atque Carolo nobilissimis regibus filiis videlicet Ludovici pissimi Imperatoris habenda* & *omnium Christianorum fidelibus tradenda scribere non* distulisse. En hominis in re seria ludentis, technas: *Virtutis vera custos rigidusque satelles*, *Tertius è cælo cecidit Cato*, cui *populi salus suprema lex* esse videatur; at quisquis penitiùs in omnes operis

ab

ab ipso publicati partes introspexerit, is vel insulsa mendacia, vel centones πλυπικίλυς, vel certè Canones maxima ex parte interpolatos sæpissimè deprehendet; ac si inter libros tres postremos capitularium & priores quatuor in quibus etsi forte non omnia purissima, nihil adeo portentosum aut adulterinum occurrit, comparationem instituerit facilè comperiet quantum distent æra lupinis. Conferantur (si placet) Concilii Paris. A.D. 829. celebrati lib. 1. cap. 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 16. 20. 27. 33. 40. 41. 42. 43. 44. 46. 47. 48. 49. 50. 53. cum cap. 164. & 165. lib. 5. Capitularium, cap. 160. lib. 6. capitibus 166. 167. 163. lib. 5. cap. 1. 3. 4. addit. 2. ad 7 capitular. cap. 175. 174. 168. & 169. lib. 5. cap. 6. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 10. 7. 8. 9. 17. addit. 2. ad 7. librum Concilii Paris. lib. 2. partis 1. cap. 4. & 12. cum cap. 2. addit. 2. ad finem lib. 7. capitul. Epistola Episcoporum ad finem lib. 2. partis 1. Concilii Paris. & cap. 2. ejusdem partis; cum cap. 22. additionis jam dictæ. Concilii Paris. lib. 2. part. 2. cap. 2. 3. 22. 23. 24. 25. 26. 27. cum capp. 18. 17. 23. 24. 25. ejusdem additionis. Concilii ejusdem lib. 2. part. 2. cap. 8. 9. 14. 17. 18. cum capp. 163. 179. 180. 181. lib: 5. Capitularium. Concilii Aquisgran. sub Greg. 4. part. 1. cap. 6. 7. 8. cum cap. 171. 172. 173. libri 5. eorundem capitul. ejusdem

Concilii

Concilii part. 2. cap. 1. 2. 3. 4. cum cap. 21. & 22. additionis 2. ad librum 7. capitul. Concilii Cabilonensis sub Leone III. cap. 25. 26. 27. 30. 32. 33. 34. 35. 36 38. 42. 43. 47. 48. 49. cum capp. 23. 25. 26. 28. 29. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 41. additionis 3. ad lib. 7. eorundem capitul. Officit & hoc valde collectioni Benedicti, quod cœnosis & supposititiis Isidori Mercatoris fontibus suam collectionem conspurcaverit, forte ipse auctor. Adde Blondell *pag.* 96 *&* 108. *d. l.*

Pag. 224. lin. 8. ante hisce capitum. Adde: Miræus in notis ad Sigebertum Gemblacensem *de scriptor. Eccles. cap.* 81. *Bibliothecæ Ecclesiasticæ pag.* 148. Memorat extare & Codicem Carolinum, à Gretsero in Germania editum, qui nunquam ad manus meas pervenit, neque ejus etiam meminit à la Gambe in Bibliotheca Jesuitica, in vita & scriptis Gretseri, quæ longa serie enumerat.

Pag. 230. lin. 21. post collectione. Muta Ansegisi, nomen, in Benedicti & sic quoque in numero Marginali & pag. sequent. lin. 16. lege.

Pag. 231. ante num. 218. post verbum ecclesiasticis Adde: Vidi postea ita legisse & edidisse Doctiss. Blondell: *in Prolegum. ad Pseudo-Isidorum cap.* 5. *pag.* 25.

Pag. 231. lin. 25. ante num. 218. post verb.

Ecclesia

Ecclesiasticis. Adde: Errat Baronius *ad Ann.* 835. §. 38. qui ex Concilii Meldensis *cap.* 78. colligit *exigente concilio* Benedictum Levitam collegisse & digessisse posteriores tres libros Capitularium. Quia rogat, *servari præcipi*, neque nova deberi promulgari, verum, *promulgata* legis vim habere postulat. Convincitur Baronius affatim etiam ex antedictis, in quibus patet ex confessione ipsius Benedicti; se Otgario præcipiente, suam collectionem adornasse.

Pag. 280. lin. 12. Adde post occidente. Seculi decimi initio celebre nomen habuit Regino natione Germanus, Monachus Benedictinus cœnobii Prumiensis in diœcœsi Trevirensi. Cujus etiam Anno 892. ut ipse in Chronico testatur, factus est Abbas, in qua dignitate non diu perstitit, sed à Richario quodam calumniatore vexatus & tandem de gradu dejectus est. Ipse Regino in Chronico promittit rei narrationem, sed vel fato præreptus, non addidit, quod innuere videtur ille, qui margini adscripsit illa. *Omissum est, quod dicere proposuit*; aut improba & invida manu, ne impia Richarii traductio & depulsio ad posteros manaret, recisum est. Quæ ipse de se Chronico inseruit ad annum 892. hæc sunt. *Per id tempus Farabertus Abbas Prumiensis Cœnobij pastoralem curam sua sponte per conçessionem Regis deposuit, & ego quamvis indignus secundum regularem auctoritatem per electionem Fra-*

trum

trum in regimine successi. Deturbutus ex regimine Abbatiæ, studiis incubuit, & Chronicon scripsit usque ad Ann: 908, ut ipse refert in proœmio, in opere vero Ann. 906, leguntur hæc: *Huc usque Regino. Hac vero quæ sequuntur à Monacho quopiam fortasse addita sunt.* Collegit ille ex Conciliis capitularibus & aliis collectionibus libros duos de disciplina Ecclesiastica, quorum primus Clericos, secundus Laicos respicit. Titulus M. S. Viennensis est; *Libellus de disciplinis Ecclesiasticis & religione Christiana.* Clarissimus Joach. Hildebrandus qui primus hos libros ex MS. Acad. Juliæ publicavit, titulum fecit: *Reginonis Prunicensis de disciplina Ecclesiastica veteris præsertim Germaniæ. lib. II.* Prodiit prima editio Helmestadii, anno 1659. in cujus Præfatione, de hoc Auctore multa vide relata ab Hildebrando. Altera editio edita & notis illustrata est à Stephano Baluzio anno 1671; ad quam remittit Lectorem in Præfatione ad Anton. Augustin. de emendatione Gratiani §. 17. & nos remittimus eundem, multa enim ibidem egregia de hoc auctore observat. Bellarminus quia Romæ, nec in Bibliotheca Vaticana invenit hoc Reginonis opus, non exstare credidit, *de Script. Eccles.* Chronicon ejus edidit primum Sebastianus à Rotenhan Eques auratus & JC. seculi superioris anno XXI. Moguntiæ. Multum possunt hi libri conferre ad cognoscendam disciplinam Ecclesiasticam Germanorum, quia auctor Teuto fuit, quod observat quoque Hildebrandus in laudata statim præfatione.

Pag. 287. lin. 20. post annum, adde: In quæ tempora inciderit ejus vita, & quæ tum facies Ecclesiæ, quantaque morum corruptio fuerit, patet ex libro 19. in quo continentur quæstiones spurcissimæ etiam sequiori sexui proponendæ in confessione, quarum specimen exhibet Molinæus in Novitat: Papismi, *sexta contr. cap. 5.*

Pag. 303. lin. 21. adde post habemus & *Dial. 1. lib. 1. pag. 5. Anselmi Lucensis voluminis inscriptionem sine nomine ejusdem in tribus libris legi. Unius eorum hæc est.* Incipit authentica & compendiosa collectio regularum & sententiarum sanctorum Patrum & auctorabilium Conciliorum. Et *postea pag. 7. Anselmus hoc titulo:* Authentica collectio regularum sive canonum: *collectiones suas vocat.*

Pag. 304. lin. 7. post Simleri, adde: Ejus canonum collectionem antiquam editam esse ab Anton: Augustino, dicit Schottus *in Bibliotheca Hispan. pag.* 313.

Pag. 307. lin. 10. post Bernardi, adde: Quam Baronii conjecturam postea comperi firmatam ab Authore Magni Chronici Belgici, cujus auctor perhibetur Canonicus quidam Regularis S. Augustini prope Nussiam, qui expressit Annum Obitus Ivonis eumque ponit in Annum X. Henrici V. Imperat: quem Patri Henrico successisse

scribit

ſcribit Anno 1107, ut Mors Ivonis in Annum 1117. collocanda ſit; citat ille Wernerum *in faſciculo temporum Auctorem*, verba ejus adfero *in addendis ad num.* 269. *pag.* 311. *lin.* 23.

Pag. 308. lin. 18. poſt hiſce, adde in Dial: 1. lib. 1. pag. 4.

Pag 310. lin. 9. poſt addit, adde: Monſtravit mihi poſtea Doctiſſ. Baluzius *in Præfatione ad Anton. Auguſtinum de Emend. Gratiani.* §. *XX.* id hauſtum eſſe ex Vincentii Bellovacenſis *Specul. Hiſtor. lib.* 25. *c.* 84. Ubi teſtatur Hugonem illum ex volumine Decretorum Ivonis abbreviato libellum portatilem compoſuiſſe qui *Summa Decretorum* Ivonis appellatur.

Pag. 311. lin. 23. poſt erant, adde: Inveni poſtea Hugonis hujus mentionem apud Wernerum Rolevink *in faſciculo temporum. ad Ann: Chriſt:* 1104. *editionis Piſtorii fol:* 75 ante finem. *Ivo Carnotenſis Epiſcopus abbreviando compilavit Decretum Apoſtolicum poſt Iſidorum, & poſt eum Hugo Catalaunenſis, poſt quem Gratianus.* Item Auctor *Magni Chronici Belgici,* Anno Henrici V. Imperatoris decimo hæc habet. *Iſto anno* (Henrici V. decimo) *obiit Ivo Carnutenſis Epiſcopus Vir multarum virtutum,* (*ut dicit Helinandus*) *& litterarum, qui decreta abbreviavit, & multa alia utilia ſcripſit. Iſte Ivo Carnutenſis Epiſcopus abbreviando compilavit Decreta Apoſtolica. Poſt Iſidorum, & poſt eum Hugo Cathalaunenſis, poſt quem Gratianus. Hæc Wernerus in faſciculo temporis.*

Pag. 315. lin. 3. poſt Auguſtinus, adde: qui in Præfatione ad Antiq: Collectiones Decretalium diſerte dicit ſe eo carere; *Extare,* inquit, *dicitur Gregorij Presbyteri collectio, Polycarpus inſcripta, qua nos adhuc caremus.* Et hæc verba dele: *qui in dialogis ejus meminit.*

Pag. 321. lin. 19. poſt ἄμβων, adde: & ineditam citat Chriſtophorus Iuſtellus *ad canon.* 22. *Codic. Canon. Eccleſ. univerſ. pag.* 158. *fin.*

Pag. 325. lin. 21. poſt dicunt, adde: Anton. Florent. *part.* 3. *tit.* 5. *cap.* 6. *ſpecul.*

Pag. 331. lin. 16. poſt Ivonis, adde: (cum Guido Pancirollus *in lib.* 3. *de Clar. interp. cap.* 2. notet eum, nunquam Ivonis aut Burchardi opera vidiſſe.)

Pag. 332. lin 25. poſt aut viſa, adde, *neque diligens in rebus ejuſmodi*, ut inquit Chiffletius, in Apolog. pro Architect. juris cap. 5. *Antonius Archiepiſcopus Florentinus neque quiſque probatus auctor id adfirmat.*

Pag. 335. lin. 12. poſt cap. 2. adde: pag 17. & ſeq. Matth: Stephani *in Præfat. tert. part. de juriſdict. pag.* 16. *& ſeq.*

Pag. 337. lin. 4. Adde: Vide ſis Alberic. Gentil. *de libr. juris Canon. cap.* 2. *pag.* 19, *Dicta porro ſingulorum Patrum non ſunt leges &c.*

Pag.

Pag. 340. lin 12. post putem, hæc inscribe: Adde sis. Alberic. Gentil. *de libr. jur. Canon. cap.* 2. *pag.* 21. *& seq.* & quomodo tamen Gratiani opus nihilominus dici possit, Clariss. Joh. Dalæum *de Pseudepigr. Apostol lib.* 3. *cap.* 21. *pag.* 669.

Pag. 341. lin. 5. post Pocapalea, Adde: (Hunc alii Quota Paleam vocant, vid. Matth. Stephani *in Præfat. part.* 3. *de jurisdict. pag.* 17 *fin & seq.*

Pag. 347. post lin. 12. add. Quid de mutationibus Gratiani sentiendum quidve iis tribuendum, si aliter in legibus aut Patribus, aliter in Gratiano legatur, vide sis Alber. Gentil. *de libr. jur. Canon. cap.* 2. *pr.*

Pag. 350. lin. 14. adde post locum: & judicium Caspar. Ziegleri *in dissert. de jur. Can. orig. & increment.* §. 38. Covarruv. *resol. lib.* 4. *c.* 12. *& seq.* Baronius nimis credulum fuisse adserit, nec accuratum judicium adhibuisse, *ad annum* 774. *n.* 4. *& annum* 664. *n.* 4. Vid. etiam Besoldum *de libr. juris cap.* 8. *pag.* 42. Matth. Stephan. *Præfat. part.* 3. *de jurisd. pag.* 18.

Pag. 354. lin. 26. post mentionem, adde: totum hoc Decretum habet capitula 3848. connumeratis quæstionibus, quæ in certa capitula non sunt dispositæ, uti refert, Doctissimus ac Clarissimus Jurisconsultus, D. Jacobus Brandmullerus, Antecessor Basiliensis, Promotor meus Venerandus, *in præliminarib. ad differ. jur. Civil. & Canon. cap.* 4. *pag.* 5. *fin.*

Pag. 365. lin. 15. plures ejusmodi rejectiones & formulas vid. apud Alberic. Gent. *de libr. jur. cap.* 3. *pag.* 28.

Pag. 390. lin. ult. post numeretur: adde: Proverbium illud, cujus meminit hic Duarenus, *Decretis accesserunt alæ*, ex lingua Gallica explicandum; ubi Decreta vocantur *Decrets*, & intelligunt Decretum Gratiani; à Gregorio autem additæ sunt alæ, id est ex *Decrets* fecit ille *Decret-ales.* Versus illi ante reformationis tempora facti sunt hi.

Depuis que Decrets eurent ales,
Que Gends d'armes porterent males,
Et moines allerent a Cheval,
Au monde ny eust rien que mal.

Pag. 397. lin. 1. ante eam. Idem habet Valent. Forster. *in Histor. juris Civil. lib.* 3. *cap.* 21.

INDEX

Numerus hic notatus, numerum Marginalem notat.

A.

Cresco-

Eccle-

quis

litor

L.

Liturgiæ

O.

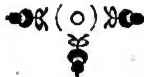
P.

iterum

Wenid

W.

Z.

Sequentes

Sequentes errores rogo ut Benevolus Lector corrigat me monitore, reliquos sua industria.

IN Dedicatione pag. † 3. lin. 10. leg. e. & lin. 11. leg. *ex*.
Pag. 18. lin. 17. leg. quinti, pro quarti.
Pag. 23. lin. 13. leg. hoc.
pag. 25. lin. 1. dele hunc.
pag. 25. lin. 17. leg. Placcium.
pag. 35. lin. 1. leg. Canonici veteris.
pag. 38. lin. 19. leg. fraudulenta.
pag. 39. lin. 18. leg. inde forte natus.
pag. 39. lin. 17. leg. Gorichemiensis.
pag. 43. lin. 1. leg. computare.
pag. 57. l. 19. leg. in quo suo loco restitui debet.
pag. 58. l. 9. l. locus.
pag. 74. l. 15. adde post CCXVII. Episcopis.
pag. 138. l. 15. leg. Tridentinam.
pag. 145. l. 19. leg. pro ejus, eorum.
pag. 153. l. 5. post Antiochenos, adde, Turrianus.
pag. 153. lin. 25. leg. præmittenda.
pag. 160. l. 3. pro *eadem*, leg. secundam.
pag. 160. l. 5. pro *ea*, lege Concilia.
pag. 179. l. ult. l. hæc.
pag. 230. l. 21. pro *Ansegisi*, lege Benedicti, & sic in Margine quoque.

pag. 231.

ERRATA.

pag. 231. lin. 16. leg. iterum Benedictus.
pag. 240. lin. 16. leg. ſtramineis.
pag. 274. lin. 9. & 10. lege diſſeremus.
pag. 371. lin. 13. lege commentum.
pag. 409. lin. 14. poſt eam, adde; molem.
pag. 410. lin. 5. lege ſupra.
pag. 448. lin. ult. lege. poſſit.
pag. 450. lin. 8. lege pag. 10.

